This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

A 494141

1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

AS
289
.S74

SVENSKA
AKADEMIENS
HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1796.

FYRATIONDEFEMTE DELEN.

STOCKHOLM, 1870.
P. A. NORSTEDT & SÖNER
KONGL. BOKTRYCKARE

Lib. Comm.
Nijhoff
7-28-25
12188

INNEHÅLL.

Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1869:

Tal af Akademiens direktör, herr grefve Hamilton sid. 3.
Inträdes-tal af herr Carl Gustaf Strandberg..... » 9.
Yttrande af Akademiens direktör i anledning af herr Strandbergs inträdes-tal..... » 97.
Redogörelse för sammankomsten..... » 102.
Minne af Johan Henrik Kellgren, författadt af herr C. W. Böttiger ..... » 107.
Svenska Akademiens Ordbok, historiskt och kritiskt betraktad af herr Johan Er. Rydqvist ..... » 249.
Akademiens täflingsämnen för år 1870..... » 325.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

den 20 december 1869.

Måndagen den 20 december 1869, Svenska Akademiens högtidsdag, hade Akademien på stora börssalen offentlig sammankomst, hvilken H. M. Konungen och DD. KK. HH. Hertigen af Östergötland samt Hertigen och Hertiginnan af Dalarne täcktes å den vanliga lektaren öfvervara.

Akademiens n. v. direktör, f. d. statsrådet herr grefve HAMILTON, *öppnade sammankomsten med följande*

TAL.

Då konung GUSTAF III instiftade Svenska Akademien, ålade han henne förbindelser, för Akademien så mycket dyrbarare, som deras uppfyllande innebär en ständig erinran om hvad fädernesländet egt ypperst af statsmän, hjeltar, vältalare och skalder. I öfverensstämmelse med dessa pligter står den föreskrift, som gör den store konung

Gustaf II Adolfs födelsedag till Akademiens högtidsdag. För den Akademi, som fick äran att kallas den Svenska, kan ingen dag bättre egna sig till högtid än den, som för Sverige betecknar gryningen af dess ärofullaste dagar, och om dessa varit följda af tider, från hvilka varnande hågkomster ej saknas, måste det för Akademien vara en tillfredsställelse att särskildt på *denna* dag få från *dessa* tider framkalla bilder, som vittna, att skymningen här aldrig öfvergått till mörker, och att fädernejorden, under pröfningens dagar ej mindre än under framgångens, alstrat män, som på slagfältet, vid konungarnes rådsbord, eller genom vetenskapens, konstens och vitterhetens fredliga idrotter, förmått att öfver Carlars och Gustavers land sprida en ny glans.

Vår egen tid, ofta nog allt för högt prisad, kanske också stundom utan fullgiltiga skäl klandrad, kan visserligen icke ännu med oveld bedömas. Man ser blott en yngling med djerfva tankar, men hvars anletsdrag ej äro nog utpreglade för att tillåta mer än en aning om hvad mannen skall uträtta. Några af dessa drag synas dock förtjena, att man på dem ger akt. Sålunda kan man utan tvifvel med fog säga, att vi lefva i en forskningens tid. Tvenne motsatta strömningar göra sig härvid gällande. Forskningen i det

Gudomliga Ordet, främjad genom bekännelsens allt mer medgifna frihet, leder, der ljuset af ett ödmjukt sinne sökes, långsamt men med säkra steg till en klarare insigt i och ett frimodigare bekännande af den kristna religionens sanning. I en annan rigtning går beklagligen allt för ofta den forskning, som omfattar de verldsliga vetenskaperna. Ingen kan vilja bestrida hennes värde eller förneka, att äfven hon kan utgöra ett verksamt medel till förädling. Hon blir det likväl endast med vilkor, att hon icke sjelf ställer sin uppgift för lågt, och nedsänker sig till att uteslutande betrakta materien och dess fenomener, utan att höja sin blick mot allt varandes, allt lifs och all rörelses eviga källa. Sker detta, glömmer forskaren att det finnes ett lif högre än blommans eller djurets, då måste han slutligen komma i strid med både förnuft och religion. Endast från en sådan glömska kan man förklara, att i vår tid män, hvilka man ej kan förneka snille, vågat offentligen framträda med yrkandet, att vetenskapen skulle hafva gjort kristendomen öfverflödig; ja, att slutligen all religion måste för vetenskapens ljus försvinna. Lyckligtvis kan man emellertid icke med rättvisa säga, att denna forskningens missrigtning är lika allmän, som dess anspråk äro stora. Pascal, Leibniz och Arnauld

finna ännu trogne, om också mindre lysande efterföljare, och vetenskapen ses ej sällan träda i religionens tjenst, betygande med LINNÉ, att »allt skapadt bär vittnesbörd om Guds vishet och magt». Uppfattningen af denna sanning skall blifva allmän i den mån en sann upplysning kan blifva spridd, och med afseende härpå förtjenar väl att anmärkas vår tids i nästan alla länder skönjbara bemödande att åt allt vidare kretsar bereda ökade tillfällen till bildning. Ej om sakens vigt, endast om sättet för dess verkställande synas meningarna vara delade. Här kan ej vara stället att söka mellan dem skilja, äfven om frågan nära berörer fältet för Svenska Akademiens verksamhet. I alla händelser och oberoende af de misstag vid undervisningens ordnande, som en vunnen erfarenhet utan tvifvel skall röja och afhjelpa, är den tilltagande omsorgen så väl för det uppväxande slägtets, som för de hufvudsakligen med kroppsligt arbete sysselsatta samhällsklassernas bildning ett värdigt föremål för fosterlandsvännens deltagande, välönskningar och förhoppningar.

Äfven vid ett annat tidens drag kunna vi med glädje fästa oss, då det vittnar om en högre och sannare uppfattning af folkens förhållande till hvarandra, än den vi i arf emottagit. Nationalhatet, fordom så omhuldadt, att det till och med

i skolan närdes såsom ett medel till fosterlandskärlekens lifvande och stärkande, synes allt mer försvinna. Folken hafva lärt sig, att för dem intet godt är att hemta ur hatets orena källa, och att, då rättvisan af dem kräfver inbördes aktning, ömsesidig fördel bjuder dem att förtroligt räcka hvarandra en broderlig hand. Så har mellan den Skandinaviska Nordens trenne folk uppstått ett förhållande af oförstäld vänskap, och i känslan deraf deltogo de jublande i den högtid, då under årets högsommar Sveriges unga konungadotter och Danmarks ädle kronprins vid altarets fot bekräftade det löftesrika förbund, de af fritt val med hvarandra slutit. Kronans glans är, såsom månens, lånad och kall. Sjelfständigt lysande, lifvande och värmande äro deremot de konungsliga dygder, hvilka, framträdande i sedligt allvar, tvinga sjelfva stormarne att åt tronen gifva ökad fasthet. Följande det höga föredömet af sådana dygder, kan det unga fursteparet förtröstansfullt gå framtida öden till mötes. Svenska Akademien har med trogna förböner följt den älskade furstinnan till hennes nya fädernesland. Den lycka vi med tillförsigt hoppas, att hon der skall njuta och sprida, tillåter ej det Svenska hjertat att med saknad erinra sig, att fosterlandskärleken i *hennes* hjerta hädanefter måste blifva delad.

Redan vid Akademiens senaste högtidsdag uttrycktes hennes djupa saknad vid den förlust detta samfund lidit, då dess ledamot friherre Bernhard von Beskow af döden blifvit ryckt ur dess krets. Hans lefnad och verksamhet äro skildrade af justitie-rådet Carl Gustaf Strandberg, som af Akademien blifvit vald att intaga det efter friherre von Beskow lediga rum. Beklagligen är herr Strandberg af sjukdom och ömma förluster hindrad att sjelf frambära denna gärd af aktning åt sin företrädares minne, hvarföre hans tal nu kommer att af en annan ledamot uppläsas, och har Akademien erhållit sin beskyddares nådiga tillåtelse att efter uppfyllandet af denna pligt anse herr Strandberg såsom i Akademien intagen.

INTRÄDES-TAL

HÅLLET I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 20 DECEMBER 1869

AF

CARL GUSTAF STRANDBERG

JUSTITIE-RÅD, RIDDARE AF KONGL. NORDSTJERNE-ORDEN, KOMMENDÖR AF KONGL. ITALIENSKA S:T MAURITII- OCH LAZARI-ORDEN.

Mine Herrar!

Om en ny ledamots första känsla vid upptagandet i Edert fräjdade samfund städse varit den nedslående af egna förtjensters ringhet i förhållande till den utmärkelse, som kommit honom till del, — om denna känsla ofta för Eder framburits i uttryck, starkare betonade ju större de titlar varit, som berättigat till Eder uppmärksamhet, — hvilket språk höfves det mig att i detta hänseende föra? hvilket tolkar bäst min bäfvan på tröskeln till det tempel, i hvars djupa gångar jag ser trängas mitt fäderneslands ärorikaste minnen? Månne ej det, som den ännu oberömde Spartanen hade lärt sig iakttaga bland sin stats gråhade vise, — den vördnadsfulla tystnadens? Emottagen derföre blott, M. H., jemte uttrycken af min djupt kända tacksamhet, den öppna bekännelse, att jag icke har annat att lägga i den vågskål, som borde uppväga Edert val, än en aldrig slocknande kärlek till Edra yrken, en från ungdomen bevarad vördnad för Edra traditioner,

och den tillgifvenhet, hvarmed jag var fäst vid den oförgätlige, hvars åminnelse vi i dag skola begå. Då någon ersättning för Eder förlust icke kunde ifrågakomma, hafven I velat att dödskransen skulle bindas af kärlekens händer. Jag lyder Eder kallelse, nöjd att sjelf få blekna bort i det klara skenet af detta sjelflysande minne, — i den glans, som den förevigade ännu kastar öfver detta samfund, liknande aftonrodnadens ännu efter solnedgången dröjande skimmer på tempeltaket.

En vinter har fält sitt lätta täcke och en sommar har satt sina blommor på grafvarna vid Solna, sedan Bernhard von Beskows bild försvann bakom evighetens förlåt. Men ännu kännes saknaden i hela sin första liflighet; ännu drager sig en sky af sorg öfver hvarje blick, som här söker, men ej finner den försvunne; ännu står bilden lefnadsfrisk i talrika vänners och beundrares tacksamma hjertan. Huru då våga ett försök, redan nu, att med ordets mattare färger framställa en skuggbild af den odödliggjorde? huru våga det inom murar, der hans sköld, lik tempelbyggarens, blott behöfde ristas med inskriften: *söker du hans minnesvårdar, så se dig omkring!* Det hör dock till sorgens väsende att ständigt söka ny näring, — att, såsom en stor tänkare sagt, »icke vilja släppa sitt föremål», utan allt mer försjunka

i dess betraktande. Och derföre hafven I velat att minnets fest redan nu skulle firas; men I hafven derigenom ock, såsom jag vågar hoppas, afstått från anspråket på en fullständig teckning af allt hvad den förevigade varit för Eder och sitt fädernesland, — väl vetande, i huru ringa mån ett sådant anspråk i allt fall skulle kunnat motsvaras af den, som Eder godhet uppsökt bland rättegångshandlingars dam. Ett enda sant drag eller, såsom det skönt blifvit uttryckt, en enda hårlock kan dock uppkalla hela bilden af en kär hädangången. Det är det älskande hjertat, som får fylla de felande dragen i taflan. Och icke ringa vore jemväl för starkare krafter den uppgift att i en trogen spegelbild återgifva alla skiftningarna af den hädangångnes rika personlighet, att till ett helt samla dragen af hvad han varit eller verkat såsom skald, lyrisk och dramatisk, såsom politisk skriftställare, såsom minnesteckknare och häfdeforskare, såsom akademist och formfulländad mästare i språkets behandling, såsom ädel mecenat och lika ädel menniska. En antydan om den fosterländska odlingens, om vitterhetsidkarens eller den enskilda vänskapens förlust i dessa hänseenden — hvartill kunde läggas flere — skall af minnestalaren äfventyras, hvarvid det måhända är öfverflödigt förutskicka den anmärkning,

att de särskilda skiftena af Beskows verksamhet stundom så sammanfalla eller öfvergå i hvarandra, att, då man betraktar ett, man äfven måste vidröra ett annat, liksom dessa skiften ej alltid kunna inpassas inom bestämda tidsgränser.

Friherre von Beskows lefnadsbana erbjuder betraktaren endast ljusa sidor. Lyckan och naturen hade kring honom slösat sina bästa håfvor; men få äro de, som förvaltat lifvets faddergåfvor som han. Nöden och motgångarne anses i allmänhet såsom den säkraste skola för karakterens utveckling till sjelfständighet och manlig spänstighet, och äfven slumrande naturanlag skjuta gerna knopp under armodets stålbad. Friherre von Beskows lif företer den mindre vanliga anblicken af ett lyckans söndagsbarn med utpreglad, alltid bibehållen energi i viljan och rastlös sträfvan till alla själskrafters utbildning. Han var också en af de få dödlige, om hvilka det — menskligt att tala — torde gälla, att han blifvit allt, hvartill naturen ämnat honom. De gamle prisade endast den lycklig, vid hvars vagga Muserna smålogo. Och väl må äfven vi skatta såsom en af lifvets skönaste lotter, om det späda hjertat får värmas vid konstens heliga eld. Denna lott blef Beskows.

En »flägt af Camenens anda» förspordes hos honom tidigt, och redan som barn *) erhöll han till lärare skalden Stjernstolpe, hvilken på hans bildning synes hafva utöfvat samma grundläggande inverkan som Bergklint öfvade på Oxenstjernas. Strålbrytningarna af hans vaknande bildningsgåfva syntes dock först vilja med färgernas konst taga form på duken, och något senare tycktes det vara tonkonsten, som skulle komma att qvarhålla honom inom sin trollkrets. Stjernstolpe, som, utom sin vittra författaregåfva, egde vackra anlag för målning och musik, undervisade till en början sin lärjunge jemväl i dessa sköna konster, och ett redan fattadt beslut att den unge Beskow, efter fulländad akademisk kurs, skulle under Bredas ledning egna sig åt penseln och paletten, rubbades endast genom det mägtiga intryck, som Hæffners uppträdande vid lärdomssätet gjorde på Beskows för konstens alla uppenbarelser emottagliga sinne. Det var nemligen vid denna tid som förspelet uppstämdes till den studentsång, som sedermera skulle utvecklas i allt mägtigare och skönare tongångar och som i vår tid ådragit sig en så smickrande uppmärksamhet i den musikaliska verldens medelpunkt. Icke endast att Beskow med sin

*) Beskow var född i Stockholm den 22 april 1796. Föräldrarne voro brukspatronen Bernhard Beskow och Anna C. Dalin.

sällsynt vackra sångröst städse stod i sångarnes led; han egnade sig jemväl med ifver åt studiet af musikens teori och uppträdde sjelf med utmärkelse och bifall såsom musikalisk författare. Under sina sedermera företagna vidsträckta resor utvecklade han ytterligare sångens gåfva under ledning af Europas berömdaste läromästare. Äfven i en mognare ålder, då hans verksamhet redan erhållit sin bestämda rigtning, återtog han ofta, såsom en hvila från trägnare arbeten, sin tidigaste ungdoms mest älskade sysselsättning, — förljufvade månget samqväm med sin sång och öfverraskade stundom med egna kompositioner, anslående mer än för ögonblicket och berömda af kännare. Samma kärlek, som han egnade tonkonsten, bibehöll han till lifvets gräns äfven för de bildande konsterna; och dessa hans ungdomsstudier synas i flere hänseenden hafva varit af betydelse jemväl för hans skriftställare-verksamhet. Att denna senare verksamhet blef hans lifs egentliga, derför står efterverlden otvifvelaktigt i väsentlig förbindelse hos Stjernstolpe, som sjelf var skald mer än artist och hvars inflytande på hans lärjunge gick i samma rigtning. Studiet af de stränga vetenskaperna försummades likväl icke, och vid aderton års ålder hade Beskow berömligen fulländat sin akademiska kurs.

Vid denna tid och sedan den unge Beskow öfvergifvit planen att uteslutande egna sig åt målarkonsten, synes någon fråga icke hafva uppstått att hans krafter skulle odelade offras åt sånggudinnornas tjenst. Det har berättats, att hans fader — en högt aktad affärsman, af sällsynt drift och arbetsförmåga, — önskade att sonen, hos hvilken enahanda egenskaper framlyste, skulle biträda i affärsrörelsen. Handeln, denna verldsförenare, som utsår bildningens frön i ouppodlade marker, uppkallar, jemväl den, stora krafter i sin tjenst. Men Beskows gåfvor lågo åt ett annat håll. Rättvisan emot hans faders minne uppmanar ock till den förklaring, att den berättelse, vi nyss anfört, är ogrundad. Fans hos fadern ifrån början en sådan önskan, qväfde han den snart, då han fann ynglingens blick allt stadigare rigtad emot rymder, öfver hvilka utsigten vanligen stänges af en köpmanspulpet. Liksom den ädle Branting fann sin underbare fosterson »för god att sitta på kronofogdekontoret och skrifva siffror», ville äfven Beskows fader bereda sin skyddsling en annan sysselsättning än den vid kontorsböckerna, och den unge Apollosonen inträdde såsom tjensteman i finans-expeditionen af konungens kansli. Väl hann Beskow på denna bana ej längre än till protokolls-sekreterare, hvilken grad han

uppnådde på den korta tiden af blott fyra år. Men för ett aktgifvande öga och en kunskapstörstande ande finnes mycket att inhemta äfven på underordnade platser. Visst är, att också tjenstegöromålen voro för Beskow ett studium, som, jemväl det, bidrog till hans mångsidiga utveckling och bragte honom sina frukter under hans senare skriftställareverksamhet. Synnerlig högaktning förvärfvade han ock hos sin förman, Hans Järta, hvilken förstod att uppfatta den lofvande embetsmannens gåfvor äfven i andra rigtningar och som tillförene hos Valerius sett den utmärkte embetsmannens värf förenade med sånggudinnornas dyrkan. Beskows diktargåfva var ock redan känd genom en samling smärre poemer, då hans af Eder prisbelönta poem *Sveriges Anor* i än högre grad ådrog honom allmänhetens uppmärksamhet. Mera behöfdes icke för att Carl Johan, med den honom egna dragningskraft till allt hvad Sverige egde snillrikt och framstående, skulle önska att närma honom till sig, och Beskow utnämndes till handsekreterare hos dåvarande kronprinsen Oscar. Det ligger i sakens natur, att den konstälskande, jemväl åt tankens allvarliga värf hängifne kronprinsen, hvars snille hade färg af hans hjerta, skulle med den lifligaste välvilja omfatta den vittre, älskvärde, rikt begåf-

vade handsekreteraren, och de nya förhållanden, hvari denne härigenom kom, jemte det tankeutbyte, som uppstod emellan honom och arfvingen till Sveriges krona, kunde ej undgå att vidga den förres synkrets och skärpa hans blick. Med den oskrymtade tillgifvenhet, hvarmed Beskow återgäldade den furstliga välviljan, förenade sig snart en allt mer stigande, till hans lefnads sista dag fortfarande beundran för den ännu kraftfulle hjeltekonung, som då ledde Sveriges öden, — en beundran, som visserligen icke hade sin grund ensamt i det poetiska skimmer, som låg strödt öfver Carl Johans tillryggalagda bana, utan lika mycket var en frukt af det på manlig pröfning grundade omdömet om hans regentegenskaper. Äfven Carl Johan å sin sida, likasom Sveriges följande konungar, visste att värdera de rika frukterna af Beskows outtröttliga verksamhet, och han hedrades med de högsta yttre utmärkelser och ärebetygelser *).

Han hade emellertid lemnat embetsmannabanan för att mer uteslutande egna sig åt litterära sysselsättningar. Åtskilliga allmänna värf hade dock, förutom hans egentliga tjenstegöromål, varit honom anförtrodda, och han emottog ännu ett,

*) Adlad 1826. Friherre 1843. Öfverstekammarjunkare 1861. Serafimerriddare s. å.

betydelsefullare än de öfriga, då han *) utnämndes till förste direktör vid Kongl. Maj:ts hofkapell och spektakler. Icke utan oro emottog Beskow denna lika svåra som vigtiga befattning, hvilken ryckte honom från hans egentliga verksamhet. Men med den drift, som var honom egen, satte han sig snart in i sitt nya kall, inträngde i dess detaljer, äfven de ekonomiska, riktade på kort tid repertoiren med en mängd nya stycken, hvaribland flere af högre eller högsta ordning, såsom Schillers *Wallenstein*, Rossinis *Sjöfröken*, Beethovens *Fidelio* och Moretos versifierade komedi *Amanda* **), samt väckte till lif en sedan århundradets början förgäten konstart, vaudevillen, hvilken i Danmark kort förut hade blifvit nyskapad af Heiberg. Sjelf underkastade han sig, jemte direktörsgöromålen, jemväl det tidsödande bestyret att vara öfversättare för teatern, hvarför han icke uppbar någon ersättning, liksom han helt och hållet afstod från sitt eget direktörsarfvode, hvilket skedde, såsom han sjelf yttrar, »i den öfvertygelse att det slags uppoffring af egna fördelar, man af andra i detta fall fordrar, lättare beredes, då man sjelf gifver efterdöme».

*) I februari 1831.

**) Sedermera i omarbetad öfversättning uppförd under benämning *Stolthet mot stolthet.*

Beskow bibehöll emellertid ifrågavarande befattning endast ett och ett halft år. Åtskilliga omständigheter må hafva medverkat till hans önskan att draga sig tillbaka; men det finnes intet skäl att betvifla hans egen uppgift om hufvudorsaken dertill, nemligen nödvändigheten att efter en svår sjukdom vårda en länge försvagad helsa, för hvars återställande de slitningar, som oftast åtfölja en teaterdirektörs kall, säkerligen varit en bland de vådligaste kurer af alla.

Af de många olika bildningsmedel, som stodo Beskows ungdom till buds, torde intet hafva mer bidragit till hans utveckling än de vidsträckta resor i främmande länder, hvartill lyckliga yttre omständigheter beredde honom tillfälle. Redan vid tjugutre års ålder företog han sin första och några år senare sin andra färd till Europas förnämsta kulturländer, städse med öppna blickar och öppet sinne. Ej endast åt den bildande konstens mästerverk, utan äfven åt företeelserna på vitterhetens och vetandets områden egnade han det sorgfälligaste studium, och i två åt offentligheten lemnade delar af sina *Vandringsminnen* har han nedlagt frukter af sin första resa, hvarvid man endast har att beklaga att författaren ej hunnit lägga sista hand vid de efterlemnade rika anteckningarna till fortsättningen af dessa

minnen. Vid läsningen af de redan utgifna förundras man mindre öfver den konstnärshänförelse, som genomandas desamma och som alltid var ett af den gryende talangens säkraste kännemärken; mer intages man af förvåning öfver den unge resandens omfattande kunskaper och den skarpblick, han röjer ej endast i uppfattningen af karakterer och personer, utan jemväl i bedömandet af vitterhetens och konstens uppenbarelser, hvaraf naturligtvis icke följer att ej rigtigheten af ett eller annat af hans omdömen må kunna af kännare jäfvas. Den unge Svenskens talanger och älskvärda umgängessätt beredde honom lätt inträde i de mest bildade kretsar, och med en stor del af tidehvarfvets berömdaste tänkare, vitterhetsidkare och konstnärer bildade han personlig bekantskap, med flere af dem sedermera fortsatt genom brefvexling. Han emottogs af sångarkonungen Gœthe, och hade under sitt vistande i Weimar flere tillfällen att på närmare håll studera denne man, hvars personlighet var lika utomordentlig som hans skrifter. För öfrigt inleddes bekantskap med Oehlenschläger, Baggesen, Rahbek, Amalia von Helvig, Tieck, Fr. von Schlegel, Grillparzer, Bonstetten, Victor Hugo, Thiers, Lamartine, Guizot, Béranger, Villemain, Thomas Moore, Canova, Cherubini m. fl. Bland desse

synes Beskow i synnerhet hafva varit fäst vid Oehlenschläger, Tieck och den lefnadsglade vise vid Lemans strand, den liflige åttiåringen Bonstetten, som lefvat med flydda slägten och hade att förtälja om Rousseau och Voltaire. Den vänskap, som Beskow knöt med desse och en och annan af de öfrige nämnde, var icke, som den resande sjelf, en flyttfogel, utan brann, som en ungdomskärlek, troget i hans hjerta, liksom hans snille förvarade de vetandets skatter, han under umgänget med desse män skördat.

Så hade Beskow, ännu knappast mognad till man, från skilda håll samlat ett kunskapsförråd och vunnit en verldserfarenhet, som man ej alltid finner under grånade lockar. Men icke förklaras häraf allena, lika litet som af hans samhällsställning, hemligheten af behaget i hans skrifter, och af det inflytande, än eggande, än försonande, som han under en lång sångarbana utöfvade på sina medarbetare i tankens och bildningens värf och som gjorde honom, man kan säga, till den medelpunkt, hvaromkring samlade sig hans fäderneslands utmärktaste män, dem han i mer än ett fall bragte till enig samverkan. Denna hemlighet ligger, enligt min tanke, först

och främst i den sällspordt harmoniska utvecklingen af alla Beskows rika naturanlag, hvarigenom det ock blef honom möjligt att utbilda sig till en universalitet, erinrande om Gœthe och beslägtad med den, hvarigenom hos oss Leopold vann ett så berättigadt inflytande. Det fans i hans inre inga motsatta strömdrag, som slogo sina vågor mot hvarandra: der lopp en enda kungsåder, upptagande i sin jemna strömfåra olika bildningselementer, omsmältande dem och förande dem alla mot ett gemensamt mål. Der fans en jemnvigt emellan skapande bildningsgåfva och pröfvande förstånd, sällsynt sedan antikens tider. Den sköna harmoni, som röjdes i hans yttre, var ett återsken af hans inre verld. Han egde magt öfver sig sjelf utan att det syntes kosta honom någon strid, och han egde magt öfver andra utan att man kände det. Den stärkande luft från vetenskapens, sångens och konstens riken, som af andra blott får njutas såsom en tillfällig vädervexling i hvardagslifvets ofta tryckande atmosfer, var hans dagliga lifsluft. Deraf den äkta humaniteten och ädelheten både i hans väsende och i hans skrifter. Härtill kom en förvånande ihärdighet, besegrande alla hinder, och en arbetslust, som egde stunder för allt. Han hängaf sig åt det ämne han valt, synade det från alla sidor,

omfattade det med sin varmaste kärlek, — och plötsligen fann han sitt sinne fyldt af bilder, liksom, vid gudarnes besök, herdeparet i fabeln såg sina bägare af sig sjelfva fyllas med vin. Han förslösade aldrig ofruktbart sina krafter: all hans verksamhet hade ett förnuftigt mål: han bortsköt aldrig, som Acestes i Eneiden, sin pil emot molnen. Men hvad som var bäst af allt, han egde ett hjerta för konstens idkare och en lågande fosterlandskärlek, som gaf vingar åt hans själskrafter, färg åt hans taflor och blixt åt hans pilar. Denna fosterlandskärlek var hans lifs alfa och omega: den betecknade början af hans bana, den brann lika klart vid slutet deraf. En sång öfver Carl XII torde vara den äldsta af hans åt efterverlden bevarade sånger: en minnesbild af samme hjeltekonung var det rörande testamente, han med döende hand lemnade åt fäderneslandet.

Sådan var, efter min uppfattning, den källa, hvarifrån Beskows snille sköt ut sina strålar. Sålunda utrustad, slöt han sig till den långa raden af sångens, konstens och forskningens målsmän i sitt fädernesland, och blef icke blott en ständig »tempelvakt kring Sveriges grifter», utan äfven idealets vårdare i en senare tid, då poesiens solskensdagar syntes vara förbi och prosans ville tränga fram med sin jerngråa himmel. Långt

tillbaka i tiden ligger, såsom ofvan är antydt, början af Beskows skaldebana: dess första stadier beskuggas af en äldre sångarätts lagrar, — af fru Lenngrens, Oxenstjernas, Rosensteins, Leopolds. Men hans vaknande blick blef på samma gång vittne till den brinnande striden emellan en ny vitterhetsskola och dess motståndare. Beskow deltog icke i dessa ofruktbara brottningslekar. Icke såsom skulle han skytt striden, när det gälde ett stort och ädelt mål; ty han var, såsom han sedermera visat, ingalunda bland dem, som hafva till valspråk ett idylliskt »procul a Jove, procul a fulmine». Men må hända var hans litterära ståndpunkt ännu icke för honom sjelf fullt klar, eller ansåg han sig ännu icke hafva samlat den skörd af erfarenhet, att han kunde lägga ett besinningsfullt ord i vågskålen på ena eller andra sidan, — och efter lösa hugskott handlade aldrig Beskow. Liksom han sjelf icke uppträdde såsom fiende mot någotdera partiet, bemöttes han icke heller såsom sådan. Till flere af den yngre skolans representanter stod han i vänskapligt förhållande, och på den motsatta sidan omfattades han med en snart till förtrolig vänskap stigande välvilja af Tegnér, samt upptogs i Leopolds berömda aftoncirklar, der den blinde siaren kastade omkring sig det Gustavianska tidehvarfvets sista

strålar. Såsom betecknande i litterärhistoriskt hänseende kan nämnas — hvad Beskow sjelf berättat — att sedan han erbjudit sin lilla epigramcykel *Svenska Skalder* åt begge partiernas tidningar, den ena gjorde till vilkor för införande, att versen öfver Leopold skulle uteslutas, och den andra fordrade uteslutande af versen öfver Atterbom. Till intetdera lät författaren beqväma sig.

Beskows tidigt väckta fosterlandskänsla gjorde honom dock till sjelfskrifven ledamot af en annan förening, som vid denna tid utvecklade sin betydelsefulla verksamhet. Det är bekant huru Gustaf III — så olik sin store morbroder, som med förnämt förakt såg ned på sitt eget modersmål, — lågade af entusiasm för allt Svenskt, reste ett tempel åt de fosterländska sånggudinnorna, undanträngde från scenen det der brukade främmande tungomålet, stiftade ett samfund för vården af Svenskt språk och Svenska minnen och gaf sjelf det första lysande föredömet i framkallandet af fosterländska bilder. Det kunde ej fela, att ett så mägtigt och elektriserande snille som hans skulle jemväl i detta fall gifva färg åt sitt tidehvarf. Också klappade då i Svenska sångmöns bröst ett äkta Svenskt hjerta, hvilket den Parisiska mantel, som hon kastat öfver skuldran,

lika litet kunde förändra, som den Grekiskt sköna drägten förändrat den Tegnérska sångmöns fosterländska sinnelag. Icke endast att skalderna, långt mer än i en senare tid blef fallet, hemtade sina ämnen ur Sveriges häfder: Svensk natur afspeglade sig i Oxenstjernas sånger, Svenskt folklif i vaudevillen och Bellmans skapelser, och Svenska seder och bruk, hemtade från alla samhällsklasser, sammangötos i odödliga drag på fru Lenngrens taflor. Om, såsom man velat påstå, en främmande ande legat qväfvande öfver detta tidehvarf, huru är det tänkbart att de mest Svenska skalder af alla, Bellman och fru Lenngren, skulle uppstått just i en sådan tidsålder? Samma fosterländska syftning bevarades troget i tidskiftet närmast efter Gustaf III:s död och fann sitt starkaste uttryck i Tegnérs bekanta *Landtvärnssång*. Äfven till Svenska folkvisan hade Gustaf vändt sin uppmärksamhet, och han hade för afsigt att föranstalta en samling af våra folkmelodier. Ingen tid kan dock ensam uträtta allt, lika litet som någon tilldragelse står enstaka i historien, hvilken icke erkänner någon ordning *novus ab integro*. Hvarje djupare ingripande ande har alltid varit föregången af en Johannes Döpare, banande vägen för den, som skulle komma att döpa med eld. Om det Gustavianska tidehvarfvet icke

gick djupare tillbaka i vår fornhäfd, om det icke grep den fornsvenska sagoåldern i dess innersta, så kan sådant ega sin grund i annat än brist på fosterländsk anda. Kan ej ett tidehvarfs sändning skönt vara fullbordad redan derigenom, att det väcker till lif en under parti-lidelser slocknad fosterlandskärlek och öppnar portarna till de fosterländska minnenas Panteon? Hvilket tidehvarf har egt den slagruta, som på en gång bragt i dagen alla den flydda tidens skrinlagda rikedomar? Om de antiqvariska studierna stodo tillbaka under senare decennierna af förra århundradet, kan ej äfven en yttre orsak dertill uppvisas? Det är bekant, huru under en tidsålder, ej så särdeles långt aflägsen från den ifrågavarande, nemligen under den Carolinska tiden, snillrike men okritiske män hade genom en sällspord öfverdrift i nitet om Sveriges ära och dess höga anor blifvit förledde till de djerfvaste och orimligaste antaganden och sålunda öfver fornforskningen kastat ett skimmer af löjlighet, som ej kunde undgå att lifligt uppfattas af ett för skämtet och satiren så öppet tidslynne som det Gustavianska. *Vestigia terrent*, tyckte man, och det blef här såsom alltid det öfverdrifna nitets lott att mer skada än gagna den sak, som det velat tjena. Emellertid gjorde sig behofvet af en åter-

gång till våra fornhäfder allt mer känbart, — ett bevis på den fosterländska andans lifaktighet. Jordmånen var beredd: det felades endast såningsmannen. Denne kom, — och kort efter Sveriges politiska pånyttfödelse tändes fornforskarens lampa å nyo, och vid dess sken stämdes skaldernas lyror i förut icke hörda tonarter. Den förening, som kallade sig *Götiska förbundet*, — från början, enligt Geijers vitsord, endast ett skämt, — uppväxte hastigt till ett betydelsefullt förbund jemväl för vår vittra odling. Det började icke sin verksamhet med buller och bång och fortsatte den icke med stenkastning mot Olympen. Det åsyftade icke någon omstörtning, men det uppväckte plötsligt en mängd slumrande krafter: det var en blixt, som tände, utan att förstöra. Det stod icke i något omedelbart sammanhang med någon af de vittra skolorna. Af dess begge förnämste representanter var visserligen den ene — Geijer — vänskapligt sinnad mot den s. k. nya skolan, men den andre — Tegnér — var samma skolas afgjorde motståndare. Också möttes förbundets verksamhet med det lifligaste bifall af alla partier. Geijers och Tegnérs i de första häftena af förbundets tidskrift *Iduna* framburna sånger flögo elektriserande genom hela nationen; och ville man anse Götiska förbundet hafva åstadkommit en revolu-

tion särskildt i vår vitterhet, så var denna redan genom dessa sånger åvägabragt.

Till detta förbund slöt sig naturligen Beskow, och *Iduna* har att uppvisa bidrag jemväl af hans hand. Vid Beskows inträde deri återstodo dock ej många år af förbundets egentliga blomstringstid, ty dess bestämmelse, så vidt den skulle blifva fruktbärande, var redan uppfyld. De mägtigaste derinom verkande andar voro ock allt för olika hvarandra, att ett längre samarbete dem emellan skulle varit möjligt: de längtade ut i egna sjelfständiga banor. På Beskows utveckling synes emellertid hans deltagande i denna förening haft ett märkligt inflytande. Ett sådant kan spåras redan i spridda drag, såsom i hans djupa, ständigt fortlefvande beundran för Ling, trots dennes öfverdrifter, och i de åsigter han synes egt i frågan om Götiska mytens användbarhet i bildande konst, m. m. Men framför allt utbildades härigenom hos honom den starka nationalitetskänsla, som allt sedermera brann lika klar i hans förstånd som i hans hjerta, fastän utan ensidighet eller öfverdrift. Ty väl visste han, att »all bildning står på ofri grund» och att ett upptagande af främmande bildningselementer, långt ifrån att försvaga ett folk, kan gifva ny spänning åt dess krafter, blott dessa elementer omsmältas i foster-

landskänslans renande eld. Högt skattade ock Beskow nationaliteten hos andra folk och gaf dem sin hyllning i den mån de vårdade sina minnen och blefvo sin egen historiska utveckling trogna. Han lade gerna sitt öra till folkets bröst och lyddes hellre till hvad som rörde sig derinom än till de sorlande rösterna för dagen. Han hade aktning för folkuppfattningen: man kan säga att densamma ej sällan ledde hans forskning. Så fann han i folkmedvetandet de första säkra dragen till sina storartade teckningar af de begge Svenske konungar, som mest af alla lefvat i folkets hjertan, men hvilkas bilder sedermera blifvit med så mörka drag tecknade.

Det tidskifte, hvarunder Beskows verksamhet inföll, ligger ännu för nära våra dagar, för att det för oss skall kunna framstå med bestämd gestalt, sådant det en gång skall afrunda sig i tideböckerna. Men så mycket kunna vi med säkerhet förutse, att i vår bildnings häfder det tidehvarf alltid skall räknas såsom ett af de allra märkligaste, hvilket egt skalder sådane som Franzén, Wallin, Tegnér, Atterbom, Stagnelius, Vitalis, — häfdatecknare som Geijer och Strinnholm, — tänkare som Grubbe och Boström, — naturforskare som Berzelius och Wahlenberg, — bildhuggare som Byström och Fogelberg, — må-

lare som Fahlcrantz och Sandberg, — offentlige män som Järta och Skogman, — för att icke nämna de flere ännu qvarlefvande, som häfden en dag skall ordna bland detta tidehvarfs prydnader. Sådan var den »ljusets riddarvakt», i hvars leder Beskow ställde sig och hvaribland han, mångsidigare än någon, en dag skulle intaga ett så framstående rum. Sådan var den krets af skalder, tänkare och konstnärer, hvarifrån Sveriges ära flög ut i främmande länder och gjorde landvinningar, säkrare än de af fädrens svärd förvärfvade. Måhända skall detta så betydelsefulla tidehvarf för en framtida betraktares blickar ordna sig i särskilda kulturperioder, och måhända skola gränserna för hvar af dem blifva ungefär desamma, som man kunde uppdraga kring de begge hufvudskiftena af Beskows författareverksamhet. Under den tidigare delen af hans bana synes dikten ännu, liksom i det Gustavianska tidehvarfvet, hafva varit mer sammanväxt med lifvet än förhållandet blef i en senare tid. De toner, som skalderna anslogo, förklingade icke i rymden, utan funno sitt återljud i det lyssnande folkets hjertan. Vitterheten var ännu något mer än ett angenämt tidsfördrif. Dess uppenbarelser emottogos, jemväl de, såsom vigtiga yttringar af samfundslifvets utvecklingsprocess, och de politiska ideernas or-

ganer ansågo sig icke afvika från sin bestämmelse, då de med uppmärksamhet följde skaldernas skapelser. Det var i solskenet af denna lifgifvande dag som Beskows sångmö ej endast slog an sina första rena toner, utan jemväl senare framträdde med mask i handen och koturner på fötterna. Kommo så andra dagar, då politiken med sin mörka min ställde sig ensam i förgrunden, och sånggudinnornas leenden blott tillfälligtvis skimrade fram ur fondpartiet, liksom dagern tränger genom det skymmande löfverket. Ungefär samtidigt med denna brytning i tidsstämningen nedlade Beskow sin lyra, och han fattade derefter den griffel, hvarmed han skulle rista så många oförgängliga drag i vår odlings tideböcker. Väl hade han förut med denna griffel der ristat flere minnesvärda blad, och väl höjde han jemväl sedermera någon gång sin stämma i skaldernas krets; men med hans sorgespel synes hans egentliga skaldskap vara afslutadt, och han koncentrerade derefter mera sina krafter i andra rigtningar.

Förstlingarne af Beskows sångmö blefvo åtskilliga lyriska dikter, hvilka, såsom han sjelf yttrar, ehuru anslagna i olika tonarter, uppmunt-

rades af Leopold, som jemväl deri ådagalade, att han ej sökte qväfva den unga bildningsgåfvan under fjettrarna af en uteslutande smak. Denna sida af Beskows författareverksamhet är visserligen icke den, som med starkaste glans slår efterverldens blickar, och sjelf synes han icke dervid hafva fäst någon öfverdrifven vigt. Redan den omständighet, att samlingen af dessa dikter upplefvat tre upplagor, talar dock för deras värde. Mer klara och korrekta i språk och vers än nya och öfverraskande i uppfinning och sammansättning, mer osökt välljudande än rytmiskt vexlande, mer varma och ädla i tanke och syftning än egendomliga och hänförande i idéer och färgläggning, — stundom retoriskt praktfulla, oftast med beräknande konstnärsförstånd anlagda, alltid friska i känsla och rena i smak, — ega dessa sånger behag, hvilka ej alltid återfinnas hos skalder med anspråk på en mer öfvervägande lyrisk kraft. Af de olika tonskiftningar, som i dem äro anslagna, torde såsom mest egendomlig böra anses den, som uppenbarar sig i de erotiska dikterna eller sångerna till Laura. Det är icke en Propertii stormande lidelse, som här finner sitt uttryck, icke en Petrarcas trånande klagan, icke en Kellgrens idealiserande glöd, skapande nya himlar och en ny jord: det är den lyckliga kär-

lekens svärmeri: det är än en sinrikt bunden *Bukett* att fästas vid den älskades hjerta: än en *Serenad* i månskenet utanför hennes fönster: än ett rodnande minnes enkla saga: än en suck af längtan, ett pulsslag af oro, men som lätt förråder den gynnade älskaren. Det är kärleken, som redan gjort sin bikt, men biktar om igen för intet annat ändamål än sitt eget nöje. En så mild och ren känsla, uttryckt i så behagliga verser, som t. ex. i det lilla poemet *Bäcken*, skall alltid anslå och tjusa; och man har endast att beklaga att de erotiska dikterna äro så få till antalet. En af orsakerna dertill torde dock ligga i Beskows egendomliga skaplynne, som hade så knappt om utrymme för det subjektiva. Mindre än de flesta kunde *han* räknas till dessa Narcissus-artade naturer, som med välbehag spegla sig sjelfva i diktens våg. Helst ville han der se afspeglade sitt fäderneslands stora minnen; och synnerlig uppmärksamhet förtjena äfven, enligt mitt omdöme, hans fosterländska sånger. De röja ej sällan mägtigare vingslag, förebådande sångmöns flygt i mer obesökta rymder. Så de flere sånger, som äro stämda till Carl XII:s minne, hvilka ungdomsdikter jemväl vittna om författarens tidigt väckta beundran för »lejonkungen». Drag af enkel storhet, lugn kraft, patriotisk hänförelse tilltala ofta

ur dessa dikter. Höjdpunkten i ifrågavarande skaldeslag nådde dock författaren genom praktstycket *Sveriges Anor*, — en enda stor blomsterkrans, lindad kring fäderneslandets dyrbaraste minnen. För denna sång emottog han i dag för fyratiofem år sedan Eder högsta belöning, och det återstår således för mig intet att för värdet af detta stycke tillägga.

Måhända bör det anmärkas, att i Beskows utgifna vitterhetsförsök, ehuru vexlande i olika tonarter, likväl icke förekommer något didaktiskt stycke, — om man eljest rätt kan bestämma hvad man med detta uttryck förstår. Det har upprepats i oändlighet och slutligen blifvit en trosartikel, att lärodikten var den öfvervägande, allt annat nästan undanskjutande konstformen i slutet af förra och början af det innevarande århundradet. Vore detta förhållandet, så borde väl vid öppnandet af diktsamlingarna från denna tid ögat mötas af nästan idel lärodikter. Så är dock långt ifrån fallet. En enda blick till och med i Leopolds skrifter visar huru origtigt ett dylikt antagande är. Af de tvenne band, som innefatta hans poetiska arbeten, utgöres det första uteslutande af dramatisk poesi, och i det andra finnes större delen vara upptagen af politiska och nationella sånger, erotiska dikter, sagor och berät-

telser, satirer, skaldebref m. m., samt endast den ringare delen af egentliga lärodikter. Om emellertid lärodikten i detta tidskifte spelade en vigtig rol, fans dertill en af Beskow antydd, icke nog uppmärksammad anledning i tidens behof, som å ena sidan fordrade sinnenas stålsättande emot samhällsupplösande läror och å den andra sökte motståndskrafter emot ett tryckande envälde. Och då sången ännu var det språkrör, hvarigenom sanningens röst säkrast gjorde sig hörd, skulle ej skalden då så mycket hellre förtjenat klander, om han glömt att han framför allt var medborgare och försummat att, der han kunde, verka såsom nationens lefvande samvete? Under lyckligare samhällsförhållanden fingo skalderna utveckla sångens gåfva i det följande tidskiftet. Om tonerna alltid blefvo skönare, må nu lemnas derhän. Visst är att det senare sångar-triumvirat, hvaråt man temligen allmänt anvisat högsätet i diktens verld, alltid med stolthet räknade slägtskap med den sångarätt, hvars lyror stämdes af Behagen, hvarföre också en yngre skarpsinnig granskare, visserligen icke öfverdrifvet blid emot nämnde sångarätt, ansett dessa tre skalder bilda hvad han benämner »en yngre Gustaviansk skola». Jemväl på Beskows lyriska skaldskap synes vår äldre vitterhet haft inflytande, synnerligen i af-

seende å uttryckets klarhet, formens konstnärliga rundning och det vanligtvis plastiska framställningssättet. Att han i viss mån, liksom hela tidehvarfvet, tagit intryck af Tegnér, lärer knappt behöfva anmärkas; hvaremot den erinran icke torde vara alldeles öfverflödig, att en stor del af Beskows lyriska dikter äro författade innan ännu Tegnérs snille slagit fullt ut sina blommor. Det kunde ej heller fela att Beskows diktargenius skulle beröras af Tysklands skalder, med hvilka han tidigt gjorde förtrolig bekantskap. Från flere af dem, såsom Schiller, Herder, Matthisson, v. Salis, har han äfven lemnat öfversättningar eller efterbildningar. Af den romantik, som representeras af Schleglarne, synes han deremot blifvit oberörd.

Det var dock inom den svåraste af alla skaldekonstens arter som Beskow skulle förvärfva sin oförvanskligaste sångarlager. Såsom dramatisk diktare intager han i vår vitterhets häfder ett märkligt rum, som af ingen kommande tid skall honom beröfvas. Rikt begåfvade föregångare på det historiska skådespelets område funnos väl från Svenska vitterhetens »grand siècle», som äfven blef Svenska scenens guldålder, och främst bland dem

vårt största dramatiska snille, den konungslige stiftaren af detta samfund. Men Beskow bröt en ny bana och blef hos oss den förste mönstergille representanten för det historiskt romantiska sorgespelet, sådant det till sina grunddrag framträdt hos Wallensteins och Tells sångare, hvilken han också sjelf angifver såsom förebild. Återfinner man också ej alltid hos den nordiske diktaren förebildens höga idealiska flygt, så ersättes sådant genom en högsinnad fosterländsk stämning, som måste anslå hvarje Svenskt hjerta, och genom den djupa vördnaden för de häfder, ur hvilka skalden uppkallat de väldiga gestalterna på scenen. Men just denna senare omständighet kan ur andra synpunkter gifva anledning till anmärkningar. Författaren yttrar på ett ställe sin öfvertygelse vara, att »historiska karakterer, jemväl inom konstens område, äro på visst sätt och till en viss grad heliga och att man ej eger rätt att förändra dem efter behag», ehuru, såsom han tillägger, han väl visste att »stora mästare på den dramatiska banan stundom gifvit andra efterdömen». Härtill kunde genmälas, att den poetiska sanningen väl är högre än den historiska, och att man i ett konstverk mindre har att fästa sig vid det ur verkligheten hemtade stoffet, än vid de idéer, som framblicka derutur. Det kunde

anmärkas, att historien är för skalden endast den skrofliga malmen, hvarur guldet skall sofras, och att ju enklare denna sofringsprocess är, ju lättare de historiskt gifna personerna låta adla sig till poetiska gestalter, desto lyckligare är visserligen ämnet valdt, men att skalden icke eger att på diktens bekostnad tillgodose verklighetens anspråk eller söka förlika begge, der det ej kan ske utan uppoffring af det konstskönas fordringar. Men medgifves ock detta i sin allmännelighet, så måste å andra sidan ihågkommas, ej allenast att skaldens skapelser i första rummet måste vara beräknade för hans egna landsmän och att han, i samma mån som den historiska troheten är bevarad, eger hopp att anslå fosterlandskänslan, utan äfven att ett skådespel, för att kunna njutas, icke må stå i sådan strid med allmänt kända fakta, att åskådarens illusion störes eller hans känsla såras. Med ett billigt afseende härå minskas också i väsentlig mån vigten af den anmärkning, skalden sjelf framstält emot ett af sina skådespel och som någon gång blifvit rigtad jemväl mot de öfriga, att han »måhända nog sparsamt anlitat den poetiska fiktion, som dramaturgen eger rätt att använda vid teckningen af sina karakterer». I hvad mån ett djupare dramatiskt lif kunnat uppkallas genom ett friare behandlings-

sätt af historien, torde också svårligen kunna ådagaläggas annorlunda än genom bättre dramatiska framställningar af samma ämnen; och på sådana hafva vi beklagligen hittills förgäfves väntat. Men skulle ock någon gång den anmärkning vilja påtränga sig granskaren, att författaren i detta fall stundom sjelf begränsat sin bildningsgåfva inom trängre rymder än diktslaget kräft, så gäller om författaren hvad som borde få gälla om Frankrikes stora tragici, men som så sällan af deras stränga domare framhålles, att man så mycket mer måste beundra det konstnärskap, som kunnat åstadkomma så mycken dramatisk effekt inom så snäft begränsadt område.

Vi nämnde den högsinnade fosterländska stämning, som genomgår Beskows historiska skådespel. Detta är också hvad som hos honom först anslår och fängslar. Granskar man närmare, så måste man beundra det fina konstnärsförstånd, hvarmed planerna i allmänhet äro utkastade och hvarmed de historiska taflorna äro sammanbundna till ett helt. Häri uppenbarar sig författarens djupa insigt i den dramatiska konsten, vunnen icke endast genom grundliga och omfattande studier af de yppersta mönster, utan äfven genom åskådning af de sceniska mästerverken, framstälda på Europas förnämsta skåde-

banor. Med läran om de tre enheterna har författaren fullständigt brutit, utom i ett enda af sina sorgespel, hvilket icke är historiskt. Jag vill ej här söka besvara frågan, huruvida ej något slags sanning ligger till grund för denna lära, — den må nu vara Aristotelisk eller icke, — huruvida ej, genom iakttagande af densamma, behörigen modifierad, skådespelet erhåller en mera rundad form, och dramats trådar löpa naturligare tillsammans, liksom på solglasets rundade yta strålarne falla samman i en brännpunkt. Jag tillåter mig endast den anmärkning att, om scenen oupphörligen förändras, sådant verkar menligt på åskådarens ostörda njutning af skådespelets gång, enär han behöfver någon tid att, så att säga, lära sig inse hvar han är hemma. Man finner också ej sällan, hurusom i öfrigt erkända mästerverk, hvilka ej erbjuda några sceniska omöjligheter, likväl måste, som det heter, »lämpas för scenen», — om ej oftast till skada för sammanhanget, må lemnas derhän. Nog täta scenförändringar skulle väl ock kunna anmärkas i afseende å Beskows skådespel; men de synas i väsentlig mån betingade af det rika handlingslif, som i dem utvecklas. Ty allt är der handling och rörligt lif, men med bibehållen reda och plastisk gruppering. Sällan eller aldrig försiggår någon i dramat djupare in-

gripande tilldragelse utom scenen, hvarföre dialogens gång ej heller hindras af dessa långa berättelser, i hvilka Frankrikes klassiska författare nedlagt så mycken talang, men för hvilkas framsägande en lika sällspord förmåga erfordras hos skådespelaren, så vida för åskådarens inre blick taflan skall framstå med något så när samma liflighet som om den först fått uppfångas af hans yttre öga.

Karaktersskildringens sanning är ock ett utmärkande drag i Beskows dramatiska skaldskap. Man finner, till och med vid en flygtigare granskning, med hvilken sorgfällighet och omsigt författaren härvid gått till väga, äfven då det gält bipersoner. Skarpare utpreglad kan karaktersteckningen visserligen sägas framträda hos en och annan af dramatikens heroer; djerfvare har kanske någon af dem, stundom med ett enda blixtlikt drag, blottat menniskohjertats doldaste vrår och kastat snillets ljus i förut icke synade afgrunder. Men en i allmänhet sannare, ädlare och humanare karaktersskildring än den Beskow erbjuder är åtminstone i vår dramatiska vitterhet sällspord. Jag vågar kalla skildringen *human*, ty hvarje försonande drag är framhållet, allt vidrigt afskildt, och sjelfva straffgudinnorna framstå med gudaboren ädelhet i anletsdragen, äfven

då dolken är lyft i deras hand. I lidelsernas uttryck är Beskow öfverallt naturlig, aldrig jagande efter antitetiska kraftord, liksom hans språk i allmänhet torde kunna framställas såsom mönster för det moderna sorgespelets. Vår tid är i detta senare hänseende mindre nogräknad än en förfluten: den fäster sig mindre vid den versens skönhet och den uttryckets ciselering, som jemväl från scenen fordom så lifligt anslog och hvars uppfattning blott för Corneilles och Racines landsmän ännu icke synes vara alldeles förlorad. Vi finna en glänsande, men kall retorik i verser, som lifligast rörde våra fäders hjertan, ristande sig i deras minne och sväfvande på deras läppar midt under hvardagslifvets vexlande bestyr. Det romantiska sorgespelet med dess rikare handling och brokigare taflor anvisar versen en mindre sjelfständig, fastän derföre icke ovigtig rol, förkastar rimmet med dess epigrammatiska uddighet, som så lätt förleder till lyriska utflygter, och fordrar tonartens trognare skiftning allt efter scenernas olika innehåll. Men om, med iakttagande häraf, stilens ädelhet och jemna värdighet kan bibehållas, måste sådant räknas skalden till förtjenst, och det är med afseende å dessa egenskaper som vi anse Beskows teaterspråk, oafsedt

en och annan rytmisk oegentlighet, vara för yngre sorgespelsdiktare efterdömligt.

Beskow utgaf år 1827 sin första dramatiska dikt *Erik den fjortonde*, efter mönstret af Schillers Wallenstein framställd i två afdelningar, hvardera i 5 akter. Den förra slutar med Eriks afsättning, föregången af skildringarna utaf hertig Johans benådning från dödsstraffet, Eriks och Katarina Månsdotters kärlek samt hennes upphöjande till drottning, Sturemorden, Eriks förlikning med sina bröder och deras uppror, Göran Perssons utlemnande, m. m. Författaren har väl förstått att tillgodogöra sig det rika stoff till dramatisk effekt, som erbjudes af Eriks vexlande ädelmod och misstänksamhet, svärmeri och vansinne; men denna afdelning af dikten är dock, såsom författaren sjelf angifver, »mer egnad att läsas än att uppföras» och utgör egentligen blott en utläggning af hvad som är nödigt att känna för uppfattningen af den senare. Denna, tecknande Eriks försoning eller död, bildar ock ett mera afslutet dramatiskt helt. Man ser här i fångenskapen och olyckan Eriks själ återtaga sin anborna ädelhet och kraft och man tycker sig deri förnimma en elegisk grundton. Det vidriga i Johans karakter — sådan han hittills i historien framstälts — är förmildradt derigenom att författaren låtit påf-

vens sändebud vid Johans hof blifva den egentlige upphofsmannen till brodermordet, och Johan blott ett eftergifvande, om ock motvilligt verktyg i den tillbakaslagna, men ännu stämplande katolicismens tjenst. Denna afdelning af dikten synes mig djupt rörande och utgöra ett märkligt historiskt drama, om ock fördunkladt af sorgespelet *Torkel Knutsson*. Då detta senare måhända bildar glanspunkten i Beskows dramatiska författareskap, torde vi några ögonblick få dröja vid detsamma.

Skådespelet *Torkel Knutsson* erbjuder en storartad tafla ej allenast af början till en mägtig konungaätts fall, utan äfven af en instundande brytning i hela tidsrigtningen. Väl är hufvudpersonen, Torkel sjelf, icke en tragisk person, så vida dertill hörer att kämpande lidelser skola utföra sina gladiatorsspel inom hjeltens bröst: icke heller är han tragisk, så vida man fordrar att hjeltens undergång skall vara betingad såsom försoning för något moraliskt felsteg. Men författaren har gjort Torkel till förebådaren af en ny tid, hvars vingslag liksom susa i ett aflägset fjerran: såsom sådan måste han råka i strid med de magter, som ännu beherska hans eget tidehvarf, och han måste duka under i den olika

striden. Nyckeln till skådespelet synes ligga i Torkels ord till Birger (i 2 aktens 4:e scen):

»Vår tid står vid sin graf. Re'n halft förkolnad
»är riddarandan. Det förbund, som knutits
»emellan henne och den gamla kyrkan,
»skall falla; ty en tredje magt står upp,
»medborgarens, den fredlige inbyggarns,
»hvars styrka, ljus och flit blir statens lifskraft.»

Med trots höjer Torkel sin panna emot en kyrkas myndighet, som dittills opåtaldt fått göra inkräktningar långt utom kyrkovallarne, och för hans skull slungas bannstrålen emot land och folk. Genom de konflikter, som härigenom uppstå och i hvilka Torkels orubbliga karaktersfasthet utgör den klippa, hvaremot bränningarna bryta sig, synes mig Torkel väl försvarad såsom medelpunkten i ett drama. Hans fel blir det att han icke allenast emot sig sjelf, utan emot sitt fädernesland uppkallat en storm, som han sjelf icke kan betvinga och som ej kan besvärjas genom ringare offer än det af honom sjelf. Följdrigtigt låter också författaren i ett senare skådespel arftagaren af Torkel Knutssons riks-staf, den kallare, mera förslagne Matts Kettilmundsson vid tanken på sin store föregångare yttra:

»Han var svärmare, —
»Af alla fel det största för en statsman.
»Också hans rike blef en tidig graf»*).

*) *Birger och hans ätt.* 5 akt. 11 scenen.

Anläggningen af stycket är naturlig och uppslaget äkta tragiskt. Redan i prologen, der Ambjörn erbjuder konungakronan åt Torkel, som med förakt afslår förrädarens anbud, tycker man sig se det svärd slipas, för hvilket Torkel skall falla. Med rätta har författaren inlagt denna scen i ett förspel. Ambjörn är endast en underordnad person, ett verktyg i starkare magters tjenst. Och dessa magter framträda genast i det egentliga skådespelets första scen, der de begge presterna gifva luft åt kyrkans ödesdigra förbittring. Handlingen utvecklar sig med raskhet och naturlighet, och den mängd af olika karakterer, som framträda, — från den svage, emellan trots, ädelmod och fruktan vacklande Birger till den samvetslöse munken Ignatius, från de trolöse hertigarne till den ädle Brahe, — äro så pass utpreglade som erfordrats för att gifva dem bestämda gestalter och för att ur deras individualitet motivera deras ingripande i handlingen. Den dramatiska spänningen synes mig ock stegras ända till slutscenen, och stycket eger för öfrigt i märklig grad den lokalfärg, som bidrager till diktens friskhet och dess sinligt målande liflighet. Emot episoden om Waldemars kärlek till Torkels dotter kunde erinras, att den, om också med konstnärlig hand sammanfogad vid hufvudhandlingen, är

för litet utvecklad, synnerligen i afseende på det plötsliga utslocknandet af Waldemars kärlek, för att bilda ett sjelfständigt helt, men deremot för mycket utförd för att blott utgöra en underordnad länk i handlingens kedja. Den skulle dock svårligen kunna utbrytas utan skada för sammanhanget, och man skulle beklaga saknaden af det fina poetiska doft, som är strödt öfver Christinas vaknande kärlek och som genomandas dikten likt en reseda, bestämd, jemväl hon, att förgås i det anryckande åskvädret.

Men hvad man än må finna att anmärka mot detta sorgespel, — och mot hvilken dramatisk skapelse kunna ej anmärkningar framställas? — skall detsamma alltid qvarstå såsom en prydnad för Svenska scenen, värdt att studeras af kommande skalder. Det synes vara författadt omkring år 1829, men underkastades kort derefter en väsentlig omarbetning af författaren. Det uppfördes dock ej på scenen förr än långt senare, eller år 1862, då det gafs med lysande framgång.

Vid sidan af *Torkel Knutsson* och såsom en värdig fortsättning deraf framstår sorgespelet *Birger och hans ätt.* Det är här uteslutande de politiska lidelserna, som bilda uppränningen till den dramatiska väfnaden, hvari dock Magnus Birgerssons och Elisifs kärlek ingår såsom ett blomster-

inslag. Rikt på skakande och väl anlagda scener, spänner stycket i hög grad intresset, synnerligen i de tre första akterna, i hvilka handlingen är mer koncentrerad och hvilka på visst sätt kunna anses bilda ett helt för sig, slutande med den blodiga katastrofen på Nyköpings slott. Det sista af Beskows historiska skådespel, *Gustaf Adolf i Tyskland*, är af författaren benämndt *dramatiserad historiemålning*. Det är måhända icke heller ämnadt att uppföras, hvarför åtskilliga sceniska svårigheter jemväl torde möta. Det omfattar hela tiden för Gustaf Adolfs deltagande i tretti-åriga kriget och slutar också med konungens död. Hvilket Svenskt sinne skulle ej anslås af detta ämne? Men det är icke ämnet allena, utan äfven det sätt, hvarpå de särskilda taflorna i denna storartade historiemålning äro framstälda, som fordrar lifligt erkännande. Såsom bevis på författarens omsorg om karakters-teckningen, hänvisa vi till dialogen emellan konungen och Oxenstjerna i förspelets 3:dje scen, till skildringen af Tilly, Pater Josef, de begge spejarne Del Ponte och Battista, m. fl. Då för öfrigt ämnets natur icke medgifvit en koncentrerad dramatisk handling, och författaren sjelf icke gifvit stycket annan benämning än den ofvan omför-

målda, vore det obilligt att vilja mäta detsamma efter alla fordringarna på ett drama.

Vi hafva ofvan antydt, att författaren lemnat jemväl ett sorgespel, hvars ämne icke är historiskt. Detta, benämndt *Hildegard*, hvartill författaren hemtat anledning af en nunnas invigning, som han i Rom bevittnat, förtjenar i vår tanke synnerlig uppmärksamhet för dess rundade form och för dess tragiska stämning. Författaren sjelf tyckes anse handlingen i viss mån lida brist på lif och omvexling, och synes benägen att skjuta skulden härför på iakttagandet af de tre enheterna. Sant är ock, att det glödande slägthat emellan Ragnars och hans hustrus ätter, hvilket jemte religiös öfverspänning bildar underlaget i stycket, endast framställes i en berättelse och detta först i tredje akten, då situationen måhända redan bort vara utvecklad för åskådaren. Men stycket är för öfrigt ej fattigare på handling än flere af den Fransyska scenens såsom mästerverk ansedda stycken, och står framför många af dem i värma och tidsfärg.

Förutom nu angifna större dramatiska arbeten har Beskow för teatern författat åtskilliga mindre stycken, bland hvilka torde böra ihågkommas libretton till ett skådespel med sång i

tre akter, benämndt *Ryno eller den vandrande riddaren*, — en libretto, synnerligen egnad att fängsla en teaterpubliks intresse *).

Ungefär midt emellan de begge ofvan angifna hufvudskiftena af Beskows litterära verksamhet faller hans politiska skriftställarskap. Att han från sångens högsta rymder nästan omedelbart nedsteg till dagens prosa, kan synas som ett syndafall endast för den, som ej finner något sammanhang emellan poesin och verkligheten, utan anser den förra sväfva öfver eller utom den senare. Men ända från de gamles Apollo, hvilken icke blott bar lyra, utan äfven pilar, huru många af hans söner hafva ej svängt handlingens klubba eller ingripit med ordets ej mindre omskapande kraft! Hos Beskow var nämnda skriftställarskap en yttring af hans fosterlandskänsla och af det varmaste medborgerliga sinne. Den, hvilken så som han ifrade för fäderneslandets

*) Af Beskows dramatiska skrifter äro öfversatta på Tyska: *Erik XIV* (af hofrådet L. P. Bagge) samt *Torkel Knutsson, Birger och hans ätt* och *Gustaf Adolf i Tyskland* (af Oehlenschläger); på Danska: *Torkel Knutsson* och *Birger och hans ätt* (af Oehlenschläger); hvarjemte stycken af *Erik XIV* lära blifvit öfversatta jemväl på Engelska.

minnen, kunde ej heller vara likgiltig för dess framtida ära och sjelfbestånd. Redan tidigt synes hans blick hafva varit rigtad åt allmänna angelägenheter och en bestämd politisk öfvertygelse hafva hos honom utbildats. Kunna några skiftningar i denna öfvertygelse upptäckas under olika perioder af hans bana, voro dock grunddragen deraf alltid desamma. Lika litet älskare af ett fåvälde som af ett mångvälde, var Beskow framför allt konungsk. Icke en stillastående dets man, än mindre en tillbakaskridandets, ville han dock att stegen *framåt* skulle uttagas med en omsigt, som ej gaf anledning att befara nödvändigheten af en återgång, och att den historiska utvecklingens tråd ej skulle släppas ur statsmannens händer. På denna senare omständighet lade han synnerlig vigt, och han försvarade hvarje styrelseform, jemväl den republikanska, så snart den otvunget uppvuxit ur ett folks historiska förhållanden. Det var de våldsamma skakningarna, de omotiverade öfvergångarne, det teoretiserande förbättringsbegäret, som han framför allt ogillade. En stark frihetskänsla framträder för den oveldige granskaren otvetydigt hos Beskow. Lik de vittra snillena i slutet af förra och början af innevarande århundrade, förer äfven han det fria ordets talan. Men ställningen var nu väsentligen

förändrad. Ty då det för de förra gälde att bevara en återstod af tankefrihet och yttranderätt under ett envälde, som tyngde *ofvanifrån*, hade Beskow förelagt sig den mindre tacksamma, men icke mindre aktningsbjudande uppgiften att yrka ordets frihet emot ett lika tryckande välde, som han fann uppväxa från motsatt håll och i ungdomligt öfvermod söka tysta hvarje olika tänkande. Han ansåg icke den behörig att vara *statsrättslärare*, — såsom han öfversatte ordet *publicist*, — hvilken ej med samma oförskräckthet och samma styrka i rösten vågade säga sanningen nedåt lika väl som uppåt. Detta blef grundtonen i den förnämsta af Beskows politiska skrifter, liksom man långt senare återfinner samma stämning i hans skildringar från frihetstiden.

Det saknas icke anledning antaga, att Beskow redan tidigt genom spridda smärre uppsatser försökte sig i politiska skärmytslingar. Det var dock först i slutet af århundradets fjerde decennium som »dagens händelser» bragte honom rätt i harnesk. Han ansåg nationens ära fläckad genom det sätt, hvarpå den nya tidens målsmän förde dess talan, och han befarade uppkomsten af ett skräckvälde, hvarpå ej blott främmande länders utan äfven vår egen historia hade att uppvisa varnande exempel. Med lågande patriotism hastade

han då från den »glada vetenskapens» lekar in på de politiska fejdernas tummelplats och författade en serie af skrifter, hvilka framträdde under anonymitetens slöja, men hvilka sedermera blifvit af honom erkända *). Vi hafva kallat dessa skrifter politiska. Nogare bestämdt, äro de dock hufvudsakligen politiskt-polemiska, och ett närmare skärskådande af deras innehåll vore följaktligen främmande för detta tillfälle. För Beskows karakteristik har endast varit nödigt att angifva de synpunkter, från hvilka han utgått, äfvensom det för bedömande af mångsidigheten af hans skriftställareförmåga synes lämpligt fästa uppmärksamhet på den sällsporda talang, hvarmed dessa skrifter äro författade. Utmärkande sig för stor dialektisk skicklighet och en polemisk skärpa, som dock alltid bibehåller lyftning i tonen, röja de jemväl politiska studier af en omfattning, hvilken man icke utan förundran finner hos en vitterhetsidkare. Stark visar sig författaren i löjet, — denna det manliga vettets mest glänsande uppenbarelse. Men det är icke det lätta, sorglösa skämt, som hos en Voltaire eller Leopold uppkastar sina luftbägare liksom på lek,

*) De äro: *Dagens händelser, bedömda af en landtman.* — *Upplösning är icke upplysning.* — *Har Sverige publicitet och publicister?* — *Den irrande publicisten.*

äfven då elden i de kringflygande gnistorna är som mest brännande: det är här en Juvenalisk glöd, som med sin högröda lavaström skiner igenom: det är samma ädla harm, samma klassisk vordna *indignatio*, som gaf färg åt den Romerske satirikerns taflor. Men på samma gång rörer sig författaren med en smidighet och fyndighet, som lättare gifver än emottager hugg och icke lemnar oanfallen någon remna i den fiendtliga muren. Det var naturligt, att man betänkte sig två gånger innan man mötte anloppet af en sådan motståndare; men det var lika naturligt, att den glänsande vapenfärdigheten skulle väcka stort uppseende och ingifva tillförsigt åt dem, som stält sig under samma fana. Omständigheter, hvilka här ej är stället att närmare utreda, medgåfvo Beskow att snart lemna det politiska fältet för att icke vidare återvända dit. Man kan ur olika synpunkter döma olika om hans politiska åsigter; men näppeligen skall man undgå att bland titlarne till hans ära räkna den uppoffrande fosterlandskänsla, som förmådde honom att afbryta sina segrar på vitterhetens bana för att inträda på en annan, der han trodde sig kunna gagna sitt fädernesland, men der han väl visste att det jemväl för segraren framför allt gäller att »betala med sin person».

Inför den samtid, som stod sörjande vid Beskows urna, hade dock minnestecknaren och häfdeforskaren trängt i bakgrunden skalden och den politiske skriftställaren. Erinrande om vitterhetens lyckligare dagar var den hänförelse, hvarmed samtiden af Beskows hand emottog denna rad af konstnärligt mejslade minnesbilder, ett galleri för sig, sällsynt i hvad land som helst genom dess rika mångfald af vexlande figurer, — af krigare och rådsherrar, tänkare och skalder, siare och vetenskapsmän, konstnärer och tonsättare, — men ännu sällsyntare genom bildernas plastiska åskådlighet, genom minens och uttryckets liflighet och sanning, genom den bakgrund af tidsförhållanden, hvarur bilden framträder och hvarifrån han erhåller sin belysning. Man har någon gång åt dessa minnesteckningar gifvit benämningen *äreminnen*. Ingen ting kan vara oegentligare, så vida man i detta uttryck inlägger samma betydelse som det hade vid århundradets början. Det gamla äreminnet åsyftade först och främst att vara ett *tal*, mera än en historisk eller biografisk teckning: det gälde der än att med en *os magna sonaturum*, genljudande från rostra, öfvervåldiga åhöraren och elda hans sinne till stora bragders efterföljd, än att smeka hans känsla genom en plötslig öfvergång

i mildare tonarter. För att så mycket mer anslå, ställde talaren sin hjelte på en hög piedestal, liksom på den antika skådebanan den tragiske skådespelarens gestalt gjordes resligare genom högbottniga koturner. På en noggrann psykologisk analys lades mindre vigt än på en filosofisk blick öfver det hela. Då denna Akademi belönade Lehnbergs äreminne öfver Birger Jarl, anmärktes också att skriften var »författad med den *styrka i vältalighet* och den *kännedom i filosofi*, att den ansågs värdig det högsta priset». Härigenom angåfvos just de förtjenster, man i äreminnet förnämligast åsyftade. Talarne sjelfve afsade sig äran att räknas till historieskrifvare. Man kunde säga, att de i behandlingen af historiska personer voro »*skalder till fots*». Att en återgång icke mera eger rum till denna konstform, är visserligen antagligt, men lika visst är att den mägtigt anslog den tid, för hvilken den närmast var beräknad. Hvad som haft ett värde för tiden, har jemväl ett för tiderna, — och *Lehnberg* skall alltid blifva ett lysande namn i vår vitterhet. Men han skall blifva något mer än ett namn: sjelfve Geijer erkände att han alltid med stort nöje läste Lehnbergs äreminnen, och en hvar, som utan förutfattad mening studerar dem, måste ännu med beundran dröja vid ljudet af deras malmrika ton-

gångar, liksom vandraren stadnar häpen framför ett brusande vattenfall. Hvarje konstform kan vara god, om man i den förmår inblåsa en lefvande ande. Der denna förmåga saknas, faller också formen, och hvarje försök att å nyo uppresa den blifver endast ett bemödande att framkalla vålnader. Äfven Beskow försökte sig i sin tidigare ungdom i äreminnets konst och valde till sin hjelte Torkel Knutsson. Känslans lifligh et, språkets välljud och glansen af särskilda målningar i denna skrift förtjena allt loford; men det är icke författaren sjelf man här igenkänner. Talaren framträder nästan med teatersteg, och mången vändning, som hos Lehnberg egde nyhetens behag och fyndighetens udd, förefaller här såsom manér. Beskow stadnade också vid detta ungdomsförsök. Äreminnets återstående dagar voro jemväl snart räknade.

Man må dock ej föreställa sig, att den konstart, vi såsom ett motstycke härtill benämna *minnesteckning* och hvilken intager ett så betydelsefullt rum i Svenska Akademiens häfder, endast är en fortsättning af det gamla äreminnet eller en ny form för detsamma. Begge gingo en tid vid sidan af hvarandra, såsom Nordins och en del af Franzéns minnesteckningar nogsamt bevittna, — ett ytterligare stöd för den åsigt, att äre-

minnets karakter var en annan än minnesteckningens. Den senare åsyftar mindre att vara ett vältalighetsstycke än en historisk och biografisk skildring. Den samlar för sitt ändamål de drag, som på häfdatecknarens taflor endast förekomma såsom *disjecta membra;* men detta blifver sällan eller aldrig tillräckligt för framställande af en helgjuten minnesbild. Ja, stundom förbigår historien med tystnad till och med namnet af den, som minnestecknaren finner värdig att framställas till efterverldens beundran eller tacksamhet. Derföre måste minnestecknaren oftast uppsöka nya, djupare liggande källådror, dem historieskrifvarens öga halkat förbi, men från hvilka ljuset, en gång utsläppt i dagen, kan utströmma jemväl öfver dunklare ställen i häfderna. Forskningens samvetsgrannhet, omdömets kritiska skärpa, synkretsens vidgande åt alla håll äro för minnestecknaren lika oeftergifliga vilkor som för historieskrifvaren. Men han måste derjemte ega något mer. Han måste hafva en säker blick för de finare själsdrag, som gifva den tecknade bilden individualitet, äfvensom förmåga att tränga rakt in i hvardagslifvet och i skiftningarna af dess lilla färgspel urskilja de drag, som ofta kasta den säkraste belysning öfver karakteren och dess utveckling. Och den bild, som sålunda uppväxer

under hans händer, måste han ställa på dess rätta plats i det tidehvarf, hvartill den hörer, — han måste visa sammanhanget emellan den tecknades verksamhet och det stora samhällslifvets utvecklingsgång, — huru han framträdde på skådeplatsen och försvann derifrån. Redan tonen i minnesteckningen måste i följd häraf blifva en helt annan än äreminnets. Det gäller icke här i första rummet att fånga åhöraren med retorikens konst. Minnestecknaren framträder icke med talarens högtidlighet och uppstiger sällan i tribunen. Han kommer åhöraren förtroligt till mötes, och hans språk är ej sällan det bildade umgängeslifvets. Han försmår ej att inväfva en anekdot i sin framställning, och han kan tillåta sig ett skämt äfven på sin hjeltes bekostnad. Detta hindrar dock ej att minnesteckningens ton undantagsvis och der ämnet dertill gifver anledning kan höja sig till den mest glänsande vältalighet, helst om minnestecknaren sjelf är skald; ty, såsom det moderna Frankrikes störste lyriske sångare uttrycker sig,

Même quand l'oiseau marche, on sent qu'il a des ailes.

Den finare blick för lifvets alldagliga förhållanden, som, enligt hvad nu är antydt, man gerna vill finna hos minnestecknaren, förklarar ock hvarföre skalder ofta blifva utmärkte i dylika skildringar. Det är i detta hänseende tillräckligt att

erinra om Sainte-Beuve i utlandet samt om Franzén och Beskow hos oss. Det olika skaplynnet hos de begge senare har ej kunnat undgå att i viss mån afspegla sig i deras minnesteckningar. Begge likna hvarandra i framställningens genomskinlighet, i gåfvan att städse beherska sitt ämne och träffa personligheten, ofta i dess innersta, i förmågan att noga inpassa bilden på dess rätta plats i taflan af det flydda tidskiftet. Men då den ene, ehuruväl kritiskt undersökande stridiga historiska uppgifter, likväl helst utgår från dem, som äro obestridda, skakar den andre gerna en historisk byggnad i dess grundfästen: då den ene, väl med omutlig sanningskärlek, men med grannlaga varsamhet, vidrörer ömtåliga frågor, kastar sig den andre, lika obesticklig, men mera djerf, midt i hvirfveln af dem och blottar skoningslöst somnade lidelsers forna spel: då den ene mera med ingifvelsens slagruta uppdagar karakterens rätta halt, tränger den andre till dess djup mera på det skarpt pröfvande förståndets väg. Den enes stil är rikare på naivt lifliga drag, den andres på retorisk bildprakt. Öfver begges taflor hvilar ett lätt idealiskt skimmer, och begge hafva blifvit klandrade härför. Detta klander — måhända starkast betonadt emot den, som senast nedlagt sin pensel, — torde vara den hufvudsak-

ligaste, för att icke säga enda anmärkning, som blifvit rigtad emot dessa minnesteckningar. Den synes dock icke svår att tillbakavisa. »Det är för ljust», säger man, »sådan är icke historien: *hon* har sina slagskuggor lika väl som sina ljuspunkter». Men man förgäter härvid först och främst, att minnesteckningen icke är någon historia, fullständigt återgifvande ens alla brytningarna af det tidsmoment, som den berörer, utan att det just är bland häfdernas ljuspunkter som minnestecknaren väljer föremålen för sina skildringar. En på den stora häfdens blad framskymtande bild, hvars uppträdande i trängseln derstädes måhända blott gör intrycket af ett glänsande stjernfall, — hvarföre skulle han förlora sin glans, om han fästes såsom hufvudperson på minnestecknarens mera begränsade tafla? eller är det blott en synvilla, då denne tror sig upptäcka en minnesvärd man, hvars förtjenster öfverglänsa hans fel? Och vore det för öfrigt tecknarens pligt att med fotografisk trohet återgifva de senare? Må konstkännaren besvara denna fråga. Hvilket omdöme skulle han fälla öfver en porträttmålare, som gåfve relief åt en oregelbundenhet eller åt födelsemärkena i ett vackert ansigte? Kan konstnären ej ändock återgifva uttrycket, är han icke konstnär i högre mening. Hvem har

ej beundrat porträttlikheten hos en tafla af Södermark på samma gång han tjusats af den skära idealiska belysning, som, lik en morgonrodnad, hvilar deröfver? Denna gåfva att idealisera är just konstnärens styrka: den står som en hemgud i hans atelier: den bevarar honom från att omedvetet nedfalla till karrikatur. Ty äfven karrikaturen måste hafva sin sanning, men det är ej den, som porträttmålaren, lika litet som minnestecknaren, kan åsyfta. Tror man för öfrigt att på Franzéns och Beskows minnestaflor några skuggor icke äro anbragta, så röjer man obekantskap med sakförhållandet. Begge voro för mycket mästare i sin konst för att tro sig kunna, såsom den senare uttrycker sig, »måla en tafla af bara ljus».

Beskows minnesteckningar äro till antalet närmare fyratio. Endast omkring hälften är författad för denna Akademi, men några af de öfriga äro derföre icke bland de minst sköna. I allmänhet kunna dessa minnesteckningar i anseende till ämnenas val indelas i två klasser, nemligen dels sådana, der föremålen äro konstnärer, vetenskapsmän, skalder eller eljest från litterärhistorien hemtade bilder, och dels sådana, der krigare eller politiska personer framträda. Till den förra kategorien hörer det vida öfvervägande

antalet. I helgjutenhet och konstnärlig afrundning torde några af dessa böra räknas för de skönaste, som formats af Beskows penna. Jag tillåter mig endast erinra om sådana skildringar som dem af Stjernstolpe, Raab, Skjöldebrand, Valerius, Gjörwell, der den tecknades yttre lefnadsskiften, de psykologiska dragen och yttringarna af hans verksamhet falla samman, likt färgerna i en solstråle, till en för det obeväpnade ögat oupplöslig enhet. Hvem tycker sig ej efter läsningen af dessa skildringar hafva deltagit i ett symposion, der glädjens lusteldar tändes af Stjernstolpe och Valerius, men der den förre midt i sin Bacchiska yra förstummades, blott den senare fäste på honom de stora ögonen? hvem tror sig ej hafva sett Raab, föredragande en af Fredmans epistlar, med ett blixtsnabbt vexlande minspel återgifva dragen af tjugusju i stycket uppträdande personer, utan att den ena erhåller något tycke af den andra och »aldraminst af sångaren sjelf», på samma gång man hör fortgå »trummans smattrande, valdthornens klang och triangelns hvinande, allt utfördt af sångaren ensam»? hvem följer ej med spändt intresse från Afrikas bränande luft denne Skjöldebrand, som, med eld i sina ådror flyttad till den kalla norden, manligt kämpar med fattigdomen och, då han oförmodadt

erhåller ett litet penningebelopp för någon af sina skrifter, genast ilar till koncert-salen utan att först unna sig den föda, han saknat i tjugufyra timmar? hvem känner sig ej oemotståndligt dragen till den gamle Gjörwell med den ljusa blicken och den molnfria pannan, som, brinnande af nit för den fosterländska häfdeforskningen, lemnar åran åt andra och behåller blott mödan för sig sjelf, och hvem ville ej skänka åttiåringen ett stöd, som han dock icke behöfver, då han, för att njuta någon vederqvickelse, vandrar ut till Solna kyrkogård, kysser en blomma och kastar den på sin Louises graf? Sådana skildringar, hvartill kunde läggas en mängd andra, alla af osmyckad enkelhet i stil och framställning, skola sent förblekna, och efterverlden bekräftar villigt Wallins spådom, då han efter den första af dessa skildringar, eller den öfver Stjernstolpe, förutsade författaren lysande framgångar på denna bana, om han deråt egnade sig, — en spådom, som dock denne, sysselsatt med annat författarskap, snart glömde, för att först långt senare blifva genom allmänhetens bifall derom erinrad. En frisk och sund lefnadsåsigt flägtar läsaren till mötes ur Beskows minnesteckningar, och man eger knappast rätt att finna ett undantag härifrån i skildringen af Svedenborg, der författaren

sjelf icke uttalar något bestämdt omdöme om föremålets siaregåfva, — om man ock med något skäl kunde mot denna minnesteckning rigta anmärkningen om en nog stark idealisering.

Bland de litterära minnesbilderna förtjenar skildringen af Leopold, såsom den vigtigaste bland alla, en särskild uppmärksamhet, lika mycket för de bilagor, som åtfölja teckningen, som för denna sjelf. Beskow hade, såsom ofvan är anmärkt, i sin ungdom gjort den Gustavianske sångarfurstens personliga bekantskap. Denne satt redan då tillbakadragen »inom förskansningen af sin gamla ära», såsom Tegnér uttrycker sig, för att icke mer återvända till stridernas tummelplats, — ännu dock injagande skräck hos sina motståndare, blott han någon gång rynkade sina ögonbryn, liksom den flyende Ajas blott behöfde vända sig om, för att hans förföljare skulle studsa bäfvande tillbaka. Det mägtiga intryck, som Leopolds personlighet gjorde på Beskow, liksom på alla, som nalkades honom, bevarade denne troget till sin egen ålderdom och återgaf i den sköna skildring, hvaraf månget drag med fullt skäl kan lämpas på författaren sjelf. Ty det är ej, såsom någon gång origtigt angifvits, åt *skalden* Leopold, utan åt *menniskan*, som denna minnesteckning hufvudsakligen är egnad. Det är det storartade i Leo-

polds karakter, det frisinnade, manligt sjelfständiga tänkesättet, det klara, skarpa, vidtomfattande förståndet i förening med fantasiens glada, skimrande rörlighet, högsintheten emot medtäflare, försonligheten emot fiender, tacksamheten emot välgörare, — det är dylika drag, som här i första rummet framträda och hvilka det är nödigt att känna för att fatta det inflytande, Leopold utöfvade på sin tid, äfven långt utom vitterhetens områden. Det harmoniskt helgjutna i hans gestalt har dock fört minnesteckнaren in jemväl på hans skaldskap. De upplysningar och anmärkningar, som författaren i anledning häraf lemnar, ehuruväl fragmentariskt framstälda, äro dock af den betydelse, att de kunna anses som vigtiga litterärhistoriska bidrag, helst om de sammanställas med de estetiska skildringar, författaren lemnar i andra minnesteckningar, t. ex. i den öfver Valerius. Han röjer ej endast en sällspord förmåga att kasta ljus öfver ett tidskiftes kulturhistoriska sträfvan och visa de anspråk, som ett flyktadt tidehvarf stälde på dem, som i dess sköte gingo med sångens gudagåfva: han lemnar jemväl klaven till det chiffferspråk, som ofta står skrifvet emellan raderna i en dikt, hvilken hänfört sin samtid, men inför hvilken den efterverld, som dock dömer käckt deröfver, ofta stått med

förbundna ögon. Så erhålla flere ställen i Leopolds tragedi *Oden* åter friskhet och glans, när man förstår hänsyftningarna deri och under förklädnaden af Skyter och Romare, Oden och Pompejus igenkänner Svenskar och Ryssar, Gustaf och Katarina. Med den klaraste bevisning och den lugnaste oveld vederlägger förf. en mängd vilseledande omdömen, hvilka, såsom han sjelf yttrar, »öfvergått till snart sagdt stående satser i litterärhistorien, upprepade i nya upplagor och lemnade till den studerande ungdomens upplysning och vägledning vid bekantskapen med vår vitterhet, hvarigenom dessa irriga föreställningar fortplantas från slägte till slägte». Och då man utan förutfattad mening öfverväger de faktiska bevis, Beskow anför till ådagaläggande deraf att den äkta romantiken var erkänd och hade vunnit burskap i vår vitterhet långt före den nya skolans uppträdande, torde de blifva allt färre, som icke instämma i hans omdöme, att denna vitterhetsstrid, »genom förspilda krafter, förbittrade sinnen, ensidighet och hat, det mest opoetiska af allt, mera skadat än gagnat».

De bland Beskows minnesbilder åter, som äro hemtade från den politiska historien, äro visserligen vida färre till antalet, men så mycket mer betydelsefulla genom de vigtiga frågor, som

de berörа, äfvensom genom den målning författaren alltid lemnar af den tid, hvari den tecknade personen varit ställd att verka. I detta hänseende synes författaren ega en sällspord förmåga så i teckning som färgläggning; och för det klara, åskådliga i tidsmålningen glömmer man lätt, om någon gång, såsom i skildringarna af v. Rosen och Wrede, bilden något skymmes af de historiska draperier, som falla kring densamma. Ett utmärkande drag för dessa minnesteckningar är jemväl den omsorg, författaren ådagalägger, att skilja tidens fel från personens, — att icke, vid afkunnande af sitt domslut, framdraga en historisk person i ett långt senare tidehvarfs ljus och mäta honom efter dess måttstock, efter dess utveckling i religiöst, politiskt och borgerligt hänseende, — en Prokrustes-åtgärd, hvarigenom en jette lätt pressas samman till en dverg. Det är denna ädla regel, som, lik en Ariadne-tråd, leder författaren genom mången häfdernas labyrint och som han icke minst följt vid de storartade teckningar af den tolfte Carl och den tredje Gustaf, han mot slutet af sin långa bana med djerf hand utkastade, och af hvilka den ena, ty värr ofullbordad, qvarstår såsom grundresningen till det tempel, fosterlandskänslan villigt egnar

åt den konung, hos hvilken kärleken till fäderneslandet brann med sitt skäraste ljus.

Det kan icke här blifva fråga att göra en framställning ens af hufvudpunkterna i dessa skildringar, — sådant medgifver icke begränsningen af detta föredrag, — än mindre att skärskåda halten af de invändningar, som de framkallat, — sådant ligger utom minnestalarens förmåga och befogenhet. Ingen var mera än författaren sjelf beredd på motsägelser. Det var i fullt medvetande häraf, som han tecknade de första dragen på sina taflor. Han visste att då han sjelf gick ut i harnesk, han skulle möta harnesk-klädde män, men han visste ock att, såsom den store häfdatecknaren yttrar, »det icke gifves några fullfärdiga minnen, intet, hvars räkning med efterverlden är för alltid afslutad», och att en föregående historisk skildring icke vederlägger en efterföljande. Minst kunde detta vara fallet i afseende å Gustaf den tredje, hvars historia ännu icke fans till. Men väl hade en mängd smädeskrifter rörande denne konung flugit omkring landet, väl hade öfver den väg, der historien en dag skulle framgå, vuxit ogräset af en memoir-litteratur, hvars rötter hvilade i det politiska hat, som lade sina minor under Gustafs hela regentbana, som inträngde ända i hans en-

skilda lif och icke ens släcktes i hans blod. Att bereda väg för historien, detta blef Beskows stora uppgift. Enligt det Horatianska »sapientia prima stultitia caruisse» måste han i viss mån uppträda polemiskt, såsom han också sjelf angifver. Det gälde att framhålla alla anklagelsepunkterna, — hvarföre teckningen jemväl är rik på skuggor, — men ock att kritiskt undersöka deras befogenhet. Derföre måste den samvetsgrannaste källforskning anställas, — jäfviga vittnen bortvisas från skranket och ojäfviga framkallas. I detta hänseende har Beskow också ådagalagt en forskningens outtröttlighet och en urskilningens skärpa, som förtjena allt erkännande. Väl visste han att den bevisning, som finnes att tillgå inför häfdernas domstol, icke alltid kan vara af samma slag som den, hvilken tvistande parter bjuda för sig inför den timliga rättvisans tribunal; men det vore illa beställdt med häfdeforskningen, om ej äfven den skulle såsom sin första regel hylla den ädla grundsatsen om bevisningens ojäfvighet; och det finnes i sanning många jäfviga vittnen jemväl i grafvarna. Bedömer den oveldige granskaren en regering efter ett oppositionspartis målning deraf? och kan en partiskrift någonsin erhålla vitsord såsom historiskt bevis, hade den ock aldrig så länge gulnat i ett arkiv? Dammet på

ett paskill är icke någon *ærugo nobilis*, som adlar det till ett historiskt minnesmärke. Redan tillämpningen af dessa grundsatser på den historiska undersökningen rörande ifrågavarande tidehvarf skulle varit tillräcklig att försäkra Beskows verk om ett varaktigt värde. Men lyckliga omständigheter satte honom i tillfälle att, med en framgång som få, på sin forskning tillämpa jemväl en annan metod, — den psykologiska undersökningens. Det var hans under ett långt lif skärpta, genom beröring med framstående män i alla rigtningar vunna menniskokännedom, som härvid gaf honom en styrka, deri han sent skall finna sin öfverman. Hvad som är en psykologisk omöjlighet ansåg han ock för en historisk; och åtskilliga af de påståenden, han härpå grundat, äro åtminstone hittills lemnade utan vederläggning. Men hvad man framför allt icke får glömma, är att Beskows skildring icke är ämnad att utgöra någon historia. Han yttrar derom sjelf: »Vi skrifva icke Gustaf III:s historia, ännu mindre tilltro vi oss kunna föresäga efterverldens slutliga dom öfver denne konung. Öfverskriften »Om Gustaf III såsom konung och menniska» förbinder, så vidt vi förstå, endast till framläggande af sådana bland hans handlingar, som företrädesvis måla hans regent-egenskaper och karakter».

Om nu hvarje verk måste bedömas efter hvad det ger sig ut för att vara, och om äfven Beskows får njuta denna rättvisa, torde många af anmärkningarna deremot förfalla. Frågan blir då: är bilden träffad i det stora hela? igenkänner fosterlandsvännen dragen af den, som en gång ryckte sitt fädernesland från undergångens brant, och hvars ande, enligt Tegnérs ord, »flög på en gång som en elektrisk stöt genom den domnade nationen»? Ställes frågan sålunda, blifver det icke heller någon storartad kritik att söka efter fel i detaljerna. För en sådan kritik — och gerna må medgifvas att Beskows styrka icke alltid låg i detaljen — faller dock icke hans ära. Det är för öfrigt icke i en tid som denna, då Gustafs historia kan sägas vara stadd i sin jäsningsprocess, som ett osvikligt domslut kan fällas öfver troheten i Beskows skildring; och det är endast såsom sin egen, djupt rotfästa öfvertygelse, minnestalaren vågar uttala den åsigt, att hvilka rättelser en pröfvande, mer klarseende efterverld än skall finna nödiga i ett eller annat drag på taflan, Beskow likväl i sin ädla teckning står sanningen vida närmare än de, som kämpa på motsatt sida.

Hvad sålunda blifvit anmärkt om rätta synpunkten för bedömande af Beskows skildring af

Gustaf III, eger ock i väsentlig mån tillämplighet å hans minnesbild af Carl XII. I afseende å denne outgrundlige mans historia gäller, om någonsin, att »ju mer framtiden utvecklar sig, desto mer belyses det förflutna», och författaren erkänner sjelf, att »han är långt ifrån att tro sig hafva nöjaktigt förklarat detta underbara väsen». Det är icke åt Carls krigiska bragder, som denna teckning är egnad: det är åt statsmannen, åt främjaren af fredliga yrken, åt älskaren och beskyddaren af vetenskap och konst, och icke minst åt Carls sedliga storhet, som författaren velat skänka en rättvisa, den han funnit honom hittills förnekad eller endast halft beskärd. Förenande med psykologens oförvillade blick den äkta fosterlandsvännens lågande nit för de fosterländska minnena, — och dessa egenskaper upphäfva icke hvarandra, — dyker han ner i karakterens djup och blottar förut okända guldlager. Skulle han ock, såsom han sjelf befarar, icke öfverallt funnit sanningen, utan »flerstädes på sin höjd träffat det sannolika», så vore redan dermed ej ringa vunnet. Ty osannolik har i sanning den bild varit, som mången gjort sig af denne konung, osannolikt vore det väl, om, såsom man föreställt sig, en blandning af oförnuft och envishet skulle utgöra grunddragen hos en man,

hvilken så som Carl lefvat i sitt folks hjertan och som befaller deröfver ännu ur sin graf. Han var af försynen utsedd till hjelte i ett storartadt sorgespel, hvartill trådarne icke lågo i menskliga händer. Men det är detta man stundom förgäter. Man ser ett välde, hotande att uppstiga till ett verldsvälde, stötas ur sin bana och ila sin upplösning till mötes: man ser en hjelte, kämpande mot undergången med en spänstighet, hvartill häfderna icke ega något motstycke, ryckas med i fallet, och man skyller på honom hela tidskiftets fall. Hvad man icke ser, är att en högre vishet, en starkare magt tecknat på hans fana: »härintill skall du gå, men icke vidare!»

Men hvad man än må döma om Beskows historiska skildringar, så borde dock hvarje Svenskt hjerta tilltalas af den varma fosterländska andan deri, af tänkesättets ädelhet, af den ungdomslifflighet, hvarmed sjuttiåringen, icke tänkande på hvila, offrar sina sista krafter i sanningens tjenst, och af det sällsporda mod att uppträda i bjert strid med förutfattade meningar, som erinrar om Lucani bekanta

Victrix caussa Diis placuit, sed victa Catoni.

Beskows skriftställarskap såsom minnestecknare sammanfaller under det senare skiftet af

hans bana på det närmaste med hans verksamhet i och för denna Akademi. Tidigt kallad till hennes ledamot, ledde han under mer än ett tredjedels århundrade, såsom ständig sekreterare, hennes arbeten. Om det sätt, hvarpå han fullgjort detta lika grannlaga som vigtiga uppdrag, hafva skiljaktiga meningar icke försports. *Allt* hvad han i detta hänseende verkat torde dock icke vara för allmänheten bekant. Mången möda, som han nedlagt, månget frö, som han utsått, torde ännu hvila i det fördolda, för att, likt mytens Proserpina, som gyllne skörd en gång träda i dagen. Det tillhör icke den, som ännu endast står på tröskeln till detta samfund, att skildra hvad den förevigade derinom varit. Jag tillåter mig derföre, i afseende å Beskows akademiska verksamhet, endast några betraktelser, sådana de framstält sig för den utanför stående, som dock egde lyckan af hans personliga bekantskap.

Olika omdömen hafva visserligen någon gång blifvit uttalade om vigten och betydelsen af de vittra och lärda samfund, som man benämner Akademier. Redan deras Grekiska namn tyder dock på höga anor, och det vore en besynnerlig företeelse, om just i vår tid, då så många föreningar ingås äfven för ändamål, som äro jemförelsevis underordnade, man skulle förneka vig-

ten af att till en enda verkande kraft samla spridda krafter, då det gäller befordrande af samhällets högsta intressen. Och bland dem lära väl konst och vetenskap ännu få räknas. Ty, såsom skalden uttrycker sig,

»Som andar gömda, Konst och Sanning båda
Den grundval hålla, hvarpå stater stå.
Se, jordens axel kan du icke skåda,
Men jorden hvälfves omkring den ändå».

Och icke minst betydelsefull för den fosterländska odlingen torde den Akademis verksamhet vara, som fått till sin uppgift att vårda den yppersta, men också mest ömtåliga blomman af nationens andliga lifsyttring, — dess språk och dess vitterhet. Denna vård är så mycket mer grannlaga som vitterhetens blomstring följer andra regler än vetenskapens, liksom sjelfva dess lifsvilkor är ett annat. För vitterheten, liksom för konsten, är formen lika väsentlig som innehållet. Hon är ej till utan den. Den trognaste beskrifning på ett konstverk blifver dock aldrig konstverket sjelft. Vetenskapsmannens idéer deremot kunna lefva och bära frukt för kommande tider, äfven om de former förgå, i hvilka han sjelf gjutit dem. De lefva, äfven då de införlifvas i den stora massan af menskligt vetande. Derföre kan en stor vetenskapsman ersättas, men en skald kan

det icke. Sjelfva Aristoteles' egna skrifter kunna lättare umbäras än Meonidens sånger. Och ville man ändock finna en tänkare, hvars skapelser till väsentlig del skulle vara för efterverlden förlorade, om de kläddes i annan drägt än han sjelf gifvit dem, må man då undersöka, huruvida ej en sådan tänkare genom den sinligt sköna form, hvari han inväft sina idéer, kan sägas tillhöra vitterheten lika väl som vetenskapen. Formen är således för vitterheten något väsentligt, och redan dess omvårdnad vore derföre väl värd förenade krafters samverkan. Den vexlar dock med tiderna eller, rättare, den borde alltid vexla efter innehållet, liksom manteln veckar sig olika kring olika gestalter. Derföre ligger der magt uppå, att formen icke stelnar, och att man icke måtte tro denne ensam utgöra poesin. Till ett sådant misstag har icke heller denna Akademi gjort sig skyldig. Redan i sina första lysande dagar uppsökte och belönade hon vitterhetsidkare, hvilka anslogo dittills ohörda tonarter, så mycket som möjligt afvikande från de mönster, hvilka tidehvarfvet, mera än Akadèmien, skattade såsom de yppersta; och den ädla rigtning, som sålunda bestämdes för hennes verksamhet, har hon städse med trohet bevarat. Höjd öfver olika partier, har Akadèmien kunnat uppträda förmedlande mellan tid-

skiften, som brottats med hvarandra, och bland hennes skönaste minnen räknar sångens vän den fullständiga försoning, hon åvägabragte mellan kämpar, som så länge och med så mycken förbittring fäktat under olika vittra fanor. Genom den sköna helsning, hvarmed Tegnér på detta rum välkomnade *Blommornas* skald, släcktes sista glöden af denna förbittring, liksom i fornåldern de glimmande kolen efter hjeltens nedbrunna bål släcktes med vin. Förut splittrade krafter sammanhöllos till vänskaplig täflan, och om de forna motståndarne icke, som de Homeriska hjeltarne, bytte vapen med hvarandra, gåfvo de dock, liksom de, hvarandra äreskänker. Huruvida åter Akademien i de egna skapelser, hon öfverlemnat åt allmänheten genom de tätt på hvarandra utgifna delarne af sina Handlingar, sökt följa tidens utveckling, derom vittnar tonen i dessa skrifter.

Men Akademien har äfven ett annat, ej mindre vigtigt kall att uppfylla, såsom de fosterländska minnenas vårdarinna. Här, så ville detta samfunds stiftare, skulle fosterlandskänslans eld med vestalisk trohet bevaras: här skulle, oskymda af parti-lidelsers töcken, Äran och Minnet framstå med sin starkaste glans: här skulle den förbisedda förtjensten vara viss att alltid finna en

efterverld. Och från Torstenson till Gyllenstjerna, hvilken rad af lysande minnen här återkallade! från Gyllenhjelm till Wadström, hvilken följd af halfförbleknade bilder räddade från glömskan! En skönare uppgift än denna har ännu intet samfund haft att lösa. Och det synes ligga en djup betydelse deruti, att det är i skuggan af de fosterländska minnena som lagern räckes åt den gryende talangen. Akademien blir sålunda en föreningslänk emellan det förflutna och framtiden. Hon måste blicka både framåt och tillbaka, lik den Romerske guden, som hade under sin vård ej blott den uppspirande skörden, utan äfven nycklarne till de framfarnas boningar.

Sådana uppgifter kräfva samverkan af förenade krafter, — ej blott sådana, som utvecklats i den vises studerkammare, än äfven dem, som vunnit spänstighet i det friska, rörliga lifvet. Genom en sällspord skickelse förenades dock hos en ende nästan alla de egenskaper, hvilka en Akademi som denna måste uppkalla i sin tjenst. Ingen var mera än Beskow af natur och lyckliga omständigheter kallad till akademist i ordets vackraste bemärkelse. Han bar inom sig hela glansen af ett flyktadt kulturskifte, som lemnat honom i arf hvad det egde bäst: styrkan, »adlad af Behagen», — visheten, blickande genom Skön-

hetens slöja, — tänkesättets manliga ädelhet, genomskimrande äfven skämtets luftiga lekar, — värdigheten, byggande sin osynliga mur på känslan för det rätta och passande. Hans säkra blick upptäckte skönheten under hvarje förklädnad, — under den Grekiskt smidiga manteln lika väl som under den nordiska brynjan, — under den Burgundiska sidenkappan som bakom medeltidsriddarens hjelmgaller. Han tillhörde ingen skola: hans bildning stod ej mera på klassisk än på modern grund. Blickade han ock, likt alla ädla naturer, ofta med förkärlek tillbaka på det förflutna, och sänkte sig gerna från minnets rymder flydda tidehvarf att i präktigt färgspel skrida till mönstring för forskarens blickar, så var han dock ej mindre hemmastadd i den lefvande verlden, och hans öppna sinne emottog lätt ett föryngringens frö, sedan det pröfvande förståndet först bestämt att det icke var ett förstöringens. Samtidens pulsar slogo således äfven i hans barm, fastän icke med ungdomens hetsighet. Upphöjd öfver all afund, gjorde han rättvisa åt hvarje förtjenst, och gladdes öfver hvarje nyupptäckt sådan som öfver en nationalvinst. Med sådana egenskaper och med det lågande nit för de fosterländska minnena, som tidigt hos honom väcktes, måste Beskow, såsom det redan blifvit vitsordadt

på detta rum, snart blifva »den egentliga själen i Akademiens arbeten», och det kan icke förundra, om hon i väsentlig mån tackar honom för det hon, med troget bevarande af traditionerna från stiftarens lysande dagar, ännu med friskhet i rösten kan tala till Svenska hjertan. Akademiens historia under de senare årtiondena blifver i hufvudsaklig mån äfven Beskows. Utan en sådan utförligare skildring kunna alla skiftningarna af hans akademiska verksamhet icke klart framstå. Allmänheten såg och beundrade den sammanhållningens kraft och den säkra takt, som röjdes i hvarje Akademiens förhandling: hon lyssnade med hänförelse till hvad den åldriges ännu på senare åren rena stämma frambar på detta rum; men hon kunde blott ana den uppoffrande kärlek, hvarmed han hängaf sig åt Akademiens tjenst, och som steg allt högre ju flere solhvarf försvunno i det tysta. Mer än de fleste har Beskow både börjat och fullbordat; men han hvälfde ännu stora planer i sitt sinne, och det brast honom icke krafter, lika litet som vilja: det var blott tiden som icke räckte till. Så hördes han yttra den önskan att snart kunna fullborda sin teckning af Gustaf III och denna Akademis redan började historia, för att derefter uteslutande egna sig åt det stora språkverk, som

blifvit Akademien pålagdt. Bland utlofvade, men ännu icke utgifna arbeten för denna Akademi lärer afhandlingen »Om den estetiska betydelsen af Thorilds strid emot Kellgren och Leopold» finnas i så fullständigt skick, att den kan lemnas åt offentligheten.

Medlem af de flesta Svenska och en mängd utländska lärda samfund, har Beskow varit verksam äfven för andra Akademier än denna. Det är icke här stället att söka utreda hvad han i deras tjenst uträttat. Jag tillåter mig endast, för att visa mångsidigheten af hans skriftställarskap, erinra om den konstkritiska afhandling om Ehrensvärd, han för en syster-akademi till detta samfund författat. Den oinvigde skall dock icke våga ett domslut deröfver: han måste inskränka sig till den anmärkning, att tonen röjer en införding i konstens verld, om ock det slutliga ordet öfver Ehrensvärd icke genom denna afhandling må vara uttaladt.

Genom erinringen om Beskows akademiska verksamhet föres tanken sjelfmant på hans fulländade mästerskap i språkets behandling. Utgången från skaldekonsten, öfverflyttade han flere af den poetiska diktionens behag på den obundna

framställningen. Men hans vältalighet frambryter icke med den svälda bäckens raskhet och fart: den liknar den jemna, spegelklara floden, som dock gömmer i sitt sköte månget källdrag, än förrådande sig genom blott en krusning på ytan, än sprutande upp i ett regnbågskiftande vattensprång. Den osökta enkelheten, den genomskinliga klarheten, det nästan antika lugnet, — detta lugn, som blott är ett täcke, kastadt öfver fjettrade krafter, — upptäckes lätt i Beskows stil, jemväl af det ovana ögat. Allt är rent som kristall, och de ciselerade uttrycken ordna sig symmetriskt liksom till pelargångar för tanken. Ville man någon gång finna hans framställning väl rikt smyckad med citater eller erinringar om parallellställen, så är dock uttryckets enkelhet alltid densamma. Det *apte dicere*, som man angifvit såsom normen för Ciceros stil, är öfverallt betecknande jemväl för Beskows. Lik den store Romaren, bibehöll han alltid känslan för det ädla och värdiga. Men denna känsla hade hos honom så öfvergått till natur, att något bemödande att upprätthålla uttryckets adel icke förnimmes. Derföre rörer sig hans språk också med frihet och ledighet, och gratien sveper sig gerna i dess drägt. Han skyr ej att upptaga hvardagliga uttryck, men stoftkornen synas ej derpå, ty tankens ädelhet

skiner igenom. Finner man ej alltid den yppiga saftighet, som erinrar om öfvergångna störtskurar, så intages man så mycket mer af den smidighet, hvarmed språket smyger sig efter tankens alla skiftningar. Derföre eger ock Beskow en stor förmåga att lämpa sin stil efter ämnet. Ehuru högtidstal icke var den form, som han oftast valde, är han dock mästare jemväl i sådan framställning. Edra handlingar, M. H., bevittna det nogsamt. Jemväl i hans minnesteckningar tycker man sig någon gång förnimma talarens stämma. Praktfull i bilder, ej sällan nya, oftast träffande, vet han då att gifva periodbyggnaderna en fulltonighet och rytmisk fulländning, som försätter åhöraren i den åsyftade stämningen. Genom sitt användande af participialformer har Beskow visat, huru sådana former kunna, till framställningens koncentrering, med fördel upptagas jemväl i vårt språk i något större utsträckning, än hos föregående författare — med undantag måhända af Wallin — varit vanligt. Med lätthet öfvergår Beskow till olika tonarter, — från talarens högtidlighet till polemikerns skärpa (och han fäktar då ej alltid med florettknoppen på), eller till brefskrifvarens förtroliga meddelanden. Man har svårt att göra sig en föreställning om vidden af Beskows korrespondens, och måhända lika svårt att gissa till

det egendomliga behaget af hans brefstil. Dessa ögonblickets flygtiga ingifvelser, nedskrifna utan all beräkning på offentlighet, kasta ofta det säkraste ljus ej endast öfver de skriftvexlandes karakter, utan jemväl öfver mycket, som rörer sig innerst i ett tidehvarfs sträfvanden. Vi erinra endast om betydelsen af Plinii den yngres och Voltaires brefsamling, och vi hysa den förhoppning att icke heller Beskows skall vara för efterverlden helt och hållet förlorad.

Såsom en sida af Beskows akademiska verksamhet torde i viss mån kunna räknas jemväl det ädla mecenatskap, som han utöfvade emot vitterhetens idkare. Samtiden har erkänt och till dess rätta värde uppskattat denna Beskows uppoffrande välvilja, om den också icke känt hela dess omfattning. Han hade ej blott råd och uppmuntran för hvarje gryende förtjenst: han räckte den ofta i tysthet en verksam hjelp. Han slösade icke med löften, än mindre med smicker, men han höll mer än lofvade. Hans blick rigtades åt alla håll, liksom fruktade han att någon uppspirande brodd skulle i brist af sol gå förlorad. Hans dörr, liksom hans hjerta, stod öppen för en hvar, som vände sig till honom; och trodde

han sig upptäcka någon förtjenst af högre värde, hvilken blygsamheten höll på afstånd, så uppsökte han den sjelf. Så var det Beskow, som först gick till mötes *Angelikas* skald, då endast känd under den blygsammare titeln af *Ariadnes sångare*, och utbad sig hans personliga bekantskap, utan någon från den unge skaldens sida dertill gifven anledning. Jemväl andra exempel skulle kunna anföras på Beskows lifliga åtrå att personligen lära känna unga författare, i hvilkas utgifna skrifter han upptäckte mer lofvande anlag. Trodde han deras yttre lefnadsställning lemna något öfrigt att önska, var hans dragningskraft till dem så mycket starkare. Glömde sig någon ända derhän att han med otack belönade en åtnjuten ynnest, så förlät han snabbt, icke blott med tungan, utan med hjertat, och han svarade med ett nytt bevis på välvilja. En skiljaktig estetisk trosbekännelse hade intet inflytande på hans bedömande af en litterär förtjenst, och han uppmanade ingen att afvika från den väg, som hans egen diktare-genius anvisade. Lika litet som Svenska Akademien, har Beskow sökt binda någons vingar; och ville man såsom ett halft tvång räkna hans varma uppmaning till unga skalder att framför allt välja fosterländska ämnen, så var detta ett tvång, som man lätt torde för-

låta. Äfven från utlandet drogs vexel på hans beskyddarskap, och hade främlingen att åberopa någon förtjenst om Svenska litteraturens spridande i sitt land, så infriades vexeln villigt. *Så* hade Beskow gjort Svenska vitterhetens ära till sin egen.

Om en författares personlighet i viss mån framgår ur hans skriftställarverksamhet, om framför allt »stilen är mannen», och om Beskows mecenatskap var en stråle ur hans hjerta, så torde, genom hvad redan är anfördt, bidrag vara lemnadt till bedömande jemväl af *menniskan*. Redan vid första närmandet till Beskow intogs man af det harmoniskt sköna i anletsdrag och gestalt, samt af den belefvade verldsmannens förbindliga sätt. Man värmdes af den hjertliga välvilja, som talade ur den lifliga blicken, och man tjusades snart af ett sprittande samtal, der allvar vexlade med skämt och der mången hågkomst från det förflutna glänste fram bland bilderna för dagen. Men hvad man icke genast upptäckte, var att detta lifliga färgspel var en strålbrytning af det fastaste sinnelag. Ty ett drag af manlighet genomgick som ett malmstreck Beskows karakter, — men icke den manlighet, som uppenbarar

sig i en myndig ton och kapprak hållning, liknande stålet, stundom i bräcklighet, utan den smidigare och derföre också segare, som kan falla undan som en fjeder, men vet att skjuta upp igen med bevarad spänstighet. Lika fri från det lättsinniga vacklandet mellan grundsatser, som från den egenkära envisheten att vidhålla en gång fattade meningar endast derföre att man fattat dem, öfvergaf han icke vid första motsägelse sina åsigter, men pröfvade andras, och om han fann dem rigtiga, införlifvade han dem med sig. Han herskade och ville måhända herska, — men det skedde med karakterens, de öfverlägsna gåfvornas och den vidsträcktaste verldserfarenhets rätt. Deraf denna sammanhållningens förmåga, icke minst sällsynt då den gäller *genus irritabile vatum*, hvilket nyckfulla slägte han, såsom han någon gång yttrade, lärt sig att väl känna. Han behöfde dock icke, som Nestor i Iliaden, föra på tungan att han lefvat med bättre slägten, som lyssnat till hans råd, ty man glömde det icke, och man ställde sig villigt under hans ledning. Anföll man åter hvad han skattade högst, — samfundsordningen, fosterlandet eller dess stora minnen, — var han ej sen att ikläda sig polemikerns rustning, och han rörde sig deri med en ledighet, som utmärkte den öfvade fäktaren. Tyckte

man sig vid något sådant tillfälle hos honom förmärka ett agg emot hans motståndare, så bar han detta i sitt hufvud, aldrig i sitt hjerta. Ingen förlät lättare än han oförrätter. Den, som minnes honom några årtionden tillbaka, då smädelsen, eggad af politiska lidelser, göt sitt gift äfven emot honom, kan intyga, huruvida han ej derunder bibehöll sitt sinnes jemnvigt, lika väl som under de senare åren, då han af den allmänna meningen var lika högt uppburen som han förut varit misskänd. Men hvem älskar icke berömmet mera än klandret? — Hans ihärdighet i arbete är redan förut vidrörd. Förunderligt nog räckte dagens timmar alltid för honom väl till, trots de talrika alstren af hans penna, bland hvilka man icke må glömma hans brefvexling. Gick han derigenom miste om »de tankar, natten biktar», så bibehölls deremot dagens friskhet i alla hans verk. Han älskade umgängeslifvet: han älskade ock att en aftonstund, *curis expeditis*, svärma i en krets af förtroliga vänner, och han lät då jemväl sin Pegasus jaga med lösta tyglar. Men Beskow var i grunden varmt religiös. Hvarje morgon bad han Gud välsigna sitt arbete och hvarje afton tackade han Honom för dagens fulländade värf. Han visste hvarifrån kraften kom,

och med en kristens ödmjukhet böjde han sig för dess gifvare.

Menskligt sedt, måste Beskows hela lif hafva varit bland de lyckligaste som förunnats dödlige. Af naturen utrustad med alla de gåfvor, som mägtigast fängsla och tjusa, var han öfverallt en eftersökt och firad gäst, i hofvets salar som i den enskildes boning, — inom som utom fäderneslandet. Men sin sannaste lycka fann han inom sitt eget hem. Den husliga sällheten ställer icke stora anspråk på sina skyddslingar: hon infinner sig villigt, blott man lägger på hennes altar löftena om frid och förnöjsamhet, liksom de gamles Larer nöjdes med offret af en drufva eller en krans af ax. Men hon trifves väl tillsammans äfven med andra goda genier, och hon öfvergaf icke Beskows, af skalden så skönt beskrifna hem, der

"nio sånggudinnor som penater
Uti hans förmak alla möte stämt."

Dessa vänliga genier fylde ock hans barnlösa tjäll med löften och förhoppningar, och midt ibland dem stod, såsom den trognaste af dem alla, skaldens egen Laura, hans ungdoms brud, förljufvande ännu med sina omsorger den åldriges sista afton. Nära halfva seklet hade deras äktenskap varat; men de dagar, som de derunder varit åt-

skilda, fylla icke ens den trånga ramen af en vecka. Skönare har ännu icke budet att hålla samman i lust och nöd blifvit uppfyldt. — Åren flögo, men länge trotsade dem skaldens högburna hufvud. För honom var ålderdomen hvad den gamle Romaren benämner den: *flos vitæ;* och med slocknade lidelser, men ännu friska känslor kunde han på höjderna under aftonrodnaden teckna denna fängslande tafla af det inre lifvet, denna intagande afhandling *Om själens helsa*, hvari han lägger tonvigt ej endast på själskrafternas oafbrutna verksamhet, utan äfven på deras harmoniska utveckling och icke minst på en renad viljekraft. Endast den, hvars eget inre är rent och harmoniskt, tecknar en sådan tafla; och det är Beskows hela inre menniska, som här framträder. Han bibehöll till sista stunden tankekraftens skärpa, och egde således, lik sin själsfrände Leopold, den lyckan att icke öfverlefva sig sjelf. Äfven en yttre utmärkelse skulle ställa honom i jemnbredd med den Gustavianske sångarfursten. På Beskows sjuttionde födelsedag öfverraskades jemväl han med en minnespenning, genom hvilken en talrik mängd af vitterhetens, konstens och vetenskapens målsmän och vänner velat bevara hans bild åt efterverlden, och hvilken minnespenning öfverlemnades af deputerade, de der

kommo, såsom det i den sköna helsningen hette, »såsom ombud för en del af skaldens gäldenärer, icke att betala, men att erkänna en skuld, för hvilken hela fäderneslandet häftade».

Dagen nalkades emellertid till sitt slut. Den sista höstens stormar slogo mot den åldriges fönster; men lyssnade man, så hördes derinne en ungdomlig stämma höja sångens toner och med ledighet genomlöpa dess hela register. Det var den grånade sångaren, som med skuldfritt sinne ännu som i forna dagar lekte med tonernas konst, — icke anande att hans stämma så snart skulle klinga i högre rymder. Plötsligen och oförmodadt brast det sånguppfylda hjertat *). Dödsbudet var en blixt, som på en gång kastade ljus öfver skaldens hela bana. Förstummade af sorg stodo konstens och vitterhetens vänner. Det var som om ett stöd fallit undan för dem alla: det var som om den sista strängen brustit i den Svenska sångens rikaste strängaspel: det var som om ett helt tidehvarf inom vitterheten hade lagt sina ögon tillhopa. Man har någon gång kallat Beskow *den siste Gustavianen*. Namnet är gifvet åt många före honom och bevisar blott huru mägtigt ett kulturskifte kan verka långt in i framtiden. Hvad han af en äldre vitterhetsskola upp-

*) Beskow dog natten emellan den 17 och 18 oktober 1868.

tagit, var ej annat än hvad en hvar borde lära deraf. Det gifves män, utmärkte i lärda eller vittra idrotter, hvilka dock så införlifvat sig med ett flygtadt tidehvarf, att de se med dess blickar, tala med dess röst, och synas oberörde af den tid, hvari de lefva: det gifves andre, hvilka tyckas skapa ett nytt tidehvarf. Beskow hörde icke till någotdera slaget. Han talade sin samtids tungomål och verkade humaniserande på densamma. Han hade sett två mennisko-ätter försvinna, han lefde till sluts med den tredje, och han hade tillegnat sig blomman af hvarderas bildning. Derföre kunde han ock uppträda förmedlande och försonande mellan olika tidskiften i vår vitterhet samt på den fosterländska odlingens befrämjare utöfva ett inflytande som få. Alla de egenskaper, som prydde *honom*, må finnas spridda hos andra; men sent, om någonsin, skall man återfinna dem i en så helgjuten förening hos en ende, och för visso skola aldrig den Svenska odlingens tideböcker hafva att uppvisa en bild mer ädel och fosterländsk än Bernhard von Beskows.

Efter uppläsningen af herr STRANDBERGS tal yttrade Akademiens direktör:

Då herr STRANDBERG kallades att intaga ett rum i denna krets, der hans sångmö, lika sjelfständig vid efterbildningen af Roms och Greklands mästerverk, som då hon uttrycker sin egen känsla, redan fem gånger funnits värdig den vittra täflingens pris, var det blott ett rättvist erkännande af en framstående förtjenst. Med tacksamhet, men utan att öfverraskas af målningens skönhet, har Akademien derföre emottagit den med rena och naturtrogna drag tecknade bild, han af sin oförgätlige företrädare i dag återgifvit. Den sällsynta förening af olikartade egenskaper, hvilken gjorde VON BESKOW lika utmärkt såsom skald, vältalare, forskare, medborgare och umgängesman; — snillets eld och hjertats mildhet; — den glödande fosterlandskärleken; — det behag, som låg utbredt öfver hela hans väsende; och denna själens helsa, som, äfven sedan de kroppsliga krafterna började svika, gjorde honom stark ända intill döden, — allt detta har af minnestecknaren blifvit framställdt på ett sätt, som icke lemnar öfrigt något nytt att här tillägga.

Friherre von Beskow var, såsom redan blifvit antydt, ett lyckans barn. Af henne utrustad med rika anlag, såg han sig befriad från de omsorger, hvilka så ofta klippa tankens vingar och dämpa, om de ej förmå att släcka, snillets eld. Han kunde således, då han ej på embetsmannabanan, som han tidigt och med ovanlig framgång beträdde, fann ett tillfredsställande fält för sin verksamhet, ostörd egna sig åt sånggudinnornas tjenst. Äfven härvid gynnades han af lyckliga förhållanden. Från den Gustavianska tiden lefde ännu Oxenstjerna, Adlerbeth, Nils von Rosenstein och Leopold; från den närmast följande Tingstadius, Blom, Fleming. Leopold blef för Beskow icke blott en gynnare, men en faderlig vän. Af den gamle sångarkungen uppmuntrades, såsom den tacksamme lärjungen sjelf yttrar, den unge skaldens första försök. Under de första tio åren af Beskows vittra ungdomslekar hade Wallin omarbetat Svenska Psalmboken, Tegnér diktat *Axel* och *Frithiofs Saga*, och Valerius i förtroliga kretsar sjungit sina af allmänheten väl kända sånger. Franzén och Geijer lyste såsom stjernor af första ordningen. Från Atterboms lyra och Lings nordmannaharpa ljödo underbara toner. Mägtigt måste det förtroliga umgänget med sådane män verka på ett sinne så mottagligt för

allt skönt, som Beskows. Med »Sveriges Anor» erhöll hans skaldegåfva Svenska Akademiens första offentliga erkännande, men endast fyra år hade derefter förflutit, då han med förtjenstens rätt intog det rum, grefve Wirséns bortgång inom Akademien lemnat ledigt. Här helsades han af Järta, Lagerbjelke och Wetterstedt såsom en värdig medtäflare i vältalighetens sköna konst, och utvecklades än ytterligare den *smak*, som var honom medfödd, och som i alla hans skrifter utgör måhända det mest utmärkande drag. Vid Franzéns afgång vald till Akademiens ständige sekreterare, blef Beskow snart själen i detta samfund, den som ledde dess verksamhet och lifvade dess sammankomster. »Bland alla samhällen», säger Kellgren, »är Snillets republik det, som kräfver den största frihet». Detta visste Beskow väl, och han eftersträfvade derföre visserligen aldrig ett inflytande, som kunde lägga band på tankens frihet, känslans varma utgjutelser eller snillets behof att gifva sina skapelser vexlande, stundom sällsamma former. Men det var friheten, han aktade och älskade, icke sjelfsvåldet, och i den republik, der han skulle trifvas, borde det sköna, det goda och det sanna bilda en lagstiftande magt, hvars bud villigt måste följas. I lydnad för dem var han den främste att gifva

ett lysande föredöme, och han kunde ej annat, ty otvunget låta sig på honom tillämpas hans egna ord om Sveriges störste statsman:

»Dock mera var ditt hjerta, än ditt snille:
Du *såg* ej blott det rätta: du det *ville*».

Ett snille, som ständigt upplyste hjertats väg, — ett hjerta, som lät snillets eld sammansmälta med kärlekens heliga låga, — i denna förening se vi Bernhard von Beskows storhet och hemligheten af den magt, han med allas bifall inom denna krets utöfvade.

Med sina skrifter har Beskow i arf till kommande slägten lemnat skatter af ett värde, om hvilket minnestecknaren erinrat i ett rikare språk, än mitt, och med större domsrätt, än mig kan tillhöra. Den, som i dag har äran att föra Svenska Akademiens talan, kan dock ej underlåta att med några enkla ord uttala den Svenska vitterhetens outplånliga förbindelser till den ädle, som, sjelf i främsta ledet bland hennes idkare, länge i spetsen för dem, åt hvar och en, som egnade sig till hennes tjenst, äfven den mest obemärkte, alltid hade ett uppmuntrande ord eller ett faderligt råd, ofta en kraftig hjelp att erbjuda. Det gryende anlaget eller den skeppsbrutna förtjensten behöfde ej söka honom. Han sökte dem, och hvad han hade att gifva, gafs med denna

innerliga välvilja, som ökar förbindelsen, men lättar bördan att den bära.

Och slutligen vi, som hade den lyckan att njuta af hans förtroliga umgänge, att omedelbart upplocka de frukter af en rik erfarenhet och en djup visdom, hvilka han med intagande behag strödde omkring sig, — att värmas af den fosterlandskärlek, som lågade i hans bröst, — att se våra arbeten ledas af hans säkra hand, — att höra den välljudande stämman föredraga och med snillrika anmärkningar beledsaga de anteckningar, han såsom upplysande bidrag till bilden af Akademiens höge stiftare ända till slutet af sin lefnad med ungdomlig ifver fullföljde, — hvad hafva väl vi att säga i denna högtidliga stund? Den enskilda saknaden bör återhålla sin klagan, men ej skall Svenska Akademien glömma, att med friherre Bernhard von Beskows bortgång Sverige åter gaf henne ett dyrbart minne att vårda.

Direktören gaf derefter till känna, att till innevarande års täflan inlemnats två skrifter i obunden stil, af hvilka en i *språkforskning* och en uti *estetiska ämnen*. Ingendera af dessa hade Akademien kunnat tillerkänna någon belöning.

I *skaldekonst* hade nitton skrifter inkommit, samt dessutom två, hvilka, såsom ingifna efter den för täflingen bestämda tids förlopp, icke kunnat af Akademien till pröfning upptagas. Den ena af dessa skrifter skulle dock, enligt den okände författarens derom yttrade önskan, komma att i nästa års täfling ingå.

Bland de öfriga hade Akademien denna gång haft tillfredsställelsen att till granskning emottaga tvenne arbeten uti en svår och hos oss mindre bearbetad art af vitterheten, nemligen den dramatiska. Begge dessa täflingsskrifter, ehuru skiljaktiga i afseende på ämnets rigtning och behandling, hade väckt en gynsam uppmärksamhet. Utan att de kunnat erkännas hafva fullt uppnått sitt mål, hade dock deras särskilda egenskaper synts berättiga dem till ett på det hela bifallande omdöme. Akademien hade tillagt andra priset åt *M* 19: *En Konung! Skådespel i fem akter*, behandladt i obunden skrifart. Upplästandet af lösryckta scener skulle föga gifvit en föreställning om stycket, som tiden icke medgaf att i sin helhet föredraga. Författaren, intendenten vid Kongl. Dramatiska Teatern Oscar Wijkander, framfördes till direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

»Min Herre! Ni har vågat att på scenen framställa den konung, hvilken, jemte andra förtjenster af sitt land, äfven haft den att åt Svenska skåde-

banan skänka ett förädladt skick, och som sjelf riktat henne med minnesvärda skapelser, alla hemtade ur det för honom så dyrbara fosterlandets häfder. *Gustaf Wasa, Gustaf Adolf, Helmfelt* och *Siri Brahe* äro namn, som med den tredje Gustafs äro oförgängligen förenade. Sjelf uppträder han nu, i edert skådespel, uti den sanna dagern af en snillrik konung, kär för folket, som med afsky såg det blodiga slut, som af katastrofen i eder skildring antydes. Akademien, som särskildt velat utmärka det lifliga och för de uppträdande personernas olika samhällsställning väl afpassade samtalsspråket, skänker med nöje sitt bifall åt den lyckliga föreningen af kännedom om skådebanans fordringar och förmågan att dem tillämpa».

Med samma pris hade Akademien utmärkt *M* 17: *Sigurd Olofsson, Dram på vers i fyra akter.* Äfven här skulle meddelandet af särskilda scener icke varit lämpligt, och Akademien hade förestält sig, att allmänheten torde komma i tillfälle att taga kännedom i deras helhet så väl af detta stycke, som af det nyss belönade. Författaren till *Sigurd Olofsson*, studeranden vid universitetet i Upsala Ludvig Essén, framfördes till direktören, som vid belöningens öfverlemnande yttrade:

»Min Herre! Okänd för Akademien, och troligen lika okänd för den allmänhet, som bevistar hennes sammankomst, framträder Ni, vid unga

år, med väl förberedda studier af stora mönster och med lyckliga anlag för språkets behandling. Man kan hos Eder finna vissa emottagna intryck, äfven från den odödlige Shakspeare, men ingen slafvisk efterbildning vidlåder eder behandling af ett fosterländskt ämne. Den kraft och den ledighet, hvarmed Ni rörer Eder inom ett för Er ännu nytt område, hafva synts Akademien fullt uppväga de betänkligheter, hon i andra afseenden kunnat hysa. Såsom det första profvet af eder författareförmåga, är det ännu mera förtjent af det bifall, hvilket det är mig en sann fägnad att offentligen få uttala».

Bland öfriga ingifna täflingsskrifter hade Akademien fäst särskild uppmärksamhet vid *M* 11: *Fälda blad,* utgörande en ej obetydlig samling mindre, elegiska och erotiska stycken, hvilka förrådde öra för välljud och magt öfver formen, voro med lätt hand behandlade, och röjde både känsla och sinrikhet. Men af den, under tiden för de inlemnade skrifternas granskning, utaf författaren sjelf angifna omständighet, att ett icke ringa antal af dessa dikter redan, under hans namn, blifvit från trycket utgifvet, hade Akademien funnit sig genom sina stadgar förhindrad att låta denna dikt-cykel ingå i årets täflan.

Ett gynsamt omdöme ansåg sig Akademien äfven böra yttra om *M* 3, *Hyddans son: Sånger från heden,* hvilka vittnade om en van hand och utmärkte sig för renhet och täckhet, samt om *M* 10, *Wermlandsminnen,* för deras i allmänhet lediga och vårdade form.

Bland öfversättningar hade Akademien bemärkt № 16, *Stycken ur Schillers lyrik.* Ehuru tolkningen från ett så närbeslägtadt språk i allmänhet icke erbjöde större svårigheter, medgaf Akademien dock villigt, att sådana kunna finnas för en öfversättning från SCHILLER, och att dessa stycken, femton till antalet, visserligen icke saknade förtjensten af en öfvad och lycklig hand. Samma heders-omnämnande ansågs äfven böra komma № 18, *Scener ur Aminta, af Torquato Tasso,* till del, särskildt för körerna, der öfversättningen antydde både smak och konstfärdighet.

Slutligen hade författaren till № 9, *Sonetter till Bertha,* visat en icke ringa förmåga att regelbundet behandla den invecklade sonettformen, men i öfriga afseenden lemnat åtskilligt att önska.

Det af Akademiens framlidne skyddsherre konung CARL XIV JOHAN stiftade pris för litterära förtjenster, hvilket Akademien eger att denna dag årligen utdela, hade hon för innevarande år tillerkänt fältläkaren, riddaren af Kongl. Nordstjerne- och Wasa-ordnarne samt af Kongl. Danska Dannebrogsorden, doktor CARL ANTON WETTERBERGH, med fäst afseende på en lång, förtjenstfull och oafbruten litterär bana, på den uti hans skrifter rådande moraliska syftning, och jemväl på lyckade bemödanden för det uppväxande slägtets bildning.

Den minnespenning, som Akademien detta år låtit pregla, är egnad åt skalden KELLGREN. Åtsidan upptager bröstbilden, med omskrift: JOHAN HENRIK KELLGREN. På frånsidan ses de tre Gratierna framträda till en ung man i antik drägt, åt hvilken den ena af systrarna räcker en lyra. Omskriften (ur Horatius, Lib. I, Od. XXIV, med ändring af ett ord) *Liquidam donant vocem cum cithara* betecknar, att de skänka ej endast lyran, men äfven dess välljud. I afskärningen läses:

Decus et deliciæ ævi Gustaviani (det Gustavianska tidehvarfvets prydnad och tjusning).

Minnesteckningen, författad af herr Böttiger, blef till någon del uppläst, hvarmed sammankomsten afslöts.

MINNE

AF

JOHAN HENRIK KELLGREN

»För sent, för sent till ärans hof
Man öppna vill en väg ifrån de dödas grifter. —
Har skalden icke sjelf beredt sitt eget lof,
Har minnets Gud ej sagt: lef qvar i dina skrifter!
Skall glömskans Gud för evigt säga: sof!» *

Den skald, som för många år sedan sjöng dessa ord, har i dem utsagt sin dom; han har *sjelf beredt sitt eget lof, han lefver qvar i sina skrifter.* Kellgrens namn kan icke dö, så länge svenskt språk talas och sjunges. Också är det icke för att rädda det undan någon hotande glömska som Svenska Akademien i dag återkallar hans bild. Det är icke han, som kräfver detta minnes-offer; det är Akademien, som alltför länge varit honom detsamma skyldig. Alltsedan den dag, då, för snart sjuttiotvå år sedan, den döende Stenhammar på detta rum tolkade sin företrädares minne — och dennes plats hade då i nära tre hela år stått obesatt ** — har från

* J. H. Kellgrens samlade skrifter. Stockholm 1796. II. 255.

** Kellgren dog d. 20 april 1795. Stenhammar tog sitt inträde d. 14 mars 1798. Redan då så kroppsligt svag, att han ej förmådde uppläsa mer än en ringa del af sitt tal, afled han d. 31 januari 1799, vid trettio års ålder.

Akademiens sida ingen särskild aktningsgärd blifvit egnad åt Kellgren. Men väl hafva, tid efter annan, enskilda ledamöter af Akademien gjort honom till föremål för sin hyllning som för sin forskning. Leopold och Silverstolpe sjöngo vid hans graf*; Rosenstein skref företalet till hans skrifter; Franzén och Tegnér glömde ej hans lof i sångerna vid Akademiens femtiåra högtid; Beskow har i sitt minne af Leopold inflätat äfven Kellgrens; Atterbom tog både hans person och hans författarskap till ämne för en utförlig kritik, och Malmström har lemnat en genomförd skildring af honom och hans tidehvarf. På ett fält, der desse granskare gått förut med skäran, kan nu efterskörden ej gerna antagas att blifva stor: på sin höjd torde några ax vara qvar att plocka. Men den utmärkelse åt stora hädan-

* Till begrafningen utkom intetdera af dessa poemer. Leopold lät först två år senare, i *M* 4 af *Läsning i blandade ämnen*, trycka sin elegi: *Öfver Kellgrens död*, sedan den likväl »efter kringlöpande falska afskrifter» förut sett dagen i några landsorts-blad och äfven i en utländsk tidskrift. Ett nytt poem: *Till Kellgrens skugga* införde han 1798 i *M* 18 af *Läsning i blandade ämnen*. Äfven Ax. Gabr. Silverstolpe egnade åt Kellgrens minne en dubbel offergärd genom sin *Sång vid Kellgrens död* och sitt *Ode till Melpomene*, infördt i Stockholms-posten för d. 29 maj 1795. Samma år hördes ock från Franzéns luta en suck *Vid Kellgrens död*. (Poemet finnes bland hans *Skaldestycken*, IV. 420, Örebro-upplagan 1832.)

gångna personligheter, som Akademien genom sin årliga minnespenning eger att gifva och som redan för flera år sedan tillfallit den yngre af gustavianska vitterhetens strålande dioskurer, har icke längre bort fördröjas åt den äldre. Det är sant, Leopold hade, med de rika alstren af sitt snille, tillhört henne i fyrtiotre år*; Kellgren åter fick hon endast under ett niotal af år behålla. Men vid resningen af templet åt de svenska sånggudinnorna var han dock en af grundpelarne, och, näst den konungslige stiftaren sjelf, var han, i egenskap af Akademiens förste ordförande, den, som gaf rigtning och lif åt hennes tidigaste verksamhet.

Kellgrens yttre lefnadsöden äro så enkla, att de i några få penndrag låta sig teckna. Vi se en ung prestson från landsorten, efter att hafva genomgått sitt stifts läroverk, fortsätta sina studier vid universitetet och der, efter tagen magistergrad, några år stadna som docent, hvarefter han i hufvudstaden söker sin utkomst, först som huslärare, sedermera som medutgifvare af en tidning. Länge sjuklig, dör han ogift i sina bästa år, utan att hafva innehaft någon befattning i statens tjenst. Huru i yttre måtto ringa och anspråkslöst förekommer icke detta lif, och lik-

* 1786—1829.

väl — hur mycken kärna inom det oansenliga skalet! Huru eljest förklara, att vid hans graf ett helt folk står sörjande och landets ädlaste söner begråta hans tidiga bortgång som en nationalolycka?

Vilje vi med namn och årtal ifylla detta utkast till lefnadsteckning och färglägga det med några historiska och karakteristiska drag, så erinre vi oss, att Johan Henrik Kellgren, född den 1 december 1751 i Floby socken i Vestergötland, var andre sonen af kyrkoherden derstädes Jonas Kjellgren, en för både sin karakter och sina kunskaper allmänt aktad man. Bondson från Källby i nyssnämnda landskap, hade han gjort sina studier i Åbo och från Finland hemfört sin maka, Kristina Elisabet Aminoff*. Sonens äldste bio-

---

* Om Kellgrens fader har en handskrifven matrikel öfver Vestgöta nation i Upsala följande uppgifter: »Jonas Suenonis Kjellgren, (efter att hafva varit inskrifven som student i Upsala vårterminen 1724) student i Åbo 1728. Disputerade, under I. I. Haartman, pro exercitio: *De affectibus humanis*, Åbo 1732, och pro gradu, under A. A. Scarin: *De Sveonum in Livoniam meritis* samma år. Promoverad filosofie magister i Åbo s. å. Oeconomus templi i Borgå 1734. Kyrkoherde i Floby 1747. Prost 1749. Var bondeson från Källby. Död 1771». Tilläggas kan, att han var prost öfver Wilska kontrakt. Så väl han, som hans äldste son Jonas, skrefvo sitt namn Kjellgren. Namnet var taget af födelse-socknen Källby eller af det deruti be-

graf beskrifver henne som »ett stilla, fromt och gudfruktigt fruntimmer»*. Han tillägger, att Kellgren tycktes hafva ärft sitt snille, sitt lynne och sin hufvudböjelse af fadren, »som hade mycken kärlek och håg för vitterhet, skref stundom både latinsk och svensk vers, hade någon kännedom af målning och bildhuggeri samt spelade på åtskilliga instrumenter». Af honom emottog den läraktige och läsgirige gossen sin första undervisning, sändes vid sitt tionde år till Skara läroverk och vid sitt sjuttonde till akademien i Åbo, der hans äldre broder då redan studerade. Begge togo de der den filosofiska graden 1772**. Året förut hade deras fader aflidit; de måste från denna tid sjelfve sörja för sitt underhåll. I afsigt att söka detta på presterlig väg, återvände snart den äldre brodren till hembygden***; den

---

lägna kaptens-bostället Källstorp, hvaraf skaldens farfader, bonden Sven Jonasson, varit brukare.

* Nils v. Rosenstein i sitt företal till Kellgrens samlade skrifter.

** Den yngre af bröderna, skalden Kellgren, försvarade pro gradu, under professor I. Billmark, en afhandling: *Historia magnorum ducum Finlandiæ*, efter att, under samma professor, 1770 hafva utgifvit en exercitii-disputation: *Historia regiæ academiæ Aboensis.*

*** Han blef först komminister i Hvalstad af Skara stift, sedermera, 1786, kyrkoherde i Skatelöf, hörande till Wexiö stift, der han dog 1804.

yngre stadnade ännu några år vid akademien, der, efter aflagdt lärdomsprof*, han 1774 blef kallad till docent i vitterheten och försörjde sig genom enskilda lärarebefattningar. Anbudet af en sådan i d. v. general-löjtnanten, sedermera fältmarskalken, grefve Mejerfelts hus förflyttade honom 1777 till Stockholm, der hans aderton återstående lefnadsår sedan skulle komma att förflyta.

Så vidt man vet, var det först i Åbo som Kellgrens inneboende poetiska anlag kommo till några bestämda lifs-yttringar. Vaknat, om också icke till klart medvetande, hade de tvifvelsutan tidigt i hemmets poetiskt-religiösa luftkrets, och näring åt dem hade han, både före och under

* Hans docent-specimen, som aflades 1774, handlade: *De poesi, philosophiæ ubivis gentium prævia.* Atterbom yttrar om denna skrift: »Skulle den mätas efter nutidens fordringar, så undginge den icke att synas ganska ytlig. Men lyckligt är, att skaldegåfvornas utveckling ej oinskränkt beror af innehafvarens lärdom och reflexion. Dantes föreställningar om tragedi och komedi voro ungefär sådana som nu våra barn höras yttra; men han diktade likafullt sin jätteskapelse, som, ehvad än må sägas om dess benämning *Commedia*, dock evärdligt förtjenar binamnet *divina*. De flesta unga magistrar kunna nu om slika ämnen skrifva lärdare disputationer; men hur mången af dem blir en Dante? eller ens en Kellgren?» Såsom *poeseos docens* står vår skald första gången införd i den föreläsnings-katalog, som i Åbo utkom vid början af höstterminen 1774.

skoltiden, fått genom den outsläckliga törst efter vitter läsning, som hos honom afvexlade med stark hunger efter kunskap i allmänhet. Ypperst bland sina kamrater i skolans vanliga läroämnen, sökte han på lofstunderna sin förströelse icke i lekar och nöjen, men i en, ofta långt in på nätterna utsträckt läsning af vittra skrifter, och det är betecknande, att han bland dessa med förkärlek fäste sig vid Dalins Argus och Holbergs lustspel. »Hans skarpa omdöme — säger Rosenstein — visade sig redan nu i förakt för allt onödigt gräl och för allt, som hade smak af barbari och vidskepelse». Af sina lärare uppburen och prisad, var han af sina jemnåriga föga omtyckt, helst på botten af den tysta, otillgängliga gossens ojemna, tankfulla och slutna väsen en dämpad eld tycktes gömma sig, som en och annan gång gaf sig luft i fräsande stickord och brännande sarkasmer. Af dessa fann man sig road, då man ej kände sig träffad; men på det hela var och förblef han mer ett föremål för sina kamraters undran än tillgifvenhet, och man tadlade redan då hans »förbehållsamma egensinnighet, att aldrig låta sitt förtroende föregå sin högaktning»*. Sjelf fann han sig bäst i um-

* Jfr Stenhammars inträdestal i Svenska Akademien. Sv. Akad. Handl. (från 1796) II. 93.

gänge med äldre personer, af hvilka något kunde vara att lära. Lätt inses, att denna förtidighet i själsutveckling och detta trägna stillasittande vid boken menligt skulle inverka på en späd och fint bygd kroppshydda, som redan af naturen tycktes vara mer än vanligt skör. Också grundlades nu en sjuklighet, som sedan följde honom lifvet igenom. Den hade, i form af bröstlidande, hotat honom med döden redan vid hans sextonde år; den verkställde sitt hot, innan han hunnit sitt fyrtiondefjerde.

Samma ihärdiga arbetshåg, som utmärkt Kellgren i skolan, fortfor under de nio år, som han tillbragte i Åbo. Under de två första var det sällan annat än föreläsningarna, som kunde rycka honom ur hans studerkammare. Men till dess bortgömda vrå hade nu sånggudinnorna börjat att hitta vägen. Dock var det endast i största hemlighet som han emottog deras besök och för deras fötter nedlade förstlingen af sina offer. Knapt hans broder, den af honom så högt älskade, fick derom ett förtroende. Sträng mot sig sjelf som mot andra, fann han i sina första dikter medelmåttan, och gömde noga nyckeln till den låda, hvari de förvarades. Efter någon tid meddelade han väl åt en och annan vän dessa vittra försök, men förstörde dem vanligen kort

efter meddelandet. Det var först sedan han, ett par år efter tagen magistergrad, blifvit, såsom redan är nämndt, kallad till akademisk undervisare i vitterheten, som hans misstroende till egen skaldeförmåga minskades så pass mycket, att han någon gång föredrog sina poemer inom kretsen af det vitterhets-gille, som, under namn af *Aurora*, sammanhöll sånggudinnornas dyrkare på Auras strand. Detta förbund stod i systerlig gemenskap med ett dylikt i Upsala, kalladt *Apollini sacra:* begge voro de döttrar af det vittra samfund, som i Stockholm först hade bildats af fru Nordenflycht, Creutz och Gyllenborg*, och, efter någon tids hvila eller upplösning, nu, un-

* Detta vittra samfund var sjelft en utgrening af ett ännu äldre, ja, så vidt man vet, Sverges äldsta. Denna vittra orden, kallad *Tankebyggare*, var stiftad af kanslirådet Ekleff och utgaf sina poetiska alster först under titeln: *Våra försök* och sedermera under titeln: *Vitterhetsarbeten, utgifna af ett samhälle i Stockholm.* Hvarje ledamot antog här, i likhet med bruket inom Italiens lärda och vittra samfund, ett lånadt namn. Det var ur denna orden som sedermera ett urval af ledamöter förenade sig till ett slutet, mindre sällskap, »som, utan band af ordensreglor, sammanhölls blott af vänskapen och det verkliga snillets sanna kärlek till konsten. Grefvarne Gyllenborg och Creutz, bröderna Torpadius och fru Nordenflycht äro de enda ledamöter deraf, som efterverlden känner. Sammankomsterna höllos hos den sistnämnda, som under namn af *Urani*, var själen i denna förening». (Jfr *Franzéns inträdestal.* Sv. Akad. Handl. VI. 53 och följ.)

der namn af *Utile dulci*, åter sammanknutits af Schröderheim. Det Stockholmska samfundet utsatte prisämnen och utgaf en samling af så väl sina egna som de begge underafdelningarnas skrifter med den gemensamma titeln: *Vitterhetsnöjen.* Ehuru äfven till dessa Kellgrens sångmö lemnat flera bidrag*, var det dock icke i dem, utan dels i *Åbo tidningar*, dels i Gjörwells tidskrift *Samlaren*, som han först framträdde som skald. I de förra är han ännu anonym; i den senares årgång för 1777 får allmänheten för första gången höra hans namn**.

---

* Det är först i den fjerde och sista delen af dessa *Vitterhetsnöjen*, tryckt 1781 och således flera år efter Kellgrens flyttning till Stockholm, som man finner stycken af honom införda. De äro: *Menskliga lifvet, Ode öfver afunden, Våra villor, Ode till Grefve G. F. Gyllenborg, Gratiernas döpelse* och *Öfversättningar från Horatius.*

** Det är med poemet *Våren*, en efterbildning af Horatii fjerde ode i första boken, som den unge skalden här gör sitt inträde. *Samlarens* utgifvare yttrar dervid i en not (sid. 297): »Så väl denna sång som näst efterföljande *Tankar* äro författade af Herr Joh. Henr. Kjellgren*, poeseos docens i Åbo. Man behöfver här icke förekomma läsaren, som eger smak och ömhet; man önskar sig blott flera stycken af samma hand». De omnämnda *Tankarne*, som sedan följa (sid. 300), äro desamma, som återfinnas bland de prosaiska styckena i tredje delen af Kellgrens samlade skrifter, under titeln: *Vid Friherrinnan A. S. Flemings graf.* I samma årgång af *Samlaren* finner man

* *Så* skref skalden aldrig sjelf sitt namn.

Inom den finska morgonrodnadens sångarförbund hade då redan en längre tid detta namn varit kändt och älskadt. Det växte der i täflan med andra namn, några ännu unga, men af framtid fulla, såsom Tengströms och Clewbergs, andra redan af samtiden erkända, såsom Porthans *. Tengström blef med tiden Finlands förste erkebiskop; Clewberg **, promotionskamrat med Kellgren och samtidigt med honom docent på en gång i två olikartade läroämnen, litteraturhistoria och fysik, blef några år efteråt, i följd af ett i Åbo universitets namn af honom hållet minnes-

---

derefter följande stycken af Kellgren: *Ode till Bacchus och kärleken* (sid. 321), tvenne efterbildningar af Horatius (sid. 350 och 351), nemligen af femte och åttonde odet i andra boken, samt slutligen *Sinnenas förening* (sid. 370), som, på sin tid, helsades med stor beundran, men af skalden sedan uteslöts ur samlingen af hans skrifter. I dem upptogos icke heller trenne tidigare stycken från skaldens vistelse i Åbo: *Ode öfver Aristidis död, Ode till konungen af sällskapet Aurora* och öfversättningen *Ode till Kristus*, som, skalden ovetande, hade, med hans namns underskrift, blifvit införd i Stockholms-posten 1779 (*M* 69), hvaremot han sedan i *M* 73 inlade sin protest. Till denna funnos helt enkla skäl; man behöfver då icke, såsom Atterbom, uppsöka några för saken främmande.

* Nämnda samfunds gemensamma organ, *Vitterhetsnöjen*, förvarar vittra bidrag af både Porthan, Clewberg och Tengström. Den sistnämnde vann tre gånger högsta priset i kongl. Vitterhets-Akademien.

** Adlad 1789, med namnet Edelcrantz.

tal öfver drottning Lovisa Ulrika, af Gustaf III kallad till Stockholm*, der sedan hans väg förde honom genom tullen och teatern till en ledamotsplats i Svenska Akademien och till presidentstolen i kommerse-kollegium. Under de år, då Kellgren i Åbo var docent, var Calonius akademiens sekreterare och Porthan dess bibliotekarie. Begge inträdde först vid hans afflyttning till Stockholm i de professors-embeten, der en dag deras verksamhet skulle blifva så lysande. Begge dessa utmärkta mäns nära vänskap och umgänge hade på den unge vitterhets-idkarens utveckling haft ett stort inflytande. Särskildt stod han i förbindelse hos Porthan, som infört honom i det estetiska studiet af klassiciteten och genom sina öfversättningar från Anakreon sjelf gifvit mönster för de gamles efterbildning. Ur Porthans skola, der den stilistiska undervisningen stod främst på dagordningen, utgick då, bland många andra, Kellgren. I en senare tid utgick från samma skola Frans Michael Franzén.

I Stockholm öppnades för Kellgren en ny verld. Han var med ens förflyttad till den så kallade stora. Det grefliga hus, der han som

* Talet blef af konungen kändt genom den anmälan och de utdrag deraf, som Kellgren gjort i Stockholms-posten 1783, № 102—104.

lärare fått inträde, var ett af hufvudstadens förnämsta och mest lysande, en samlingsplats för dess högsta kretsar. Der möttes icke blott hofvet och diplomatien, icke blott skämtet, nöjena och den fina franska umgänges-tonen; der möttes äfven skönheten och behagen. Han bodde under samma tak med dem, han hade tillfälle att dagligen se dem till den mest tjusande bild förkroppsligade i hans lärjungars ännu unga moder. Nu var det ej längre ensamt åt Frankrikes sändebud förbehållet att för den sköna grefvinnan Mejerfelts fot nedlägga sin rika hyllning*; den unge Apollo-sonen, som såg henne ännu oftare, hade, vid första blicken, i henne igenkänt en af de tre gratier, hvilkas döpelse han snart lekande besjöng i verser, som flögo kring land och rike. En lyra med sådana toner kunde ej länge af Gustaf III blifva obemärkt. Han hade lyssnat till henne redan på afstånd: med ökadt nöje hörde han henne nu i sin närhet. Efter en dra-

---

* Grefvinnan Mejerfelt, född Wrede-Sparre, (född 1745, död 1817) i poemet *Gratiernas döpelse* igenkänlig genom sitt förnamn Lovisa. De öfriga två gratierna voro grefvinnorna Ulla Höpken och Augusta Löwenhjelm, begge systrar och födda v. Fersen. Bland grefvinnan Mejerfelts tillbedjare räknades i främsta rummet grefve D'Usson de Bonac, efter grefve Vergennes fransk ambassadör vid svenska hofvet från 1774 till 1782, då han afled i Stockholm.

matisk fest på Drottningholm, till hvilken Kellgren låtit öfvertala sig att skrifva prologen*, blef den unge skalden honom personligen föreställd. Konungen igenkände honom från Åbo, der han, vid akademistatens uppvaktning, sett honom sommaren 1775. Festen på Drottningholm egde rum tre år senare. Men ytterligare dröjde det ett par år, innan förhållandet mellan konungen och honom blef ett närmare. Långt före de begge hof-fullmagter, som gåfvo honom namn först af konungens bibliotekarie och sedan af densammes handsekreterare**, hade Kellgren redan valt sin egen sjelfständiga bana: han hade på den hunnit blifva en folkets man.

* Den 22 juli 1778, »då hoppet att se konungahuset förökt med en ättling af Gustaf och Sofia Magdalena gjordes allmänheten bekant». Man gaf för första gången *Zemir och Azor*, komedi-ballett med sång, från Marmontel öfversatt af Anna Maria Malmstedt, som två år senare blef fru Lenngren. Kellgrens prolog, till hvilken F. Uttini hade satt musiken, blef, några veckor efteråt, strängt recenserad i *Vitterhets- och gransknings-journalen*. Författaren insände ett skarpt svar, men som ej intogs i samma journal, hvarföre han sedermera lät införa så väl det, som sjelfva recensionen, i Stockholms-posten (1778, № 18). Före årets slut blef, i anledning af drottningens kyrkotagning, en ny, af Kellgren författad prolog, denna gång till *Iphigeni uti Auliden*, uppförd på kongliga teatern. Uppförandet egde rum d. 29 dec. Musiken var äfven nu af F. Uttini.

** Kellgren, som af kongl. Vitterhets-Akademien blifvit belönt med stora priset 1777 för poemet: *En stadig man*

Det var genom tidningen Stockholms-posten som för Sverges allmänhet Kellgren blef, och blef

och 1778 för poemet: *En ynglings inträde i verlden** (uteslutet ur hans samlade skrifter), äfvensom af samma akademi belönt 1779 med det mindre priset i skaldekonsten för en öfversättning af Horatii tionde ode i andra boken, och med stora priset i vältaligheten för besvarandet af frågan: »Vore menniskan lyckligare, om hon förutsåg sitt öde i verlden?», blef d. 16 nov. 1780 utnämnd till konungens bibliotekarie. En sägen går, att, då denna fullmagt, åtföljd af en anvisning på något årligt arfvode från en hospitals-fond, tillställdes skalden, han på omslaget funnit följande rader ur poemet: *Mina löjen*, skrifna af konungens egna hand:

Säg, hvilken dig med blindhet slog,
Då du till lycka och till heder
Den Helikonska vägen tog,
Som gent till hospitalet leder?

Visst är, att, två år senare, ett af Schröderheim d. 16 dec. 1782 kontrasigneradt kungabref tillförsäkrade Kellgren ur manufaktur-fonden en årlig pension af 166 Rdr 32 sk., mot hans åtagande att fortsätta det handels-lexikon, som notarien A. Säfström hade begynt att utgifva, men, genom sin förflyttning till borgmästare-tjensten i Halmstad, blifvit hindrad att fullfölja. Det var, i följd häraf, som Kellgren 1783 utgaf *Nya handels-biblioteket*, ett arbete, som Thorild icke underlät att följande året strängt recensera i sin tidning: *Den nye granskaren* (sid. 22—31), likväl med den slutförklaring (sid. 37), att det var en »svag, städad och god bok, väl utan geni, utan besynnerlig förtjenst, men värdig att läsas».

* Detta styrkes af Stockholms-posten för 1779, № 277, äfvensom af k. Vitterh.-Akad. Handl. III och IV, i strid med Atterboms uppgift (*Svenska Siare och Skalder* VI. sen. afd. 14), att detta pris tilldelats af sällskapet *Utile dulci*, en uppgift, som äfven finnes hos Wieselgren (*Sverges sköna litteratur* IV. 729).

i förhöjdt mått, hvad några tiotal af år tillförene Dalin hade varit genom sin Argus *. Exemplet, som då hade gifvits af den unga informatorn i Rålambska huset på Kungsholmen, följdes nu af en annan i det Mejerfeltska. Kellgren var icke ensam om företaget; han var icke ens ledaren deraf; men han blef snart själen deri, han gaf mer och mer färgen deråt, och han har fått bära både hedern och klandret derför. Hufvudredak-

---

Till konungens handsekreterare utnämndes Kellgren d. 7 jan. 1785. När Atterbom yttrar, att »detta utnämnande i en tid, då eljest alla hofsysslor uteslutande voro adeln förbehållna, innefattade äfven den utmärkelse, att nu första gången vederfaras en oadlig», synes han hafva glömt, att Zibet (adlad först 1777) innehade en dylik befattning ända från 1762. Kellgrens närmaste företrädare var Adlerbeth. Efter Kellgren utnämndes till konungens handsekreterare Clewberg 1786 och Leopold 1788. Såsom sådana stå ännu i 1792 års hofkalender upptagna alla fem, Zibet, Adlerbeth, Kellgren, Edelcrantz (f. d. Clewberg) och Leopold. Tjenstgöringen var för det mesta inskränkt till litterära ämnen och till uppsättning af bref på tyska, ett språk, som konungen vanligen begagnade till sina holsteinska och öfriga tyska slägtingar, med undantag af dem, som hörde till det brandenburgska huset, till hvilka han alltid skref på franska. Alla bref på detta språk och till en stor del äfven sina svenska bref skref Gustaf III egenhändigt. Hos Adolf Fredrik deremot hade handsekreteraren haft att skrifva alla konungens enskilda bref.

* *Then Svänska Argus*. Veckoskrift. Stockholm 1732—1734.

tör var hans vän Lenngren* — ett namn, som sedermera genom dennes maka blifvit dyrbart och kärt för Sverges vitterhet. Af den nya tidningen, som till en början utgafs endast två gånger i veckan, men snart, i följd af hastigt tilltagande spridning, kunde utgifvas dagligen, utkom första numret den 29 oktober 1778**. Ögonblicket var väl träffadt. Två dagar förut hade riksdagen öppnats; två dagar efteråt föddes en kronprins***. I programmet, som synbarligen är af Kellgrens hand, prisas censurens upphäfvande: »vi välsigne den dag — heter det — då

---

* Sekreteraren i kommerse-kollegium, sedermera kommerserådet, Carl Peter Lenngren, född 1750, död 1827. Han bibehöll redaktionen af Stockholms-posten till 1813, då den öfvergick till bokhandlaren Wiborg, som 1821 öfverlemnade den till kapten Lindeberg. Denne måste på våren 1833 upphöra med bladets utgifvande, emedan det »icke betalte trycknings-kostnaden».

** Icke d. 29 september, såsom det angifves i B. E. Malmströms samlade skrifter, II: 210. Bladet utkom, till en början, blott måndagar och torsdagar, längre fram äfven på lördagarna, men från d. 25 januari 1779 alla söcknedagar.

*** Ständerna hade blifvit sammankallade till d. 19 oktober; men riksdagen öppnades med konungens trontal först d. 27. Detta tal slöts med de orden: »Få dagar återstå, tilldess jag hoppas i edra armar kunna anförtro den, hvilken försynen mig gifvandes varder till min ålderdoms tröst och min trons stöd». Kronprinsen föddes d. 1 november.

fria Svenskar blefvo förlossade från ett så barbariskt ok. Grym mot sig sjelf är den konung, som tvingar sina undersåtare att göra sig osäker om den sällhet han gifver dem; men lyckligt är det folk, som ej eger orsak att klaga, då det eger rättighet att göra det». För öfrigt hör man i detta program genljudet af den entusiasm öfver 1772 års revolution, som då ännu var rådande i alla landsändar. Riket, förut »störtadt i djupaste förnedring, villervalla och förderf», förklaras nu hafva »uppnått höjden af ära, ordning och välmåga». Folket vore nu under den monarkiska regeringen »entledigadt från allt bekymmer om egen välfärd»: det var *en* som arbetade, det var millioner som njöto. Men — heter det vidare — »åt detta trumpna och okunniga folk, som, fordom sysselsatt med politiska tvister, vanvårdat och föraktat snillets läckra och oskyldiga nöjen», borde man nu skaffa någon sysselsättning, någon upplysning, någon förströelse. Det var detta ändamål, som några stilla lärdoms-idkare, »öfvertygade, att kunskap är ett lysande öfverflöd, då den ej leder till medborgerlighet», hade föresatt sig, medelst utgifvandet af ifrågavarande dagblad. — Man vore, vid läsningen häraf, frestad att tro någon ironi ligga förstucken under en slik uppfattning af den monarkiska styrelsefor-

men, der hela folket antages sitta med armarna i kors och endast njuta, under det att alla bördor för dess väl hvila på en enda. Men hur man än i vår tid måste le åt en sådan åsigt, var den då tvifvelsutan fullt allvar, icke blott hos den unge tidningsskrifvaren, men hos en stor del af nationen, lika väl som hos Gustaf III sjelf. Man hör den upprepas från många håll, till och med från rikets ständers egen mun. Till den grad hade partikriget slutligen lyckats uttrötta alla, att man nu fann sig i sjunde himmelen öfver att det väl var förbi. Man hemtade andan, och man tyckte till en början, att nu allt gick vida bättre, ja, emellanåt högst förträffligt, sedan konungen ensam höll regeringstömmarna. Ännu firades årligen den nittonde augusti med illumination i mer än en af rikets städer. Förtjusningen hade ej ännu hunnit att lägga sig: man lefde fortfarande i smekmånaden. Ur ett och annat riksdags-moln framgick solen åter med segrande klarhet. Det var denna tid, på hvilken längre fram Gustaf III återblickade med saknad: det var denna tid, som han då plägade kalla »mina lyckliga år» *.

* Geijer yttrar om 1778 års riksdag (*Konung Gustaf III:s efterlemnade papper*, II. 158): »Det var svårt att vid denna riksdag placera ett *nej*. Man hade tillhopakommit för att

Redan här må rum lemnas för den erinran, att Kellgren var i grund en lika frisinnad som sjelfständig natur. Vi ha, vid betraktelsen af honom, för oss icke blott ett geni, men en karakter. I likhet med många af den tidens ljusa hufvuden, var han till sina politiska tänkesätt icke så litet republikan *, d. v. s. han ansåg sjelf-

bifalla och loforda. Det nya regeringssättet var ännu i sin första blomma, det gamlas hågkomster ej långt undan och farliga att väcka. I allt hvad konungen på den korta tiden uträttat öfvervägde vida det goda; och den allmänna rösten erkände det. Hvarom skulle man tvista med honom? De förnämsta tvisteämnena hade han, genom afgörande på förhand, satt utom diskussion. Högtidligheterna vid kronprinsens födelse, döpelse, ständernas fadderskap, drottningens kyrkotagning m. m. lemnade dessutom vid detta korta riksmöte föga rum för annat än högtidliga tal. Konungens lag-propositioner voro billiga. Och, slutligen, han fordrade ingen ny bevillning. Man kan föreställa sig de gamla particheфernas förlägenhet. En enda höjde hufvudet varsamt, den störste från den nyss förflutna tiden, den gamle Axel Fersen, — men endast för att åter draga sig tillbaka».

* »*Jag har gråtit som ett barn, eller rättare, jag har gråtit som en man*, skref han till en vän vid första tidningen om en händelse, den han trodde skola göra menskligheten lycka och som han sedermera, med en verklig sorg och en sann afsky, en tid såg göra dess fasa och förskräckelse». N. v. Rosenstein (Företalet till Kellgrens skrifter). Man erinrar sig härvid huru lifligt äfven Franzén greps af den franska revolutionens första utbrott och ännu 1795, efter Robespierres fall, hoppades det bästa för friheten. Man ser det af hans i Paris då skrifna poem:

styrelse, under ingen annan öfverhöghet än förnuftets, vara det slutliga målet för alla samhällsföreningar. Men, då ännu en oöfverskådligt lång bana återstod för menskligheten uppfostran till detta slutliga mål, höll han tills vidare starkt på monarkismen i lagbunden form, såsom en sköld på en gång mot fåväldet och mångväldet. Enväldet deremot i dess absoluta form var honom förhatligt, och förtrycket väckte hans afsky, från hvad håll det kom. Från ett sådant, det månghöfdade partiväldets, hade han nyligen sett sina fäders land, detta land, som han älskade med passionens styrka, räddadt af en konung, som på samma gång var ett snille. Hur kunde han undgå att mägtigt känna sig till honom dragen både som medborgare och som skald? Eller att åt denna dragningskraft gifva luft i en och annan sång till monarkens ära? Många äro dock icke dessa, — hans samlade skrifter upptaga blott

à la liberté française, par un voisin des Lapons, le 1 nivose l'an 4 de la republique. — Kellgrens oblidkeliga hat mot all despotism var ett af skälen, hvarför han, närmare slutet af sin lefnad, så högt uppbars af den s. k. *Juntan,* som då af många lättskrämda ansågs nära nog som en svensk jakobinerklubb. Bekräftelse på det nära förhållandet mellan dennas förnämsta medlemmar och Kellgren lemna bref till Benjamin Höijer från Hans Hjerta (sedermera Järta), tryckta i *Karakteristiker, ur samtidas förtroliga bref och anteckningar,* Stockholm 1851.

tre*. — I det ena af dem, vid konungens återkomst från Spaa, är tonen sann, enkel och hjertlig.

»Gläd dig, Stockholm, gläds och sjung:
Han är här, din far och kung.
— — — — — — — — — — —
Om hans bortgång saknad väckte,
Om de farors moln förskräckte,
Som sitt hot från sunnan sträckte,
Hvad den dag då lycklig är,
När du säger: han är här.

Bort med kanonsalvor och krigstrumpeter — ropar skalden: —

Slafven, som med bäfvan skådar
Sin tyrann tillbaka länd,
Likaså sin fasa bådar,
Vid dess åsyn dubbelt känd;
Men en ömhetsblick från själen,
Men en tår, som glädjen fällt,
Detta språk är ej förstäldt,
Detta härmas ej af trälen.
Ömt och tyst allenast sjung:
Han är här, min far och kung!

De andra begge sångerna, der tonen är mer högstämd och panegyrisk, men dock långt ifrån så uppskrufvad som hos mönsterskalderna vid Augusti och Ludvig XIV:s hof, förefalla att vara gjorda på beställning och vittna, med alla sina förtjenster, hur litet Kellgren var ämnad till hof-

* *På konungens födelsedag* 1780, *vid konungens återkomst från Spaa* 1780, och *på konungens födelsedag* 1782.

skald och hur underlägsen han på detta område var både Oxenstjerna och Leopold. Ett slags ursäkt för de — som vi sett, icke många — bidrag hans sångmö lemnat åt denna afart af poesi, har han nedlagt i följande förklaring: »Det är icke oder, prologer och andra dessa vanans och etikettens evigt upprepade offer, som förderfva en god konung, om han eger det minsta af erfarenhet och förstånd. Han vet då, att icke i dylika skrifter frågan är: *hvad är sant?* utan *huru en sanning eller osanning vackrast säges.* Tillika vet allmänheten, att en enda grad beröm uti vanlig prosa är svarande mot två i vältalighet, fyra i poesi, och åtminstone åtta i ode-stil. Då först är smickret ett dödligt gift, när det låter sig anses för allmänhetens röst; och deri lyckas långt mindre det lof, som ljuder från skaldens trumpet, än det, som hviskas hvar timme och stund från hofmäns, ministrars och embetsmäns läppar» *.

* *Saml. Skr.* III. 227—228. På ett annat ställe förekommer hos Kellgren denna betänkliga, halft ironiska, sofism: »En poet kan vara skyldig att berömma sin konungs gerningar, men icke att gilla dem». För att förtydliga detta, fortfar han sedan: »Att smickra är att berömma öfver höfvan och utan mening. Häraf följer, att icke allt öfverdrifvet beröm är smicker. Känslans, passionens, entusiasmens språk är ofta falskt, men aldrig förstäldt. En älskare, som säger en småtäck flicka, att hon är en gudinna i skönhet och behag, att solens blickar aldrig sänkt

Hur många skäl han än egde att prisa och älska sin konung, man märker på allt, att han helst håller sig på afstånd, att han är rädd om sin sjelfständighet, att han alls icke är mån om att, ryckt från sina sånggudinnor, komma tronen och hofvet för nära.

Så mycket större orätt ligger i det påståendet, som man på en senare tid sett framkastadt äfven i skrifter, som göra anspråk på historisk trovärdighet, att det var för konungens ändamål och på hans föranstaltande som Kellgren begynte utgifningen af Stockholms-posten *. Kellgren var

---

sig ännu till något fullkomligare på jorden; — en af tacksamhet hänryckt undersåte, som jemför sin konung med Titus och Antoninus, skulle han än ehuru mycket vara under dem i förtjenst, — gifva båda ett beröm, som kanske är falskt, kanske löjligt för alla andra, men sant i deras känsla: följaktligen ej smicker. Den oväldigaste domare är ej dygdigare än de. Men deremot den kalla, orörda mannen, som, mot bättre vett och mening, gifver samma beröm, den allena är smickrare, är föraktlig, låg, straffbar». (*Saml. Skr.* III. 209—210).

* I v. Schinkels *Minnen ur Sverges nyare historia*, I. 258, yttras om Kellgren, att han, i följd af sina stora, ovanliga skriftställaretalanger, blef »innan kort befunnen just tjenlig att utgifva ett sådant slags vitter riksorgan för konungadömet och den franska smaken, som man kände sig behöfva». Wieselgren, *Sverges sköna litteratur*, IV, betonar detta ännu skarpare. Sid. 699—700, säges Kellgren hafva »blifvit af konung Gustaf antagen till agent för predikande af den lättsinnighet och de lefnadsseder,

ej den, som gick andras ärenden hvarken i vitterhet eller i politik, och Gustaf III var på en gång för stolt och för klok att, med åsidosättande af sin

---

hvaraf vår nation ännu blöder». Sid. 389 heter det: »Då en person, som snart blef och till 1792 fortfor att vara sin konungs handsekreterare, var tidningens främste stylist, och detta en handsekreterare, som versifierade kungens vittra prosa, behöfver man väl icke mycket betvifla, att kungen öfversatte den unge Åbo-magisterns möjligen poetiskt utsväfvande politik på den för tiden behöfliga prosan», m. m. Härvid bör anmärkas, hvad ofvanföre redan är visadt, att Stockholms-posten började utgifvas 1778, men att först 1785 Kellgren utnämndes till konungens handsekreterare, äfvensom att han redan följande året i denna befattning fick en efterträdare. Vidare yttras sid. 390, att från de politiska tvisterna — — »skulle nu svenska folket ledas genom åtskilliga åt Kellgren lemnade betsel och grimmor». Bland dessa nämnes särskildt hofpoesien: »Redaktören, som tröttat sig sjelf med apoteoser, uppmuntrade insändare, och dessa fingo mention honorable, blott de något höjde sig öfver Bager och Bjugg». Ett större misstag måste ligga till grund för denna beskyllning, som, i andra ordalag, upprepas äfven af Palmblad i *Biografiskt lexikon*, VII. 30. Det är sant, i Stockholmspostens första numror förekommer en mängd »till större delen eländiga vers», såsom redaktionen sjelf kallar dem (1778, № 10), alla uppstämda till firande af kronprinsens födelse. Men det visar sig klart, att tidningen, genom att införa dem, afsett, icke kunglighetens beprisande, men allmänhetens förlustelse, och här drifver ett ystert skämt både med rimsmideriet och, i viss mån, med sjelfva ämnet. Berömmet, hvaraf de stundom åtföljas, är tydligt ironi. Kan det nu vara sådant, som på fullt allvar blifvit taget för en uppmuntran, en mention honorable?

konungsliga värdighet och yppande af sina innersta tankar, ingå i komplott eller hemligt aftal med en ung vitter informator, hvars personlighet då ännu var honom så godt som obekant. En slående vederläggning af besagda påstående ligger dessutom i sjelfva tidningens beskaffenhet och innehåll. Den var så långt ifrån att innehålla endast hvad för monarken kunde vara angenämt, att den redan under första halfåret blef, för en insänd skarp artikel rörande kronobrännerierna*,

* Se *Stockholms-posten* för d. 14 och 15 april 1779 (№ 76 och 77). Insändaren kallade sig *Publicola* och befans, vid namnsedelns öppnande, vara en vid kongl. biblioteket anställd e. o. kanslist Halldin. Både han och tryckeriets disponent, Schildt, blefvo genom rådets dom i öfre justitierevisionen d. 18 maj 1779 dömda att »lif sitt mista och halshuggas», och tryckeriets egare, Holmberg, att »umgälla sitt brott med fjorton dagars fängelse vid vatten och bröd». (Se härom Geijer, *Gustaf III:s efterlemnade papper*, II. 184—191, äfvensom *v. Fersens hist. skr.* IV. 147 och följ. Der i dessa båda arbeten uppgifterna äro stridiga, visar sig Geijers framställning mest tillförlitlig, såsom grundad dels på rådsprotokollet, dels på sjelfva akterna, som förvaras i Rosenhaneska samlingen på Upsala bibliotek.) Och äfven efter denna högmåls-process fortfor den för regeringen så misshaglige *Publicola* att ofta som insändare uppträda i Stockholms-posten.

Sedan denna minnesteckning redan var författad och på Akademiens högtidsdag uppläst, har från trycket utkommit fjerde delen af *v. Fersens historiska skrifter*. Det kan vara skäl att höra hvad ett samtida vittne har att säga i detta mål, der Kellgren blifvit af vår tid instämd

aktionerad med den påföljd, att både författaren och boktryckeriets disponent blefvo dömda att halshuggas, — en dom, som likväl sedan genom konungens mellankommande nåd blef mildrad. Äfven i de följande årgångarna stöter man mer än en gång på artiklar, till och med af Kellgrens egen hand, föga egnade att vinna regentens välbehag. Så t. ex. då han på ett ställe målar Augustus i dennes förhållande till sina skalder på ett sätt, att tillämpningen på Gustaf III och hans vittra omgifning låg nära till hands. Bland annat heter det der om Kellgrens älsklingsskald och förebild, Propertius: »Han erhöll i god tid

---

såsom anklagad för vitter rojalism i Stockholms-posten och misstänkt för att, i hemligt förstånd med konungen, hafva företagit denna tidnings utgifvande. v. Fersens vittnesmål lyder sålunda: »Det hade sedan någon tid i Stockholm utgifvits på trycket en tidning kallad *Stockholms-posten*. Man kände ej författaren; dess redaktion utgjordes af ett litterärt sällskap, som hade skrifklåda, hvilket skref detta blad, som hade en stor afsättning; det hade en satirisk karakter, alltid angenäm för allmänheten; der framställdes hofvet, tidens seder och styrelsens åtgärder med all den frihet och skärpa, som tryckfrihets-förordningen kunde medgifva. Ministrarne afskydde detta blad lika mycket som allmänheten älskade detsamma. Konungen betraktade det med missnöje; men han ville ej förbjuda det, för att ej gifva dementi åt sin egen tryckfrihetsförordning, som var hans verk och blifvit afgifven med så mycket buller. Författarne blefvo derigenom allt djerfvare» m. m. *v. Fersens historiska skrifter*, IV. 147.

det anseende, som plägar tillfalla de talanger, hvilka konunga-gunsten bringar i dagsljuset. Denna uppmuntran kunde ej fela Propertius under en kejsares regering, hvars politik bestod framför allt deruti, att tillvinna sig ärans utdelare, och som genom dè ymniga välgerningar han lät vederfaras de lärda, qväfde i deras hjertan patriotismens röst och lockade sånggudinnorna på tyranniets sida. Propertius hade så mycket flera anspråk på tyrannens nåd som hans själ, af naturen böjlig, kunde både sänka sig ned till smicker och upphöja sig till satiren. — Mecenas gjorde försök att draga honom in på epopéns bana, med vilkor att han skulle välja Augustus till sin hjelte, men skalden vägrade ständigt till så mägtiga påyrkningar»*. I ett dagblad är denna litterärhistoriska bild alltför omständlig att icke förekomma afsigtlig, och man frestas att taga den för en tidsbild, då Kellgren har för mycken likhet med Propertius, att icke äfven ett och annat drag af Augustus skulle erinra om Gustaf III.

Ännu flera bevis skulle kunna anföras för den sanningen, att Kellgren, ännu sedan han som skald så till vida kommit i beroende af den snillrike monarken, att han med honom ingått ett slags lyriskt-dramatiskt bolag och för sitt lika

* *Stockholms-posten* 1781, № 43.

trägna som lyckliga utförande af dertill hörande täta uppdrag, uppbar nådebevis dels i de redan nämnda fullmagterna, dels i form af årliga arfvoden, aldrig dock upphörde att som publicist städse bibehålla sin fulla oafhängighet. Och i Gustaf III:s karakter blifver alltid ett af de vackraste dragen den högsinthet, hvarmed han förlät sina vittra vänner att de på samma gång voro medborgerligt sjelfständiga. Äfven när de som sådana offentligt och bestämdt uppträdde mot hans egna meningar, såsom fallet var med Adlerbeth vid 1789 års riksdag, rönte de efteråt ingen skymt till minskning af hans personliga välvilja. Det föll honom icke in att mindre värdera skönhetens dyrkare derföre, att de tillika voro sanningens.

Redan det anförda kunde vara nog för att visa halten af hvad en i öfrigt förtjenstfull och genialisk författare yttrat, att nemligen Kellgren hade af Gustaf III blifvit »antagen till agent för predikande af den lättsinnighet och de lefnadsseder, hvaraf vår nation ännu blöder»*. Skulle det verkligen hafva varit idel lättsinnighet och sedeslöshet, som Kellgren i Stockholms-posten predikat, så torde det nu åtminstone få tagas för gifvet, att det icke var i egenskap af konungens agent, som han gjort det. Men då för hvarje

* Se i det föregående sid. 130, not. *.

opartiskt öga det oaflåtliga sträfvandet hos Kellgren som publicist omisskänneligen visar sig hafva gått ut på nationens lyftning och stigande förädling; ja, då under loppet af sexton år hans tidning allt mer och mer gjorde sig aktad, fruktad och erkänd icke endast som snillets och smakens högsta domstol, men som det allmänna vettets orakel och nationalmedvetandets vackraste uttryck, hvar har man då att söka anledningarna till en så kränkande beskyllning som den, att han uppsåtligt och systematiskt skulle hafva arbetat på svenska folkets förnedring genom att skaffa sig gehör som en sinlighetens, en sedeslöshetens apostel? Vi erinre oss, att Kellgren från början var och allt sedan förblef, icke tidningens redaktör, men endast en af dess medarbetare. Redan från första månaden af sin tillvaro hade Stockholms-posten, i en till allmänheten ställd underrättelse, förklarat tidningen böra betraktas som »ett slags magasin, der en hvar utan betalning, skyndsamt, och både oförbättradt och oförsämradt, kan få infördt hvad han helst behagar af notifikationer, förslag, reflexioner, korta afhandlingar, historietter, nyheter och hvad annat, som tros kunna tjena allmänheten till nytta eller nöje. Sällskapet, som från början förenat sig till dessa blads igångsättande, har

trott sig böra ega samma frihet som andra, hvarföre dess ledamöter beslutit att icke underkasta sina skrifter någon revision eller hvarannans genomseende och granskning: den ene vet icke en gång hvad de andre skrifvit, förrän han får se det tryckt, utan en hvar lemnar in hvad han tycker och svarar för sig sjelf. Det endaste försigtighetsmått, som är vidtaget, består deruti, att den, som har inseende öfver tryckningen och som tillika sätter allt i ordning, skall lösligen genomögna hvar artikel, innan den gifves till tryckning, på det ingenting må inflyta, som vore tydligt paskill, eller annars så oanständigt, att bladet derigenom blefve vanhedradt och ovärdigt hederligt folks läsning. Af allt detta ser nu läsaren klart, att man i en så beskaffad skrift ej kan annat än få se mycket odugligt, hvilket man hoppar öfver; emellertid vinnes dock det goda ändamål, att man just sålmedelst kan få fram många starka och nyttiga sanningar, som annars aldrig finge se dagsljuset» *. Det borde vara klart, att, med en sådan ursprunglig plan för tidningen, Kellgren icke billigtvis kan inför efterverlden ställas till ansvar för annat af dess innehåll än hvad som flutit ur hans egen penna, men icke för allt det öfriga och minst för det vittra små-

* *Stockholms-posten* 1782, № 9.

kram och de, vanligtvis från franskan öfversatta, berättelser och anekdoter, som tjenade till spaltfyllnad och hvilkas införande var en eftergift åt tidens smak. Man har i dem, icke utan skäl, funnit qvickheten och skämtet mer än ofta parade med lättsinne och tvetydigheter. Sådant hörde till det franska galanteriets oarter och möttes med bifall från en stor del af den läsande allmänheten, åtminstone i de högre kretsarna. Det var en nu inrotad elak vana att hålla till godo med allt, äfven det sedligt fula, endast det visade sig under skämtets drägt och i behagens former. Man förlät hvad som roade och räknade ej så noga med det, som var qvickt. Men på samma gång vi ogilla dessa yttringar af en tidsanda, hvars luftkrets var uppfyld af smittor från de förskämda sederna vid Seinen, måste vi tillbakavisa försöken att, på ingen annan grund än att äfven Stockholms-posten i förenämnda fall skattade åt tidehvarfvets anda, framhålla den af dess medarbetare, som i snille stod främst, men, såsom vi sett, med tidningens redaktion hade föga eller intet att beställa, såsom en sedernas förstörare, en sinlighetens härold.. Det vill i allmänhet synas som hade de granskare, hvilka nu efteråt gjort sig mödan att genombläddra Stockholms-postens digra årgångar, i afsigt att

der lära känna Kellgren, misstagit sig om den rätte, just derföre att de trott sig igenfinna honom öfverallt. Han fins der, men han är icke att söka på hvarje rad, icke på hvarje sida, icke i hvarje nummer. Och då, på få undantag när, hvarken hans eller de öfriga medarbetarnes namn finnas utsatta*, hvarföre tillskrifva just honom sådana artiklar, på hvilka man i ett eller annat afseende finner något att häckla? Hörom hans egna ord: »Det är ofta — säger Kellgren — icke nog för en auktors ära att bli känd för hvad han skrifvit, men ock att bli frikänd för hvad han *ej* skrifvit, eller, som är detsamma, hvad han icke fullt gillar; ty hvilken är den författare, som vågar säga med Gud, att allt, hvad han gjort, var ganska godt? Men nu är man, i den lärda som i allmänna verlden, icke far till andra barn än dem man sjelf erkänner»**. Bevisligen är ett och annat af Stockholms-postens innehåll, för hvilket man nu efteråt stält Kellgren för rätta, icke af honom författadt. Låt vara, att det myckna lofprisandet af Voltaire, som i första årgångarna förekommer, verkligen förskrifver sig från Kellgren, så kan detta lätt både ursäktas

* Till dessa få undantag hör det, som i det föregående (sid. 117, not.) finnes omnämndt.

** *Saml. Skr.* III. 286—287.

och förklaras deraf, att Voltaire hade dött * några månader innan tidningen började utgifvas, att hans minne således ännu var i sin fulla friskhet och att det bittra agg, hvarmed katolska presterskapet förföljde honom ännu i hans graf, eggade hans beundrare till stegradt upphöjande af hans förtjenster. I öfrigt, om Kellgren med sin eldiga själ lifligt tagit intryck af sitt eget tidehvarf, lärer väl detta lika litet kunna förtänkas honom som om, under hans tidigare författare-period, både hans filosofiska tänkesätt och några af hans poetiska alster röja spår af dessa intryck. Det länder honom till så mycket större heder att småningom hafvå afskuddat sig alla fjättrande inflytelser och, under loppet af sin bana, hafva höjt sig till vida ljusare och friare åsigter både af lifvet och af konsten, i hvars utöfning han slutligen framstår som budbärare för högre magter och skapare af ett nytt tidehvarf.

Hvem vet icke, att den vittra kritiken var det fält, på hvilket Kellgrens inflytelse som publicist var störst och mest fruktbringande? Detta fält hade ända till Dalins tid nära nog legat i träde. Thorild kallar Dalin »en rim-mästare, för god för *sin* tid att angå *oss*»; men hos denne vår yngre vitterhets patriark, räddaren och re-

* Den 30 maj 1778.

naren af vårt språk, stå vi dock, bland annat, i förbindelse äfven för de första försöken till vitter granskning, ehuruväl det måste erkännas, att han var mera vis i sin uppställning af kritikens grundlagar än lycklig i desammas tillämpning. Hans smaklära berör nemligen föga mer än poesiens utanverk, formen och tekniken, men tränger ej till hennes positiva egenskaper, hennes inre väsen. Ett af hans bästa råd är att »man icke behöfver vara poet, om man ej finner dertill hos sig en liflig drift», ehuruväl denna sats icke tål att omvändas så, att hvar och en, som hos sig finner en liflig drift att blifva poet, också oeftergifligen behöfver blifva det. För öfrigt finner man hos honom ännu samma förvexling af retorik och poesi som hos hans ungdomsledare, den lärde Rydelius, hvilken uttryckligen inbegriper skaldekonsten under vältaligheten och betraktar den förra såsom »en konst att beveka och förlusta folk med versbundet tal, hvilken dock hafver en hop sina egna särdeles grepp». Det behöfver ej sägas, att det var från den allrådande franska smaken, sådan denna hade utbildat sig under Ludvig XIV:s och hans närmaste efterträdares tid, som Dalin uteslutande hemtade reglerna och rättesnöret för sin vittra granskning, äfvensom att denna smak ännu lika enväldigt

fortfor att herska, då Kellgren först uppträdde. Man har med skäl förevitat densamma ensidighet och trånghet, och beklagat dess alltför stora inflytande på vår egen vitterhet under Lovisa Ulrikas och Gustaf III:s tidehvarf. Men hur såg väl i sjelfva verket denna vitterhet ut dessförinnan, och särskildt näst förut? Med några enstaka, visserligen ganska aktningsvärda, undantag, hvilken oreda, hvilken smaklöshet, hvilken förbistring! Det lärer, vid betraktandet af dess kaotiska tillstånd och dermed sammanhängande olater, ej längre kunna nekas, att den införskrifna främmande smakläran med alla sina brister dock var något mer än en blott tvångströja, att den var en betydande länk i bildningens kedja, att den danade en högst behöflig öfvergångs-period och för sin tid verkade välgörande genom att rensa och ordna, genom att binda och sammanhålla. Vi hafva dock den att tacka för utbytet af sådana versmakare som Runius och hans likar mot tänkande idkare af skaldekonsten sådana som Dalin och fru Nordenflycht, som Creutz och Gyllenborg. Allmänningen blef inhägnad och den forna vildmarken förbytt till en vårdad park, visserligen afmätt och stel, men med intagande grönska och vackra blomrabatter. Det var blott skada, att, under det man ville utestänga ogrä-

set, man var på god väg att äfven utestänga naturen.

Af det förra återstod ännu mycket, då Kellgren med sin skarpa rotyxa uppträdde i Stockholms-posten såsom vitter granskare. Dalin hade hyllat den satsen, att »kritiken bör föga eller intet sysselsätta sig med ömkliga auktorer. De ha — säger han — skrifvit lappri, men dermed ha de icke gjort skälmstycken. Har hon ingen annan orsak än att få dem att stå vid dörren och skämmas, så bör hon lemna dem i fred». Kellgren var af annan mening. Redan i tidningens första nummer förklarade han: »Kritiken är en lykta för poetens fötter. Utom dess ljus råkar man sällan till smakens tempel. Hon tyckes i synnerhet vara nödig i Sverge, der ännu vägen dit upp är så obanad, och likväl så många löpa i mörkret att söka den. Men, ovan att skåda henne, anser henne vår allmänhet ofta för en mordeld. — Härigenom händer, att få våga tända henne, eller brinner hon så matt i deras darrande händer, att hon snarare med sitt sken förvillar än upplyser. Att tala utan liknelse: man anser härstädes för en omensklig grymhet att upptäcka fel i en klåpares skrifter. Om någon vågar säga: detta barn vore behagligare, om det ej vore så fult, om det haltade mindre, hade lifligare färg,

mera qvickhet, renare uttal, om det egde fyllighet och proportion till alla dess delar, m. m., strax ropar man öfverljudt: hvilken grym satir! hvilken obillig granskning! hvad elakt hjerta att klandra en stackars krympling, som dess far aflat i största välmening! Med ett ord, man anser härstädes en criticus såsom en våldsverkare och en granskning som en ärerörighet. Man tänker ej alldeles så i Popes och Boileaus fädernesland, och man har derföre der ej alldeles så usla skribenter». Han anförer derefter en fransk författares ord: »Det angår lagskipningen litet eller intet, om en medborgare skrifver väl eller illa vers, och lagarnas skydd bör allenast sträcka sig till dem, som angripas antingen till sitt stånd (yrke?) eller till sin heder. Om en skomakare blir oroad i utöfningen af sitt handtverk, är det en nyttig man, som förtjenar försvar. — Att störa honom i en rolig besittning af det beröm, han kan hafva förvärfvat sig genom ett arbete, hvaraf han lefver, vore att betaga honom medlen till en anständig bergning. — Men en karl, som ger sig ut för att hafva fått en kallelse till de blott behagliga konsterna, en onyttig rimmare, som inbillar sig vara en vida högre varelse än sina likar, och som, för att bevisa det, tyranniserar allmänheten med sina tillverkningar, en sådan bör

med rätta få sin plats mellan äran och åtlöjet. Det vackra snillet är ett öfverflöd. Det står hvar och en fritt att affichera det, men det bör ock stå hvar och en fritt att skratta åt affichen, då han är djerf och osann». Kellgren, för hvilken, enligt hans eget uttryck, »hvar enda falsk tanke, hvart enda lågt uttryck, kändes som en örfil på smakens kind»*, gick skoningslöst till väga mot all litterär ömklighet. Han ansåg den bringa nesa och förakt både öfver svenska namnet och öfver författarekallet i allmänhet. Åt detta ville han bereda ett allmänt och rättvist anseende genom att uppdraga en skarp gränsskilnad mellan bläckfuskaren och författaren, mellan rimsnidaren och skalden. Han ansåg, att fältet, för att gifva hopp om skördar, först måste befrias från tistel, och att utrota denna, att på parnassen införa polis och från gudabergets fot bortjaga och undanskrämma alla oduglingar, blef till en början hans ifrigaste bemödande. Han förföljde dem i alla vinklar och vrår, och gaf dem, med satirens gissel i sin obarmhertiga hand, innan kort till pris åt det allmänna åtlöjet. Yckenberg som vältalare**, Haqvin Bager och Matthias Bjugg som

* *Saml. skr.* III. 220.

** Bland talare i anledning af kronprinsens födelse framhöllos, utom den olycklige borgmästaren i Upsala, äfven

poeter, den ene platt och den andre svulstig, blefvo nu, en gång för alla, i den svenska vitter-

---

hofpredikanten Mannercranz och bokhandlaren Runemark, begge i Stockholm. Den förre hade i sitt tal, hållet i S:t Johannis-logen, bland annat yttrat: »Vi betale den milde Guden våra lofsånger, som så ledt den huldaste af drottningar Sofia Magdalena efter sina heliga afsigter, att hennes kongl. majestät, förgätande sig sjelf, den 1 nov. 1778 blef Guds rikes amma. — — Durchläutigste kronprins! Din lilla gungande säng är de Svenskas banér, dit tacksamhet och tro samla sig». — Runemark åter, som inför ett af riksstånden talat i samma ämne, hade dervid bland annat yttrat: »Vår nådigste drottning får i dag sjelf orsak att fröjdas deröfver, att menniskan är född till verlden, och behöfver således icke komma ihåg det besvär, som hennes kongliga majestät en stund har utstått för att, jemte sig sjelf och hela det höga konungahuset, samt oss och hela Svea rike, skaffa fram till verlden en så dyr klenod, som en kronprins är för Svea rike». Stockholmsposten (1778 № 13) beklagar, att utrymmet icke tillåter större utdrag ur dessa tal: »allt kan väl icke vara af samma force och lika retoriskt, som det man här anförer; dock lär ingen ångra den tid, han på deras fullkomliga genomläsning använder». Till olyckliga talare, likaväl som till olyckliga poeter, hörde äfven Bagers systerson, auditören Hanell, för hvars å riddarhussalen hållna tal på konungens födelsedag 1779 redogöres i Stockholms-posten № 13 och № 63 samma år. Formen för recensentens tadel är här, som annorstädes, ett satiriskt beröm. Då vid denna tid, så i hufvudstaden som i landsorten, dylika pekoralier, som de här anförda, utan försyn hvimlade i tryck, kan deras näpsande och förlöjligande väl icke sägas hafva legat alldeles utom gränserna för en tidning, som bland andra uppgifter äfven hade den af vitter granskning.

heten lika stående typer, som Bavius och Mevius hade varit i den romerska. Att denna räfst skulle från flera håll frammana en storm af missnöje, är lätt förklarligt. Den blef också längre fram en af de svåraste anklagelsepunkterna mot Kellgren från den af hans litterära motståndare, som kände sig för stark att icke antaga sig de svagas parti och sjelf bar sitt hufvud för högt att någonsin kunna böja sig under en annans ok. Stockholms-posten hade emellertid vunnit nationen på sin sida, och det allmänna omdömet begynte åtminstone så till vida höja sig, att den afgjorda uselheten så i vers som prosa, efter att, synnerligen i landsorts-städerna, länge nog hafva frodats, nu kände sig fogelfri och småningom drog sig tillbaka för skrattet. Det återstod att komma till rätta med medelmåttorna. Äfven här ville Kellgren göra rent hus, och framför allt bringa både dem och allmänheten till medvetande af hvad de voro. En Flintberg, en Engzell, en Enbom, fingo, tid efter annan, till sin vånda erfara det. De, och flera med dem, lockades att ingå i svaromål, som med stor liberalitet och vanligen utan alla anmärkningar intogos i Stockholmsposten; men när efter någon tid dessa svaromål upptogos till vederläggning, då först blef segern viss och munterheten allmän.

Snart visade sig nu ock, att det icke var endast på skriftställare af en lägre ordning som den fruktansvärde granskaren hade sitt vaksamma öga rigtadt. Till Upsala akademies firande af kronprinsens födelse hade ett ode utkommit, författadt af en ung Östgöta-student. Stockholmsposten, som, till följe af sin plan, måste inrymma en mängd insända poemer öfver samma ämne, hvilka tidningen sjelf förklarar vara »till större delen eländiga»*, fann nyssnämnda ode vara af den beskaffenhet, att det förtjente hedern af en kritik. En sådan uteblef icke heller, men utföll långt ifrån så, att odets författare kunde finna sig belåten. Väl tillerkändes honom bildningsgåfva och qvickhet, men med inskränkningar, som ej kunde annat än såra. Bildningsgåfvan sades ofta likna en feberyra, qvickheten en flågeld, och i åtskilliga så uttryck som bilder förevitades honom oklarhet, öfverspänning och bombast. Den unge Upsala-studentens namn har icke blifvit obekant. Med sin stränge recensent inlät sig nu snart i en lång, från begge sidor mer och mer häftig och bitter polemik** samme Leopold, som, ef-

* Se i det föregående sid. 131, not.

** Kellgrens kritik läses i Stockholms-posten № 11. Polemiken deröfver begynner i samma tidning 1779 № 41, fortgår genom en mängd numror, och slutar med № 104.

ter några få år, vid sin forne vedersakares sida intog ett rum icke blott som lycklig medtäflare, men som aktad vän, som trofast vapenbroder, och slutligen, efter Kellgrens död, sjöng till hans skugga:

»Vid mina första steg din jernhand mötte mig,
Min ungdom stöttes bort med hån ur snillets tempel;
Men fåfängt vid dess port din klubba höjde sig,
Då dina lärors ljus, ditt rykte, ditt exempel
Mig förde till ett rum deri — oaktadt dig».

Mindre allmän torde den företeelse vara, att en litterär fejd, från början förd med så hvassa vapen som denna, slutas med ett upprigtigt, broderligt handslag. Men Kellgren och Leopold voro begge för ädla naturer, att de icke skulle vara i stånd, den ene att erkänna, den andre att glömma en oförrätt. Det ode, som hade varit trätofröet, egde både sina skönheter och sina brister. De senare erkände Leopold sjelf genom att för alltid utesluta poemet ur samlingen af sina skrifter; de förra fann Kellgren, vid lugnare besinning, så öfvervägande, att han ej nog kunde ångra strängheten af sin första granskning. I afseende på den deröfver förda polemiken hade begge att förebrå sig hetta och öfverilning. De hade begge gått för långt. Också dröjde det flera år, innan de åter närmade sig till hvarandra. Väl begynner från 1781 ett och

annat stycke af Leopold att synas i Stockholmsposten, men först mot slutet af 1785, då han, återkommen från en flerårig vistelse i Greifswald, hade i Upsala utgifvit sina *Erotiska oder* och sina *Kritiska anmärkningar vid hjeltedikten Tåget öfver Bält*, tyckes ett vänligare förhållande mellan dem hafva inträdt. Vid början af det följande året bidrog Kellgren verksamt till Leopolds anställning i Stockholm, der de begge efter några få månader intogo hvar sin plats i den nystiftade Svenska Akademien och begge sedan utan afbrott stridde under samma fana. Men ännu flera år efteråt återkom Kellgren till medgifvande af, att han fordom haft orätt. Med anledning af ett nytt ode af Leopolds hand, tillskref han honom d. 6 mars 1789: »Det är styrkan, bibehållen, det är stilen, fullkomnad, af det stycke i samma slag, på hvars — sanna eller inbillade, men obemärkliga — fel jag, för tio år sedan, så förmätet och olyckligt vågat bära en gosses granskande blick».

Till antalet af de läsare, som oinskränkt skänkte sin beundran åt den unge Upsala-studentens ode öfver d. 1 nov. 1778, hörde en adertonårig student i Lund, Thomas Thorén*, den se-

* Namnet Thorild antog han först på våren 1785, men, mest känd under detta namn, må han här bära det på förhand.

dan så namnkunnige Thorild. För honom var Leopold en praktfull meteor, som borde helsas med förtjusning. Högligen förgrymmad öfver kritiken i Stockholms-posten, kände han sig starkt upprorisk mot den enväldsspira, hvarmed Kellgren nu begynt att styra svenska vitterheten. På samma gång han kände sitt bröst sjuda af harm öfver granskarens öfvermod, kände han det äfven röras till medlidande för de olyckliga versmakare, som af denne behandlades såsom till spillo gifna »rimkräk». I bref till en vän* yttrade han en tid efteråt: »Hvad säger ni om Stockholms-posten? Ett besynnerligt nöje att göra sig till alla rimmares harskramla! att efterfika högheten af en kritikens Cerberus! Och mins ni gläfset mot Leopolds ode? — Men så recensera småherrar, eller Vestgötar, som blifvit det».

Kellgren lefde emellertid okunnig om den åska, som var i annalkande. Hon började höras på våren 1782. Året förut hade studenten från Lund kommit till Stockholm, der han, fattig och okänd, bodde i en utkant af staden, lifnärde sig med att timvis gifva undervisning i språk, och

---

* Denne vän var Heurlin, då en ung jurist, sedermera lagman i Vestergötland. Brefvet är dateradt: Lund d. 17 aug. 1780.

lefde, visserligen på den magraste kost*, men i ett rus af svindlande tankar och yrande framtidsplaner. Någon examen hade han icke tagit vid akademien; men han hade läst Spinoza — och kände sig filosof; han hade studerat Montesquieu — och kände sig skapad till lagstiftare; han läste Ossian och Shakspeare, Rousseau och Klopstock — och hvem, om icke han, kände sig nu vara född till skald? Före årets slut täflade han både i Vitterhets-Akademien och i sällskapet *Utile dulci;* i den förra med *Inbillningens nöjen,* ett prosaiskt ode, som lemnades obelönt**; i det

---

* Han yttrar i ett af sina bref från denna tid: »Jag slutar just nu min middag: af bröd, honung och vatten. — Jag har gjort ett evigt förbund med måttligheten, denna naturens dygd, ren, helig, glad! Jag lefver af bröd, vatten, honung, mjölk och ägg. Ej derför, att jag utesluter andra enkla och lätta rätter, men derför, att dessa nu äro mig snarast till hands. — Min middag kostar mig aldrig öfver en koppardaler. Ofta är detta förtjensten af hela min dag». Han hade, till en början, tagit in vid lilla Köpmanstorget; men fann sig der »som en fängslad fogel, innestängd i sitt näste mellan takvinklar, galler och skorstenar», samt flyttade derföre ut till yttersta ändan af Kungsholmen. »En vis — säger han — kan icke vistas fullkomligare än mellan en hufvudstad och Mälarens skogar».

** Se sista sidan af anmärkningarna till detta ode i dess första upplaga 1784. — Der yttrar han ock sin harm öfver att kongl. Vitterhets-Akademien lemnat skriften obelönt: »Den areopag, som belönte psalmen *öfver ett godt samvete,* borde likväl ej varit svår att förtjusa. Men så-

senare med tvenne stycken, till svar på tvenne af sällskapet utstälda prisuppgifter: *Passionerna*, poem i sex sånger, och ett ode: *Jordbrukaren*. Begge dessa stycken voro orimmade: det förra var författadt på ett versslag, som vill vara hexameter, men i hvarannan vers visar sig icke kunna vara det. Thorild hade i bref af d. 17 aug. 1781 derom yttrat: »Jag skrifver på en skaldsång öfver *Passionerna;* för tjugu dukater, som är premiet», och i bref af d. 23 febr. följande året yttrar han: »Man har belönt mig för *Passionerna!* Men härom mera, när annonsen kommer i bladen. Kellgren är förtjust i detta stycket. De bästa hufvuden kalla det förträffligt; några obegripligt. Det innehåller kraften af min filosofi och glansen af min inbillning. Orimmadt, hänryckt, förunderligt». Tre dagar senare läste han i Stockholms-posten en redogörelse för sällskapets högtidsdag. Ett pris hade verkligen blifvit tilldömdt juris studiosus Thomas Thorén för skaldestycket *Passionerna*, men priset var icke det stora, utan ett mindre *. Han stod som fallen

dant skall ni skrifva, *sådant*. Ty ni vet, att sällskaperna förstå sig intet på geni».

* Det utsatta priset för ett »poem öfver jordbruket» vann vid detta tillfälle Nils Lorenz Sjöberg för sitt *Ode till åkerbrukaren*. Om Thorilds ode öfver samma ämne lydde omdömet, att »det, äfven författadt i daktylisk blankvers,

ur skyarna. Att ett mindre pris än det högsta här kunnat komma i fråga, var honom icke blott en öfverraskning; han tog det som en förnedring. Hans unga namn hade — så tycktes det honom — fått en outplånlig fläck. Ännu mer rasade han vid läsningen af det utlåtande, hvarmed sällskapet hade beledsagat sin belöning. Han igenkände deruti Kellgrens hand. Der denna tydligen blott hade velat göra honom rättvisa, läste han nu ej annat än idel skymf. Utlåtandet lydde så: »Detta försök af ett nytt slag till drägt och karakter har förtjent sällskapets hela uppmärksamhet. Den djerfva, fast stundom förvillade utflygt, som endast snillet gifver; en ädel frihet, som dock någon gång torde bryta till sjelfsvåld; en rik och brinnande bildningskraft, som likväl ej alltid erkänt förnuftets och smakens lagliga styrsel; en hög och manlig, ehuru på sina ställen nog mörk, sträf och med tvungna epiteter belastad styl; och framför allt en öm och liflig känsla, men ibland förlorad i kalla utrop: alla dessa förmåner, oaktadt de, mer af ytterlighet än svaghet härrörande, fel, som dermed varit förknippade, hade säkert gjort tillfyllest att berättiga auktorn till det större priset; men då detta skalde-

egde samma fel och någon gång samma skönheter, som det näst förutnämnda» (nemligen *Passionerna*).

stycke tillika varit bundet i ett orimmadt daktyliskt versslag, stridande mot den i vitterheten allmänt godkända smaken, har sällskapet ej trott sig, genom en sådan belöning, oinskränkt böra gilla en likaså vådlig som onödig nyhet; vådlig derigenom, att den lemnade medelmåttan en fördubblad lätthet, och onödig, då vi redan på jambisk vers ega i vårt språk verkliga mästerstycken, så i det starka som behagliga. Sällskapet har dock genom ett mindre pris, eller *Accessit* *, velat betyga sin aktning för ett snille, hvars bemödande skall vinna ett allmänt bifall, då det samtycker att underkasta sig den erkända skaldekonstens stadgade lagar». Jemförer man detta utlåtande med sjelfva prisskriften, kan man ej undgå att finna det välgrundadt och billigt, med undantag af den ensidiga förkastelsedomen öfver styckets form. Dervid bör dock tagas i betraktande, att en hexameter så utan alla regler, som Thorild här skref den, och som vida var underlägsen den, visserligen ej alltid fullt mönstergiltiga, men dock oftast välgjorda och välklingande, som Stjernhjelm skrifvit halftannat sekel tillförene, i sjelfva verket icke, utan våda för blind efterföljd, kunde af det vittra samfundet uppmuntras, utan måste af detsamma anses som

* Detta mindre pris utgjorde en medalj af åtta dukater.

nära nog förkastlig. Att man på samma gång bröt stafven öfver detta versslag i allmänhet, genom att förklara det onödigt och »stridande mot den i vitterheten allmänt godkända smaken», var visserligen ett fel, men som visar sig mer förlåtligt än det hittilldags blifvit ansedt, då man besinnar, att det först var vid denna tid som Voss i sina efterbildningar från antika skalder begynte att uppställa bestämda prosodiska lagar för den tyska metriken, och att det var långt efteråt som, i hans spår, först Regnér och snart, med lyckligare påföljd, Adlerbeth företog sig att uppställa enahanda lagar för den svenska. Dessförinnan hade de antika versmåtten, hemfallna åt en laglös efterhärmning, hos oss råkat i missaktning, och Thorilds nämnda försök att åter bringa dem till heders var, med sin bristfälliga och vårdslösade teknik, ingalunda egnadt att åt dem åter förvärfva det svenska burskap, som de en gång egt, men, efter Stjernhjelmska periodens slut, mer och mer förlorat*.

---

* Hexametern hade vid denna tid nedsjunkit till gyckel på scenen. Så t. ex i Hallmans *Petis och Telée* (den bekanta parodien på *Thetis och Pelée)*, der den ene älskaren, Petis, »en febisk poet», i tvist med sin rival, en martialisk grefve, springer omkring teatern med värjan i hand och ropar:

Det dröjde ej många dagar, innan »auktorn till Passionerna» gaf sitt missnöje luft i en till sällskapet *Utile dulci* ställd skrifvelse, som, lemnad till införande åt Stockholms-posten, denna tidning utan anmärkningar intog*. I denna skrifvelse förklarar han sig icke kunna emottaga det honom tilldelta priset, anhåller, att det i stället måtte utfästas såsom belöning för den bästa kri-

---

»Spritt, mitt manliga blod, på alla musernas vägnar!
Spritt, och sprittande vis, att du ej bäfvar för höghet.
Hej! kom Mars, du modiga, blodiga, frodiga hjelte,
Hjelp en Apollos son, när ej Apollo vill hjelpa.
Har herr grefven en käpp af guld, jag värja af messing».

och, då grefven sedermera yttrat:

— — »jag skall, je vous assure, dig skimpa till kalops
och hugga näsan af, så du skall bli en mops»,

genmäler:

»Mopsa mig hit och kalopsa mig dit, jag fäller ej modet» o. s. v.

Att Kellgren, för egen del, visste både att uppskatta och att återgifva den antika versen, vittnar, utom annat, hans öfversättning af de elegiska strofer, hvilka man öfver ett porträtt af Propertius eger efter Guido Posthumus:

»Blekt mitt anlete är; men tadlen konstnären icke,
Att han gjort det så blekt: sådan i lifvet jag var.
Rigtigt bildades så den färg, som Cynthia gaf mig;
Blodet torkade bort, kinderna vissnade hän.
Ungdom och helsa och lycka och lugn — allt offrades henne,
Hennes jag lefvande var, hennes i döden jag är.
Lifvet flyktade snart; men ack, när egde jag lifvet?
Nej, genom Cynthia blott var ju Propertius till».

* Stockholms-posten 1782, № 53. Redogörelsen för prisens utdelning läses i № 48.

tiska afhandling *om reglernas ursprung och sanna värde i de sköna konsterna,* och yttrar bland annat: »Jag kan känna mig uppfylld af erkänsla för sällskapets aktning; men — jag kan icke göra mig en belöning deraf. När jag beslöt att försöka något i snillets verld, så föresatte jag mig fullkomligheten, lika i bemödande och ära. Denna är fri. Den måste vara den högsta i hvad krets jag söker den. En blick! ropa hundrade: dess hela ljus! ropar jag. Många hafva nog af det, hvarvid andre dö af hunger. — Det är icke nödvändigt att vara skald! I alla konster för äran och förträffligheten måste man vara lärlinge privat: offentligen mästare. Var jag inför sällskapets domstol det förra, så hade man icke bort blotta mitt namn. Jag beklagar mig deröfver, och jag antar ej en belöning för ofullkomligheten. — Sällskapet har, åtminstone för dessa första ögonblicken, gifvit mig en poetisk varelse. Men jag andas icke i detta nya lifvet. Mina grundkrafter förqväfvas der. Då jag har frihet att välja en varelse, väljer jag ingen, eller en fullkomligare. Ej derföre, att jag icke känner vördnad och erkänsla för hvad sällskapet gjort. Men jag tror, att man ej bort göra något. Man hade bort granska, gilla, förkasta, men ej blotta ett namn, då man, efter sina lagar, icke nog kunde

hedra det. Denna arten af half belöning (tillåt mig säga det), som, icke nog ädel att gifva, är ännu mindre ädel att taga, skadar sällskapets ändamål: den hugnar medelmåttan och förnedrar snillet. — Jag påstår ingenting: det bör ske inför en ännu högre domstol. Jag är ärad af sällskapets granskning, men förtryckt af dess belöning. När jag obetänksamt lemnar mitt namn åt tiden och det allmänna, då är det jag sjelf som förstörer mig; men jag vill icke, att en annan skall göra det. Men godt! jag skall skänka dessa stycken åt publicum, det fria och det urskiljande. Denna hopen är icke stor; men den är verlden för den högre sanningen. — Jag är icke någon professionist, blott en fri sökare af det högsta sanna och sköna. Jag har icke träffat det. Väl! men derföre har ingen rättighet att upptäcka mig och ropa: här är en, som har misslyckats! Det är tydligt, att sällskapet mera fäst sig vid sin kritiska storhet än vid ett ungt snilles intressen. — Förnuft, smakens styrsel, stadgade lagar, hvad betyda dessa orden? Hvilken tid och krets har icke sitt förnuft och sin smak och sina stadgar! Jag upphäfver dem icke; men de måste vara falska, eller icke utesluta någon ny möjlig grad af väl och skönhet. — Den allmänt godkända smaken: ja, i Paris och Stockholm; men

Grekland och Rom och England och Tyskland och Italien sjunga gudomligen orimmadt. Men om ingen: så är alltid frågan: kan man? friare, skönare, starkare. — Hvart snille är född lagstiftare: sjelfskapare i sitt ämne. Det tar icke, utan ger lagar. Det känner inga andra regler än naturens, än den högsta kraftens och den högsta skönhetens. — Man hade icke bort fråga: är denna harmonien rimlös? utan: är den ljuf, stark och rik? är den förmögen till alla naturens uttryck? — — *En* i den domstol, till hvilken jag skrifver, är oemotståndlig, förtjusande versifikatör *. Han har rättighet att upphöja rimmet, men ej att göra det till enrådigt i harmoniens verld. — Jag förklarar då, att jag ej finner mig dömd efter en nog rätt grund. — — Man vinner ej det nya, utan genom uppoffring af det antagna, eller det mera fria och höga, utan genom uppsprång öfver vanligheten. Många andas väl och förnöjdt, der andre känna sig förqväfvas. Sparfven qvittrar mellan qvistarna, och der kan örnen endast hvila».

På denna skrifvelse inlät sig icke det vittra samfundet i något svaromål, och äfven Kellgren tyckes ha velat undvika att i sitt eget namn göra det. Han gjorde det på en omväg. Efter några dagar lästes i Stockholms-posten en artikel från

* Thorild anspelar här på Kellgren.

en anonym insändare »till auktorn af prisskriften: *Passionerna*»*. Såsom första aktstycket från Kellgrens sida i denna litterära process, förtjenar den att här ihågkommas. Den lydde så: »Jag är ej ledamot af det sällskap, öfver hvars belöning ni så häftigt beklagar er: ej heller har jag läst det vittra försök, som gifvit anledning härtill. Således finner jag hvarken mig eller det *fria* och *urskiljande publicum* ännu ega rätt att pröfva den sak, hvari ni vädjat till dess domstol. Emellertid torde ni tillåta, om jag, i min fördom, mer finner mig böjd att tro på ett högaktadt samhälles urskilning, såsom kallsinniga domare, än på er egen, såsom uppretad part, hvilken ej erkänner några regler, utan anser förnuft och smak för ord utan betydelse. Men hvad jag nu strax, jemte allmänheten, med all säkerhet kan finna blott af sällskapets annons och edert svar derpå, är orimligheten af edra klagomål öfver veld och orättvisa, för det man tilldömt er ett *accessit*, då man ej funnit nog skäl att tilldöma er högsta priset, och för det man blottat ert namn att få veta, åt hvem detta hederstecken skall lemnas. Ni kallar sådant en half belöning, som hvarken är nog ädel att gifva eller taga; ni säger, att man förtryckt er, förstört er, förnedrat er, för-

* Stockholms-posten 1782, № 60.

krossat er genom en dylik belöning; ni påstår, att man ropat: »se här en, som har misslyckats», just då man gifvit er ett hedrande prof, fast ej det högsta, af sitt bifall; ni finner tydligt, att sällskapet mera fäst sig vid sin kritiska storhet än vid ett ungt snilles intressen; att sällskapet ej haft rätt att upptäcka ert namn, då det, efter sina lagar, ej nog kunde hedra det m. m. Förlåt mig, min herre, om jag upprigtigt säger er, ty ni tyckes älska upprigtighet, att det är lika så litet förstånd i dylika beskyllningar som anständighet i deras framförande. — Om ock sällskapet *Utile dulci* ej uttryckligen i sin annons förledet år utsatt ett accessit jemte det högsta priset, hade dock ett gammalt och vid alla akademier antaget bruk, jemte sjelfva sakens natur, bort öfvertyga er om dess rättighet att tilldela mindre belöningar, ej åt medelmåttan, hvaröfver man vida upphöjt er, men åt snillen, hvilkas bemödande, fast ej i alla delar lyckligt, dock varit det i de flesta. Rättigheten att i sådant fall upptäcka ert namn var en lika så giltig som nödvändig följd af den förra. Det hade varit orättvist af sällskapet att tilldöma högsta priset åt ert arbete, då man funnit det ega så betydliga fel; men ännu mer orättvist, att ej tilldöma det något, sedan man så utmärkt berömt det för

skönheter af första rangen: och ingenting annat än ert eget förutgjorda förbehåll att uteslutas derifrån hade kunnat urskulda sällskapet för en sådan orättvisa i edra och våra ögon. Det är vackert, att en författare föresätter sig fullkomligheten, men det är tör hända utan exempel, att någon ännu hunnit den vid första försöket. Det är sällsynt och hedrande för en yngling att af upplysta domare få höra ropas: »se här en, som hunnit målet närmast»; men det är en oerhörd förfining eller, rättare, förgrofning af högmod, om han ropar tillbaka: »jag förkastar er belöning; den förnedrar både er och mig; I borden gifvit mig den högsta, eller gifvit mig ingen; I hafven dömt mig efter vissa lagar, och jag förnekar alla lagar. Jag vädjar till en högre domstol, till det fria och urskiljande publicum, som jag hoppas skall döma mig efter sanna grunder och ej efter smak, förnuft och regler; ty hvilken tid och krets har ej sitt förnuft, sin smak och sina stadgar? Utfästen derföre den belöning, som I ämnat mig, och som jag ej kan emottaga utan förkrosselse, denna halfva belöning, som skadar ert ändamål, hugnar medelmåttan och förnedrar snillet, utfästen den för den bästa kritiska afhandling om reglernas värde i de sköna konsterna, som ej hafva några regler. Hvad tror ni väl, att det

urskiljande publicum skulle säga om ett dylikt svar? Det skulle kan hända tro, likasom ni, att edra domare gjort er orätt, — om ej genom sin granskning, dock genom sitt beröm; ty det är i sanning tvifvelaktigt, om så litet förnuft och så mycket högmod nånsin varit förenade eller kunna förenas med ett verkligt snille».

Det har blifvit sagdt om detta genmäle, att »minen och rösten likna nog mycket en förolämpad skolmästares»; man har förebrått Kellgren, att han »blef uppbragt och att han svarade såsom stött, retad, het» *. Oss synes deremot detta svar vara fullt befogadt och icke förete några spår af öfverilningens hetta. Midt under den allvarets skärpa, som väl här icke var opåkallad, saknar det hvarken värdighet eller lugn besinning; men der är ett återhållet löje, som, mer än något annat, retar Thorilds beundrare och, i främsta rummet, retade honom sjelf. I en ny, till Stockholms-posten insänd längre artikel ** sökte han närmare förklara sina bevekelsegrunder och bestämdare angifva sitt fritänkeri i estetiska trosmål: han beklagade sig på samma gång öfver oredlighet i framställningen af hans förra utlåtande. »Jag ber — säger han — att man vill

* Atterbom. *Svenska siare och skalder* IV. 189.

** Stockholms posten 1782, № 66.

bry sig om att förstå mig. Parodien af mitt svar är ett drôleri, som jag likväl ej finner mindre qvickt än andra. Men anmärkaren bör öfverse, att jag ej kan inrätta mig efter hans regler af stort och rätt. Han bör tillåta mig säga, att hans förstånd smakar något af inskränkning och hans anständighet af slafviskhet. — — Det är onyttigt och för sent att bestrida mig *snille*. Mitt uppförande må visa, om jag har *förnuft*» o. s. v.

Just detta var det likväl, som en stor del af den förundrade allmänheten begynt att på fullt allvar sätta i fråga. Att en ung skriftställare, som då ännu icke fyllt sitt tjugutredje år, i en så öfvermodig ton tillbakavisade ett pris och tillrättavisade ett aktadt vittert samfund, var en nyhet för dagen, som väckte lika allmän uppmärksamhet som förvåning. Det blef mer och mer klart, att Thorild ville åt Kellgren personligen. Han gladdes in i själen att få anställa — hvad han kallar — »en vitter carrousel», att vara »i strid med hela den vittra verlden», och skref till en vän: »Om du kommer snart, så får du äfven nöjet af mitt första auktors-buller, som högligen roar mig sjelf, redan i detta första gnyet»*. Kellgren, som icke hade varit utmanaren, upptog icke heller som synlig part den

* Bref till Heurlin d. 14 maj 1782.

utkastade stridshandsken. På Thorilds senare artikel följde intet svar: man lät honom, i frågan om priset, få behålla sista ordet. Men, strax efteråt, då, midt under käl-lossningen, hufvudstadens polis hade utfärdat ett påbud om snöskottning från stadens gator, fick man i Stockholmsposten läsa klagomål deröfver af en »husegare», som i förvillande grad tillegnat sig alla egenheterna af Thorilds sällsamma stil. Man tänke sig den allmänna munterheten vid läsandet af följande klagoskrift: *angående påbudet om snöskottningen.*

»Nej, det är omöjligt. Denna pålysning behagar mig ej: den förmörkar både gifvaren och lydarn. Jag vördar poliskammarens befallning, men jag kan ej göra mig en pligt deraf.

»Jag tillstår, denna snö är besvärlig för alla gående och åkande. Men — är den det för mig? Jag svarar nej. — Detta svar är husegarens, medborgarens, menniskans.

»Då jag beslöt att råda öfver ett hus, så föresatte jag mig att råda öfver hela gatan. Denna föresats var lika fri som dess uppfyllelse. När jag obetänksamt ej bortskoflar snön från min dörr, så är det jag sjelf, som tillåter mig bli insnögad; men jag vill icke, att en annan skall befalla mig

skofla den. En fots snö! ropa hundrade. Upp till himmelen! ropar jag.

»Man har behagat anse mig för husegare; men är porten husets? trappan portens? gatan trappans? — Jag andas icke i detta nya huset: mina värdkrafter förqväfvas der. Då jag har frihet att välja en eganderätt, väljer jag ingen, eller en fullkomligare.

»Ej derföre att jag icke känner vördnad för hvad poliskammaren pålyst; men jag tror, att man ej bort pålysa något. Kammaren har gjort väl att följa sin högsta regel af snyggt och beqvämligt: jag upphäfver den ej, men jag förkastar den. Hvar husegare är född lagstiftare: sjelfrådare om sin trappa: han tar icke, utan ger lagar. Jag känner inga andra regler än naturens, än den högsta snöns och den högsta smutsens.

»Skick, ordning, renlighet — hvad betyda dessa orden? Hvilken tid och ort har ej sitt skick, sin ordning, sin renlighet! Man borde icke fråga: är denna snö för djup? Utan, är den varm, torr, beqvämlig? Är den förmögen att bevara för snufva?

»Den allmänt godkända polisen: — ja, i Stockholm och Petersburg! Men Lappland och Siberien och Grönland och Norra (?) Sembla trifvas

gudomligen oskottade. — Man hinner ej det ovanliga, utan genom uppoffring af det vanliga, eller det skyhöga, utan genom uppskutt öfver det låga. Många vada i snön upp till armarna, der andre ej finna fotfäste. Flugan drunknar på thefatet, och der kan hunden endast läppja. Jag ber för nu och alltid, att man vill bry sig om att förstå mig. Om jag gör det sjelf — det är en annan fråga»*.

En handklappning skallade från alla landsändar. Alla hade i den stilistiska styltgångaren på ögonblicket igenkänt »auktorn till Passionerna». Det var samma höga later, samma ton af tvärsäker öfverlägsenhet: det var hans utrop, hans aforismer, hans befängda paradoxer, hans bizarra bevisledningar. Och hans egna, nyss hörda, klagomål mot det vittra samfundet upprepades här af ett härmande, parodierande eko. Äfven Thorild kunde, midt under skrattsalvorna, ej undgå att känna igen sig, men han igenkände på samma gång handen, som tillfogat honom detta dräpande slag. Efter några dagar insändes till Stockholmsposten från »en vän af glädjen, men ännu mer af sanningen» en uppsats, kallad *Poliskammaren och husegaren.* Dess lydelse var följande: »Detta är onekligen en ganska glad invention. Här gifvas

* Stockholms-posten 1782, № 70.

vissa qvicka hufvuden, som icke resonnera, utan rasa. Man måste med dem låta passera något. Hvad skulle man säga om en, som företog sig att trotsa en man i fulla vapen med ett fjolligt eftergörande af hans airer? Skratta. Och stridaren, hvad skulle han göra? Le med åskådarne. — En löjliggörare i vettets verld är detsamma som en qvick dåre i sällskaper och som en gyckelspelare för hopen. Han kan roa: men ger han aktning? — Det är likväl sant, att det, som ej uthärdar löjligheten, icke har något säkert värde. — Qvickheten är förståndets barndom. Den kan vara liflig, intagande, göra de gladaste språng; men ej gömma sin svaghet. Detta namnet smickrade mig en gång: nu skulle jag anse det för en förebråelse. Jag är öfver 20 år: och söker en mans dygder. — Skarpsinnighet, stora och lyckliga tankar, det sublima, är ock qvickhet; men mannaårens» *.

Att ett så lyckadt skämt icke kunde smaka den, som var föremålet för detsamma, är lätt förklarligt; att han, i harmen deröfver, bröt stafven öfver allt hvad skämt och qvickhet hette, må äfven vara ursäktligt; men mer att undra på är, att hans beundrare, långt efteråt, icke kunnat finna ord nog hårda att klandra Kellgrens glada

* Stockholms-posten 1782, № 74.

parodi på sin anfallares skrifsätt. Hans förfarande är dem aldrig rätt till lags. Förra gången for han fram som en vredgad skolmästare; denna gång beter han sig som en ovärdig gyckelmakare. *Då* var hans allvar dem för tungt: *nu* är hans qvickhet dem för lättsinnig. Båda äro dem lika olägliga. Man fordrar, att han genast skulle hafva inledt en fredlig förlikning, hvilket med en så oefterrättlig motpart som Thorild ingalunda var någon lätt sak och minst kunde hafva kommit till stånd, utan att denne trott sig hafva segern i händerna; eller ock, att han skulle hafva ingått i, hvad man kallat, en öppen, ridderlig strid. Men den utan skäl ofredade hade, såsom utmanad, rätt att sjelf välja vapen, och han valde dem, som han bäst förde och som bäst beto: han valde löjets. De skulle icke hafva bitit så djupt, om hans motståndare ej så obesinnadt gifvit hugg på sig. Och kan man väl förtänka Kellgren, som hade annat att göra och som redan egde ett namn att taga vara på, att, då man, för att få sak med hönom, okynnigt slungade sten mot hans fönster, han icke genast nedsteg till strid på öppen gata, utan i det längsta satt i ro qvar vid sitt skrifbord, inskränkande sig till att, då och då, när bullret nedanför blef för starkt, genom den sönderslagna rutan sända ner en pil från sin båg-

sträng eller stjelpa ut sitt bläckhorn öfver hufvudet på en skrikhals.

När man talar om denna mångåriga litterära fejd, synes man icke hafva lagt nog märke till huru litet det i sjelfva verket är, som Kellgren skrifvit mot Thorild. Det hela skulle kunna rymmas inom ett par ark. Till en början ser man nu under halftannat år Stockholms-posten välvilligt stå öppen för allehanda insända artiklar både från Thorilds anhängare och från hönom sjelf. Bland de sistnämnda läser man en granskning af Kellgrens då nyligen utkomna ode öfver enkedrottningen Lovisa Ulrikas död *. Der tadlas ett och annat ställe, men öfver andra öses beröm. Öfver slutstrofen till svenska folket:

»Gläds! snart en telning uppväckt blifver,
Som skygga skall Lovisas graf,
Men, vid den skatt dig Gustaf gifver,
Glöm ej hvem dig en Gustaf gaf!»

---

* Stockholms-posten 1783, № 178. I fjerde delen af Thorilds samlade skrifter, utgifna af Geijer, finnes denna granskning intagen sid. 217, men under rubrik: *I anledning af Clewbergs tal öfver drottning Lovisa Ulrika,* ett ämne, hvarmed granskningen icke har det ringaste att skaffa. Det ode och den kantat, som denna afser, läsas i Kellgrens samlade skrifter II. 24 och 27. På ett föregående ställe i denna minnesteckning (sid. 118) har om Clewbergs tal öfver drottning Lovisa Ulrika redan blifvit nämndt.

yttrar granskaren: »De fyra sista raderna äro i min känsla ojemförliga. En renhet och enfald utan like, full af något så ljuft och patetiskt, att ej röras vore en fördömelse. Detta är skönhet! och jag ville vara belönaren». Öfver ett ställe i den likaledes af Kellgren författade kantaten vid enkedrottningens begrafning utropar samme granskare: »Jag är förtjust, att en svensk röst har denna ädelhet. Jag förklarar den min beundran. Pindar och Horaz har ej något mera starkt, hastigt och kungligt drag». Rigtigheten af några bland de gjorda anmärkningarna visade sig Kellgren erkänna genom de ändringar han längre fram vidtog i nämnda ode: Thorilds beröm åter tog han med lugn. Det var mindre att tyda som ett steg till förlikning än att anse för en af hans nyckfulla omkastningar, men på samma gång för ett utbrott af hans eldfängda känsla för allt skönt, hvar helst han fann det, och af hans aldrig felande ärlighet att oförställdt, och med möjligaste öfverdrift, säga ut allt hvad han kände. Hos honom är allt superlatift. Man ser honom i sitt förhållande till Kellgren utan uppehör sliten mellan sin förtjusning öfver skalden och sitt hat mot granskaren. Men åt förtjusningen som åt hatet ger han vexelvis, och någon gång samtidigt, luft helt obesvärad och låter den,

som på en gång var hans idôl och hans värste demon, lika oförbehållsamt veta, att han älskar och dyrkar som att han afskyr och föraktar honom. Vid sitt första framträdande ännu, trots alla sina ytterligheter, älskvärd, omedelbar och naif, tog han med åren skada af de rökverk, som för honom tändes af en skara kortsynta beundrare, hvilka i honom icke blott sågo ett genialiskt underdjur, men innan kort tillbådo sin mästare och profet. För dessa — de utgjordes till ej ringa del af misslyckade författare, illa medfarne af den Kellgrenska kritiken — predikade han, enskildt och offentligen, sin nya vishet med en siares eld, med improvisatorns strömmande ordflöde. Man hade, till hans olycka, nu gjort honom till litterär partichef. »Jag är redan — skrifver han — ett rang-geni; med anhang, tillbedjare, fiender, ett eget intresse att skydda» *.

Det är icke sant, att Kellgren oupphörligt retade Thorild med nya »slängar» **. Han för-

* Bref till Hylander d. 27 januari 1784.

** För en sådan »släng» räknar Atterbom ett ställe i Stockholms-posten, 1783 № 88, der en så kallad *Eloge* öfver den anspråksfulle, men som talare och skald högst olycklige Hanell (se i det föregående sid. 146 not.) slutar med följande ord: »jag har nu slutat min recension; men jag upphör aldrig med den upprigtiga vördnad, som jag tillika med alla vitterhets-älskare bär för vår svenska Thomas. Jag önskar ingenting högre än att hans företag måtte

höll sig i allmänhet helt passif. Långa tider förgingo, under hvilka han med lika orubblig tystnad som orubblig liberalitet upplät Stockholmsposten åt artiklar, som prisade Thorild och oqvädade honom sjelf. Det enda han gjorde var, att, då en af Thorilds lärjungar, till besjungande af »Stoas sinneslugn», infört i tidningen ett stycke af makalös platthet och enfald, författadt på anakreontisk vers och kalladt *Försök till orimmad vers*, han några dagar efteråt gensvarade i samma versart med följande fyra rader:

---

lyckas, att han som en annan Herkules måtte förgöra alla parnassens missfoster, slita från våra eljest beundrade skalder de lagrar, som okunnigheten skänkt dem och hvartill de äro så oberättigade; att spiran i vitterhetens rike måtte lemnas åt honom, ensam». Atterbom tager för afgjordt, att här med »den svenska Thomas» syftas åt Thomas Thorild; men så är det icke. Det är tydligen herr Hanell sjelf, då icke ens uppehållande sig i Thorilds grannskap, utan anställd i Finland, som här, efter den franske loftalaren och ode-diktaren Thomas, helsas för »den svenske Thomas» och uppmanas att fullborda sitt reformatoriska storverk. Det heter om honom förut i samma *Eloge:* »Patriotismen leder honom: han kan icke lida den orimlige versmakaren K:s* förderfvade smak, som alltmera utbreder sig i snillets verld; han hatar det sjelfsvåld, som våra nymodiga poeter tillåta sig, den yrsel, hvarmed de dikta och måla; han vill bota det onda, innan det alldeles tager öfverhand» o. s. v.

* Kellgrens.

»Ni skrifver rätt poetiskt;
Men svenskan till sin skaldkonst
Behöfver också rimmen,
Ty eljest blir det prosa»,

rader, hvilka knapt kunna sägas ens parodiera det föregående poemet, som begynner:

»Om ett tillfredsställdt hjerta
Och sinneslugn du söker,
Lär stoiskt dig besegra;

och der man längre fram läser:

»Jag dig Epiktet visar,
Då han, ännu i träldom
Utaf sin herre slagen,
Lopp fara benet mista», o. s. v.*

Nu tog Thorild sjelf till orda. Han såg sitt gamla Eris-äpple, den orimmade versen, i fara att förkastas genom omogenheten hos en försökare af hans egen skola. Öfver samma ämne som denne och på samma anakreontiska versslag insände han till samma tidning ett nytt *Försök till orimmad vers*, som begynner:

»Om starka själens klarhet
Och gudars lugn du söker,
Lär segrar på dig vinna,
Till Stoas vishet gå;
Lär, hög och modig, trampa
De änderliga, veka,
De blöda känslors skara,
Att le åt qvinnojämmern
Och åt de svagas fröjd!

* Se numrorna 213 och 217 af Stockholms-posten 1783.

Hvad äro stormens ilar,
Om i din själ är lugn?
Hvad tomma namnet smärta,
Om, lyftad öfver sinnet,
Din höga själ föraktar
Den lilla fiberns vällust?
För stormens minsta il
Se vågen sucka, svalla,
Då klippan orörd står.
Blif stark! och le åt nöden.
Håll, ropar du, men är väl
Den jättelika läran
För dödelige gjord?
Se, svage, se omkring dig:
Hvad kan i tingens lagar
Du grusets insekt ändra?
Bryt tingen eller dig!
Du ej förmår det ena:
Väl, dåre! gör det andra;
Bryt veka nöjets känsla
Och, lyft ur jämmerns barndom,
Gå stegen till en man!» o. s. v.

Efter poemets slut tillägger han: »Detta är en kritik på det första orimmade stycket. Nyheten tål ej ett matt försök. En stor röst upprättar någon gång en galenskap: af den måttliga lider sjelfva sanningen». Efter att sålunda hafva tillrättavisat sin egen enfaldige adept, vänder han sin harm mot »den, som ej kan skrifva orimmadt, utan att skrifva prosa», och yttrar bland annat: »Ett Stockholms bel-esprit kan ej gerna tala mot något, utan att räcka ut tungan litet; hans me-

ning är endast att göra en qvick grimas. Om rimmet gör poesi, så återvakna, omätliga, damfrätna arkiv af alla verldens rimlumpor! — Jag skall för ert begrepp poetisera edra fyra rader:

Ni skrifver rätt poetiskt,
Men fastän rimmets verse-slag
Urgammalt är och getiskt,
Har det dock ett omisteligt behag».

Kellgren var nu åter öfverfallen. I en kort artikel, undertecknad *Bon conseil*, förklarar han sig icke anse rimmet ensamt utgöra poesi, men väl vara en väsentlig del i svensk skaldekonst, och tillstyrker sin vederpart att, då denne härnäst vill skrifva poetiskt, välja rim i stället för »en onaturlig och främmande konstruktion med en nödvändig obegriplighet i följe», samt att framför allt skaffa sig bättre gehör, innan han söker deltaga i lagstiftningen för svenska parnassen; ty — slutar han — »grusets însĕkt» kan icke sitta i det tribunalet»**. I förbigående må här an-

* En not upplyser, att *getiskt* är detsamma som *gotiskt*. (Stockholms-posten 1783, № 225.) Thorild, hvars namn efter vanligheten icke är utsatt, införde vid samma tillfälle, med anledning af den ofvan behandlade frågan, en orimmad lofsång *öfver rimmet* i fria rytmiska strofer, de mest musikaliska, som någonsin flutit ur hans penna. Hans nyck att, nästan i samma andetag, tala *för* och *emot* samma sak, utföll denna gång så, att han gjorde det förra ojemförligt bättre än det senare.

** Stockholmsposten 1783, № 228.

märkas, att just detta »gehör», detta öra för välljudet, är hvad, utom åtskilligt annat, ofta saknas i Thorilds och hans anhängares poetiska alster. Örat såras icke blott af metriska fel, hvarpå vi nyss i Epiktet och insökt mött exempel, men äfven af svåra kakofonier, hvarpå till prof kan tjena en bekant strof ur Engzells *Dalkarlarne*, ställd till den unge kronprinsen:

*»Och plöjarns pust, prins, din förgudnings flägt skall blifva»**.

Thorilds nyss anförda påstående, att Kellgren »ej kunde skrifva orimmadt, utan att skrifva prosa», och hans infall att sjelf på samma gång i ett orimmadt poem lofsjunga rimmet, gåfvo emellertid Kellgren anledning till ett försök att i orimmets egen form, och dertill i samma anakreontiska, som nyss af tvenne försökare blifvit begagnad, karakterisera orimmets uppblåste korag och i allmänhet den nya vitterhet, som sjelf gaf sig namn af den sublima, men nu på skämt börjat kallas den epileptiska**, med afseende på dess

* Om denna vers yttrar en recensent i Stockholms-posten 1786, № 107: »Hvarje ord är en tjugupunding och utgör, då hela raden deklameras, en grufvelig kanonad. Sådana äro ännu flera ställen, der poeten gör de obarmhertigaste experimenter på läsarens lungstyrka».

** Såsom hufvudsakliga regler för den nya epileptiska poesien angaf Kellgren (*Samlade skrifter* II. 93) följande: »Att lemna sig helt öfvergifven åt en otyglad inbillning,

täta symtomer af obotligt anlag att plötsligt falla från svindlande höjd till tommaste djup. Detta snillrika poem — det vigtigaste akt-stycket i hela striden — förtjenar, redan för sin afgörande inverkan på denna, att här ihågkommas:

Nytt försök till orimmad vers.

Om druckna pojkars undran
Och dårars lof du söker;
Bryt oförsökta vägar,
Det äkta snillets vägar,
Der aldrig spåret trycktes
Af någon dödlig fot.
Låt lilla vinkelns åbo,
Låt idogsfulla spindeln
Ur hårdt tillsnörpta ändan
I evigt lika kretsar
De fina trådar draga,
Som fånga flugans flygt.

---

lik vädret, icke vetandes, hvarifrån man kommer eller hvart man far. Välja sig ett ämne, som man tar afsked af vid titelbladet. Tro tanken vara hög, när man ej begriper sig sjelf, versen stark, när han sliter örat. Förkasta rim och meter såsom fjättrar för snillet. Skapa nya ord, der de ej behöfvas, och så barbariska som möjligt. Bland brukliga ord helst nyttja sådana, som ej hafva någon bestämd mening. Till obegripliga ord lägga obehöriga epiteter» o. s. v. Då han i afseende på orimmet citerar Pirons bekanta strofer:

»*Quand on a perdu la raison,*
Pourquoi s'amuser à la rime?»

erinras man om, att det gamla franska proverbial-uttrycket: *n'avoir ni rime, ni raison,* redan länge haft sin motsvarighet i svenskan.

Låt svaga broskets vanmagt,
Låt stoftets atom söka*
Det vettiga, det qvicka,
Behageliga, ömma,
Förtjusande och ljufva.
Men du, med stora nerven
Och starka fjäderns spänning,
Men du var ny, ofattlig,
Ursprungelig, var sjelfstor
Och full af dig!
Du! tag af Shakspeare yrslan,
Med store Klopstocks orim,
Och Göthes konvulsioner,
Och Ossians evigt samma:
Så lyft dig, stor af jäsning,
Gudhärmande, serafisk,
Eterisk och luftsyrisk,
Högt ur begreppets verld.
Ja, res dig, Ikars ättlägg,
Res upp dig öfver menskan,
Ur låga grusets menska,
Och känn din rätt till etern,
Till höga himlens Bedlam,
Till druckna pojkars dyrkan,
Och dårars lof.
Först krossa stark de fjättrar,
Hvarmed det tunga vettet
Dig fängsla vill i muddret
Och oförmågans dy.

---

* Det faller lätt i ögonen, att här »stoftets ătŏm» anspelar på »grusets īnsĕkt» hos Thorild. Eget är, att just i Kellgrens födelsebygd, Vestergötland, ordet *insekt* allmänt uttalas med betoning på första stafvelsen. Thorild, om han vetat derom, hade således i denna punkt haft en vestgötaauktoritet att mot Kellgren åberopa.

Se'n le, och slit de bindlar,
De bindlar utaf blomster,
Och veka tråd af silke,
Som smaken och dess broder,
Dess lilla broder, rimmet,
Kring dina vingar fäst.
Så, höj den stolta hjessan!
Så, spänn den vida vämben
Och lyft en jättes gap,
Och, djerf som fabelns groda,
Svälj millioner ankar,
Svälj myriader åmar
Af luft och högmod.
Väl! nu bör språnget vågas,
Det stora tyska språnget,
Till källan af det sköna,
Det ädla och det sanna.
Nu väntar jorden häpen,
Tillbedjande och knäböjd,
Att se din himmelsfärd.
Nu genom djupa molnet
Sin hand en ljusets engel
Har utsträckt till ditt skydd:
Och legioner stämmor
Och milliarder handklapp
Och lockande serafer
Och bugande keruber,
Vid åsyn af ditt uppsprång,
Kring tusen, tusen himlar
Ge skall och återskall.
Väl! nu är kedjan krossad,
Nu låga jorden lemnad.
Ännu ett språng och än ett!
Nu hvirflar han i skyn.
Nu, full af stolthet, trampar
Hans frälsta fot på månen

Nu ha! — nu bröt han benet
I ringen af Saturnus!
Ve! och der sveddes vingen,
Hans styrkas högra vinge,
Af vreda solens eld.
Ve ynglingen! nu klöf han,
Nu klöf han midt i tu
Den väderspända hjessan
Mot Sirii demantsklot.
Ha! ropa höjd och himlar,
Och djup och afgrund: ha!
Nu svindlar han och svindlar,
Och vänder loppet bakfram.
Nu föll han slak och snöplig
Med näsan emot jorden
Och sprack *.

Nederlaget var gifvet, och Thorilds vrede nu stigen till sin höjd. Att så persifleras, var för hans lättsårade fåfänga ett dråpslag: att det skett med tillhjelp af hans eget skötebarn, orimmet, kände hans vittra ära som ett dolkstygn. Fattad af hämndlust, öfvergafs han för en tid af alla goda andar, och, försmående sångens mör, lät han sig

* Stockholms-posten 1783, № 241. Stycket intogs sedan i Kellgrens *Samlade skrifter* II. 125, med följande not af författarens egen hand: »När dessa verser först utkommo i Stockholms-posten, troddes, att de blott hade afseende på en enda utmärkt person. Om så varit, skulle de visserligen icke här blifvit intagna. Men det förhåller sig icke så. De äro en allmän satir på hela svärmen af de vitterhetens Kossacker, som sökt att förhärja dess blomstrande fält».

blindt styras af furierna. Så uppkom den vederstyggliga *Straffsången* eller *Nyaste försök till orimmad vers*, ett mot Kellgren rigtadt nidqväde, uppfyldt af sådana grofheter, att man för dess tryckning nödgades anlita pressen i en landsorts-stad, emedan alla Stockholms boktryckare enständigt vägrade att upplåta någon af sina*. Denna straff-

* Den trycktes i Strengnäs, såsom *Fragment af 1783 års vitterhet.* En not upplyser, att titeln *Straffsången* äfven kunde förändras till *Henriks kåkstrykning.* Det är i denna straffsång, som författaren ropar till Kellgren: »hut, vitterhetens racka, hut!» och, bland annat, kallar honom »postens koppelhund *Ramifons* (ett slags latinisering af Kellgren), Voltaires fagra apekatt, rimmets hoppare, smakens bjäffare, vettets baladin, sparf, sparfunge, kycklinghjerna, apa, rim-despot, skönhetsmäklare, pojksnille, högmods-narr, padda, arghets-monstrum, satan, bof, ärans skojare, löjlighetens Behemoth, odödlighetens lillepytt, apors belzebub, kåkens kerubim» o. s. v. Det är att utsträcka begreppet af humor väl långt, då Atterbom söker öfverskyla slika uttryck med den frihet, som »ett humoristiskt framställningssätt tillåter och fordrar. Dettas gränser — yttrar han — äro näppeligen öfverskridna af något enda bland de uttryck, om hvilkas plumphet eller oanständighet hans motparter sedan gjorde så mycket buller». *Sv. siare och skalder* V. 17. Thorild kallar sjelf sin »förfärliga» straffsång ett »galleri af tartariska taflor», och tillägger vid dess slut denna anmärkning af utgifvaren: »Jag har förundrat mig öfver karakteren af detta stycket. Det är höjden af ljungande harm. Liksom af ett väsende ställdt tio grader öfver sitt förakts ämne! I hela litteraturen har jag ej funnit ett sådant monument af sarkasm. — Det man begrafver i snö, kommer upp i tö. Den som narrsmädat

sång, med dertill hörande noter, fullt värdiga texten, är en skamfläck för vår litteratur: dess styrka ligger i oqväden, uppfinningen i öknamn, smaken i de utsöktaste skällsord: det är pöbelspråket, satt i meter, det är argheten och ilskan, uttryckta i bunden stil. Äfven i obunden dröjde de ej att låta höra af sig. Thorilds tidning *den nye granskaren*, född i april 1784, dog i augusti månad samma år och hann under sin korta tillvaro icke stort mer än blott svika de skyhöga anspråk, med hvilka den uppträdt. En dryg del af dess vittra innehåll — den skröt med att äfven hafva ett politiskt — utgöres af otidigheter mot Kellgren. Det är här som det af honom då nyss utgifna *Nya handels-biblioteket* genomhäcklas; här som utgifvaren bland annat yttrar: »jag skall en gång roa Hr. K. Bn* med den surprisen, att han hvarken känt eller känner elementerna af poesi»; här som Kellgren än betecknas som kelltring, än benämnes »en liten Vestgöte, som lärt sig att rimma, som lefver af en nådepenning, den han böntiggt som alla andra eländets rimmare, hvars lilla sterila själ närer sig af ångan af *recueiller*, af dräggen af franska blad». Men

i tio år, bör vänta sig något obehagligt det elfte». — Man ser, att han aldrig kunde förlåta Kellgren det qvicka skämtet om snöskottningen. (Jfr i det föregående sid. 166).

* Herr Kongl. Bibliotekarien.

det är också här som man får läsa: »Jag har en viss litterär ovän, men som jag i grunden admirerar», efter att man likväl kort förut läst: »det hör till prakten, till betydelsen af en auktor att hafva efter sig histrioner, gäckare, narrar, qvickhets-bytingar. — Man känner den outtröttlige narren, ödet vräkt i mina spår. Många tro, att det är ett förhundadt snille, som tänker med sitt glafs och på sina fyra ben komma in i sjelfva den glänsande odödligheten. Men det är en inbillning! Han är redan sliten och utmärglad. Han dör på vägen». Med rätta har af Leopold så väl om *Nye granskaren* som om *Straffsången* blifvit yttradt, att de äro arbeten, »hvilka man oundvikligen måste glömma, för att kunna inför allmänheten utan rodnad inlåta sig med deras författare i någon litterär gemenskap». Också var det ej tänkbart, att på ett sådant skrifsätt vänta något svar från Kellgrens sida. Äfven allmänheten stod mållös. Men till hvilken höjd steg ej allas förvåning, då, midt under dessa cyniska handgripligheter på vers och prosa, Thorild nu utgaf sitt prosaiska ode *Inbildningens nöjen*, med en lång, smickrande tillegnan »*Till Kellgren, behagens skald*». På fullt allvar ville han nu midt under tätaste stenregnet räcka sin fiende en krans af lager. »Jag är förtjust — yttrar han — att

kunna göra er detta offret. Ni har länge varit högt bland min inbillnings skönheter. Redan från första dagarna af min känsla visste jag af er, och betogs min själ af edra lifliga behag. — Jag har hört er, mästare af den ljufva harmonien, förtjust af dessa nya slag i de toner jag sjelf stammat. Svenska sången trånade: ni gaf den de lifliga retande behagen. Nordens klyftor återsucka deras röst. O ser ni dessa lycksaliga skuggor, Anakreon med snöiga, vinkransade hjessan, Horaz med stora minen och i den det glada halfgäckande löjet, Catull med sin lutas lätta darrande silfverton: de höra, de älska er: de skola införa er i de tjusande skalders elysium. — Ack, med hvilken otålighet jag en gång såg er så långt ifrån mig, och fann er aldrig nog beundrad. Tusende af edra skönheter gå förbi eller öfver de mestas själar. — Men — nu hvilar svenska sången i edra händer, återstrålande, upplifvad, glädd som jag af ert snilles middagsblick. Ack, der är ni. Min sol arbetar ännu i morgonskyn. Om den genombryter molnen, blir dagen klar»*. Thorild,

* *Inbildningens nöjen* trycktes i Stockholm 1784, samma år som *Straffsången* i Strengnäs. I den första af anmärkningarna till detta prosaiska ode, om hvilket träffande blifvit sagdt, att det »fullkomligen liknar en exercitii-öfversättning af ett skönt poem», yttrar författaren: »Är denna dedikationen ett inbildnings-nöje? nej, en ren känsla.

som fann det helt naturligt, att på detta sätt risa och lisa, blef helt förundrad öfver att Kellgren ej förtjustes af denna ärebevisning, utan »upptog den som en liten fin och rar Vestgöte, med kallt hjerta och ett oändligen litet begrepp». Sin *Straffsång* ansåg han för »blott ett något högstämdt badinage», och, genom att strax efteråt låta dedikationen komma som desert, hade han endast velat låta Kellgren veta: »här gifvas väsenden, som äro öfver er både i förskräcklighet och nåd»*.

En enda af Thorilds i *Nye granskaren* framkastade beskyllningar tillbakavisade Kellgren, men icke förr än i ett annat dagblad en anonym insändare upprepat densamma. Den gälde ett uttryck i de verser, med hvilka han åt konungen

Ack! är det icke samma natur, som ger hämnd och kärlek? Brinner ej samma heliga eld i beundran och hat? Förlora dig, lilla menniska, med din ljumhet och dina seder! Själens höghet är ursinnighet; ty du har den ej».

* De här citerade uttrycken förekomma i bref från Thorild till Leopold 1784—85. Denne, nyss återkommen från Greifswald, stod då ännu i spändt förhållande till Kellgren och öfverhopades af Thorild med beröm. Den sistnämnde skrifver bland annat: »När jag betänker denna gudomliga, hos ingen nation öfverträffade oden, så tycker jag mig skrifva till en Apollo». Denna sin beundran för Leopolds ode öfver d. 1 november 1778 vidhöll han ännu, sedan Leopold från medlet af 1786 öppet trädt på hans motståndares sida, — man läse inträdestalet i Svenska Akademien d. 21 juni s. å. — och snart blef hans farligaste.

tillegnat *Nya handels-biblioteket.* Der förekommo följande ord:

»Må andra mellan sig de låga lagrar stycka,
Som trugas af en njugg och jäfvig menighet».

Man lät honom veta, att svenska allmänheten, hos hvilken han likväl stod i så oändligt stora förbindelser, funnit sig på det högsta förolämpad af denna utlåtelse. Härpå svarade Kellgren med en längre artikel, undertecknad, mot hans vana, med hans fulla namn. Framhållande den skilnad han, för sin del, gjorde mellan uttrycken *allmänhet* och *menighet*, fortfor han: »Jag förstår med *menighet* hela denna talrika, olärda eller halflärda, ovittra eller halfvittra, läsande hopen, hvars omdöme endera är trögt eller förhastadt eller tillstängdt af fördomar eller missledt af passioner; hvars insigter antingen äro inga eller få eller inskränkta till främmande ämnen; hvars smak är falsk eller vacklande, oförmögen att skilja det sanna sköna från det inbillade, enfalden från det låga, högheten från det svullna, naturen från det ostädade och konsten från tvånget; hvars hjertan, slutligen, ofta äro uppfylda af hat, ilska och afund mot alla belönade talanger. Sådan är den menighet jag ej fruktar att jäfva. Det är detta slags menighet, som dömer om auktorer efter deras utseende,

deras kläder, deras födelseort, deras lycka, med ett ord, efter alla andra grunder, undantagande deras förtjenst. Det är ett sådant slags menighet, som i morgon föraktar hvad den i dag förgudar, som upphöjer de döda för att förnedra de lefvande, och som bland samtida snillen lofsjunger ett, för att smäda ett annat. —— Jag skall återtaga dessa ord, när man visar mig exempel af något enda sammanskott, som svenska menigheten gjort till vitterhetens befordran, en enda auktor, som den belönt, ett enda vittert arbete, som, utan trug och prångel med prenumerationer och subskriptioner, vunnit så stor afgång, att författaren ej allenast blifvit skadeslös för förlaget, utan äfven dervid erhållit någon lönande vinst. Det är svenska konungahuset, som framlockat, uppmuntrat och belönat svenska snillen. Hvem gaf stiftning och fond åt en vitterhets-akademi i Sverge? Hvem kallade Dalin till heder och lycka? Hvem uppreste hans minnesvård? Var det svenska menigheten? — Och emedan jag tvingas att tala om mig sjelf och att försvara mig emot den löjliga tillvitelsen att vara otacksam mot menigheten för välgerningar, som jag ej njutit, så frågar jag då: Hvem är det jag har att tacka för alla fördelar i min lefnad (jag tillstår det, allt för stora mot min ringa förtjenst)? Ingen

annan än den, som i snille och smak, så väl som i magt, är den förste i sitt rike. Och jag skulle ej hafva rätt att önska mig hans bifall som den största belöning? Och jag skulle ej utan ett lågt och nedrigt smicker kunna värdera en stor mans omdöme (regerande eller ej) framför en vacklande, oförståndig menighets lagrar? Hvar är då det öfverdrifna i ett sådant lof, och som ej lika billigt skulle sägas till alla verkliga snillen, alla upplyste kännare, alla oväldige domare i hela riket? Syns det ej som man en tid börjat anse för smicker äfven det lofligaste beröm, som sanning och tacksamhet våga tillegna sin konung? Jag har i all min tid så litet bemödat mig att vinna menighetens uppmärksamhet, att jag, så mycket möjligt varit, sökt gömma både min lefnad och mina skrifter för dess ögon: att jag sällan eller aldrig tecknat mitt namn under de svaga försök, som undfallit min hand, och att jag ännu är nog lycklig att hafva undandöljt det mesta för hopen. Med några få kännares bifall och några få vänners umgänge har jag skattat mig nöjd och lycklig. Om jag, sådant oaktadt, skulle, som man behagat säga, vunnit någon aktning och vänskap hos menigheten; om menigheten, mig ovetande, krönt mig med en lager, som jag ej förtjent, och just derigenom bevist både sin

oskicklighet att döma och min rättighet att jäfva den; så förklarar jag härmed, att jag nu och för alltid afsäger mig dess lagrar och utber mig dess glömska. Men skulle några dess granskande medlemmar hellre välja att hädanefter, som hitintills, i tryckta papper utösa ovett och försmädelser mot min person och mina skrifter, skall mitt enda försvar blifva tystnad och förakt» *.

Det har varit af nöden att här med en något större utförlighet behandla början och närmaste utvecklingen af den Thorildska striden, för att dymedelst rätta ett och annat misstag, som hittills egt rum vid densammas bedömande. Vi finna nu, att Kellgren, som icke hade öppnat striden, undvek, så vidt han kunde, att fortsätta den, och att han, långt ifrån att, såsom man sagt, med oupphörlig kittslighet reta och egga Thorild, sjelf var och förblef ett föremål för dennes allt mer och mer hetsiga anfall. Vi ha äfven funnit, i trots af allt hvad man i denna del velat föra honom till boks, hur föga det i sjelfva verket

* Stockholms-posten 1784, № 167. I ett senare nummer af samma årgång (235) finner man införda, under rubrik: *Motgift för pasquiller*, följande strofer af Thomas:

»Qu'importent les tributs de la reconnaissance?
N'as tu pas Dieu pour toi, tes vertus et ton coeur?
Ta gloire en est plus pure, et l'ingrat qui t'offense
Ajoute à ta grandeur».

var som Kellgrens penna tog del i striden. Att spetsigheten af denna välskurna penna, vid de få tillfällen hon här kom i bruk, väl var egnad att reta och förarga motståndaren, kan icke förnekas, lika litet som att i allmänhet löjets pilar mer egde förmåga att såra än att afväpna en kämpe sådan som Thorild. Men, när man klandrar Kellgrens stridssätt, kan man väl glömma, af hvad slag de vapen voro, som användes mot honom? Till sist sådana, att, såsom vi redan sett, han till sköld och nödvärn endast hade att sätta sin djupa tystnad och sitt lika djupa förakt.

Det skulle leda till en här lika obehörig som obehöflig vidlyftighet att, steg för steg, följa denna vittra tvekamp till dess slut. Ett afbrott i den hade redan inträdt genom Kellgrens tystnad eller, hvad Thorilds parti kallat, hans »förnäma likgiltighet». En längre vapenhvila fann sedermera rum i följd af Thorilds treåriga frånvaro från stridsplatsen. Hans plan att vid Upsala akademi i hast taga doktors-graden i två fakulteter, den juridiska och den medicinska, strandade mot de förargelse-klippor, som kallas lärdomsprof. Han tog ingendera graden, men blott ett steg till den ena, genom afläggandet af en juris-kandidat-examen, hvars tragi-komiska beskaffenhet lefver i universitetets minne. Hans resa till England

i afsigt att, som han yttrade, »förena sig med alla excellenta hufvuden och hjertan till att bryta träldomen öfver jorden», slutade så, att detta land, hans politiska drömmars forna Eldorado, på nära håll förekom honom högst ömkligt och föraktligt, hvaremot Sverge, som dittills förekommit honom just så, nu på afstånd hägrade i ett rosenskimmer af förträfflighet. Botad för sin anglomani, återkom han som galloman, jublande öfver den nya dag, som franska revolutionens morgonrodnad lofvade menskligheten, och beredd att i sin mån ymnigt sprida dess välsignelser till Sverge. Vid Upsala akademi ville han nu blifva professor i survivans, inlemnade genom Armfelt en supplik derom till konungen och lät, i ett bref till Rosenstein, på samma gång veta, att han hade »en alldeles besynnerlig osmak för allt afslag». När, detta oaktadt, ingen utnämning hördes af, fortfor han att i Stockholm lefva »som en ung vis», sysselsatt med utgifvande af den ena ströskriften efter den andra, än i politik, än i finanserna, än i vitterheten.

Under åren af hans frånvaro hade tidningen Stockholms-posten efter hand blifvit något helt annat och något vida bättre än den var i början. Den hade fått mer allvar i sin ton, mer värdighet i sin hållning; dess synkrets var vidgad, dess

medborgerliga anda starkare utpreglad, och dess anseende att i vittra mål vara en smakens domstol hade blifvit ännu mer berättigadt. Framför allt hade en större universalitet gjort sig gällande i frågan om främmande länders litteratur. Den franska framhölls icke längre så uteslutande och ensidigt som förr: äfven den tyska, den engelska och den gryende danska vederfors all rättvisa: till och med på upptäckten af den indiska poesiens perlor fästes nu en förtjent uppmärksamhet. Detta allt stod i nära sammanhang med det ständiga fortskridandet, det inre framåtgåendet hos Kellgren sjelf. Han var en af de naturer, hos hvilka utvecklings-arbetet aldrig hvilar: de slå mer och mer ut sitt inre, de stadna icke der de äro, men växa utan uppehör och hafva i dag stigit högre än i går, i morgon högre än i dag. Man såg honom nu både i sin kritik och, framför allt, i sina vittra skapelser mer och mer lemna sitt förra jag bakom sig. Den, som likväl icke såg eller icke ville se detta, var Thorild. Sjelf icke en hårsmån rubbad från fästet af sina tvärsäkra hugskott, antog han äfven hos sin vederdeloman samma ståndpunkt som der han sist lemnat honom. Att i flera fall denna redan var en öfvervunnen, föll honom icke in att ana, åtminstone icke att erkänna.

Första uppslaget till den strid, som nu åter uppblossade, var den Thorildska skriften: *Kritik öfver kritiker med utkast till en lagstiftning i snillets verld.* Att den var ställd till *Recensenten i Stockholms-posten,* angaf genast dess polemiska syfte. Den utkom i tre häften. Det första af dessa anmältes i Stockholms-posten af Kellgren med mycken hofsamhet och långt ifrån ovänligt. I de begge följande hade redan tonen stigit till en sådan bitterhet, att han, vid deras anmälan, inskränkte sig till följande förklaring: »Vi undandrage oss att döma öfver en skrift, hvilken är direkte ställd mot oss och dessutom af den natur, att den snarare tyckes tillhöra en kämnersrätts pröfning. Det vare dock långt ifrån oss att yrka vår rätt till lagens skydd, då vi ege en högre: den att tyst förakta» *. Dessa ord voro Kellgrens afsked till Thorild. Redan hårdt angripen af den sjukdom, som tärde på hans lifstråd, drog han sig från stridsfältet undan till skuggan af sina lagrar. Men en Filoktet fans att taga hans pilar i arf. Det var Leopold, som nu, ädelmodigt förgätande af hvem han sjelf en gång blifvit sårad, fullrustad skyndade till hans försvar och med kraftig hand upptog den döendes både lyra och båge. Från denna stund var

* Stockholms-posten 1792, № 56.

det han, som ensam skötte striden, nu inkastad äfven på andra områden än blotta vitterhetens. Med hvilken öfverlägsenhet han gjorde det, vittna bäst de mellan honom och Thorild vexlade stridsskrifterna, hvilkas skärskådande här ligger utom vårt ämne.

Ett högsäte bland svenska snillen kan icke frånkännas Thorild, äfven om man ingen del tager i den osmakliga afgudadyrkan, som från vissa håll efterträdde hans egen sjelfförgudning. Onekligen hade Kellgren i honom funnit en i snille och tankestyrka sig fullt värdig motkämpe; men begges skaplynnen voro för himmelsvidt skilda, att de någonsin skulle kunnat försonas eller rätt närma sig till hvarandra. Hvardera hade *sin* horisont: den enes zenit var den andres nadir: de voro och förblefvo antipoder. Thorild med sina stora åthäfvor var, oaktadt allt sitt geni, för oregelbunden, för formlös, för full af nycker och motsägelser att kunna lidas eller ens fattas af Kellgrens harmoniska skönhetssinne. Entusiast, fantast, rik på nya och stora, sporadiskt framblixtrande idéer, svärmande för naturens sanning, för diktens frihet, för »det högsta af snille och det högsta af förstånd», nedsjönk han emellanåt från sin höga flygt till platthetens bara mark och i sin polemik, såsom vi sett, ofta till ett

pöbelspråk, hvars råhet söker sin like. Dertill kom, att hans i grunden ädla personlighet fördunklades af ett högmod utan gräns och ett skryt utan mått*. Bifall var för honom icke nog, han ville slå med häpnad, han ville helsas med beundran. Alla skulle förstummas för basunen af hans orakelspråk, alla böja knä för den himmelska glansen af hans tankar, och vågades ett inkast mot dem, mötte han det med en paroxysm af ilska, eller med, hvad han sjelf kallade, gudomligheten af sitt förakt. Så, med all den ljusmassa, som från hans inre tycktes utströmma,

* Han yttrar om sig sjelf: »Jag var antingen den störste eller den högmodigaste af alla dödliga. — När jag skref *la majesté de la vérité*, kysste jag nästan hvar sida i en gudomlig rörelse af förundran. Andra och tredje kapitlen tillbad jag, med tårar af innerligt behag. — Jag var alltid, och då besynnerligen, rädd om mitt lif, glad att vara trygg hemma, för den höga charme, den heliga vigt, jag tyckte mitt lif hafva för verlden. — Jag, naturligen, anså mig för den förste af lefvande, ja, af dödlige som varit. Jag studsade vid mångas förträfflighet, men såg snart, att, om de hade något drag af mera stort, voro de *under* i det sanna. Jag tillbad tusende gånger min egen själs omätliga ömhet, kraft, ljus och storhet. Denna tillbedelse var det allraheligaste af min lycksalighet. — Jag trodde mig skrifva ädlast i verlden». På samma gång yttrar han: »Jag tyckte mig likväl icke hafva en gnista af högmod. Jag var i min själ ödmjukare än den ödmjukaste». *(Otryckta fragmenter af Thorild*, i kalendern »Linnæa borealis» för 1841.)

blef han hvarken någon värmande sol eller någon ledande stjerna, utan fick ensam gå sin äfventyrliga kometbana, begapad af en undrande hop, och lemnande i sina spår blott ett regn af gnistor. Aldrig hel, hvarken som tänkare eller skald, var och förblef han ett stort fragment, en sällsam, varnande förebild af faran att ega snille, utan att ega förmågan att styra och bruka det. »Han är — säger Tegnér — en representant af den mängd tillämnade, men endast halfgångna genier, som i vår litteratur äro talrikare än annorstädes»*. Med fulla skäl kan emellertid antagas, att det lifliga ordbytet och den spända tankeutvexlingen med en sådan motståndare som Thorild, ur hvars idé-verld något profetiskt och divinatoriskt icke sällan framblickade, öppnade för

---

* I ett ännu otryckt bref af den 10 januari 1819 yttrar Tegnér om Thorild: »Att han var en medelmåttig poet, ursäktar jag; men äfven som prosaist och tänkare synes han mig ej på långt när vara af den betydenhet, som man nu påstår. Han hade mycken liflighet och äfven skarpsinnighet (det vill säga vingklippt qvickhet), men deremot saknade han all djupsinnighet och högre originalitet. Liksom lejonet kastar sig på sitt rof med ett enda språng, så kastade han sig äfven hurtigt på sitt ämne; men han behöll det icke som lejonet: han deklamerade litet deröfver och lät det sedan ligga». Yttranden i enahanda rigtning förekomma i Tegnérs *Saml. Skr.* V. 295 (oktavupplagan).

Kellgren sjelf nya rymder och småningom förde honom både till vidsträcktare utsigter öfver tankens verld och till skönare frambringelser inom konstens. I denna gjorde han sig nu, dag för dag, alltmer förtjent af det namn, som hans oförsonlige fiende sjelf en gång gifvit honom, namnet af *Behagens skald.*

Vi tänka dervid i första rummet på det mästerstycke af ren och smältande lyrik, om hvilket med rätta blifvit sagdt, att »den Kellgrenska poesien der fullbordat sin himmelsfärd» och att

»Se'n Nya skapelsen stått fram i dagen,
Hvad ha vi andra till att skapa mer?»

Skönare än der har ännu aldrig kärleken blifvit idealiserad och dess allmagt besjungen. Naturen, förut en stel och död massa, får af honom rörelse och lif, får en själ, får anletsdrag och röst: han manar fram nya himlar och en ny jord, väcker bildningen, snillet, skönheten, kommer menniskoanden att känna sig himlaburen

»Och sprungen af en gudastam,
Och se de under i naturen,
Som aldrig visheten förnam».

Af *hans* lefvande ande genomträngd, såg skalden i denna natur nu ej endast storheten, kraften, glansen, rymden och rörelsen, såg i klip-

porna ej endast höjden, i dalarna ej endast djupet, men — sjunger han —

»Men kiflig till mitt öra fördes
De höga sferers harmoni;
På berget englars harpor hördes,
Ur djupet mörka andars skri.

På fältet logo fridens löjen,
Skräck omsmög i den djupa dal,
Och lunden hviskade om nöjen,
Och skogen suckade om qval.

Och vrede var i hafvets vågor
Och ömhet uti källans sus
Och majestät i solens lågor
Och blygsamhet i månens ljus.

Hämnd gick att blixtens pilar hvässa,
Mod skakade orkanens arm,
Och cedern lyftade en hjessa
Och blomman öppnade en barm.

O lefvande förstånd af tingen,
O snillets, känslans hemlighet! —
Hvem fattade dig, skönhet! — Ingen
Förutan den, som älska vet».

Från kärleken såsom objekt öfvergår nu skalden till målning af sin egen. Han ser öfverallt återbrutna strålar af den älskades bild: han ser allt i henne, han ser henne i allt:

»I allt din lånta teckning kännes,
O evigt samma, evigt ny!
Din växt blef liljans växt, och hennes
Den friska glansen af din hy.

Din blick i dagens blickar blandas,
Din röst fick näktergalens sång,
Jag dig i rosens vällukt andas,
Och vestanflägten har din gång.

I kungars slott, i hof och städer,
Jag ser bland tusende blott dig;
Och när min fot i hyddan träder,
Är du der redan före mig.

Jag gick att visdoms-djupet spörja,
Din tanke ref mig ur dess famn,
Jag gick att hjeltars qväden börja,
Men cittran lärde blott ditt namn.

Jag ville ärans höjder hinna,
Men bortvek i det fjät du gick,
Jag ville lyckans skatter finna
Och fann dem alla — i din blick.

Du, som af skönhet och behagen
En ren och himmelsk urbild ger!
Jag såg dig — och från denna dagen
Jag endast dig i verlden ser».

Sådana toner hade aldrig förr hörts från den svenska lyran; de höras ännu med nöje; de äro alltför sköna att någonsin kunna åldras. Och om, på denna höjd af sin lyrik, Kellgren möjligen af en eller annan efterföljande skald blifvit upphunnen; öfverträffad är han ännu icke. Hans *Nya skapelse* skall alltid blifva en perla i vår vitterhet, lika oskattbar som okonstlad: ett djupets barn och dock så genomskinlig och klar, att himlen öfverallt lyser igenom.

Att Kellgren äfven i sin tidigare erotik icke så uteslutande, som man velat påstå, målat kärleken blott som ett sinnesrus, vittna, bland annat, den i sin oskuldsfulla menlöshet oändligt täcka vårvisan: »*Vinterns välde lyktar*» och det af djup och ren längtan glödande poemet *Saknaden:* »*Ensam i min hyddas famn*», som fordom i hyddor och palats sjöngs lika ofta som i en senare tid någon af Lindblads visor. Enahanda var fallet med de ord, som Kellgren satt till musiken af Haydns Roxellane, i hvilka stundom tonen stiger till dityrambisk. Den förträffliga kantat, som, med anledning af ryska kriget, afsjöngs nyårsdagen 1789, uttrycker i lika grad styrkan af hans snille och värmen af hans fosterlandskärlek, under det den mot slutet höjer sig till tonen af samma högstämda besvärjelse som finalen i Tegnérs *Svea.* De tvenne skaldebrefven till grefvarne Gyllenborg och Oxenstjerna, begge i samma versslag som den *Nya skapelsen,* måla träffande arten af hvarderas skaldelynne, på samma gång de för hvardera nedlägga en krans af den vackraste hyllning. I poetiskt värde öfverträffas dock vida dessa två skaldebref af det *till Fredrika,* som, sprittande af qvickhet, är, synnerligen mot slutet, oefterhärmligt genom sin lekande naivitet. En helt annan, en djupt elegisk,

anda möter oss i det berömda poemet: *Till Kristina.* Det är skrifvet på orimmade jamber och således ett af de flera bevisen på, att skalden i sin fullmognad icke försköt orimmet, ehuru han i yngre dagar ifrat mot dess missbruk och ansett dess allmännare införande blott tjena till en krycka för ofärdiga stympare. Nämnda stycke låter oss djupt blicka in i skaldens själ och der läsa, hvad man kallat, hans omvändelse: hans mätthet på verldens tomma nöjen och hans längtan efter att finna, hans glädje öfver att hafva funnit, om också blott för några sommarveckor af sina sista år, en fristad i naturens och det okonstlade familjelifvets sköte. Det var i sin egen broders landtliga, presterliga tjäll, vid strandmötet af de begge Smålands-sjöarna Åsnen och Salen, som en dylik sommarfristad för honom öppnats, och der han i sin broders maka sett typen för qvinlig älskvärdhet och huldhet, ja, nu i *Kristina*, lärt känna »*denna sköna, englarena, ömma Lydia*», hvars enda fel hade varit att — icke finnas till. Det var från den stund han insteg i deras och deras barns lyckliga krets som han fann balsam för sina sår. Det är derom han sjunger:

»Från denna stunden glömmer jag att lida,
Och smärtan halkar lätt utöfver själen,
Och, fastnar någon gång dess pil och sårar,

Då ser jag er igen — och såret läkes.
Och nu, hvad gör mig verlden och dess bländsken.
De storas nåd emot de godas aktning,
Och dårars lof emot de visas bifall,
Och seklers minne mot ett nu af sällhet
Och mot en vänskapsblick af dig, Kristina!»

Tegnér har i sin idyll *Kronbruden* återkallat dessa minnen från Kellgrens sommardagar i Skatelöf.

Den ofullbordade elegien *Sigvart och Hilma* har i form, ton och behandling ett nära slägttycke med det nyss omnämnda skaldestycket, ehuru ämnet här ligger inom en svärmisk, djupt sörjande erotiks område. Det är vid Hilmas graf som Sigvart utsjunger sin klagan, det är sin egen graf han nu med glädje ser öppnas, ty steget är lätt öfver den mörka floden,

»när Hilmas röst på andra stranden ropar».

För sin allegoriska dikt *Dälden* har Kellgren äfvenledes valt den orimmade formen, men här i en meter, som erinrar om antikens vackraste ljudfall. Öfver innehållets glänsande skönhet ligger, lätt kastad, slöjan af en allegori, hvars betydelse visserligen har en långt vidsträcktare sfer än att blott och bart, såsom man antagit, afse svenska adelns motstånd vid 1789 års riksdag. Idén är gammal och tillförene använd af flera skalder på andra språk, ehuru af ingen på ett så hänförande sätt som af Kellgren på vårt.

De nu anförda poemerna tillhöra alla skaldens senare år. Det kan ej bestridas, att hans strängar då klingade som skönast och att

»diktens himmelska sol sken klarast öfver hans afton».

Men hvad alla, så de äldre som de yngre, alstren af hans skaldesnille ega gemensamt är, såsom också en af hans strängare domare erkänt, »framställningens ytterst vårdade noggrannhet, ledighet och elegans, versbyggnadens mjuka böjlighet, rytmiska mångskiftlighet och ljufva, ofta smekande, lenhet» *. Dessa egenskaper framskina redan i hans tidigaste dikter, t. ex. i hans *Ode till Bacchus och Kärleken*, oaktadt all den lättfärdighet, som man förebrått dess innehåll; likaså i hans glada visa *Epikurismen*, hvars lefnadsregler skalden väl icke bör antagas att hylla derföre att han satt dem i vers; likaså i *Mina villor*, ett stycke, som på sin tid mottogs med förtjusning och i vår tid blifvit förklaradt för ett »poetiskt missfoster» derföre att dess halft-ironiska innehåll befunnits underhaltigt på reflexionens och sedelärans vågskål. Inför en kritik af denna art skall visserligen Kellgren, för en del af sina ungdomsdikter, alltid komma att stå illa anskrifven; men hans öde delas då af skalder sådana som Horatius och Ariosto, för att icke tala om Bellman.

* Atterbom, *Siare och skalder* VI. sen. afdeln. 110.

Om det var af Horatius som Kellgren i sin ungdom lärt sig att måla ömsom epikurismens, ömsom, såsom fallet är med hans poem: *En stadig man*, stoicismens lefnadsvishet, så var det ock af honom som han tidigt lärt sig något vida bättre, konsten att med löjets spe gissla de menskliga dårskaperna. På vårt språk har den romerske satirdiktaren icke haft någon lärjunge, som kommit hans mästerskap närmare än Kellgren. Det är samma lätthet i den komiska uppfattningen, samma uppsluppna skämt, samma qvicka salt, samma lediga samtals-ton. För dessa egenskaper utmärkte sig redan skaldens första satirqväde: *Mina löjen*, som med ens gjorde honom till den svenska allmänhetens mest läste och mest fruktade författare. Der spraka gnistorna omkring honom: han låter utan skoning sina löjen spela kring alla åldrar och stånd,

»På alla prester, som förföra,
På läkare, som tyst förgöra,
På domare, som vränga lag,
På konungar, som folk förtrycka,
På smickrare, som laster smycka,
På usla rimmare som jag».

Ty äfven sig sjelf skonar han icke; nej, — slutar han —

»Äfven jag min dårskap ser,
Jag, som en ann', åt svaghet skattar,

Och, då jag högt åt andra skrattar,
*Jag åt mig sjelf i tysthet ler»**.

Det var i första upplagan af denna straffdikt som han med hård hand vidrörde äfven Bellmans cittra, genom en grym tirad**, den han

* Om skaldens satiriska utfall mot »de poetastrers magra kön»,

som lärt, till sina synders lön
och våra synders lön, att rimma,

yttrar Malmström (*Saml. Skr.* II. 115): »Med dessa arma varelser far satiristen fram på ett särdeles hårdhändt sätt, med allusioner på då lefvande poetiska delinqventer, bland andra den stackars fru Nordenflycht». Stället tarfvar en rättelse, som författaren, om han fått lefva, sjelf skulle ha varit den förste att göra. Fru Nordenflycht var död långt innan Kellgren skref *Mina löjen*, och det är just på hennes dödssätt han i detta poem anspelar, då han ropar till det gamla Grekland:

»Skryt ej utaf din Sapphos sånger,
Som störtat sig på Leucas bank;
Den svenska var ju tusen gånger
Mer ful och mera älskogs-krank».

** *»Anakreon! hvar är ditt lof?*
En annan röfvat har din lyra,
Som qvick i fylleri och yra
Förtjusa lärt Priapi hof;
Som, lik i otukt med Krysipper
Och lika rik på vittra föl,
Ur svenska krogars aganipper
Sin ådra fyllt med dubbelt öl.
Hans Muser sig på spinnhus nära,
Hans Gratier ligga under kur,
Och uti Platskans jungfrubur
Han kärleksgudens språk fått lära».

sedermera, efter att hafva kommit till sannare insigter af den Bellmanska poesiens väsen och egenskaper, ångrade, uteslöt och slutligen godtgjorde genom sitt ypperliga företal till Fredmans epistlar, der han framhöll som ett brott att »efter vanliga regler våga att granska hvad ej kan jemföras, hvad som varit utan mönster och skall blifva utan efterföljd».

Illa har man fattat det fina löjet i Kellgrens satiriska ungdomsqväden, då man klagat öfver deras brist på känsla och innerlighet, samt klandrande anmärkt, att öfver dem ligger en glittrande rimfrost. Känsla och innerlighet lära icke få räknas till några väsentliga beståndsdelar i satiren, men väl det mer eller mindre förstuckna didaktiska element, som har sin rot i den kalla reflexionen och just derföre i sina yttringar icke oftare tager färgen af glöd, än när det upplöser sig i en kokande lyrisk stämning, och det lekande löjet öfvergått till häftigheten af bittert hån och sjudande ovilja. Äfven denna art af satir, främmande för Horatius, men icke för den stränge Persius och ännu mindre för den bitande Juvenalis, möter oss någon gång hos Kellgren, mindre i hans poem *Jordens skapelse*, ty, hur illa ock han i detta behandlar hela vårt arma jordklot, är han dock här alltigenom ännu yster

och glad, än i det bekanta skaldestycket: *Man eger ej snille för det man är galen.* Här saknas visst icke glöd, det brinnande nitets, den blossande harmens, den ljungande vredens. Det är förnämligast det mot slutet af Gustaf III:s regering i flerahanda skepnader framträdande, af mystikens dimmor omhöljda, svärmeriet, som häraf drabbas*. Kellgren antog, att bakom dessa dimmor gömde sig alls intet ljus, men att der fans

* Sin centralpunkt hade detta mystiska svärmeri i det s. k. *Exegetiska och filantropiska sällskapet,* för hvilket C. F. Nordenskiöld och baron G. Silfverhjelm stodo i spetsen. Det var närmast med afseende på detta sällskap, som Stockholms-posten 1787 kungjorde stiftelsen af ett annat sällskap *Pro sensu communi,* hvars ledamöter, fördelade i synliga och osynliga, af allmänheten antogos vara högst talrika, men i sjelfva verket icke utgjorde mer än två, nemligen Kellgren och Rosenstein. Sällskapet, hvars mötesplats merendels var vid fru Lenngrens thébord, utsatte prisämnen, och poemet: *Man eger ej snille för det man är galen,* första gången tryckt i № 232 af Stockholmsposten 1789, angafs såsom en till sällskapet inkommen och af detsamma prisbelönt täflingsskrift. Dennas författare tillkännagaf, att »en granskande vän hade, oförtjent, hedrat hans försök med lika så grundliga som vidlöftiga anmärkningar». Dessa anmärkningar, sedermera, jemte poemet, bevarade i Kellgrens samlade skrifter, har man både då och sedermera tillskrifvit Rosenstein; men för hvar och en, som gjort sig reda för begge dessa författares olika stil, ligger det i öppen dag, att, åtminstone med helt få undantag, anmärkningarna äro af Kellgrens egen hand.

något ännu värre än det rena mörkret. Han spårade der bakom lurande planer, hemliga ränker, utlagda försåt, vådligare i samma mån som de redan med sina nät tycktes hafva omspunnit samhällets höjder, och landets egen, eljest klarsynte, monark var nära att i dem fastna. Det är derföre som skalden, med en frimodighet så mycket djerfvare som han här vidrörde ämnen, för många af ömtålig art och af konungen sjelf till en viss grad omhuldade, nu angriper hela massan af dessa anspråksfulla svärmare och proselytmakare, dem han sett uppträda än som andeskådare, drömtydare och skattsökare, än som nummerpunkterare, magnetisörer och fysionomister, än som alkemister, kabbalister och harmonister. Han faller öfver dem icke blott med en störtskur af pilar, men med blixtar af hot, med en åska af hämnd:

»O Manhem! lika nämndt af gammalt mannavett
Som gammalt mannamod, o säg, hvar skall du hamna
Ur dessa villors djup? — Ett år och ännu ett,
Och Bälten skall med blygd ett vidsträckt dårhus famna».

Det är i början af detta poem han vänder sig mot de vitterhetens narrar,

»som tro sig stora bli med stora skalders brister»,

som härma Homerus endast när denne — enligt Horatii uttryck — då och då tager sig en blund, och bjuda till att likna Milton, när han någon gång är osmaklig. Han tillropar dem:

— — — — »nå väl, en genväg öppnas er:
Pope puckelryggig var, Homer och Milton blinda.
Att deras likar bli, godt folk, hvad tarfvas mer
Än sätta puckeln på och ögonen förbinda?»

I nära sammanhang härmed står den så ofta upprepade och nästan lika ofta missförstådda strofen ur Kellgrens redan omnämnda parodierande satir: *Nytt försök till orimmad vers*, der det hette:

»Men du var ny, ofattlig,
Ursprungelig, var sjelfstor
Och full af dig!
Du! tag af Shakspeare yrslan,
Med store Klopstocks orim,
Och Göthes konvulsioner,
Och Ossians evigt samma!»

Det borde för alla vara solklart, att författaren här, med sin anspelan på löjligheten af att tro sig likna en stor skald blott genom att tillegna sig något, vare sig af hans små lyten eller andra oväsentliga egenheter, icke i ringaste mån velat nedsätta eller ens mer specifikt karakterisera någon af de fyra nämnda skalderna, och påstå, att Shakspeare ständigt yrar, att Göthe öfver allt är konvulsivisk, samt att Klopstock och Ossian icke ha några andra egenskaper, än den ene orimmet och den andre enformigheten. Höjden af misstag är att nu icke blott låta dessa fyra rader gälla för en kritisk trosbekännelse af författaren, men att tillika i dem söka stöd för det grund-

lösa påståendet, att han med afguderi för Voltaire länge förbundit en grof okunnighet både om den engelska och den tyska litteraturens heroer. Den engelska vitterheten hade, lika väl som den franska, tillhört redan hans första ungdomsstudier, och för den tyska gick hans beundran i oafbrutet stigande, i samma mån denna litteratur under hans mannaår utvecklade sig till en verldsbetydelse, hvarom man på förhand ej hade drömt.

Franzén yttrar på ett ställe: »När är Kellgren mest Kellgren? Är han det icke, då han *ler?*» Och Kellgren sjunger sjelf:

»Det är ett fel att löjet hämma,
När man så mycket löjligt ser».

Visst är, att satiren, som oskiljaktig följt honom från hans första ungdom, följde honom ända till gränsen af hans korta lefnad, ja, tycktes just då hafva vunnit i uppfinning, i själfullhet, i poetisk halt. Så var det under sina sista år han författade den satiriska sagan *Ljusets fiender* *, kro-

* Att i detta poem Kellgren »till sin hjelte gjort skalden Lucidor», är ett förhastadt yttrande af Malmström (*Saml. Skr.* II. 155). Den fingerade person, som under namnet Lucidor uppträder i *Ljusets fiender*, har med poeten Lasse Johansson eller, såsom han sjelf plägade kalla sig, Lucidor den olycklige, ingenting gemensamt. Stycket spelar »en qväll, förleden höst», och om »Svedenborgska ande-

nan af alla hans dikter inom detta område, till hvilket för öfrigt höra många andra, allmänt bekanta, qvicka skämtdikter, fabler och sagor, såsom *Foglarnas vitterhets-akademi, Den hög- och välborna kajan, Borak, Konsten att göra lycka, De två miraklerna, Paddan,* äfvensom några, der han lånat idén eller texten från utländska författare, men så utfört den förra och förskönat den senare, att de fullt kunna gälla som svenska originaler. Så är t. ex. fallet med sagan om *Konungen, bonden och eremiten,* med sagan om *Smeden och bagaren* och med den i hela sin befängdhet ännu alltid lika friskt komiska *Dumboms visa.* Bland hans förskönande efterbildningar må vi på samma gång från ett annat dikt-område erinra oss hans ode till sällheten:

»*Du, med trängtande rop kallad af slaf och kung!*»

och den täcka visan:

»*Det var en tid jag kallades den lilla*»,

hvilka stycken, båda satta i musik, lefvat intill våra dagar.

Ett poem, som på senare tider ofta blifvit missförstådt, är det satiriska skaldebrefvet: *Till en förnäm herre, som skrifvit ett teaterstycke.* Man

verlden», som deri förekommer, kunde ej vara tal på Lasse Lucidors tid. Han dog fjorton år innan Svedenborg föddes.

vet, att den förnäme herrn var Armfelt, och att teaterstycket var komedi-vaudevillen: *Tillfälle gör tjufven.* Satiren är rigtad mot den då i många kretsar ännu gängse fördomen, att det icke passade sig för en baron, en hofman, en militär af äkta skrot och korn, att vara auktor, och minst auktor till ett stycke för scenen. »Att ha talanger i ett hof», var en betänklig sak, och att rent af uppträda som lustspels-författare förmenades strida mot den goda tonen, mot anständigheten, mot etikettens lagar. Att skamligt ha brutit mot dessa, är nu hvad satiristen förebrår den förnäme teaterförfattaren, men, tröstande sig med, att denne ännu är ung och kan förbättras, påminner han först om hans friherrskap och ropar:

— — fly de vittras gille
Och ofruktbara lagrars skörd!
Det anstår ej att ega snille,
Om ej i mistning utaf börd.

Baron — hvad vill ni mer begära
Än allt hvad detta namnet ger?
Hvad vill ni med förvärfvad ära,
Då re'n belöningen är er?

Han vänder sig sedan mot kammarherren, konungagunstlingen, och framhåller det oförsigtiga uti att på sådant sätt öka »den gyllne nyckelns börda»:

Att vara skuggan af sin konung,
Och mönstret uti modets verld,

Att tänka blomster, tala honung
Och lysa som en himmelsfärd;

Att sömn och törst och hunger glömma,
Och endast stå och gå och stå, . .
Kan detta allt ej nog fördöma,
Om ni ej skrifver vers också?

Han fäster derefter uppmärksamheten på hvad den militära rangen fordrar: att svära, att skryta, att göra skulder, att studera reglementet, men, för allt i verlden, icke befatta sig med pennan. Slutligen öfvergår han till de förvillande exempel, som den vittre ädlingen tagit efter, då beklagligen

De största skalder Sverge gillar
Ses vara grefvar alla tre *.
— — — — — — — — —

Än ett exempel utan like
Jag hasta ser till ert försvar;
Den förste ädling Sverge har
Är förste auktorn i sitt rike.

När från ett tröttsamt majestät
Han någon timmas hvila tager,
Går han i glädjens lätta fjät
Att leka till sig snillets lager.

Men vet ni, oss emellan sagdt,
Hvad folket allmänt derom dömer? —
Man tror, vår goda kung förglömmer
Att ta sin värdighet i akt

* Creutz, Gyllenborg, Oxenstjerna.

Nog kan väl sjelfva öfverheten
Ibland till nöjen stiga ner,
Men ända ner till vitterheten!
Det går för långt som hvar man ser.

Ja, själens nöjen passa illa
För en regerande person,
Och ingen patriot kan gilla,
Att smaken herskar på en tron.

Låt se, i andra goda stater
Hvad nöjen kungarne befallt:
Spel, jagt, mätresser framför allt —
Se, det är ro för potentater.

Men ni, hvars hand ej ringa del
I Gustafs vittra lekar tager,
Som pryder er med samma lager
Och hedrar er med samma fel!

När afund... Tarfvas mer att säga?
Förmätne, eder fara känn:
Räds att er konungs ynnest ega,
Men bäfva att förtjena den!

Att här, från början till slut, skalden under det låtsade tadlet utdelar idel beröm, och att under satirens slöja den finaste artighet både mot gunstlingen och mot hans konungslige beskyddare ligger förstucken, behöfves ej mycken skarpsynthet att fatta. Underligt nog, har likväl detta poem blifvit taget för ett, på fullt allvar menadt, straffqväde och förklarats innehålla en skarp och välförtjent tillrättavisning åt Armfelt för hans barns-

liga fåfänga att vilja vara vitter och på samma gång »bäska sanningar» åt Gustaf III sjelf. Det har, till och med, blifvit ståldt i sammanhang med ett rykte, som först många år efteråt började göra sig hördt, att Hallman, och icke Armfelt, varit den sannskyldige författaren till ifrågavarande teaterstycke, att den senare således här skulle ha prålat med lånta fjädrar, och att det varit både till näpst härför och till erinran om att Hallman ännu ej till fullo utbekommit sitt utlofvade författare-arfvode som Kellgren skulle till Armfelt hafva utfärdat detta bannbref*. Men

* Det var 1819 — fem år efter Armfelts död och nitton år efter Hallmans — som allmänheten fick del af detta rykte genom Hammarsköld, som i sin senare afdelning af *Svenska vitterheten* förklarade Hallman vara rätte författaren till »den lilla skona efterpjesen: *Tillfället gör tjufven*, hvilken länge orättvisligen blifvit ansedd att härröra från en annan hand». Den hade då i trettisex år, utan all insago, gällt för att vara af Armfelt, som visserligen icke utsatt sitt namn på titelbladet, men uppburit allmänt bifall för detta sitt första dramatiska försök. Hammarsköld påstod sig »hafva hört af flera trovärdiga personer, att Armfelt, för att äfven som teaterförfattare behaga Gustaf III, beställt detta arbete af Hallman mot ett måttligt honorarium» (*Svenska vitterheten*, andra uppl. sid. 348). Under en derefter uppkommen tidnings-tvist om detta ämne namngafs särskildt såsom ett trovärdigt vittne bokhandlaren Öberg, för hvilken Hallman sjelf skulle hafva uppgifvit, att Armfelt lofvat honom hundra riksdaler för pjesen, men blott gifvit honom tjugufem och aldrig betalt återstoden.

lika litet som skaldens bannor här äro allvarsamt menade, utan endast förklädnader för helt andra

---

Man visste ock berätta, hurusom Armfelt, för att få beställningen färdig, hemtat ut Hallman till Drottningholm (?) och der i två dagar hållit honom innestängd. Frågan ansågs nu så afgjord, att redan i den upplaga af Hallmans skrifter, som af Stjernstolpe utgafs 1820, och till hvars noggrannheter bland annat hörer, att den såsom Hallmans tillhörighet upptager Kexéls lustspel: *Sterbhuskamreraren Mulpus*, främsta rummet lemnades åt *Tillfälle gör tjufven*. I nya upplagor af samma skrifter har detta stycke allt sedan blifvit inrymdt. Konstdomarne, som haft svårt att mellan detta sångspel och Hallmans öfriga dramatiska alster finna den ringaste likhet, om icke den, att det rör sig, likasom de, inom det lägre folklifvet, med den skilnad, att detta folklif här icke är det stockholmska källar- och skepparlifvet, utan det svenska allmogelifvet, hafva förklarat sig deruti se en alldeles ny sida af hans dramaturgiska förmåga. Hammarsköld, som medgifver, att en viss rå plumphet icke felas i Hallmans öfriga dramer, yttrar, att han här visat sig »äfven vara mägtig af fin gratie och idylliskt ljuf glädtighet», samt att »det är denna finhet i glädtigheten, som egentligen gör nämnda pjes till Hallmans mästerstycke». Atterbom anser detta stycke vara »det finaste af alla hans skådespel» och finner märkvärdigt, att just detta är hans senast författade. »Det är det enda af hans skådespel, som icke är burleskt. Det har en mild komik och en ton af landtligt frisk naivitet, som än i dag ej förfela att behaga. Också är det af alla de Hallmanska skådespelen det enda, som förmått ända tills nu bibehålla sig på scenen». Oaktadt de högst väsentliga skiljaktigheter i anda, i ton, i hela maneret, som man sålunda ej kunnat undgå att finna mellan Hallmans öfriga arbeten och detta, har en af domarne yttrat, att »styckets

tänkesätt, lika litet kan någon, som läser detta poem rätt, deruti uppdaga ett spår till misstanke

---

beskaffenhet gör *det* åtminstone ostridigt, att Hallman är dess författare».

Det är ingen ära för Sverges litterärhistoriska kritik, att, på så lösa grunder som dessa, en auktor efter döden kunnat anklagas och fällas för litterärt bedrägeri. Det ifrågavarande stycket är till plan och uppfinning så obetydligt, att en snillrik dilettant som Armfelt alltför väl bort kunna åstadkomma det. Från de parisiska vaudevilleteatrarne hade han hemfört en massa af reminiscenser, och det är icke osannolikt, att någon sådan här legat till grund för svensk bearbetning och lokalisering, helst det svenska ordspråk, som gifvit titeln, återfinnes i det franska: *L'occasion fait le larron**. Enahanda är förhållandet, aldrig med de Hallmanska, men med många andra svenska pjeser från denna tid, t. ex. med flera af Envallssons och med de flesta af Kexéls. Till och med den förres *Kronfogdarne* och den senares *Kapten Puff* ega, som bekant, ett franskt ursprung. Med *Tillfälle gör tjufven* hade man vid hofvet på Ulriksdal (icke Drottningholm) ämnat fira hertiginnan Hedvig Elisabet Charlottas födelsedag den 22 mars 1783, men uppförandet kom ej till stånd förrän den 8 april samma år. Pjesens författare, Armfelt, då ännu blott kapten och kammarherre, förbehöll sig Pelles roll. De medspelande voro alla ur den högsta hofkretsen, utom Bellman, som spelade Marktschreier och sjelf, enligt hvad man sagt, hade skrifvit eller improviserat sin role. Det låter sig rätt väl tänka, att, under pjesens uppsättning, Hallman varit tillkallad, lika väl som hans vän Bellman, för att med sin teatervana biträda vid anordningarna och

---

* Om än ingen fransk pjes med detta namn numera låter sig uppspåra, kan en sådan hafva rört sig kring ordspråket, utan att derföre hafva burit det som titel.

om något underslef i afseende på författarskapet. Med ringaste aning om något sådant skulle Kell-

må hända äfven för att med sin rimmargåfva vara behjelplig vid kupletterna. Skulle han också, till större eller mindre del, ha förvandlat Armfelts prosa till vers — en flägt af poesi är icke der att upptäcka — så har han blott tjenat som handtlangare. Anläggningen, planen, intrigen, lokaliseringen, innehållet i och för sig, och sannolikt till en god del äfven valet af melodierna, bland hvilka, vid sidan af några Bellmanska, de flesta äro franska, äran slutligen af att vara den förste svenske vaudeville-författaren, tillhöra då i alla fall Armfelt, som, genom påkallande af Hallmans biträde, icke handlat annorlunda än Gustaf III sjelf, när han, för att göra sina dramer lyriska, tog sina skalder till hjelp. Att Hallman efteråt icke funnit sig så vedergäld för sitt besvär som han haft skäl att vänta, och att han deröfver för någon vän yttrat sin förtrytelse, möjligen i termer, som kunnat uppfattas så som hade han haft större del i pjesen än Armfelt sjelf, har sannolikt gifvit anledning till den Hammarsköldska sagan, att Armfelt af Hallman rent af skulle hafva beställt en pjes, som han sedan utgifvit för sin. Det är, om han haft ett sådant medvetande att bära på, icke tänkbart, att han, som med sina många fel åtminstone aldrig egde det att vara dum, skulle, genom att förhålla sjuttifem riksdaler, äfventyrat att reta mot sig en man, hvars tystnad var för honom af så stor vigt, helst när denne man stod i daglig beröring och förtroligt umgänge med en tadelsjuk teaterpersonal, öfver hvilken Armfelt snart som chef förde en tung jernspira och som icke skulle ha önskat sig bättre än att mot sin styresmans örfilar och käppslängar få ett sådant vapen i händerna*. Det må slut-

* »Ce n'est qu'avec la plus sévère discipline qu'on fait marcher cette canaille, et au début de cette république j'ai donné en

gren aldrig hafva skrifvit detta poem sådant det nu är, eller låtsat tro hvad han ej trodde. Han

---

ligen frågas: när, efter några år, Armfelts onda rykte hade nått sin höjd, när han förklarades »fridlös öfver allt Sverges rike med underliggande länder», när namnet *Gustaf Mauritz, sitt fäderneslands förrädare*, stod att läsa på skampålen i alla större städer, hvarför rördes då ännu icke en enda tunga för att tillvita honom detta litterära knep, och lägga denna synd till hans många öfriga? Då lefde likväl ännu Hallman. Han dog 1800, och först 1819 framkommer man med hvad han i lifstiden skulle ha yttrat om en sak, som passerat 1783. Och ännu en fråga: huru kommer det sig, att Thorild 1792 i sin *Kritik öfver kritiker*, der han, i sin harm mot Envallsson, som från scenen karrikerat hans person och skrifter, framhåller allt förträffligt, som kan sägas om Hallman, icke vet af något annat arbete af denne än hans »mästerstycken i det burleska» och hans skapelser i det honom egna slaget af »den vilda bacchiska glädjen», men icke med ett ord antyder den förmåga i framställning äfven af det landtligt lekande och täckt naiva, som så oväntadt uppenbarat sig i den då redan för nio år sedan skrifna och allmänt bekanta pjesen: *Tillfälle gör tjufven?* Redan de ord, med hvilka detta styckes författare i slutet af sitt företal angifver, att arbetet är ett hastverk och ett första försök: »De fel pjesen eger kunna vara många, i synnerhet som den blifvit gjord på ganska kort tid; och dessutom är alltid den svalan mattast, som först flyger ut om våren», synas hafva bort af-

---

plein théâtre des coups de canne à *De Broen* et des soufflets à *Ahlgren*, et j'étais si déterminé alors à soutenir ce régime, que je leur aurais coupé les oreilles, si ces messieurs se seraient avisés de parler de leurs droits. Aussi jouait-on, apprenait-on et obéissait-on d'une manière parfaite». (Bref från G. M. Armfelt till friherre Hugo Hamilton d. 5 febr. 1805, tryckt i *Handlingar ur Brinkmanska Archivet.* I. 297.)

skulle, om så varit fallet, med sin fina takt, ej velat vara den förste att för hof och stad, för samtid och efterverld, outplånligt brännmärka den unge man, som, genom en sällsynt förening af fängslande egenskaper, vid den tiden var icke blott konungens, men den stora allmänhetens förklarade älskling, och till hvilken han, redan från Åbo-tiden, stod i nära förbindelser. Man hade i denna uppgående sol ej ännu då sett några fläckar. Hvad Kellgren tänkte om Armfelt och hvad han särskildt tänkte om dennes af en senare kritik i beslag tagna teaterstycke, framlyser bäst ur de ord, med hvilka han 1786, således tre år efter första uppförandet af *Tillfälle gör tjufven* och tre år efter författandet af sitt poem i anledning deraf, helsade honom välkommen i Svenska Akademien. Konungen hade, som bekant är, vid dennas stiftelse, sjelf utnämnt tretton ledamöter, och åt dessa öfverlåtit att utvälja de öfriga fem. Deras val föll i första rummet på den, som man allmänt hade väntat att konungen sjelf skolat utnämna, — Armfelt. Hans inträdestal besvarades af Kellgren, som då bland annat yttrade: »Allmänheten, så trög att erkänna ett företräde,

---

leda den förundran, hvari efterverlden fallit öfver att ett arbete af en så alldeles ny art kunnat vara — Hallmans sista.

så förtviflad att gifva tvenne, så envis i sin fördom mot de storas förtjenster, så benägen att anse en hofmans belöning för gunstlingens lycka, — allmänheten, så sällan rättvis mot edra likar, har aldrig upphört att vara det mot er. Hon har älskat er, förr än hon vördat er; hon har känt edra snillegåfvor, förr än hon visste eder lycka; sett er i sällskap med sånggudinnorna, förr än hon såg er uppvakta vid tronen. Det är hon, som sjelf för er utsett första rummet i vårt val. I den tid, då ännu Svenska Akademiens inrättning endast fans i hennes hopp, dess ledamöter i hennes gissning, blandade hon redan ert namn i de förstkorades antal. Om hon bedrog sig i sin väntan, bedrog hon sig ej om eder rätt. Hon dömde likasom vi, att den ej blifvit förgäten, men endast åt oss det nöjet sparadt att offentligen förklara den. Upphöjd, som ni är, till den mest smickrande ära, att närmast omge eder konungs person, närmast vårda hans späda sons barndom, som visheten fostrar, har ni aldrig glömt, att talangerna mer än börden förskaffat er dessa rum af lysande förtroende. Icke nöjd att gifva åt sånggudinnorna er kärlek, har ni fortfarit att gifva dem er dyrkan och ert offer. — — Det är ni, som riktat svenska vitterheten med en ny art af skådespel, der allt är rörelse, verkning

och sång; der en ständigt vexlad men behaglig melodi aldrig brytes af passionernas skri, som såra örat, aldrig begrafves i dessa stora harmoniska massor, som trötta eftertanken*. — Om svenska allmänheten ej ännu fått förnöjas af ett skådespel, endast ärnadt åt Olympens högtider och uppfördt af dess gudar, har hon dock haft den trösten att, med fara att förqväfvas af trängsel och nöje, se det föreställas på hufvudstadens teater i den sanna pantomimens hittills okända drägt. Denna nya egenskap af ett dramatiskt arbete, att låta förbjuda sig talet, utan att förlora af sin tydlighet; låta beröfva sig sången, utan att mista i sitt behag; att blott uttrycka sig genom rörelser; att både ses och höras af ett enda sinne, visar allra fullkomligast dess värde och dess svårighet».

---

* Ett här uteslutet stycke af Kellgrens tal begynner med en anspelning på den Armfeltska pjesens titel: »Kanhända är det utan anledning som jag *stjäl mig till tillfället* att lasta en fördom, som inskränker vår sällhet, då den inspärrar rymden för snillets flygt» m. m. Hvad i det följande här ofvan ur detta tal anföres har afseende derpå, att *Tillfälle gör tjufven*, som i sin fullständighet då ännu icke hade uppförts annat än inom hofkretsen och först i februari 1788 gafs på offentlig teater med ord och sång, redan från februari 1785 börjat gifvas på stora operan såsom pantomim-ballett. (Se F. A. Dahlgren, *Förteckning öfver svenska skådespel* m. m., sid. 366 och 407.)

Endast i poetisk väg anlitades Kellgren att tjenstgöra som sin konungs handsekreterare. Gustaf III:s lifliga fantasi var oaflåtligen fyld af dramatiska planer och utkast, för hvilka han företrädesvis utsåg fosterländska ämnen och helst valde den lyriskt-dramatiska operaform, som hade i sin magt att fängsla den teaterbesökande allmänhetens sinnen på en gång genom poesi, musik, ballett och sceneri. För utförandet af sådana planer hade han redan tagit mer än en af sina bästa skalder i anspråk; men ingen af dem hade i så hög grad motsvarat hans väntan som Kellgren. Denne, icke blott älskare, men sjelf idkare af tonkonsten*, förstod, som få, att åt sin

* Enligt Leopolds uppgift sjöng Kellgren med utmärkt behag, och spelade både violin och piano. Franzén, hvars första tjusande dikter (*Menniskans anlete, Den gamle knekten, Sång till Selma* m. fl.) af Kellgren helsades med högsta bifall och af honom infördes i Stockholms-posten på hösten 1793, har i sitt minne af fru Lenngren bevarat flera drag af Kellgren och särskildt af hans kärlek för tonkonsten. Så yttrar han bland annat: »Fru Lenngrens sällskapskrets var utan tvifvel en af de mest snillrika i Sverge. Kellgren utgjorde själen deri, och honom sökte allt hvad vittert var. Äfven musikaliska snillen upplifvade detta umgänge, ibland dem Kraus, som med sin stora talang och insigt i musiken förenade mycken litterär bildning och var en af dem, med hvilka Kellgren helst och förtroligast umgicks. När Kellgren sjelf hade satt musik till *Inbillningens verld,* kände han sig mer förnöjd än vid nå-

vers, redan innan den kom under tonsättarens hand, gifva det mest smältande välljud. Också skulle man få svårt att inom något lands dramatiska litteratur uppvisa en operatext af så hög lyrisk förtjenst som de fyra, hvilka, af Kellgren utarbetade, sattes i musik af Kraus, Müller, Naumann och Vogler. Man kan med skäl anmärka, att de alla tillhöra området af dels den historiska, dels den heroiska operan, och att således ingendera representerar hvarken den romantiskt-underbara eller den fantastiskt-komiska arten, — de enda, för hvilka man velat anse operaformen fullt lämplig. Men, om detta är ett fel, drabbar det naturligtvis icke den, som utfört ämnena, utan den, som valt dem och till deras utförande gifvit första uppränningen. Bunden, som skalden var, af denna, har han icke kunnat fullgöra sina uppdrag med större mästerskap än han gjort. Det första af dessa uppdrag var den lyriska tragedien *Eneas i Karthago* eller, som titeln sedan blef, *Dido och Enèas.* Med musik af Kraus*,

---

gon af de kransar, han vunnit, att höra den gillas af Kraus och sjungas af fru Lenngren». (*Sv. Akad. Handl.* VIII. 333.)

* Kellgren, som, utom de begge prologerna 1778 (se i det föregående sid. 120), skrifvit ett *Divertissement* för konungens födelsedag 1781 och samma år en *Intermède* på prinsessan Sofia Albertinas (se Klemming, *Sv. dram. litter.*

och uppsatt med slösande prakt, var den ämnad att första gången gifvas 1782 vid invigning af

---

sid. 117 och 119), hade redan 1780, på anmodan af Zibet, lemnat åt Kraus text till operan *Proserpine*. Kraus skrifver derom i bref af d. 20 juni 1780: »Genom regeringsrådet Zibet, förste handsekreterare hos konungen och oinskränkt diktator i allt hvad som angår teatern, har jag bekommit ett poem, skrifvet af Sverges bäste skald, och jag hoppas att till konungens återkomst vara färdig med musiken dertill, så framt den gode Guden förlänar mig helsan». I bref af den 14 juni 1781 berättar han: »Ändtligen blef mitt arbete på lustslottet Ulriksdal inför konungen uppfördt, vid hvilket tillfälle jag sjelf dirigerade orkestern. Hofvet syntes ganska nöjdt dermed, och det sätt, hvarpå konungen förklarade mig sin tillfredsställelse, var öfver all min väntan. Strax efter musikens slut samtalade konungen med mig mer än en fjerdedels timme, gjorde mig först rätt artiga komplimenter, frågade mig om ett och annat, och mätte mig med sina stora ögon från hufvudet till fötterna, och jag, efter min gamla lofliga vana, tog mig den friheten att se den store monarken stint i synen, och detta, som jag sedan fick höra, har just behagat honom. — Som poesiens indelningar ännu skola undergå någon förändring, kan väl icke operan blifva gifven före hösten». Den blef det likväl aldrig offentligt, ehuru en artikel i Stockholms-posten för den 10 december 1781 synes ha varit ämnad att förbereda dess uppförande. Artikeln har till öfverskrift: *Något om Proserpina* och innehåller upplysningar »till deras underrättelse, hvilka tro, att Proserpina är ett alldeles förgripeligt ämne». Denna enakts opera tyckes ha blifvit undanskjuten af tillredelserna till den stora lyriska fem-akts tragedi, med hvars musik Kraus vid samma tid redan var sysselsatt. »Jag får — skrifver han d. 26 augusti 1781 — den hedern att sätta musiken

det nya operahuset, hvars byggnad då, efter sju års arbete, var fullbordad. Oväntade hinder, bland hvilka det förnämsta var, att den skådespelerska, som inöfvat Didos rol, rymt ur landet, gjorde likväl denna plan om intet. Invigningen skedde i stället med operan *Cora och Alonzo*, till hvilken Adlerbeth författat texten och Naumann musiken. *Dido och Eneas* kom aldrig att uppföras förrän både Kraus, Kellgren och Gustaf III redan länge hvilat i sina grafvar. Denna pjes uppfördes första gången 1799, som galaspektakel i anledning af kronprinsen Gustafs födelse.

Äfven den lyriska dramen *Drottning Kristina*, med musik af Müller, var efter konungens utkast författad af Kellgren, i hvars magt det ej

---

till den nya pjes, hvarmed det nya operahuset skall invigas. Jag har nu händerna fulla af tillredelserna dertill. Styckets titel är *Eneas i Karthago*. Hela ämnets gång, episodernas behandling, allt är af konungen sjelf; endast versifikationen är af en poet, densamme, som författade min förra opera». Ett halft år senare skrifver han: »Den oväntade händelsen, att vår första aktris bortrymt tillika med sin man, har orsakat mig en missräkning. I den opera, hvarmed det nya teaterhuset skulle invigas, hade hon första rolen. Med hennes flykt blef min förhoppning tillintetgjord». (Se *Biografi af Kraus med bilagor af femtio bref från honom*, Stockh. 1833. Angående fru Müllers och hennes mans rymning ur riket och deras återkomst ett år efteråt, se *F. A. Dahlgrens* förut anförda arbete, sid. 436 och följ.)

stod att ändra åtskilliga felaktigheter, hvilka icke hade undgått konungens egna ögon. Bland dem faller genast i dagen den oformliga skilnaden i vidd mellan de tvenne första och de begge senare akterna. Stycket var från början ämnadt att gifvas blott inom hofkretsen, och de spelandes ringa antal var deraf betingadt. Det uppfördes dock sedermera af dramatiska teaterns artister. Inom hofvet gafs det första gången på Gripsholms slott, i början af januari 1785. Juldagen förut hade Kellgren, åtföljd af sin vän Clewberg, infunnit sig i Mariefred, der de hade sitt nattqvarter, under det att dagarna tillbragtes på slottet. Der vimlade af folk. Han yttrar härom i ett bref: »Första afton gåfvo vi audiens åt aktörer, dansörer, målare, snickare, fan och hans mor, som kommo med klagomål och sqvaller». Utom konungen och prins Carl, voro äfven Armfelt, Rosenstein och Schröderheim närvarande vid styckets inöfning. Kellgren tillägger i samma bref: »Zöge är den ende, som spelar väl, de andra knappt drägligt. — Jag saknar ej komplimenter från dem, som förstå och icke förstå; men intet ord har ännu hörts hvarken om presenten till Clewberg eller papper för mig»*. Detta vän-

* »Bref af J. H. Kellgren till P. G. Rudbeck», införda i *Handlingar ur Brinkmanska archivet* I. 262 och följ.

tade papper tillställdes honom snart. Det var fullmagten att vara konungens handsekreterare, daterad den 7 januari 1785, samma dag som *Drottning Kristina* gifvits första gången.

Det dröjde icke mer än ett år, innan å den nya praktfulla skådebanan kunde uppföras den stora lyriska nationaldram, som ännu närmare sammanflätat Kellgrens namn med Gustaf III:s. Ett fosterländskt ämne af sådan klang som *Gustaf Vasa*, valdt och förarbetadt af hans snillrike efterträdare på tronen, af Kellgren utfördt i den förträffligaste diktion och en ofta hänförande lyrik, i musik satt af en tondiktare sådan som Naumann, med dekorationer af Desprès, med ballett af Gallodier, och med hufvudrolerna gifna af så utmärkta artister som Karsten, fru Müller, Stenborg och De Broen, — allt bidrog att till hänryckning stegra det allmänna bifall, hvarmed detta storartade svenska sångspel då på scenen emottogs, manande fram ur det förflutnas grifter

»ädla skuggor, vördade fäder,
Sverges hjeltar och riddersmän».

Då texten till detta skådespel, sådan den återfinnes i Gustaf III:s och i Kellgrens samlade skrif-

Bland andra skildringar af Kellgrens och Clewbergs hoflif på Gripsholm förekommer der äfven, hurusom de, på en viss tid alla förmiddagar, i konversations-rummet ställa sina ur efter konungens, »som alla dagar går olika».

ter, eger en slående likhet, har man i vår tid hört den anmärkningen göras, att skalden här blott skulle hafva behöft sätta konungens prosa på rim. Men det är i sjelfva verket skaldens rim som här undergått förvandling till prosa. Då nemligen, vid utgifvandet af konungens skrifter, man, oaktadt allt sökande, icke var i stånd att återfinna hans prosaiska utkast till *Gustaf Vasa*, och minst detta stycke borde i samlingen saknas, vidtog man den betänkliga utvägen att, med några förkortningar, vers för vers upplösa till prosa Kellgrens poetiska text. Först när de Gustavianska papperen 1842 öppnades, återfunnos tvenne konungens egenhändiga utkast till detta hans älsklingsverk, begge helt olika med hvad i tryck då redan förelåg. Geijer, som var den förste att anställa jemförelsen, yttrar derom: »I utförandet är *Gustaf Vasa* ett verk af Kellgren — och gjordt af en mästares hand. Situationerna och hufvudtankarna äro konungens, men skalden har så tillegnat sig innehållet, att man kan kalla behandlingen sjelfständig».

En ny dramatisk triumf firade Kellgren ett par år senare genom sin omgestaltning till lyrisk dram af konungens vackra talpjes: *Gustaf Adolf och Ebba Brahe.* Det var denna gång Vogler, som lemnade musiken. I detta stycke fann skal-

den, som vi veta, anledning att hemta flera motiver från våra gamla, länge förbisedda folkvisor och att, förnämligast i andra akten, på ett anslående sätt framhålla idylliska och naiva elementer ur det svenska allmogelifvet.

Konungens och skaldens dramatiska samarbeten inskränktes till en tid af några få år. Glanspunkten inföll 1786. Det var då som, den 19 januari, *Gustaf Vasa* första gången uppfördes på den scen, der denna opera sedan återgifvits mer än etthundrasextio gånger; och det var midt under jublet af dess första framgångar som konungen den 20 mars samma år stiftade Svenska Akademien och i den såsom sjelfskrifven ledamot upptog sin vittre medarbetare, som, enligt hans egna uttryck, »med all skaldekonstens styrka upplifvat Gustaf Vasas patriotiska själ och låtit svenska folket ännu en gång med lifligaste glädje hylla den hjelten, som för mer än tvåhundrade år sedan frälst våra förfäder från verldsligt och andeligt tvång» *.

Så står icke blott vår satirdikt och vår lyrik, men på samma gång äfven vår dramatik i evärdliga förbindelser hos samme man, som, i

* Kellgrens sista arbete för scenen var en förtjenstfull bearbetning af Voltaires sorgespel *Olympie*, första gången uppförd d. 7 januari 1792.

egenskap af publicist, dagligen gaf mönster af den vackraste prosa och, mer än någon på sin tid, kraftigt verkade, icke blott för odlandet af allmänhetens smak i vittra ämnen, men för väckandet och utbredandet af en allmän medborgerlig anda;

»Ty hvad är lyrisk klang på silfvervågor
Och evig blomdoft uti blånad luft?
Den ädle skalden har ock andra frågor,
Och skönhet vill han, men jemväl förnuft.
När Kellgrens snille slog de stora slagen,
De blixtrande, för sanning, rätt och vett,
I skämt och allvar, hur det flög för dagen
Kring land och rike, och en hvar betagen
Sprang upp och undrade, att han ej förr det sett».

I Kellgrens publicistiska verksamhet låg, som i hans poesi, uppslaget till en ny tid, och han kan, i ordets bästa mening, sägas hafva varit Sverges förste litteratör. Också har Atterbom, kämpande mellan sin förtjusning öfver skalden och sitt misslynne öfver dennes underskattande af Svedenborg och Thorild, slutligen måst erkänna: »Han är och blir en af de vackraste karakterer någon vitterhets tideböcker mägta att uppvisa». Sällsynt är att af en så rik lyrisk stämning vara hänvisad åt sitt inre och likväl så fritt och uteslutande lefva i och för det allmänna. Få skalder ha med en så

brinnande ifver som Kellgren omfattat mensklighetens stora frågor. Det ljus, hvarmed han belyste dem, utstrålade från hans klara hufvud, men ur hans lågande hjerta kom den eld, hvaraf han ända till sin yttersta stund lifvades för allt, som stod i beröring med menniskans högsta och heligaste intressen. Hos honom var medborgsmannen jemnhög med skalden, och i hans krans af lager virar eken sina löf. Bättre än någon minnesteckning måla honom här i rikaste färgglöd hans egna träffande ord, funna efter hans död i en af hans handskrifter: »Denna djupa känsla af sant och rätt, godt och ädelt, som gör, att vi anse oss för lycklige eller olycklige, upphöjde eller förnedrade, af allt hvad som främjar eller sårar deras ära; att vi, liksom flyttade ur oss sjelfva, ur vår personlighets krets, röras, andas och hafva vår varelse i det allmänna lifvet, den allmänna ordningen, samhällets och verldens, — rättvisan, dygden, förnuftet, smaken; att vi älske som föräldrar, som vänner och välgörare alla stora män, som upplyst och förädlat vårt slägte; att vi deremot hate som personliga fiender allt villans och lastens anhang; att vi sjelfve utan möda uppoffre lugnet, hvilan och nöjet, icke känne någon fruktan, icke se någon fara, då lagens vård, religionens helgd, samhällets väl och

regentens ära kalla oss till strids mot dårskaper och sjelfsvåld: — denna djupa sjelfförnöjande, sjelffrätande känsla, om hon ej är snillet, är hon fröet dertill. Unge författare! Vill du veta, om din kallelse är sann eller ej: lägg handen på ditt hjerta! Hvad intryck känner det af de ting, som omgifva dig? Sanning, dygd, rättvisa, fädernesland, mensklighet: säg, kan du nämna dessa heliga namn utan rörelse i ditt blod, utan skakning i dina fibrer? Ser du blott med ett åtlöje dina likars dårskap? med förakt deras laster? med ömkan deras olyckor? Den håg du känner att utmärka dig af talanger, hvad har den till föremål? Månn' en titel, en prydnad, ett anseende öfver hopen, en beqvämligare lefnad? månn' hofgunst och sällskapslof? Söker du blott att, af ingen oroad och oroande ingen, gå (som man säger) din verld igenom och låta verlden ha sin gång?... Då, yngling! tro mig: det är icke dig, som snillet kallar att tala till folket. Försök ej att höja dig öfver medelmåttans krets! Blif täck, oförvitelig, en man af god ton! Ditt namn, om det lefver, skall dö med dig. — Om åter, vid åsyn af allt som rubbar den allmänna ordningen, af allt som kränker förnuft och dygd; om, vid blotta åsynen eller ryktet häraf, du känner ditt blod tändas, ditt hjerta klappa, din ande-

drägt förkortas, tårarne brista ur dina ögon, tankarne hoptals genomstörta din själ; och du glömmer så dig sjelf, och du är icke mera dig, men den dygdige som lider, men den upplyste som förföljes, medborgaren, filosofen, menniskan... Då, ädle! igenkänn snillets gudomliga röst; då sök ej förgäfves att qväfva en eld, som, lik åskans, ej skall slockna förr än han förtärt dig; då följ ditt öde: blif stor — och olycklig!»

Mycket var hos Kellgren förenadt. Jemte den ovanligt klara och skarpa blicken, styrka i tanken, djup i känslan, värme i öfvertygelsen, fasthet i viljan, orubblighet i föresatser, uthållighet i arbete, och — kronan på allt detta — en fantasi, som älskade att leka, som förmådde att skapa, som var redo att flyga, men som hade tyglar på samma gång som vingar och styrde sig midt i flygten. Några af de drag Rosenstein bevarat af sin väns bild må här återkallas: »Qvick, eldig, känslofull, lättrörd, häftig, otålig, böjd för nöjet, förenade han med dessa egenskaper andra, som synas motstridiga: stadga, allvar, ihärdighet, manlighet, sinnesstyrka. Ytan var rörlig, bottnen fast. — Han ombytte ton, ändrade de meningar han orätt kunnat hysa, blygdes icke att erkänna misstag; men uppoffrade för inga bevekelser grundsatser, dem han med en sann öfver-

tygelse fattat. Allt hvad han började fortsatte han med drift och fullbordade med besked. Han älskade sitt fädernesland, men dömde alla nationer med opartiskhet och sträckte sin kärlek till hela menniskoslägtet. Förtryck och orättvisa, på hvad vrå af jordklotet de funnos, sårade hans hjerta och satte honom i den största ifver. Vackra gerningar, stora och ädelmodiga företag, en gladare utsigt för menskligheten, rörde honom ända till tårar. Af allt älskade han högst sanningen, den han sade och skref med frimodighet. För det han trodde vara rätt fruktade han aldrig att göra sig ovänner». Och vi kunne tillägga: han egde sådana och — många. En och annan af dem har förföljt honom ännu på hans döda mull*.

* Så lästes, året efter hans död, i № XXXI af den i Leipzig utkommande *Allgemeiner litterarischer Anzeiger* en nidskrift mot hans minne, under titel: *Johann Heinrich Kellgrens Leben und Charakter (Aus einer schwedischen Handschrift)*. Den är skrifven af hatet med lögnens penna. Han skildras der som en gallsjuk despot, trolös och nedrig på alla möjliga sätt. Bland annat försäkras der: »*Ihn werden bedauern — die Wüstlinge; beweinen — die leichtsinnigen Damen*». Författaren har ansetts vara samme C. F. Nordenskiöld, som var en af de verksammaste ledamöterna i det af Kellgren förföljda »Exegetiska och filantropiska sällskapet». Han lefde sedan 1793 i Hamburg såsom svensk kommissions-sekreterare vid den nedersachsiska kretsen.

Samma mejsel, som skänkt oss Gustaf III:s bildstod, har åt efterverlden bevarat de ädla dragen af hans främste skald. Dennes utseende bar under de senare åren vittne om kroppens stigande sjuklighet, men behöll på samma gång ett återsken af själens fullt bevarade helsa. Hans tynade anlete föreföll ännu ungt; han var lutad och blek,

— — *»men det syntes på honom,*
Att han fordom var skön. Förunderligt glänste hans ögon,
Pannan hvälfde sig högt, och löjen lekte kring munnen» *.

Äfven bilden af hans inre menniska står nu för oss fullt åskådlig, icke blott genom andras skildringar, men genom den trogna teckning hans egna

* Den å föregående sida omnämnda smädeskriften är högst obelåten med den Sergelska afbildningen och söker att äfven i yttre måtto utmåla Kellgren så ful som möjligt. Hans inneboende afund påstås hafva haft sitt uttryck icke blott i de gemena ögonen, men i den svartgula ansigtsfärgen, den spetsiga näsan och de åt begge sidor nerdragna läpparna, *»wie man es bei Unglücklichen oder Bösewichtern findet»*. Men, oberäknadt alla lögnhistorier från hans fienders sida, har om honom en hop lösa sägner varit i svang och tillvunnit sig för stor tillit. Så har man t. ex. satt hans växande kärlek för Danmarks litteratur i nära sammanhang med en resa, som han skulle hafva gjort öfver sundet. Denna resa har aldrig egt rum. Hammarskölds uppgift derom, 1819, genast motsagd af Lenngren och andra då ännu lefvande umgängesvänner till Kellgren, vederlades samma år i № 236 af *Allmänna Journalen*. Det oaktadt har dock skaldens Köpenhamnska resa och intrycken deraf ännu i vår tid lemnat stoff för utläggningar.

skrifter gifva af honom. Det är långt lättare att göra hans bekantskap der, än det förr var att göra den i lifvet, då hans väsen, mer slutet än öppet, vanligen först i kretsen af hans förtroligaste vänner upphörde att vara förbehållsamt. Endast dem tillhörde hans glada skämt, hans lifliga meddelsamhet, och inalles den älskvärda och intagande sidan af hans personlighet. Också — yttrar Stenhammar — »har ingen af hans närmaste vänner älskat honom måttligen». Undfallenhet, tålamod och fördragsamhet hörde icke till hans hufvuddygder, ty, lika ädel som hans karakter var alltigenom, lika retligt visade sig hans lynne. Han har sjelf gifvit oss förklaringen i dessa ord: »Känna hastigt och känna djupt, se der hela grunden till skaldens, talarens, konstnärens snille. Undra derföre ej, om *de* lättare såras än vanliga menniskor. Det knappnålsstygn, som genomborrar fjäriln, hinner ej fram genom björnens hud». »Och — tillägger han på ett annat ställe — det retligaste, Gud skapte, var en auktors fiber. Han lefver, lik spindeln, i hvarje tråd af sin väf». Också var han, ehuru icke sjelf sen till anfall, ömtålig för anfall af andra; men det gälde då alltid strid om idéer, strid för det rätta och sanna. Sin person frågade han då ej efter. Och hur han än räknade köld för vitterheten som ett samhälls-

brott, en straffvärd likgiltighet för ett af statens högsta intressen och beifrade den med hetta; likgiltighet för sitt eget skaldskap tog han ganska lugnt, hungrade ej efter berömmet, satte ej värde på annat bifall än kännares och gjorde sig ingen möda att söka ens detta. En sann pina för honom var att med hyllning, smicker och beundran förföljas af sådana vittra drabanter, som gerna kretsa kring en lysande planet, och det var i utbrottet af sin vedervilja härför som han en gång skref:

»Hör opp att fläta in din karborr i min lager,
Att prisa mina vers för styrka och behag!
Vet du hvad billig följd publiken deraf drager?
Jo, att när dig man undantager,
Ej uslare poet i Sverge fins än jag».

En fransk författare har yttrat: »det är icke med stora bylten man går till odödligheten». Kellgren följde denna regel, då han åt ordnandet af sina skrifter egnade de sista dagarna af sitt lif. Han förfor dervid med mycken stränghet, uteslöt nästan lika mycket som han bibehöll, och gjorde det uttryckliga förbehåll, att man väl finge taga bort ännu mer, men, under intet vilkor, lägga något till. När vi besinne den utvecklingskamp, i hvilken han oupphörligen var stadd, och hans förmåga att som äldre öfverträffa hvad han gjort som yngre, låter det sig ana, hvilken ökad skatt

af sköna skapelser han skulle hafva gifvit vår vitterhet i arf, om han icke blifvit bortryckt redan vid sitt fyrtiondetredje år, midt i fullheten af sitt lifs högsommar, midt under det rikaste skedet af sina krafters mognad. Det är ur denna synpunkt som man icke utan skäl sagt, att vi nu i hans efterlemnade skrifter icke ege mer än halfva Kellgren.

Rörande är den teckning, han i ett bref kort före sin död gifvit af sig sjelf. Till en af sina förtrognaste vänner skrifver han: »Det var en liten man i vår litterära verld. Hans talanger voro små. Han hade kanhända icke hvad man kallar snille. Hans flesta skrifter hade liten vidd och vigt. Men han hade *en* egenskap, kanske i högre grad än någon af sina medbröder: det var ett nit, en värma för svenska vitterhetens förkofran och heder, som följde honom beständigt genom ett plågsamt lif och som ännu var hans sista passion i den stund han skref dessa rader».

Gustaf III:s död blef för Kellgren i mer än ett afseende en solnedgång. Glädjen hade slocknat och hans helsa var nu så bruten, att han sällan eller aldrig kunde lemna sina rum. För sitt trägna dagliga arbete räckte han dock ännu alltid till: musik mildrade någon gång hans plågor. Så framskredo de sista tre åren. Han hade

från sina fönster* utsigt öfver Jakobs kyrkogård och lät vid dess vestra mur utse en hviloplats för sitt stoft. Det dröjde ej länge, innan den togs i besittning. Året 1795 hade ingått. I februari dog Bellman; i mars upphäfdes, genom en ljungeld af Reuterholms åskdigra vrede, Svenska Akademien; på den tjugonde dagen i april slöt Kellgren sina ögon. Lugn och frimodig skildes han från jorden. »Det kostar på att dö ifrån er» voro hans sista ord till en af de vänner, som närmast omgåfvo honom. Tolf af dem läto öfver honom slå en minnespenning med inskrift: »åt skalden, tänkaren, medborgaren, vännen»**. Denna utdelades vid hans jordafärd, som med stilla högtidlighet egde rum på Jakobs kyrkogård. Klockringning hade han undanbedt sig med de orden: »denna musik har aldrig roat mig sjelf; jag vill ej dermed plåga andra». Mer än en af de närvarande har beskrifvit den allmänna sorgen vid denna akt, den majestätiska tystnaden och särskildt det rörande ögonblick, då den gamle vördnadsvärde Gyllenborg, ur stånd att beherska sin känsla och längtande att ännu en

* Hans bostad var i det s. k. mindre Gahnska huset vid stora Trädgårdsgatan, nu № 14.

** Framsidan visade hans bröstbild, efter Sergels byst, omskrifven af hans namn. Å frånsidan lästes: *Poetæ, Philosopho, Civi, Amico lugentes Amici. MDCCXCV.*

gång omfamna den han hållit så kär, kastade sig med utbredda armar öfver likkistan. Och när nu denna, med sin friska lagerkrans på locket, sänktes allt djupare och djupare ner till den moderliga jordens sista trogna famntag, då glänste tårar i allas ögon, och genom vännernas krets, genom åskådarnes leder, snart genom hela Svea land, gick en enda djup suck: »Kellgren är borta». Och ännu långt efteråt, då ingen lyra mer sjöng som hans, och intet skratt mer klingade som hans, och ingen röst höjdes att *så* föra sanningens talan, ingen arm att *så* mota förtrycket, skingra villorna, krossa fördomarna; men dårskapen nu åter kommit lös, och vidskepelsen predikade på torgen och inom sjelfva konungaborgen tände nya rökverk på nattliga altar, då hördes åter från bröst till bröst samma dofva suck: »Kellgren är borta». Och åratal derefter, då, halsstarrig i sina beslut, stel och oåtkomlig i sin purpur, han, som tagit i arf en krona, utan att hafva ärft ett hufvud att sätta den på, gaf befallning att rifva templet, af hans fader uppbygdt åt de fosterländska sånggudinnorna, ännu då hördes, genom den allmänna modlösheten, från alla hörn af landet en djup suck: »Kellgren är borta». Men när ändtligen en ny dag hade uppgått för den yrvakna friheten, och nu svenska parnassen

var nära att tagas med storm af en handfull svärmande gossar, äfven då var det mer än en, som, betänksamt skakande sitt hufvud öfver dagens feberdrömmar, såg sig om efter en räddande hand och med saknad utbrast:

»Kellgren ha vi ej mer, ej nu, då bäst han behöfdes».

Och kasta vi ännu en blick tillbaka på detta lif, som ej hade annan uppgift än att verka nyttigt, att tänka stort, att känna djupt, att dikta skönt, hur föga af det solsken, som verlden kallar lycka, hade fallit på dess ensliga väg! Ingen maka hade förljufvat hans dagar. Ingen plats i statens tjenst blef genom hans bortgång ledig. Inga egodelar hade han samlat. Intet yttre äretecken hade hittat väg till hans bröst. Hvad *var* han då, att så älskas och fruktas, att så sörjas och beundras? Hvad *egde* han, att kunna efterlemna ett minne så rikt och ett namn så ärofullt?

Hvad var, hvad egde denne man, som hvilar
I Jakobs kyrkogård, vid murens rand?
Hvad embete förvaltat har hans hand?
Han bar väl stjernor och han bar väl band?
Nej, några strängar blott och några pilar.

Han snillets pregel bar uppå sitt änne,
Han tusen himlar i sitt inre bar;

Och frågar du ånyo hvad han var
Och hvad han egde, o så hör hans svar:
»Min lyra var mitt allt, jag allt i henne»*.

Ur henne hördes förr så sköna toner,
Så spelande af eld och lif och skämt,
Att den, som hört dem, hörde dem alltjemt;
Ja, några hade visst en engel stämt
Och sväfvat ner med dem från ljusets troner.

Han sjöng, hvar helst han ljuset såg i fara. —
Mot svärmarns dimmor, fanatismens bål,
Mot dårens skryt och barbariets skrål,
Mot hvarje spöke, som ej dagen tål,
Det svenska vettet ville han försvara.

Blott han sitt öga vid en dårskap fäste,
På lätta fötter hon till flygten tog;
Och var den stränga blicken icke nog,
Ja, det var då han sina strängar slog
Och det var då han sina pilar hvässte.

För lösa hugskott ville han betrygga
Hvad store fäder uti arf oss gett;
Ty äkta mannatro och mannavett
De skulle begge smälta hop till ett,
De i sitt Manhem skulle bo och bygga.

* Kellgrens sigill bar en lyra med den Horatianska omskriften: *Omnis in hoc sum.*

Väl sjöng han någon gång vid hofvets fester,
Det glada hofvets i kung Gustafs dar,
Der rosenskimmer låg på lifvet qvar,
Der allt af börd och skönhet samladt var,
Men snillet dock satt främst bland högtidsgäster.

Dock blefvo hofvets bojor honom tunga
Och åt dess glitter han sarkastiskt log;
Ty fri och lätt, som fogeln i sin skog,
Så sjöng han helst, *så* sjöng han tills han dog,
Så hörs han ännu efter döden sjunga.

Ty ingen tid hans *Löjen* skall förglömma,
Och *Nya Skapelsen* — hvem mins ej den?
Der blommar ju vårt första Eden än,
Slår upp sin port och vinkar oss igen
Att paradisiskt älska, le och drömma.

Hur tinnarne på detta tempel skina,
Som, vigdt åt konsten, der vid torget står!
Det svenska dramat firar der sin vår,
När *Gustaf Vasa* öfver scenen går,
Af *Gustaf Adolf* åtföljd och *Kristina*.

Men se, hvad scenförändring i minuten!
Hvad bådar denna trängsel, detta larm?
Der smyger brottet vid försåtets arm,
Der sipprar blodet ur en ädel barm,
Der bärs från scenen bort en konung skjuten.

Så, offrad på sitt eget altar, lyktat
Han har som tragedi sitt sagospel.
Af lof, som tadel, har det fått sin del;
Men vill man söka opp den sagans fel,
Ett stort blir alltid — att hon från oss flyktat.

En droppe, samlad till det vida hafvet,
Nu Kellgrens tid är längese'n förbi;
Och Gustafs hof, med Gracerna deri,
Med sina fester, all sin poesi,
Det, äfven det, är längese'n begrafvet.

Och nya magter nya välden styra,
Och nya dagar nya timmar slå,
Och allt, som kommer, lika fort skall gå;
Men glänsa på vår äras stjernhvalf må
Än hvarje afton Kellgrens gyllne lyra.

TILLÄGG.

Den, sid. 110 åberopade, handskrifna matrikeln öfver Vestgöta nation i Upsala är den, som tillhört framl. domprosten d:r A. E. Knös. En annan, den s. k. Kolmodinska, upplyser, att Kellgrens fader varit född 1699, blifvit anställd 1737 som pastor i Finland* och måst för Ryssarne fly under kriget, hvarvid hans första hustru omkommit. — Hans andra hustru, Kristina Elisabet Aminoff (skaldens moder), hade förut varit gift med en öfverfyrverkare Kristian Didrik Frisenheim, som blef af en styckekula tvärt afskjuten i slaget vid Willmanstrand 1741. Hon hade från sitt första gifte en dotter Anna Elisabet Frisenheim, som, i sitt äktenskap med kyrkoherden Lengblom i Floby, var moder till den notarien Lengblom, åt hvilken Kellgren testamenterade sina skrifter och som således icke var, såsom det uppgifvits, hans rätte systerson.

* Pastoratet var Mörslom i Nyland.

SVENSKA AKADEMIENS

ORDBOK,

HISTORISKT OCH KRITISKT BETRAKTAD

AF

JOHAN ER. RYDQVIST.

Att Svenska Akademien, när hon första gången utgifver ett häfte af den Ordbok, som hon haft i uppdrag att utarbeta, icke mer eger den fina och intagande penna, som förut i denna fråga fört Akademiens talan, utgör visserligen ett bland de många bekymmer hon erfarit vid Friherre v. Beskows bortgång. Ingen kände hennes framfarna öden bättre, och ingen hade följt dem med större deltagande än den, som i 40 år varit hennes Ledamot och i 34 hennes ständige Sekreterare. För Akademiens ställning till Ordboken har han ock tid efter annan redogjort i tryckta skrifter, om än icke i bokhandeln utdelade *. Till det vigtigaste af hvad i dem anförts skola vi här återkomma, vidröra hvad sedan

* Bland sådana må nämnas: "Om Svenska Akademiens Ordboks-arbete samt medlen till dess fortsättande" (aftryck för Akademiens ledamöter), tr. 1853; "Om förflutna tiders Svenska Ordboks-företag. Tal i Kongl. Vetenskaps-Akademien vid præsidii nedläggande den 9 April 1856", tr. 1857; "Underdånigt utlåtande af Svenska Akademien rörande Ordboks-arbetets fortgång", af d. 2 Oktober 1856, tr. 1857.

inträffat, fylla några luckor, uppfatta allt samman i en hel blick, lägga vissa delar i en annan belysning, och så sätta läsaren i tillfälle att sjelf draga sina slutsatser och att bedöma rigtigheten af de slutföljder, som af andre kunna hemtas.

Uti den för Svenska Akademien utfärdade stiftelse-urkund af den 20 Mars 1786 säger sig Konung Gustaf hafva beslutit, "at uprätta et Samhälle eller Academie endast för Svenska Språket", den han "velat helga åt de ädlaste af alla tidsfördrif: *Vältaligheten* och *Skaldekonsten*, at under upodlande och stadgande af Svenska Språket, utsprida och uphöja Äran och Minnet, samt sjunga de Store Mäns Lof, som dels styrt, dels tjent och frälsat Fäderneslandet, och dermed på en gång utvidga Svenska Namnets och Språkets ära". De under samma dag utfärdade Stadgar innehålla i 22 §: "Academiens yppersta och angelägnaste göromål är, at arbeta uppå Svenska Språkets renhet, styrka och höghet, så uti Vettenskaper, som serdeles i anseende til Skaldekonsten och Vältaligheten uti alla thes tilhörande delar, jemväl uti then, som tjenar at tolka the Himmelska Sanningar"; i 23 §: "Thy åligger äfven Academien at utarbeta en Svensk Ordabok och Gramatica, jemte sådane Afhandlingar som bidraga kunna til stadga och befordran af god smak".

Akademiens "*yppersta* och *angelägnaste* göromål" var — man iakttage det! — "att arbeta på Svenska Språkets renhet, styrka och höghet", och det "*serdeles* i anseende till Skaldekonsten och Vältaligheten"; men det ålåg henne "*äfven*" att utarbeta "en Svensk Ordabok och Gramatica". Som bekant är, hade Kardinal Richelieu, när han instiftade Franska Akademien, förelagt henne att först arbeta på en Ordbok, sedan på en Grammatik, en Retorik och en Poetik *. Med Franska Akademien till allmän förebild för det Samhälle, som Gustaf III hade för sitt land i sigte, skulle han, hvad man finner naturligt, också göra en föreskrift om författande af åtminstone en Ordbok och en Grammatik, och man torde icke döma förhastadt, om man tror honom hafva tagit

* Om de tvenne sistnämnda vet man ingen ting, men efter ordbokens utgifvande hade Franska Akademien uppdragit åt sin ständige Sekreterare Regnier des Marais att författa den grammatik, statuterna ålagt Akademien, och som hon snart funnit vara ett verk, hvilket "blott af en enda person kunde ledas". Det utkom 1706 under titeln "Traité de la Grammaire françoise", men icke i Akademiens namn. Något större anseende har det aldrig åtnjutit, och kunde i vetenskapligt värde ej täfla med det redan 1660 utgifna lilla häfte, som i den lärda verlden är kändt såsom "Grammaire de Port-Royal", hvaraf 1756 års upplaga är riktad med anmärkningar af Duclos, Akademiens dåvarande ständige Sekreterare.

Ordbokens bestämmelse i samma mening som den berömda Franska Akademien, hvilken inskränkte sig till det allmänna språket *(la langue commune)*, till den bildade verldens språk, vältalares och skalders språk, det vackra bruket *(le bel usage)*, uttryckets noggrannhet och ädelhet (se företalet till "Le Dictionnaire de l'Académie Françoise", Paris 1694, två band i fol.*). Med denna uppfattning låter sig väl förena det af Konungen framhållna syftet, "at arbeta uppå Svenska Språkets renhet, styrka och höghet", äfvensom hans fordran, att det af honom stiftade Samfund skulle vara sammansatt jemväl "af dem, som i Rikets högsta värf, eller i allmänna sammanlefnaden från barndomen" stadgat sin smak, i sin samhällsställning vant sig vid aktsamhet i tal och noggrant val af ord (se Konungens tal vid Akademiens invigning). Men äfven om språket ses hufvudsakligen från den vittra sidan, såsom en ädel och upphöjd framställning, blir ändamålet med en ordbok och en grammatik någon ting helt annat än modersmålets praktiska använd-

* Samtidigt utgafs ett annat verk i samma storlek: "Le Dictionnaire des arts et des sciences, par *M. D. C.* de l'Académie françoise". Det hufvudsakliga i redaktionen tillskrifves Thomas Corneille (se härom vidare hos Ambroise Firmin Didot, i hans "Observations sur l'orthographe ou ortografie française", 2 uppl. Paris 1868, s. 9).

ning i skaldekonst och vältalighet. Man måste alltid i ett språkverk göra språket till föremål för sig sjelf, samla iakttagelserna till en gällande regel, inträngа i språkets eget väsen, bringa den dunkla driften till medvetande.

Kasta vi nu en blick på de 13 i många hänseenden lysande namn, dem Konungen sjelf valde bland de 18 i Svenska Akademien, så finna vi 4 Riksråd, alla öfver eller nära 70 år; 4 skalder; 2 Biskopar, af hvilka en i Göteborg och en i Lund; en tjenstgörande Stats-Sekreterare, ett tjenstgörande Kammarråd, samt Kronprinsens lärare, tillika Akademiens ständige Sekreterare. Hvilken af desse skulle författa eller deltaga i författandet af ordboken och språkläran? Borde man, med åsidosättande af sina närmaste pligter, med misskännande af medfödda anlag och hela sin ställning, söka fullgöra ett nytt åliggande utan egenskaper derför? Och i sanning: en språklära och en ordbok, öfverträffande de förut befintliga, värdiga en nystiftad Akademi, skrifver man icke på lediga stunder, till sin eller andras vederqvickelse. De frambesvärjas ej heller med en kunglig föreskrift eller en lag-paragraf, och kallelsen för utförande af så egna värf följer icke med kallelsen till säte och stämma i de adertons vittra råd. Ingen af de utsedde i den slutligen

fulltaliga Akademien hade skrifvit något uti språkvetenskapen, utom den redan 62-årige Botin, som utgifvit en liten för sin tid förtjenstfull lärobok i grammatik, men aldrig försökt sig i ordboks-väsendet. Stor magt öfver ordet och pennan kan man ega, beherska alla språkets tillgångar i bunden och obunden skrifart, utan att alls ega det särskilda sinnet för språkbetraktelse, den rätta skarpsinnigheten i analysen, vetenskapens vid stränga lagar fästa ordnande och sammanbindande förmåga.

Man skulle mera förundra sig öfver den lätthet, som Stiftaren af det nya Samfundet synes hafva funnit i lösningen af de förelagda uppgifterna, om man ej kände Konungens kärlek för det storartade och lysande; huru för hans rika inbillning städse lekte djerfva planer, smickrande förutsättningar, angenäma möjligheter, stundom nästan förvexlade med verkligheter. En sådan hägring af möjlighet föresväfvade Gustaf, då han förutsatte, att hvad som för halft annat århundrade sedan låtit sig göra i det stora Paris skulle med samma lätthet tillvägabringas i vår hufvudstad, under andra tidsförhållanden, i en mycket olika samhälls-ställning, med jemförelsevis få och spridda arbetskrafter och utan alla för ändamålet särskildt anslagna medel; ty märkvärdigt nog

hade den annars så kringskådande Konungen, väl ej förbisett denna vigtiga omständighet, denne bekante *nervus rerum*, men kommit att förgäta sina löften i denna väg, eller af yttre orsaker tvungits att skjuta deras uppfyllande till framtiden. Också saknades ej från början varnande röster. En af Akademiens bortgångne ledamöter, hvilken stått i personliga förhållanden till några af Konung Gustafs vittra omgifning, synnerligast till Leopold, omförmäler, att Rosenstein och Schröderheim, med hvilka Konungen öfverlade om sin nya stiftelse, "hyst stora betänkligheter vid stadgandet, att öfverlemna ett verk, som fordrar den största enhet i behandling, åt ett samfund, der så få tänka lika öfver dessa ämnen: der den ena ledamots-uppsättningen aflöser den andra, uttryckande icke blott skiljaktiga egna, utan olika tidsåsigter; der ledamöterna, spridda öfver hela landet, hafva svårt att samråda, och der besluten ej kunna undgå att komma i strid med hvarann, emedan de bero af de närvarandes flertal, som är omvexlande"; liksom han nämner, huruledes desse Konungens enskilde rådgifvare fäst uppmärksamheten derpå, att "Svenska Akademien icke egde hälften af den arbetsstyrka som den Franska, och att ledamöterna icke, såsom hos denna, voro till största delen

samlade i hufvudstaden"; samt att hon icke, liksom denna, hade bland sina medlemmar någon, åt hvilken ordboks-arbetet kunde anförtros, och ej heller medel att underhålla "ett särskildt ordboks-utskott för verkets utförande, hvaråt således endast de ledamöter, som dertill rönte lust, kunde egna sina från tjenstegöromål eller eget författarskap lediga stunder" (se v. Beskows Tal i Vet. Akad. s. 22—3).

Dessa ord innehålla många tänkvärda punkter, och andra kunna tilläggas. Franska Akademien hade flere föregångare på sin egen bana, det nya språket, t. ex. Robert Estienne, Nicot, Richelet (1680), Furetière ("Dictionnaire universel", 1690, mera känd såsom "Dictionnaire de Trévoux", uppkallad efter tryckorten), hvilken, sedan han i mer än 20 år tillhört Akademien, blef för en strid om ordboken derifrån utesluten. I Ménage hade Frankrike sin Ihre, men hans på landets språk utförda verk ("Origines de la langue françoise", 1650), åsyftande ordens härledning, var mera beräknadt på det samtida språkets förklaring, och hade för Franska Akademiens ordbok blifvit af än större vigt, om etymologien ingått i hennes syften, liksom hans insigter på detta fält kommit väl till mått, om ej hans inväljande i Akademien förhindrats af hans bittra

yttranden om något pågående arbete för Akademiens ordbok, hvilket kommit till hans kunskap. Franska litteraturen egde derutöfver redan vid denna tidpunkt, tillika med ordböcker, jemväl ett större antal språkläror och skrifter rörande rättstafningen, äfvensom afhandlingar i andra ämnen rörande då lefvande språket, bland hvilka af Ménage och af Vaugelas, den senare från år 1639 till sin död 1649 ställd i spetsen för Akademiens ordboks-arbete. Oaktadt dessa förmåner blef första upplagan af Franska Akademiens ordbok sådan, att hon nästan genast fick omgöras, och hela det stora företaget hade länge svårt att bestå täflan med enskilde mäns, såsom Richelet's och Furetière's i flere nya upplagor återkommande verk *, hvilket kan gifva en föreställning om de svårigheter, med hvilka ett samfund har att kämpa på ett fält som detta.

För sitt anförtrodda eller rättare pålagda värf var Svenska Akademien äfven i dessa hänseenden vida sämre lottad, medan anspråken be-

* Vid en Svenska Akademiens sammankomst i Febr. 1787 beslöts, att orden i hennes blifvande ordbok skulle förklaras på Svenska (icke såsom förut på Latin), liksom i Franska Akademiens på Franska; med undantag af sådana ord, hvilkas rediga och fullständiga beskrifning på modersmålet kunde blifva svår eller omöjlig, då uttydningen borde ske på Latin, såsom i Dictionnaire de Trévoux.

tydligen stigit under den långt framskridna tiden. Några glossar öfver *gamla* språket hade man, och dertill ett utmärkt, Ihres; men det *nya* var, såsom sådant, i dem alla bisak, utöfver härledningen, och en stor myckenhet ord voro ej ens vidrörda. Sahlstedts ordbok innehöll blott det nödtorftigaste, och hade Latinsk öfversättning, i stället för Svensk förklaring. Särskilda undersökningar om det nya språkets eget skaplynne och rätta art, granskningar af de nya orden i afseende på kön, daningssätt, skiftning i bemärkelse och ömsesidig ställning, funnos inga eller ytterst knapphändiga, utöfver de enklaste grammatiska begrepp. Akademien skulle taga allt af sig sjelf, samla orden, klasslägga dem, filosofera öfver dem, upplösa dem i deras beståndsdelar, teckna deras yttre bild, och deraf åstadkomma ett sammanhang, ett helt, och det utan stöd af någon i ämnet tillräckligt invigd och fullt erfaren man, under slitningen af 18 medlemmars mer eller mindre skiljaktiga omdömen, redan vid Akademiens första sammanträden uppenbarad. En enskild person, utrustad med behöriga egenskaper, skulle detta må hända lyckats, ehuru han hade ett vida svårare företag att ställa i verket, då det gälde ett Germaniskt språk, ett i rätt och egentlig mening "lefvande" språk, med dess stora

bildsamhet, dess nästan oändliga förmåga af utledningar, sammansättningar och sammanvecklingar, dess utomordentliga rörlighet i innandömet som på ytan, i bemärkelser så väl som skapnader, än när fråga var om ett Romaniskt tungomål, med dess stadnade växtlighet, dess vackra men stela och lätt öfverskådliga former, dess fullgångna bildning, dess af sed och öfverenskommelse beroende sätt i alla rörelser *. Vetenskaps-Societeten i Upsala, sysselsatt med en Svensk ordbok (hvaraf några blad på *A* utgifvits), fann sig nödsakad att öfverlemna hennes utarbetande åt en enda ledamot, Ihre, hvilken åter i sin ordning, vid erfarenhet af företagets mångahanda svårigheter, ombytte plan, och författade i stället ett glossar på Latin. Ett medfödt och mångsidigt bildadt språksinne af äkta slaget, helst när det sträcker sig längre än det Mezzofantiska, hvilket med samma lätthet och trohet tillegnar sig och återgifver det emottagna, är i och för sig icke allt för vanligt, och inställer sig i allt fall ej lika beredvilligt som det påkallas. Hade Akademien något sådant att in-

* Denna ofruktbarhet och brist på bildsamhet röjes bäst i de nya vetenskaps-orden, hvilka ej kunnat beredas af inhemska eller ens Latinska ämnen, utan af Grekiska beståndsdelar, främmande för den stora allmänheten.

bjuda i sin tjenst, till ledning eller omedelbart arbete? Men en ordbok öfver ett lefvande språk, för första gången anlagd i större skala, och med anspråk att vara något mer än en nödfallshjelp, tvärt om med bestämmelse att utgöra ett allmänt rättesnöre, med en vitter domstols myndighet, såsom uppenbarligen var afsigten, skulle blifva ett svagt och förgängligt alster, utan rådet från en stor sakkännare, utan begåfningen hos ett språksnille, med en äfvenså omfattande blick in i samtiden som Ihres var i forntiden. Men hvar fans detta? Hvar träffade man, ännu för 50 år sedan, här i landet en språkman, som ens i någon grad kunnat möta vår tids fordran på en Svensk ordbok?

Emellertid grep man i Svenska Akademien verket an, så godt man kunde, öfverlade om grundsatser, utbytte olika meningar, gjorde små förberedelser; men gjorde allt uttryckligen endast som förberedelse, sannolikt i den välgrundade öfvertygelse, att ingen ting derutöfver stode att ernå. Den 10 Febr. 1787 beslöts ordbokens utarbetande genom bokstäfvernas fördelning på ledamöterne, efter lottning. Åtskilliga bokstäfver påbörjades, några blefvo mer eller mindre genomförda, efter den tidens sätt. Ett och annat häraf meddelades vid Akademiens enskilda samman-

träden, under de 2 första åren oftast hugnade af Konungens besök, någon gång af hans deltagande i öfverläggningen, hvarvid det kunde inträffa, att Konungens mening föll; men äfven sedan han sökt hålla henne upprätt, lät den högsinnade monarken utan missnöje öfverrösta sig af "den vittra ringen", som han satt till högste domstol, och för hvilken han sjelf var den förste att böja sig, också bevisadt af hans värdiga hållning vid den af honom personligen åhörda granskningen af hans prisskrift, Äreminnet öfver Torstenson, och den med Akademien i detta ämne förda anonyma brefvexling, hvaraf inhemtas, att den okände konungslige pristagaren utan motvilja underkastade sig Akademiens domslut, jemväl i de punkter, der han fortfarande icke ville erkänna rigtigheten.

Af allt framlyser, att Akademiens ledamöter egnade sig åt ordboks-förehafvandet hufvudsakligen en älskad och snillrik konung till behag *, icke af egen drift och böjelse, utan fast mer under känslan af en börda, den man icke kunde uppbära. Också då Konungen allt mer saknades vid sammankomsterna, till följd af krig och lika

* Härifrån väl den i dagboken för den 10 Febr. 1787 influtna utlåtelsen, att "Academien höll öfverflödigt at påminna de arbetande om all möjelig skyndsamhet".

vigtiga som bekymmersamma statsvärf, kändes deraf ett inflytande på förarbetet till ordboken, hvilket så godt som utdog med Konungens sista suck. Man hörde slutligen allenast MURBERGS stämma, var vittne till hans oförtröttade och oegennyttiga mödor. Från denna äldre tid förskrifva sig eljest mer eller mindre långt hunna försök med enskilda bokstäfver, utförda af ADLERBETH, SCHRÖDERHEIM, NORDIN, SJÖBERG, STENHAMMAR; intetdera utan relatif förtjenst i någon enskildhet, Adlerbeths vittnande om hans kända klarhet och gedigenhet, Stenhammars lilla fragment till bokstafven *G* fördelaktigt utmärkande sig genom en finare iakttagelse, en viss blick för språkets inre väsen och yttre skaplynne, egenskaper, som möjligen kunnat blifva till båtnad under en längre lefnad än knappa 30 år. Från KELLGREN återstår oss utkasten till en artikel om bokstafven *A* samt till orden *af*, *ande*, *arbetsam*, *arvode*, dem man träffar i det lilla sällsynta häftet af den enskildt för Akademiens ledamöter tryckta "*Underrättelse* om det, som bör iagttagas af de Ledamöter i Svenska Academien, hvilka åtagit sig att arbeta på den Svenska Ordaboken" (tryckt i qvart 1787 *). Dessa Kellgrens flygtiga

* Denna "Underrättelse" var troligen framkallad af de "*Cahiers*", som Franska Akademien lät utgå i blott 40 exem-

utkast bära dock dragen af ett snille, som väl ej befinner sig i sitt rätta hem, men icke förnekar sig så länge det får behålla sin frihet, välja sitt ämne och sluta när det behagar. Kellgrens anläggning till partikeln *af* har det värde, att hon kunnat utgöra första grundritningen till den i nu utgifna häfte af Ordboken intagna artikeln i detta ämne. Hans i förbigående gjorda anmärkning i fråga om hög och låg ton uti Svenskan, förut antydd af Botin, har också föranledt behandlingen deraf i Akademiens Språklära, hvaremot hans förslag att införa tontecken (accenter), till utmärkande af lång vokal, icke blifvit antaget, och icke heller hann af honom sjelf mer än angifvas med ett par ord. Af Leopold har man intet, utom 2 i förenämnda häfte tryckta artiklar, en något utförligare om *den*, *det*, en kort om *driftig*. Han, liksom flere af Akademiens ledamöter från denna tid, läto besörja om de dem tillfallne bokstäfvers utarbetande dels genom den alltid tjenstvillige Murberg, dels genom personer utom Akademien, såsom Collnér och Flintenberg, hvartill sedan kom den bekante lexikografen Weste.

---

plar, ett till hvardera af hennes ledamöter. I det Svenska häftet voro likväl frågorna mera allmänt hållna.

I stället för en fortsatt handläggning vid ordboken, för tillfället undanskjuten till ett förmodadt lyckligare skifte i framtiden, omfattades en annan verksamhet, hvilken, icke upptagen i Franska Akademiens program, icke heller föreskrifven Svenska Akademien, likväl bättre lämpade sig för en litterär inrättning, nemligen stadgandet af grunderna för *rättskrifningen*, hvilket ock borde föregå ordboken. Detta ämne kan ganska väl blifva föremål för öfverläggning i en vitter stiftelse, och bör alltid vinna vid en utvexling af olika tankar och erfarenheter, såsom sjelf utgörande en förlikning af olika kraf, en förmedling af de olika stafningsgrunder, hvilka böra tagas i öfvervägande (såsom uttalet, bruket, härledningen, öfverensstämmelsen, åtskiljandet, vigheten); sjelf någon ting godtyckligt och till en viss grad öfverenskommet, och derföre tjenligt att, efter genomgången skärseld hos en offentlig stiftning för språkets uppodlande, utgå i verlden med hennes förord och hennes föresyn. Arbetet var fullbordadt år 1801, då *Afhandling om Svenska stafsättet* utkom. Efter ett hastigt öfvergående motstånd, och detta ej ens från Akademiens snart derefter uppträdande vedersakare i vitterheten, vunno här fastställde grundsatser innan kort allmän efterföljd; i ojemförligt

högre grad än den förbättring i skrifningen, som af den ryktbare Rask föreslagits för hans fädernesland, men som ännu efter 44 års förlopp tyckes ega ovissa öden att genomgå, innan hon blir så allmänt erkänd som Svenska Akademiens länge varit; ja kanske aldrig blir det, med mindre än att vissa öfverdrifter hämmas, och samma hofsamhet vid ändringar i det förut bestående iakttages, som Akademien gjorde sig till lag. Om Akademiens afhandling yttrar sig Rask med mycken aktning, ehuru han, som språkforskare, befann sig på en annan plan, och på denna skulle upptäcka ofullkomligheter i bevisningen, hvilka dock i praktiskt afseende mindre betydde vid detta tillfälle. För den anmärkningsvärda förtjensten af omfattande öfversigt, noggrant öfvervägande af särskilda omständigheter, stadig fullföljd vid satsernas tillämpning, har man att tacka Leopold, hvars blick och hand upptäckas på hvar rad, och hvars beherskande ställning i litteraturen, vid början af detta århundrade, inom Akademien förmånligt verkade till tänkesättens förening i frågor med benägenhet till söndring, under det Akademiens egen fasta ställning, den tiden, gaf nyheten vigt och anseende, just vid hennes första inträde, då meningarnas endrägt bäst behöfdes, — en fördel, som Rask saknade,

fastän språksnille af första ordningen, detta likväl länge mera i utländingens ögon än i hans landsmäns. Vid det af Akademien antagna skrifsättet gjorde han några invändningar; men hvilken tankebyggnad kan hållas fri från sådana? Är det fallet med hans egen? Hvilken rättstafnings-teori har i något land uppfylt alla fordringar, eller kan någonsin uppfylla dem på ett så slipprigt fält, i ett ämne så beroende af enskildes nycker, egenvilja och olika begrepp om bästa sättet att begagna ljudtecknen, alltid och i alla tungomål ändå så ofullkomliga? Då man aldrig med bokstäfver kan till fyllest fängsla eller fasthålla ljudets luftiga form, uppstår alltid ett stort spelrum för det enskilda godtfinnandet, att på den ena eller andra punkten förlägga den största nödvändigheten af noggrann utpregling. Men den en gång uppnådda *"ordningen"*, som Rask funnit så *"beundransvärd"* i det nya af Svenska Akademien genomförda stafsättet (se företalet till Retskr. s. 10), och som han tillönskade sin egen fosterbygd, är så dyrbar, att den enskilde bör för henne uppoffra sina personliga tycken *. Denna likstämmighet får icke utan

* Hurudan ordningen var, vid Akademiens stiftelse, kan märkas redan på de i början af denna uppsats intagna orden ur stiftelse-urkunden och stadgarne (båda efter ori-

af de vigtigaste skäl störas. Omhvälfning eller betydlig och häftig rubbning af ett väl genomtänkt system, djupt ingående i litteraturen och allmänna undervisningen, kan lättare åstadkomma virrvarr, förbistring och allmän obelåtenhet, än en högre fullkomlighet och en större ändamålsenlighet. Svenskarne må lyckönska sig, att i denna del vara bland de bäst lottade, näst Italienarne bland de längst hunne, och ändock under långt brydsammare omständigheter än desse, hvilkas nuvarande stafning är i allt hufvudsakligt nästan den samma som af ålder, hvilket ej låtit sig göra utan der litteraturen varit, såsom den blef genom Dante, på en gång fullvuxen; under det man hos oss hade att göra jemkningar och bringa endrägt i ett språk, som under mångartade öden långsamt närmat sig odlingens höjdpunkt, och der den yttre beteckningen, i flere delar utan ordning och allmängiltighet, var blott ett ofullkomligt uttryck af den uppnådda bildningsgraden. Tyskar, Fransmän och Engelsmän, med en långt större spridning af språk och litteratur, hafva redan deruti en hämmande magt

ginal-upplagan af 1786), hvardera med sitt stafsätt. Också nu klagas öfver brist på likstämmighet i vissa fall; men icke är det Akademiens fel, om hennes stafsätt blir af en och annan förbisedt eller utan behof frånträdt, och sådant utan uppgifven anledning.

mot bjerta och genomgripande förändringar, hastiga och djerfva omställningar af de för hela verlden kända yttre beteckningssätten, — omhvälfningar, som kunnat undvikas här i landet, der rättskrifningen småningom fogat sig efter språkets undergångna förändringar, så att Akademien ofta blott haft att välja mellan flere bruk, och att göra det antagligaste till regel. Dessa stora folk hafva länge funnit sig besvärade af sina föråldrade skrifseder, af motsägelsen mellan en antiqvarisk teckning och det nya uttalet, särdeles anmärkningsvärd i Franskan och Engelskan; men ännu har det icke lyckats att komma ur detta trångmål. Grimm, den Tyska språkforskningens store ombildare, har sjelf icke alltid vågat trotsa vanan eller fördomen, utan mást, särdeles i den stora Ordboken, behålla mycket af hvad han länge sedan utdömt ur den Tyska rättskrifningen. Så tidigt som 1660, i den förut nämnda "Grammaire de Port-Royal"*, uttrycktes den grundsats, att man ej borde skrifva något som ej uttalades; men det har aldrig kunnat efterlefvas, och allt hvad Franska Akademien, i de nya upplagorna af ordboken, härvid tid efter annan vidgjort, har under halft annat århundrade

* Bokens egentliga titel är "Grammaire générale et raisonnée contenant les fondemens de l'art de parler" etc.

inskränkt sig till uteslutande af stumt *c*, *h*, *d* eller *s* i enstaka ord, utbyte af något *y* mot *i*, *ch* mot *c*, *ph* mot *f*, af *oi* mot *ai* i vissa fall, och andra nästan mikroskopiska ändringar, hvilka knappast märkas i oändligheten af qvarblifna stumma bokstäfver och andra beteckningar, vittnande om gamla språkförhållanden. Franska författare-verlden, annars så rörlig och mångskiftande, håller sig troget till Akademiens stafsätt, och detta oansedt de många försöken till ändring*. Nästan än mer stillastående har den Engelska stafningen varit, och hvad på de sista åren försökts i ändrings-väg, har haft så ringa framgång, att t. ex. Max Müller icke smickrar sig med hoppet, att den "fonetiska reformen" kan tillvägabringas under de 3 eller 4 närmast följande slägten. Portugisiska Akademien har vidtagit åtskilligt nytt i den redan förut temligen enkla stafningen; ännu mer Spanska Akademien, dock äfven hon med varsamhet och under långa mellantider för enskilda nyheters genomförande; hvaremot den Danska (Videnskabernes Selskab)

* Om dessa se Didot, i hans förbemälta "Observations sur l'orthographe". Der nämnes ock s. 161, att Charles Nodier, som före sitt inträde i Franska Akademien var så förbittrad på den Franska ortografien, blifven Akademist använde sina skarpaste pilar mot den för långt drifna nyskrifningen.

ännu hufvudsakligen vidhåller det gamla sättet, hvilket fortfarande är det allmänna i Danmark, så väl som Norge, medan det nya, efter Rask, räknar endast få anhängare, förnämligast hans efterföljare i språkvetenskapen, hvilka dock ej obetingadt uppbära hela hans system. Vid åsynen af denna orörlighet hos de 3 tongifvande folken, och äfven hos ett litet (det Danska), må vi ej göra oss förfallne till en motsatt ytterlighet, en för stor rörlighet, och för hela verlden visa vår obetydlighet genom att kunna saklöst ändra våra skrifbruk, icke blott slägte efter slägte, utan hvart annat årtionde, efter olika tycke och smak, eller tillfälligtvis inträffande drifkrafter *.

Ett nytt tidskifte inträdde år 1836, då vid Svenska Akademiens sammanträde den 18 April hennes nye Sekreterare Herr v. Beskow gjorde framställning om fortsättande af Ordboks-arbetet, hvartill en ny väckelse hemtades från det nyss firade minnet af Akademiens femtiåra tillvaro. Man vore ense derom, att ordboksverket skulle med mera enhet och sammanhang utföras af en enda man; men då ingen af Akademiens ledamöter egde tillräcklig ledighet från andra magt-

* Rörande rättskrifnings-frågan i hennes helhet kan hänvisas till det nyligen utkomna häftet af Svenska Språkets Lagar, Band IV.

påliggande göromål, för att öfvertaga ett så vidlyftigt arbete, kunde åtminstone förberedande samlingar till ordboken fortsättas, om ett visst antal af ledamöterne, såsom tillförene, sins emellan fördelade detta värf, från hvars fullgörande dock Stiftaren frikallat dem, som genom innehafvande af rikets högsta och vigtigaste embeten saknade tid att egna sig åt sysselsättningar af ifrågavarande beskaffenhet. Omkring hälften af bokstäfverne vore redan i mer eller mindre mån undanarbetade. De 11 återstående syntes kunna fördelas mellan Herrar Wallin, v. Brinkman, Agardh, Tegnér, Järta, Enberg, Franzén, Geijer, Valerius, Grubbe och Sekreteraren. Vid återtagen öfverläggning om detta ärende d. 25 April blefvo dessa förut ovidrörda bokstäfver utlottade mellan nyssnämnde Herrar.

Ingen af Akademiens nuvarande ledamöter var 1836 hennes medlem. Ingen af dem kan således tillräkna sig någon del i detta nya initiatif, utan tvifvel taget i den bästa afsigt, framkalladt af den lifligaste kärlek för Akademiens syften och framgångar, samt i pligttroget uppfyllande af Stadgarnes lydelse, hvars stränga efterlefnad likväl ej var ens under den Nya Skolans djerfvaste anlopp påyrkad, utan hela paragrafen af mången den tiden ansedd som ett väl anbragt

blindfönster för byggnadsartens fullständighet. Ingen heller känner, om någon särskild bevekelsegrund kunnat föranleda den nya oväntade rörelsen, eller återupptagandet af en verksamhet, hvilken under ett halft århundrade burit så ringa frukt. Ställningen och utsigterna hade icke förbättrat sig. Tre af landskaps-lagarne voro utgifne, med förträffliga glossar öfver de i dem begagnade gamla ord, erbjudande många välkomna upplysningar om modersmålets historiska utveckling; men det nya språket, det som Akademiens ordbok skulle innehålla, var från den kritiska sidan lika mycket som förr ovidrördt, ingen språkman hade deråt mer än förr egnat någon uppmärksamhet, ingen var häruti för ordboken att anlita, ingen för detta ändamål att inkalla i Akademien, hvarken som ordboksförfattare eller granskare. Då språkförrådet hade under näst föregående årtionden utomordentligt ökat sig, till följd af den Götiska och den Romantiska skolans omfattande verksamhet, och språkforskningens stora framsteg gifvit denna gren af vetenskapen ett nytt skick, lagt för ordboken liksom språkläran en annan grund, föreskrifvit ett nytt behandlingssätt, mindre än någonsin lämpande sig för kollegial-formen, hade man, snarare än en nu framträdande språklära och ett nu åter-

taget ordboks-arbete, väntat sig att få se uttryckt en önskan om befrielse från åligganden, allt mindre möjliga att på ett tillfredsställande sätt fullgöra, i arbeten sådana som ett grammatiskt och ett lexikaliskt, för hvilka båda allt mera oundgängligen kräfdes en enda sakkännares personliga ledning, så vidt som möjligt ostörd af inflytelser från andra. Dylika verks utförande under styrelsen af ett samfund, och ett vittert till, med förarbeten gjorda efter lottning på olika händer, der ens något arbete var att förvänta från personer med själsrigtningar och vigtiga lefnadsuppgifter af helt annan art, var, såsom det föreföll mig, redan 1836 en tanke tillhörande en förfluten tid. Exemplet af en ordbok, utarbetad under inflytelsen af ett lärdt samhälle, hade man hos våre grannar i söder. År 1777 ingick Videnskabernes Selskab till Konung Kristian VII med ansökning om kungligt understöd, på det att det vigtiga arbetet med en Dansk Ordboks utgifvande ej måtte dö med Langebek, som utarbetat inemot hälften (A—L). Detta vetenskaps-sällskap erhöll således icke, som Svenska Akademien, emot sin vilja ett uppdrag att fullgöra, utan af egen böjelse åtog det sig ett värf, för hvilket redan Langebek undangjort så mycket, och så mycket var att hemta från Moths outgifna jettelika ordsam-

ling, om hvilken en behörig domare yttrat, att hon städse varit en oumbärlig källa, och utgjort den ursprungliga grundvalen för den af Danska Vetenskaps Akademien besörjda ordbok *, denna benämnd "Dansk Ordbog udgiven under Videnskabernes Selskabs Bestyrelse". Ehuru första qvartbandet, innehållande *A—E*, utkom 1793, hade 1836 ej vidare medhunnits än *F—R*, och i denna stund har man icke hunnit längre än till *U*, efter nära 100 års derpå nedlagd möda, med tillgång till så omedelbart begagneliga förarbeten som de nämnda, samt under ledning af Thorlacius, P. E. Müller, Rahbek, Kolderup Rosenvinge m. fl. ansedde lärde, slutligen af den flitige och i lexikografi väl öfvade Molbech, och berömde språklärde som Madvig och Westergaard, hvilka alla deltagit i "Bestyrelsen"; och detta i Köpenhamn, medelpunkten för all lärdom i Danmark. Medarbetarne i detta vidlyftiga verk torde ock hafva funnit svårigheten, att bringa en under förra århundradet påbörjad ordbok i öfverensstämmelse med odlingens i flere delar ombytta skick, språkets nya eröfringar, vetenskapens skyndsamma fortskridande. Hvad var då i förevarande hänsigt att fordra af Svenska Akademien? Hon hade ej en sjelfvald uppgift att lösa, inga för-

* Se Molbech i företalet till hans Dansk Ordbog s. V.

arbeten af Langebek eller Moth att tillgå *, och hon skulle i Stockholm lemna ett föredöme i ordboksväg, under det att de humanistiska kunskapsarterna hafva alla sina lärostolar och nära nog alla sina målsmän i Upsala och Lund.

År 1836 utkom *Svensk Språklära utgifven af Svenska Akademien.* Enär Franska Akademien haft så ringa hugnad af den genom henne befordrade och af henne, såsom det hette, genomsedda grammatik, torde man hafva grundad anledning att i Svenska Akademiens se hufvudsakligen en afsigt att, under skyldig uppmärksamhet mot Stadgarnes föreskrift i denna del, för allmänna undervisningen tillämpa den nya Rättskrifningen. Också hvad i öfrigt denna Språklära innehåller, eger till väsendtlig del stöd hos Akademiens framfarne ledamöter, såsom ordböjningen hos Botin, läran om tonhöjden hos Kell-

* Jag har tagit någon kännedom af Sam. Schulzes till K. Vetenskaps Akademien i Stockholm öfverlemnade handskrifna Ordbok öfver nyare Svenskan, från början i 5 folio-band; äfvensom af den hos K. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien förvarade, af Gagnerus och hans föregångare gjorda samling af Forn-Nordiska ord, särdeles Isländska, hvilket arbete också är handskrifvet och i ej mindre än 11 folio-band, bland hvilka dock ett är numera förkommet. Men ur intetdera lärer någon vinst kunnat hemtas för Svenska Akademiens Ordbok, så vidt jag kan döma.

gren, versläran hos Adlerbeth. Sammanfattningen af det hela är, som man vet, af Enberg, utom "Kort öfversigt af Svenska Språkets historia", som föregår det hela, och lärer vara af främmande hand. En ny upplaga af det ur bokhandeln sedan många år utgångna arbetet har länge, för rättskrifningslärans skull, varit önskad, men blifvit härutinnan mera umbärlig, sedan Akademiens system tillämpats för skolan i särskilda rättstafningsläror, t. ex. den af Almqvist utgifna, som ännu upprätthåller sitt förtjenta anseende. Omarbetning i det lingvistiska har ej varit satt i fråga, sedan språkstudiet tagit en annan rigtning, och hvad möjligen under andra förhållanden kunnat ankomma på Akademien, utförts i eget namn af en hennes medlem.

Hvad Ordboken beträffar kunde, från den ekonomiska sidan, ingen tidpunkt vara mer ofördelaktig än år 1836, då Akademien, enligt Ständernas förordnande, nyss förlorat sin s. k. "silfverutvexlings-rätt" i Riksbanken, hvarigenom Akademiens hela stats-anslag, från att ursprungligen utgöra 1500 Rdr Specie, eller 6000 Rdr Riksmynt, blifvit nedsatt till 1500 Rdr Banko, eller 2250 Rdr Riksmynt*; visserligen en ovanlig

* I Akademiens underdåniga utlåtande af d. 2 Oktober 1856 uppgifves, att Akademiens första stat, af d. 20 Mars 1786,

företeelse, under det alla varuvärden stigit, Akademiens verksamhet mycket utvidgats och behofven i samma mått ökats, men den Akademien tillfallande inkomsten af Post- och Inrikes Tidningar, till följd af flere samverkande omständigheter, ansenligen nedgått. Med så inskränkt stats-anslag och för öfrigt minskade tillgångar måste Akademien vara betänkt på andra utvägar, för att fullgöra sina förbindelser, dels de i Stadgarne uttryckligen ålagda, dels de sjelfvilligt iklädda *ex nobili officio*, de kärt uppfylda, antingen de åsyfta anlagens framtida utveckling eller erkänsla mot en redan inlagd förtjenst. För att fylla den uppkomna luckan hade man ej annat att tillgå, än den förut åt några Akademiens le-

var ännu högre, eller 2500 Rdr Specie, hvaraf 1500 till 12 pensioner för litterära förtjenster. Vid samma tillfälle upplystes, att Franska Akademiens årliga inkomst var 95,697 Fr., oberäknadt fonderna för Monthyonska och Gobertska prisen; vidare, att af detta belopp 60,000 Fr. voro anslagna till jeton-utdelning, *droits de présence*, hvilket ansågs utgöra omkring 3000 Fr. för en hvar af närvarande ledamöter; hvarförutan 12,000 voro bestämda för Ordboks-Komitén (6 ledamöter och Sekreteraren), — allt detta årligen. Vid sidan häraf må nämnas, att Svenska Akademien åt de 2:ne af sina Stockholms-ledamöter, hvilka utgjort den s. k. Ordboks-Komitén och i öfrigt deltagit uti förberedelserna till Ordboken, för ett 20-årigt arbete utbetalt ett sammanräknadt belopp af 4000 Rdr Riksmynt, d. v. s. 100 Rdr Rmt åt hvardera årligen. Man behagade jemföra summorna och anspråken.

damöter till en del upplåtna inkomsten af officiella bladet, samt de pensioner, som blifvit anslagna åt ledamöter, hvilka mera uteslutande egnade sig åt lärda och vittra yrken. Lotterne i tidningen skulle efter hand indragas, och pensionerna minskas till antal och belopp, samt utgöra arfvoden för särskildt åtagna skyldigheter. Den förändrade användningen af de Kongl. pensionerna, bland hvilka några vid de första utdelningarna blefvo bestämda efter Gustaf III:s eget förordnande, måste vid hvarje indragning underställas Akademiens skyddsherre, Konungen. På 1850-talet förekom ett dylikt fall, då vid en Akademiens enskilda sammankomst hennes Sekreterare förmälte, huruledes Konung Oscar, vid anmälningen af detta ärende, yttrat sin ledsnad öfver att nödgas beröfva Akademiens ledamöter hvad dem blifvit tillförsäkradt af hans företrädare på tronen; men då Akademien ej utan sådana uppoffringar kunde utföra sitt uppdrag, ansåg han sig icke böra vägra bifall till åtgärden. Med ett ord: sedan Akademiens medlemmar måst, för uppfyllandet af Akademiens allmänna förpligtelser, afstå de af deras företrädare åtnjutne förmåner *, var det under ogynsamma

* För att sätta Akademien i tillfälle att lemna rese-understöd åt unge vitterhets-idkare, hade äfvenledes Herr v.

förebud utsigten till nya kostnader öppnades, till godtgörelse för ett arbete, hvilket, företaget af personer vare sig inom eller utom Akademiens egen krets, ej kunde äskas utan någon materiell vedergällning, naturligtvis ändå alltid ringa.

Något fram på 1840-talet började tecken visa sig till ordboks-arbetets återupplifvande. Fördelningen af bokstäfver på enskilde ledamöter hade likväl ännu icke lemnat någon afkastning. Detta arbetssätt, i allmänhet mindre ändamålsenligt vid behandlingen af ett Germaniskt språk, med dess lätthet för sammansättning, hvarvid den ena handen bör veta hvad den andra gör, skall nödvändigt leda till osäkerhet och förvirring, så framt ej förut språkets genomgående lagar blifvit grundligt undersökte, språkbyggnaden fått en fast grund, härledningen ett säkert rättesnöre, i de delar som kunna i någon mån bestämmas af regel. Vid den här afsedda tidpunkten fans detta nödvändiga förarbete mindre än nu. Men man tog saken från en annan sida, förnämligast från den vittra, modersmålet sedt i dess nya praktiska användning, i brukets skiftningar, bemärkelsernas nuvarande faktiska tillstånd, formens renhet och skönhet. Man upp-

Beskow, under några år af 1830-talet, afstått 500 Rdr B:ko af sin Sekreterare-lön i Akademien.

gjorde räkningen utan att inhemta vetenskapens röst, hvilken man sannolikt trodde sig kunna undvara. Man återgick emellertid ej till Franska Akademiens ordbok såsom förebild, hvilket var välbetänkt, utan till La Crusca och framför allt till Johnson, hvardera för sin tid högst aktningsvärda, alltid af värde blott och bart ur den vittra synpunkten; men i andra hänseenden mindre nöjaktiga, ofta vaggande på språkets yta, speglande sina bilder i vattenbrynet, men obekanta med hafvets innandöme. Akademien La Crusca, klandervärd genom oförtjenta angrepp mot Tasso, öfvergaf snart sin kritiska bana, och förvärfvade en lyckligare ryktbarhet genom sin ordbok ("Vocabolario degli accademici della Crusca", Venedig 1612, ett band i fol.*), hvars förnämsta värde ligger i rikdomen af språkprof från Italienska vitterhetens lysande dagar; visserligen inom en mycket inskränkt tidrymd, liksom man varit utan vetskap om en forntid (med undantag af den aflägsna Romerska, till hvilken någon gång hän-

* Senare tiders oveldiga granskning har upplyst, att fejden mot Tasso, hvilken man lagt det lärda samfundet till last, egentligen fördes af 2:ne dess ledamöter, af hvilka den ene, Lionardo Salviati, bragt dessa tadelvärda bedrifter i glömska genom den förtjenst han inlade i utkastet till en stor ordbok öfver Italienska språket (se Alfred von Reumont, Beiträge zur Italienischen Geschichte, B. VI. 146—7).

visades) och om senare århundraden; men inom det en gång afmätta fältet röjande stor omsorg, med noggrant anförande af författare, skrift och ställe. Samma rigtning följde den enkom för språket stiftade Spanska Akademien, i sin "Diccionario de la Lengua Castellana (Madrid 1726, i 6 folio-band); såsom La Crusca utan hänsigt till ordens historia eller andra vetenskapliga fordringar, men med samma sorgfällighet i angifvande af språkprof och med mindre ensidighet i urvalet. En liknande bana beträdde sedan Vetenskaps Akademien i Lisabon genom sin "Diccionario da Lingoa Portugueza" (föregången af den 1712 i Coimbra utgifna stora "Vocabulario portuguez"), uti ännu större mått tilltagen, i så stort att ingen fortsättning kommit af det år 1793 utgifna första digra folio-bandet, ensamt upplåtet till bokstafven *A;* men också lemnande större utrymme åt den historiska utvecklingen, än fallet varit med de förutgångna Romaniska ordböckerna. Föga afvikande från den af Florentiner Akademien anvisade stråten var ock Samuel Johnson's "Dictionary of the English language" (London 1755, i 2 starka folio-band); likväl ej sällan försedd med hänvisning till ett Angelsaxiskt ord, men för öfrigt utan vetenskapliga undersökningar och anmärkningar, och så

vida ofullkomligare än föregångarne på Romanspråken, att Johnsons citationer äro helt flygtiga och obestämda, t. ex. SHAKESPEARE'S *Hamlet*, MILTON'S *Par. Lost*, DRYD. *Æn.*, eller blott SHAKESPEARE, DRYDEN, SWIFT, LOCKE o. s. v., en halfhet, hvilken är långt ifrån efterdömlig. Mindre lärd än ADELUNGS Tyska ordbok har Johnsons gjort större uppseende, och varit dertill berättigad genom ett skickligt förfarande, genom smak och omdöme i val af språkprof, hvarigenom ordboken hemtades ur litteraturen sjelf, ur modersmålets bästa skatter från senaste århundraden. I företalet till 3:dje bandet af Danska Vetenskaps Sällskapets ordbok heter det, att för denna tagits mönstret från Johnson; hvarvid icke dess mindre må erinras, att det Danska verket mera inrymt plats för fornspråket, men deremot varit ganska njuggt mot det nya, hvad angår bevisställen ur bunden och obunden stil.

Att i Svenska Akademien, vid antagandet af en ny plan för ordboken, söka förebilden hos Johnson, låg nära. Ovedersägligen var det ock ett steg framåt, då man utbytte det Franska föredömet mot det Engelska. Franska Akademiens ordbok hade, efter undergångna förbättringar, utan tvifvel blifvit ett i sitt slag mycket förtjenstfullt arbete, men var beräknadt efter Fran-

ska förhållanden, och uteslutande för praktiska ändamål, i hvilket afseende hon varit af stor inflytelse. Ordförklaringens (definitionens) egentlighet och noggrannhet, i alla språk af vigt, är det än mer i ett sådant, som allt mer efterträdt Latinet i egenskap af verldsspråk, icke endast i det högre sällskapslifvet, men ock i diplomatien och i vissa vetenskaper. En väl öfvervägd bestämning af ordens gällande mening, i olika lägen, var här ytterst magtpåliggande. På denna punkt var i det Franska ordboks-verket nästan all styrka samlad, all skarpsinnighet och finhet nedlagd. I Svenskan, liksom Germaniska tungor öfver hufvud, låta bemärkelsernas fina gränslinier ej med samma lätthet teckna sig och fasthålla sig; ersättningen måste tagas i andra rigtningar, i en mera vetenskaplig hållning och en rik tillgång på språkprof, helst i en ordning, som angifver det historiska förloppet. Detta sätt att gå till väga har, såsom grundsats, slutligen jemväl i Frankrike funnits ändamålsenligt, ja, som en flygtig tanke utkastadt, redan för längre tid till baka. Condorcet nämner, i sin lefnadsteckning af Voltaire, att detta förutseende snille redan föreslagit Franska Akademien utgifvandet af en historisk ordbok, der hvarje ord framställes i hela sitt lefnadslopp och sin följd af bemär-

kelser, från det första bruket till det sista, hos författare med största vigt och anseende (jfr. Beskows Tal i Vet. Akad. s. 35). Johnsons plan motsvarade ej häruti alla önskningar, men fylde bättre våra behof än den Franska. Endast kunde sägas, att när man icke sökte ledtråden hos sig sjelf, hade varit lyckligt, om man hållit Johnson vid sidan af CHARLES RICHARDSON, i "A new Dictionary of the English Language" (London 1844, två stora band i qvart), der citationerna äro vederbörligen utförda, och dertill kronologiskt ordnade, allt ifrån Gloucester, Wiclif, Chaucer o. s. v., — en väl funnen uppställning, som på ögonblicket ger en öfversigt af ordets undergångna förändring i form och betydelse, och som dermed håller forskaren till någon del skadeslös för hvad han önskat men saknar i det för öfrigt något magra innehållet. Otvifvelaktigt var, äfven på den af Johnson öppnade vägen, mycket att skörda. Medel, åtgärder, arbetssätt, som vid det nya företaget varit använda, kunna nu endast i ringa måtto bedömas, enär ingen af Akademiens nu lefvande medlemmar haft med något häraf att skaffa, och krönikeskrifvaren måste åtnöjas med kortfattade uppgifter i anteckningar vid Akademiens sammankomster. Med Frih. v. Beskow, som den tiden, och hela tiden, hade alla

trådar i sin hand, förlorades all närmare kännedom i dessa ämnen. Särskildt främmande för tilldragelserna måste den vara, som allt sedan hösten 1840 i flere år var bunden vid sjukbädden, dit blott tillfälligtvis obestämda rykten hunno om stora förberedelser till Akademiens ordbok, hvilken sades framskrida med säkra och påskyndade steg. På våren 1845 sändes mig från Frih. v. Beskow 2 i korrektur tryckta profark, innefattande begynnelsen af bokstafven *A* i den tillämnade Ordboken, och 1846 en omarbetning, båda gångerna utan tillkännagifven önskan om något yttrande, hvilket jag dock, ännu alltid på sjuksängen, tillät mig öfverlemna. Tillfället begagnades härvid att framställa åtskilliga anmärkningar vid enskilda artiklar, framhålla öfverlägsenheten af artikeln *af*, sedan befunnen vara ordagrant den här i det föregående nämnda af Kellgrens hand, äfvensom att uttala sig mot öfvermåttet af utländska ord, särdeles nya vetenskaps-beteckningar, behandlade med samma högtidlighet och omständlighet som de vigtigaste och kärnfullaste Svenska ord, — en mening, hvilken jag, efter inträdet i Akademien mot slutet af 1849, länge utan framgång sökt uppehålla, ehuru hon, hvad jag då ej kände, med samma bestämdhet redan 1843 gjorts gällande af Molbech, 1850

af så väl N. M. Petersen som Molbech, båda hörde öfver den nya ordboks-planen *.

---

* Vid en nyligen företagen genomläsning af Akademiens äldre "dagböcker" (protokoll) har erfarits, att åsigten om sparsamt upptagande af främmande ord, i Akademiens Ordbok, redan 1787 varit hyllad af Akademiens den tiden ende språkman, Botin, hvilken ej ville se i ordboken upptagna andra ord än dem, "som redan från längre tid vunnit burskap, och bevisa detta burskap genom Svenska ändelser"; hvarpå Kellgren genmälte, att "vi göra det allmänna och författarne den största otjenst, om vi genom ett strängt uteslutande af främmande ord göra språket fattigare, emedan det är troligt at de som skrifva icke lära nyttja andra ord, än dem som finnas i Academiens Ordbok". Botin återtog: "Vare dermed huru det vill, så är säkert at Academiens Ordabok ej bör innehålla annat än Svenska ord eller de som fullkomligen äro gjorde till Svenske; ty den bör innefatta språket sådant som det nu är, rikt eller fattigt. Tillökningarne få våre efterträdare tillägga". De fleste ledamöterne gingo på Kellgrens sida; Rosenstein beträdde en medelväg. Hade Kellgren lefvat i detta århundrade, skulle han icke egt skäl att befara språkets utarmande blott till följd af skriftställarnes återhållsamhet att ej begagna andra ord än de af Akademien upptagna. Dessutom kan väl aldrig läggas band på enskilde författares val af ord, inhemska eller utländska; men frågan gäller, till hvad omfång de begagnade utländska orden skola inflyta i en *Svensk* ordbok. Gränsen är svår att uppdraga, och blir alltid något godtycklig, men en gräns måste gifvas. Äfven i afseende på de inhemska alstrens upptagande blir den rätta rågången ofta nog bekymmersam att träffa. Här beror det stundom på ingifvelse och smak, någon gång blott på tycke och smak.

Obekant är nu, om denna plan varit i skrift affattad, eller annorlunda uttryckt än i de nyss omtalade proftrycken. Kanske har förslaget endast varit till i upphofsmannens hufvud, och derföre efter nya intryck och nya företeelser undergått hvarjehanda förändringar. Dramaturgen är van att uppgöra och omgöra planer, befalla öfver händelserna och leda allt till ett önskadt mål. Hvad man i allt varseblifver är ett lågande nit och en oinskränkt vördnad för Akademiens bestämmelse. Man kan säga, att om Gustaf tänkte stort om fäderneslandet, tänkte hans minnestecknare stort om Svenska Akademien. Trodde också ingen mer på en lyckosam utgång af det återtagna arbetet, fans dock en som derom var länge så lifligt öfvertygad, att han var otillgänglig för alla uttryckta önskningar om planens förminskning i sina mått: när man dröjt så länge, hette det, måste allt göras i den största skala, — en tanke ej gerna upprunnen hos någon utom den som, sjelf alltid i det lyckligaste yttre oberoende, icke egde förbindelser mot någon annan än mot det samfund, hvars ära och framgång var hans egen. Hufvudsaken ansågs ligga i en utomordentlig rikdom af utdrag ur de ypperste författare, en skönt svällande blomsterbädd, i hvilken de särskilda orden, med sina skiftande be-

tydelser, skulle finna icke blott sin förklaring i vanlig mening, utan sitt förherligande. Det var, som man ser, Johnsons tanke återväckt, idealiserad. När denna rika samling var inhöstad, skulle ordboken göra sig sjelf, förmodades det; sammanställningen af ordens olika bruk blefve den bästa sammanhållningen. Också sparade sig icke den, som ställde sig i spetsen. Med egen hand utvaldes ur den skönaste delen af våra vittra skatter det mest intagande och glänsande; Beskow var, liksom Johnson, en man med smak och fint öga. Man träffar i detta urval stor täckhet, ofta en lockande fägring. Mången torde tycka, att estetiken vunnit här för många segrar, att man framför allt haft till ögonmärke vackra tankar och vackra uttryck*, mera uttryckets behag än dess klarhet, mera dragens yppighet än bestämdhet, så att det hela ofta mera lyste än upplyste. Så må vara; men man var icke hårdt bunden af blomsterbanden, man kunde tillegna sig hvad som vid de särskilda fallen var ända-

* "Att, genom språkprofvens anbringande, en stor del af de skönaste tankar och de vigtigaste sanningar, som på modersmålet blifvit yttrade, sättes, medelst ordboken, i förnyadt omlopp, synes böra skänka ifrågavarande språkverk ett särskildt värde", heter det i en af de förbemälta småskrifterna (Om Svenska Akademiens ordboks-arbete, s. 13). Man skulle alltså med ordboken förena egenskapen af ett slags anthologi.

målsenligt, man kunde ofta förena skönhet med sanning.

De utsedda språkprofven antyddes i den valda skriften; utskrifningen och den alfabetiska ordningen öfverlemnades åt annan hand, till en början åt GUDMUND SILVERSTOLPE, som likväl snart tröttnade, efter att hafva aflemnat mer än 8,400 språkprof. Det mesta af denna uppteckning blef mot årligt arfvode verkställdt af Hr S. A. HOLLANDER, som mellan åren 1844—1848 lärer utskrifvit öfver 57,000 sådana språkprof, mellan 1856 och 1859 ytterligare 28,900 dylika, och sedan fått i uppdrag att sjelf fortsätta excerpten från åtskilliga honom anvisade skrifter, ur hvilka han under åren 1865—1869 skall ha gjort utdrag till ett antal af omkring 21,000. Den 19 Jan. 1846 träffades med Hr K. E. KINDBLAD aftal dels om inlösen af en utaf honom besörjd samling, innehållande en stor ordlista jemte 10,000 språkprof, dels om hans biträde vid fortsättandet, mot visst års-arfvode för aflemnade minst 20,000 nya exempel årligen; men i ingifven skrift af den 18 Juni 1850 förklarade sig Hr Kindblad icke kunna fortsätta ordsamlingarna, hvilka, så vidt de gälde hans egna, efter ett senare meddelande skola innehålla ett slutbelopp af 64,000 språkprof. Någon magt ligger

emellertid icke uppå ett eller annat tusental eller tiotusental mer eller mindre af dylika små utdrag, hvilka kunna ökas i oändlighet; men väl ligger vigt på ett godt urval och en skicklig användning. En ordboks värde består mindre i det yttre omfånget än i inre halt och gedigenhet, mindre i artiklarnes mängd än i sakkännedom, granskning, blick för det rätta och passande, förmåga af sammanträngning och sammanhållning. Hr Kindblads plan för språkprofs anförande var i så måtto stödd på en annan grund än Akademiens, att denna i första och sista rummet afsåg författare med vitsord och efterdömlighet, med tankens och framställningens företräden, hvaremot Hr Kindblad med afsigt inrymde skriftställare af alla ordningar, endast de gåfvo vittnesbörd om ordets faktiska bruk; hvarförutan Hr Kindblad hade en betydlig skörd af yrkes-ord, ur vetenskaper, konster, handtverk, landthushållning, krigsväsendet, kokkonst m. m.; naturligtvis för åtskilliga praktiska behof af nytta, men i filologens ögon af underordnad betydelse, såsom ett rörligt, ofta orent och främmande skum på språkets yta, hvilket ej fördelaktigt blandar sig med språkets bättre beståndsdelar, och derföre har sin tjenligaste plats i ett enkom tekniskt lexikon, men synes böra så litet som möjligt införlifvas

med en allmän ordbok, derest icke ordet sjelf är en språkets allmänna tillhörighet. Hr Kindblads samlade exempel, eljest för många syften säkert af värde, hafva ock, derigenom att de sakna all noggrannare bestämning af källan än angifvande af författarens namn eller urkundens titel, för Akademien blifvit mindre användbar, sedan man funnit nödvändigheten af utförda uppgifter i denna del, såsom uti Florentinska, Spanska och Portugisiska Akademiernas ordböcker, hos Grimm, hos Richardson, hos Littré, hos DE VRIES och TE WINKEL (efter den senares död, E. VERWIJS) uti desses i stort mått tilltagna, men hittills icke långt hunna "Woordenboek der nederlandsche taal" (Haag 1864 och följ.). Utan noggrant angifvande af det ställe, hvarest ett anfördt språkprof är att återfinna, kan citationen blott till hälften motsvara sitt ändamål, emedan man derförutan ej kan eftersöka ordet i dess sammanhang, och dessutom ej kan göra sig säker om rigtigheten. Erfarenheten har visat, att ett större antal af utdragen i de Akademien tillhörande samlingar befunnits mer eller mindre otillförlitliga, någon gång alldeles origtiga, hvilket lätt inträffar genom upptecknarens eller afskrifvarens tankspriddhet eller förhastande, för hvilka man oftare blottställer sig under de många

omskrifningar och omarbetningar, som måste föregå slut-redaktionen af en ordbok, sådan som den ifrågavarande. Och då några, till och med flere fel blifvit upptäckta, återstår ingen annan utväg, än att underkasta allt samman en ny räfst, en ny behandling, så tidsödande och med betydliga kostnader förenade dessa än måtte blifva. Det ytterst mödosamma och oangenäma berigtigandet på ett så stort fält, i förening med en alldeles ny excerpering af förut genomgångna skrifter, skulle likväl afskräckt från fullföljandet, vore icke det stränga systemet redan tillämpadt åtminstone i någon del af de språkprof-samlingar, som tillkommit under Akademiens eget inseende. Hvad som i denna väg återstår att göra, kräfver mycken tid, och kan ej synnerligen påskyndas med de penningmedel, som deråt för närvarande kunna anslås. Äfven af andra orsaker än de antydda har en ny excerpering blifvit nödig, såsom i anseende till den begagnade källans eget otillfredsställande skick, hvilket särskildt varit händelsen med Rimkrönikorna, af hvilka först på de sista åren en kritisk och till texten pålitlig upplaga utkommit.

Af de vid lottningen år 1836 mellan Akademiens ledamöter fördelade 11 bokstäfver i Ordboken hade 3, nemligen de som tillfallit Herrar

Valerius, Grubbe och Enberg, blifvit bearbetade; men först sedan desse Herrar dragit sig till baka från statens eller läroverkets tjenst. Under första hälften af 1850-talet fick Akademien sig nämnde bokstäfver meddelade. Af Grubbe erhöll hon dessutom en filosofisk och en estetisk ordlista med förklaringar, en lista å vetenskaps-ord var af Berzelius öfversedd och rättad, och dylika å betecknings-ord i läkarekonsten blefvo, uppå Berzelii framställning till Läkare-Sällskapet, under loppet af 1840-talet utarbetade af Prof. J. G. Collin, Dokt. Fr. Tholander och Dokt. O. A. Svalin; äfvenså hade Prof. P. G. Cederschiöld lemnat en lista öfver ord i obstetriken. För några år sedan fulländades af Akademiens ledamot Herr El. Fries en Akademien benäget hembjuden "Kritisk Ordbok öfver Svenska växtnamnen".

Under senare årtionden utdelades, vid hvarje ledamots inträde i Akademien, någon förut mindre vidrörd bokstaf i Ordboken, utan att detta i allmänhet medförde allvarsammare påföljd för emottagaren än för utdelaren, som sjelf lemnat åt framtiden den honom i lott tillfallna andel i arbetet. Bokstafven *G* blef öfverlåten till min handläggning. I anseende till min åsigt om otjenligheten af en arbetsordning efter utlottade bokstäfver på skilda händer, ett lotteri i lärdomens

verld, erbjöd jag mig i stället att besvara den utsatta (redan af Wallin uppgifna) stora prisfrågan i språkhistorien, eller att bidraga med något vigtigt förarbete till ordboken, t. ex. härledning af ett större antal svårtydda ord, bearbetning af en viss ordföljd eller begreppsföljd eller dylikt, — ett erbjudande som likväl ej antogs. Orsaken härtill låg icke långt borta. I Jan. 1853 återväcktes ett förut ofta, men mera löst framkastadt förslag, att på visst sätt öfverlemna Ordboks-verket åt mig, under formen af mitt inträde i ett Ordboks-utskott. Beredandet af en ställning för ordboks-redaktören, hvarigenom denne, ostörd af embetsåligganden och näringsomsorger, kunde uteslutande egna sin tid åt det magtpåliggande verket, hafva Akademiens tillgångar ej under någon tidpunkt medgifvit, och kunde det allraminst i en tid då Akademiens hela stats-anslag utgjorde 2,250 Rdr Riksmynt. Efter en kort underhandling undanbad jag mig ett förtroende, som i sjelfva verket innebar ingen ting mindre än just författandet af ordboken; och afsägelsen skedde under uppgifvande af de goda skälen i redan framskridna år, en aldrig fullt återställd helsa, och pligter mot det lärda Embetsverk, som jag under en lång följd af år tillhört (och hvars föreståndare jag några år der-

efter blef), samt slutligen mitt eget språkarbete, redan vid sitt första framträde af den lärda verlden inom- och utomlands mottaget med välvilja, oberäknelig på en annan och oförsökt bana. Det hade vidare kunnat anföras, att man hellre arbetar efter eget val, för egen räkning och på eget ansvar, med större framgång sträfvar åt ett mål, som man sjelf bestämmer öfver, än åt ett af andra utstakadt, der man, med alla öppnade utsigter till eftergifter och tillmötesgåenden, alla gifna förhoppningar om personligt undseende, aldrig kan vänta sig att få fria händer i ett vittert samhälle, beroende af mångas sinnesstämningar och föreställningssätt, likasom af utifrån kommande anspråk. Dessutom hade jag uttalat en afvikande mening i flere hufvudpunkter. I fråga om Ordbokens omfattning önskade jag den största möjliga inskränkning af utländska ord och yrkes-ord; icke blott för att vinna tid och utrymme, men ock för det helas afrundning och gedigenhet *; och af samma orsak önskades en förknappning vid upptagande och behandling af dels afledningar, synnerligast dem på *-ande (-ende)*, *-ing*,

* Slutligen förenade man sig om beslutet att i ett särskildt Bihang intaga sådana främmande ord, som vore i allmännare bruk, men icke genom ålder eller den iklädda Svenska drägten lämpade sig för den egentliga Ordboken. Att godtycket skulle här få ett visst spelrum, kunde ej förekommas.

-ning, ofta sjelfförklarliga, dels sammansättningar, för hvilka ingen gräns gifves i ett Germaniskt språk. I fråga om hela bearbetningen ville jag, att Ordboken skulle vara ett uttryck af språkforskningens nuvarande tillstånd, utan betraktande af hvad som förut kunde vara i enskilda delar vidgjordt inom Akademien. Dessa punkter voro, som man lätt finner, ganska ömtåliga, och om de innan årtiondets slut samtligen lades till grund för ordbokens utförande, var det till följd af omständigheternas tvång och vunnen erfarenhet, men under första åren af 1850-talet kommo de för tidigt. Att man emellertid, sedan ordboksarbetet blifvit återupptaget, men svårt att få i gång, icke gerna ville försaka tillfället att vinna en språk-karl till dess utförande, var lika naturligt, som det var för denne, föga bländad i afseende på företagets allmänna verkställbarhet, att icke inlåta sig i något som hade alla utsigter att misslyckas, eller att lyckas blott till hälften, under brydsamheten af ett samarbete på olika ståndpunkter.

Till afhjelpande af den ofvanför nämnda betydliga minskningen i stats-anslaget hade Akademien, i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t af den 6 Juni 1853, jemte redogörelse för ordboks-arbetet, förklarat, att för dess ändamåls-

enliga fortsättande erfordrades ett årligt tillskott af minst 3,000 Rdr Banko. I nådigt bref af den 16 Nov. 1854 gafs Akademien till känna, att uppå Kongl. Maj:ts framställning Rikets Ständer för detta ändamål beviljat ett årligt anslag af 2,500 Rdr B:ko, att utgå under 4 år. Genom detta tillskott kom Akademien i åtnjutande af ett stats-anslag på sammanräknadt 4,000 Rdr B:ko eller 6,000 Rdr Riksmynt, alltså ett lika högt som på 1780-talet, fastän mindre än 1786, och i så måtto mindre fördelaktigt, att de tillagda 2,500 Rdr B:ko, eller 3,750 Rdr Riksmynt, icke såsom förut ingingo i staten utan vilkor, men nu för Ordboks-arbetets fortsättande; oaktadt detta belopp, återkommande under ett nytt namn, i sjelfva verket utgjorde endast fyllnad i det under 20 år nedsatta stats-anslaget för Akademiens allmänna verksamhet; icke en godtgörelse för 20 års förluster, utan allenast en ersättning i framtiden *. Rörande hela denna an-

* Utom ofvanbemälta 6000 Rdr Riksmynt, ännu Akademiens hela anslag af allmänna medel, äro visserligen sedan år 1864 på Akademiens offentliga stat uppförda ytterligare 6000 Rdr, anslagna till understöd åt förtjente Litteratörer; men om detta åt ett bestämdt ändamål förbehållna belopp eger Akademien ej att sjelf förordna, utan har endast att inför Kongl. Maj:t föreslå personerna och fördelningen.

gelägenhet, hela anslagsfrågan, hyste jag vissa betänkligheter. Enligt min föreställning kunde Akademien icke för tillfället, och icke på lång tid, om någonsin, göra mer än förarbeten till Ordboken, ej omedelbart ingripa i hennes författande, minst i den utsträckning som den nya planen utvisade. Att återvinna ett förloradt statsanslag under något slags förbehåll af dess användning endast till förmån för ordboks-arbetet, var att liksom ikläda sig ny ansvarighet, att väcka fordringar eller förväntningar som icke kunde i allo tillfredsställas. Hellre än under dessa vilkor emottaga i allt fall för ändamålet otillräckliga statsmedel, hade jag velat, att arbetet finge fortskrida efter råd och lägenhet, och utgifterna derför fortfarande bestridas, såsom en längre tid varit förhållandet, på ledamöternes bekostnad, d. v. s. genom de besparingar, som uppkommit genom indragning, till större delen, af de åt Akademiens ledamöter anslagne förmåner. Men andre sågo den tiden sakerna från en ljusare sida, och funno nödvändigheten af att göra stora ansträngningar, för att om sider tillvägabringa något, hvilket skulle förena alla de beståndsdelar, som andra folks ordböcker hvar för sig innehålla, eller som innefattas i lexikaliska verk med olika syften.

Redan förr än 1854 års tillskott i statsanslag var vunnet, hade öfverenskommelse blifvit gjord med Herr A. F. Dalin om upprättande af en s. k. *Ordboksstomme* *, utgörande en bearbetning efter det nu samlade stora förrådet af utdrag från litteraturens olika skiften, synnerligast efter medlet af 18:de århundradet intill vår tid. Hr Dalin, som då hade i manuskript afslutat sin egen ordbok, den första fullföljda monoglott öfver Svenska språket, för hvars första del han år 1851 erhöll Kongl. priset, egde för detta uppdrag erforderliga egenskaper, genom vana och icke obetydlig skicklighet i lexikalisk behandling af ett lefvande språk. Efter att från 1853 till och med 1867 hafva från Akademien uppburit en summa af 1,800 Rdr Riksmynt årligen, hade Hr Dalin fulländat sitt till hela alfabetet sträckta, mycket utförliga arbete, hvilket utan tvifvel bör i väsendtlig mån underlätta slutredaktionen, när och af hvem denna en gång besörjes. Om ock denne anspråkslöse man icke är i besittning af de lärda medlen för åstadkommande af en ordbok efter tidens kraf, var dock

* Den första yttre förberedelsen, eller ordens alfabetiska uppställning dels efter tryckta ordböcker, dels efter för hand varande samlingar, Akademiens egna och de från Hr Kindblad inlösta, var verkställd af Hr Hollander.

hans anställande säkert en fördel, i afvaktan på den svårfunna personlighet, som med hjertlig lust och håg för ett stort ordboksföretag förenar tillräcklig lärdom och filologisk underbyggnad, med den särskilda fallenheten för ordboksskrifning derjemte ledighet från andra göromål och ihärdighet att under ett och annat årtionde odeladt, med oförminskad vaksamhet och tankestyrka, öfverlemna sig åt ett ansträngande arbete, — med ett ord en man som LITTRÉ, länge synlig i lärda afhandlingar om äldre Fransyskan, intagna i Franska Institutets vetenskapliga tidskrift "Journal des savants" och på andra ställen (sedan samlade i "Histoire de la langue française"), innan han år 1863 började utgifningen af sin i stort anlagda Franska ordbok, denna så långt kommen, att hon redan skall vara i handskrift färdig, och i tryck är hunnen till *R*. Hon är utförd af Littré, med ett par af honom valda biträden. Det är på detta sätt en stor ordbok af värde kan i vår tid uppstå.

Sedan jag afböjt deltagande i en Ordbokskomité med slut-redaktionen till sin egen uppgift, d. v. s. nekat att offra mitt eget språkverk för Akademiens, vände man sig till Akademiens ledamot Herr HAGBERG, då Professor i lefvande (främmande) språk och estetik vid Universitetet

i Lund, Shakspeares prisade öfversättare, redan genom sin lärostol ej långt aflägsen från den honom erbjudna platsen; för öfrigt en man med grundlig klassisk bildning, med en lätt och prydlig penna, stor ordfyndighet, stor mottaglighet och skicklighet att tillegna sig hvad som var dugligt. Han tvekade mycket att emottaga anbudet, och antog det till en början blott på försök, sedan med förbehåll att fortfarande få vistas i Lund och behålla sin profession, — vilkor, dem Akademien, ehuru svåra de voro hvad anginge det yttre afståndet, måste underkasta sig, enär hon ändå icke hade att erbjuda Hagberg mer än mig, eller den obetydliga summan af 1,500 Rdr Riksmynt årligen. Meningen var nu, att Hagberg skulle öfvertaga redaktionen, och i Stockholm skulle slutligen ändock bildas ett slags komité, nemligen ett granskning-utskott, i hvilket ingen hänvisning på embetspligter, eller pligter mot mig sjelf och vetenskapen, kunde befria mig från att intaga en plats. År 1855 den 8 Januari ingick Akademien till Kongl. Maj:t med hemställan, det måtte Herr Hagberg, under den tid han egnade sig åt arbetet för Akademiens ordbok, få tillgodonjuta tjenstledighet från de honom, i egenskap af Professor vid Lunds Universitet, åliggande tjenstegöromål; hvilken anhållan beviljades

för ett år i sänder, intill dess han år 1859 utnämndes till Professor i Nordiska språk.

För den nyvunne Ordboks-redaktören öppnades, i den närmare bekantskapen med Nordiska fornspråken och den storartade vetenskapliga grammatiken, en ny verld, uti hvilken han snart inträdde med hänförelse, särdeles fängslad af Jakob Grimms skarpsinniga och snillrika forskning. Oförmodadt inkastad på en ny bana, hade Hagberg en längre tid svårt att blifva med sig sjelf ense om arbetssätt, anordning, val af ämne och af väg till målet. Han trodde sig böra begynna med "*rot-ord*", och bland dem först med "urpartiklarne", i hans tanke det vigtigaste i språket och ordboken. Tid efter annan uppsändes till bedömande artiklarne *af, att, å* och *på, i, med, vid.* Jemte dessa utarbetades efter hand åtskilliga spridda ord på alfabetets förste bokstaf, slutligen samlade i 60 tryckta foliospalter, år 1857 utgifna i Malmö, men beräknade endast för Akademiens ledamöter. I kraft af Akademiens beslut företog jag till granskning dessa artiklar, liksom alla föregående och efterföljande, och det utförliga yttrandet blef Hr Hagberg meddeladt. Flere år underhandlades skriftligen, och äfven muntligen på de få dagar då Hr Hagberg någon gång på resa vistades i hufvudstaden. Man

öfverlade om allmänna grunder, det helas syftning och ordnande. Beträffande ordbokens omfattning syntes Hagberg träda på min sida: han, som jag, ville samla styrkan hufvudsakligen kring språkets kärne, kring dess äkta beståndsdelar, och som underordnade föremål betrakta det som förklarade sig sjelf, eller som löst hängde på språkets yta. Men vid tillämpningen uppstodo svårigheter, och slutligen begaf sig, att de af mig föreslagna inskränkningar icke gjorde till fyllest, hvarom snart mera. Till en början önskade sig Hagberg frihet att efter föranledande och godtfinnande utföra artiklar på språkets hela område, hvartill Akademien med nöje samtyckte, dock under uttryckt önskan å sin sida, att detta fria sätt att gå till väga icke måtte för mycket inverka på det hela. Man ville inhemta Hagbergs samtliga uppfattning af sitt ämne, se en grundritning till ordboken efter hans egen plan, eller ett större profstycke i alfabetisk ordning, i ordens sammanhang och inbördes ställning, med det lilla som det stora. Denna fordran gjorde sig sjelf vid ett verk, som icke var ett enskildt företag, utan uppdraget åt ett offentligt samfund, på dess ansvar utgifvet med understöd af allmänna medel, för hvilkas användande årlig redovisning inför Kongl. Maj:t skulle lemnas, den

tiden. Men Hagberg hade stor obenägenhet att arbeta på detta sätt, och man må ej förtycka det hos den, som under loppet af många år lefvat i Shakspeares poetiska verld. Snarare kunde sägas, att Akademien begick samma oförsigtighet som hennes höge Stiftare, då hon lade bördan på orätta skuldror, ryckte Hagberg från en krets af tankar och sysselsättningar, der han kände sig så väl hemma, för att fästa honom vid Ordboken; men hon kunde yttra till sin ursäkt, att hon ej mer hade annat val. Ytterligare tillkom, att Hagberg förmälte sig ha funnit ett medel att göra sig qvitt allehanda småsaker och vedervärdigheter i ordboken. Hvaruti detta bestode blef ej närmare uttaladt, men det dröjde icke länge innan det befans vara grundadt på en af Grimm (Gram. II. 427—439, 443—6) framkallad föreställning om en viss olika kasus- eller prepositions-ställning, hvilken, ehuru ej medelst någon preposition uttryckt, dock låter tänka sig i en myckenhet sammansatta ord, och genom hvars antydande man ansågs kunna dels under första sammansättnings-leden, dels under de särskilda prepositionerna, flockvis och exempelvis hopföra dylika composita, utan annan förklaring och bestämning; ett förfarande, som vid några tillfällen uti de ingifna förslagen tillämpadt, visade sig

icke motsvara sitt ändamål då det gälde en allmän ordbok, der väl en anmärkning af ifrågavarande beskaffenhet kan stundom ega värde, men icke ersätta redogörelsen för det för hand varande språkalstret, hvilket läsaren icke eftersöker i ordboksförfattarens för allmänheten okända tankegång, utan på vederbörande ställe i ordboken. Den här åsyftade tankeförbindelse, liksom sväfvande öfver kompositionen af en del ord *, ville Grimm sjelf icke hafva gällande som full förklaring öfver tillkomsten, utan blott som antydan af en viss likhet (se särskildt anf. st. s. 444); och detta föreställningssätt, af honom antaget som ett slags spekulatif tydning vid behandlingen af sammansättnings-läran, är icke sådant att det tagit kropp i den af honom utgifna stora Ordboken, eller inverkat på hennes uppställning, än mindre gjort upptagandet af enskilda sammansättningar öfverflödigt. Emellertid fattar man snart, att den här öppnade utsigt att

* Så vore t. ex. *landvind* vind *från* land, *silfversked* sked *af* silfver, *armring* ring *om* eller *på* armen, *bergslott* slott *på* ett berg, *magplåga* plåga *i* magen. Ännu i den af Hagberg senast utförda behandlingen af bokstafven *A* träffade man under prepositions-förhållandet *af* ordnade t. ex. *trähus* (d. v. s. hus *af* trä), *ljussken, eldhaf, vattenfall, hagelskur, guldring, sockerbit, solbränd, gastkramad,* och en mängd andra.

komma lättare till målet egde mycket behag på en bana, hvilken företedde många opåräknade hinder och olägenheter, icke angenäma för den, som i allmänhet mindre älskade initiativet, den första vägens beredande, än att göra bättre och förträffligt hvad andre redan gjort väl. Det var utomordentligt svårt att i dessa grannlaga ämnen tillvägabringa ett utbyte och en förmedling af åsigter, och att öfver hufvud i vetenskapliga frågor årtals fortsätta en underhandling mellan Lund och Stockholm. Man uttröttades å ömse sidor genom den ständigt återkommande nödvändigheten att, i en otalig mängd större eller mindre frågor, uttala sig och förstå hvar andra; synnerligast när man å ena sidan icke ville binda Redaktören, å den andra denne icke ville låta binda sig af ett på förhand ens af honom sjelf fastställdt rättesnöre, hvilket hindrade honom att sedan handla efter omständigheterna.

Om *en* punkt blef man dock slutligen ense, nemligen att någon sammanhängande del af ordboksförslaget borde utarbetas. I början af år 1861 meddelades mig första afdelningen af bokstafven *A*, och träffade mig under ett länge fortfarande återfall af mitt gamla nerflidande, som mer än ett år nekade mig nöjet att vid Akademiens sammanträden deltaga i hennes öfverlägg-

ningar, änskönt pligterna mot granskningS-utskottet icke blefvo mig i någon mån eftergifna. Sedan följde efter hand återstående delarne af *A.* Öfver så väl enskilda artiklar som de ledande grundsatserna yttrade jag, uppå anmodan, min mening, icke alltid sammanstämmande med Redaktörens, hvarföre ock en utförlig motbevisning afgafs till mitt betänkande af den 24 Dec. 1861, särdeles i afseende på tillämpningen af begreppet om en förmodad prepositions- eller kasus-ställning, så vidt denna skulle utgöra ledning vid bestämmande af de särskilda artiklarnes plats i Ordboken. Öfver hufvud i hela frågan om hvad uti denna borde inrymmas eller derifrån uteslutas af alla slags sammansatta ord, äfvensom upptagande och förklaring af verbal-substantif (på *-ande, -ende, -ing, -ning),* voro tankarne inom Akademien mycket delade, och skulle lätt blifva det i anseende till den olika uppfattning, som framkallas af de Germaniska språkens fria byggnadssätt, deras nästan obundna bildningsdrift, synnerligast uppenbarad i en nära obegränsad förmåga att binda orden till sammans, för skapande af nya skiftningar i begrepp och bemärkelser, eller endast för omvexling, af smak eller nyck. Att här i det gränslösa uppdraga den rätta gränsen, att göra urvalet af det bästa och

nödigaste, är i sanning brydsamt, ofta beroende af det enskilda tycket, och sällan kan härvid något i förväg uppställas som orubblig regel, utan det mesta får bero af det förevarande fallet. Å ena sidan, der man höll sig till allmänna förhållanden, och sålunda ej kände tillämpningens besvärligheter, önskade man den möjligast största rikedom, och ville icke uppoffra ett ord, för hvilket en ansedd författare var att åberopa, och som af hans namn var uppburet; under det man å den andra, der man trycktes af tvånget att med samma omsorg och vördnad omfatta de likgiltigaste tankefoster, till en början ej ville i ordboken intaga andra utbildningar och sammansättningar än dem, som egde någon ting särskildt i betydelsen. En medelväg föreslogs: den tillfälliga omständigheten, att ett härledt eller sammansatt ord varit brukadt af en ansedd författare, borde väl icke ensamt medföra rätt till en särskild plats i ordboken, i fall ordet ändå vore genom sig sjelf förklarligt och för en hvar fattligt, eller om det vore mindre lyckadt; men icke heller borde man låta stänga sig inom skranket af hvad som oundgängligen kräfde beskrifning och utredning, en sak för öfrigt som ofta kan blifva föremål för rätt skilda omdömen; utan afseende borde ock fästas på språkets i ordförrå-

det uttryckta egendomlighet och alstrings-lynne, dess olika benägenhet att bilda och att binda orden till sammans, dess förkärlek och motvilja, dess nycker och godtyckligheter, äfven på det här afsedda herradömet, hvarest ock enskilde författares böjelser och tycken borde få tillfälle att afspegla sig. Detta bemedlingsförslag, åsyftande en lämplig inskränkning, utan undertryckande af modersmålets egna lynne, utan undanhållande af dess bästa skatter, blef ändtligen godkändt; tör hända mindre derföre att någon fann sig öfvertygad, än derföre att man ej kunde komma till stånd med något, utan eftergift på begge hållen. Det var i denna bekymrande ställning, på denna till söndring lutande plan, som det blef af mig föreslaget, att helt och hållet öfverlemna åt Hagberg att utgifva Ordboken, i sitt eget namn eller enligt Akademiens uppdrag, i båda fallen på eget ansvar; och detta synnerligast emedan man i alla händelser ej kunde fortfarande utarbeta en hel ordbok med ena handen i Lund och den andra i Stockholm. Denna tanke, ny och djerf, föranledde ej något beslut, och var sannolikt, om än af olika skäl, å båda sidor lika oantaglig.

Efter vunnen förmedling af menings-skiljaktigheten i åtskilliga punkter, särdeles de prin-

cipiala, inkom i början af 1863 från Hagberg hans slutliga behandling af bokstafven *A*, hvaruti vidtagits flere lyckliga jemkningar. Denna slutredaktion, som knappt var fulländad förr än hennes upphofsman var för Akademien, lärosätet och litteraturen förlorad, är hufvudsakligen den nu i tryck föreliggande; likväl med tillägg af Inledningen (hvilken saknades i Hagbergs efterlemnade papper), omarbetning af några vigtiga artiklar och förkortning af andra, samt tillökning af en myckenhet äldre och nyare språkprof, också från den senare medeltiden, hvaruti Hagberg icke egde någon ting att tillgå bland Akademiens samlingar, och icke hade något af honom sjelf antecknadt. Alla dessa senare utdrag äro besörjda af Herr F. A. Dahlgren, som jemväl för Akademiens räkning upprättat en fullständig alfabetisk förteckning öfver de i Gustaf I:s Bibel förekommande ord, allt med samma skicklighet, goda omdöme och stora noggrannhet, äfven sträckt till det mödosamma värfvet att berigtiga och närmare bestämma utdragen i äldre samlingar. Hvad som är af Hagbergs egen hand har man så vidt som möjligt lemnat ovidrördt. Läsaren skall der finna, hvad han säkert väntar sig, ett lyckligt sinne för språkets renhet och Svenska stämpel, finhet i både uppfattning och uttryck, en finhet;

som någon gång hotar att öfvergå till det logiskt hårfina och klyftiga, — ingalunda öfverraskande hos en åt språkvetenskapen sent vunnen tolkare af den med allehanda spetsfundigheter lekande Shakspeare. I den sista redaktionen märkes likväl mindre spår häraf än i den näst föregående.

Många af de i det föregående meddelade enskildheter hade här varit obehöfligt, kanske olämpligt att framställa, om annorlunda kunnat blifva rätt öfvertygande och åskådligt, huruledes Akademien, alltid i afseende på ordboks-arbetet handlande af pligt, och ej af böjelse, likväl gjort sitt bästa att efter omständigheternas medgifvande fylla sitt svåra kall, på olika vägar närmat sig målet, och sökt efter förmåga göra det omöjliga möjligt. Äfvenledes torde läsaren fått ett begrepp om den ostadighet i plananläggning och arbetssätt, de förvecklingar och missförstånd, den tidsutdrägt och det förslösande af arbetskraft, som knappast kan undvikas, när ett samfund, och dertill ett vittert, skall taga i sin hand slut-redaktionen af en stor ordbok*, hvilket med

* Man erinre sig hvad här frammanför är nämdt om Ménage och Furetière, båda för sin tid lycklige ordboksförfattare, men för Franska Akademien gångne förlorade i och för hennes ordboks skull. Redan för 50 år till baka yttrades af Vetenskaps Sällskapet i Köpenhamn om dess utgifna Ordbok: att hennes plan skulle i tidernas lopp

språkens och språkvetenskapens utveckling blir allt mer äfventyrligt, och ej heller i vår tid någonstädes blifvit såsom nytt företag inledt af ett enda litterärt samhälle, äfven der större arbetsstyrka och rundligare penning-anslag varit att tillgå, än hvad Svenska Akademien haft att förfoga öfver. Inskränker man sig till blott ordförklaring och sjelfgjorda exempel, såsom i Franska Akademiens ordbok, eller till detta i förening med bevisställen ur klassiske författare, såsom La Crusca och Spanska Akademien, så blifva svårigheterna mindre, och en fördelning af arbetet på enskilde ledamöter låter sig göra till en viss grad *; men i allt utöfver förberedande åtgärder blir uppgiften overkställbar vid ett behandlingssätt med vetenskapligt ögonmärke, der det först och sist kräfves en enda mans personliga ledning och uteslutande välde, redan detta i strid med sjelfva grundtanken af en liten fristat i ett vittert eller lärdt gille. Franska Aka-

---

undergå förändringar, blef naturligtvis en följd af den årslängd utarbetandet kräfde, och de mäns skilda meningar, som deri deltogo (jfr. Företalet till 3:e Tomen s. VII).

* I La Crusca tillsattes år 1597 ett Utskott af 4 medlemmar, för ledningen af ordboks-arbetet; men då det snart visade sig, att uppgiften var dem öfvermägtig, valdes ytterligare 15 ledamöter, hvilka skulle dela Utskottets mödor (jfr. Reumont, Beiträge VI. 156).

demien har några årtionden varit sysselsatt med en omarbetning af sin ordbok efter tidens fordringar, med ett vetenskapligt och historiskt underlag, d. v. s. ett pålverk under en redan länge sedan färdig byggnad; men den långsamhet, hvarmed detta verk fortskrider *, under det Littrés går med väldiga steg framåt, tyckes icke vittna om att emottagandet uppmanat till förnyade kraftyttringar. Den föga påskyndade gången af Danska Vetenskaps Akademiens ordbok lärer icke heller kunna tydas som ett tecken, att hon kunnat draga all fördel af språkforskningens nyaste landvinningar, ehuru man i Köpenhamn har samlade alla de andliga krafter, som i vårt land äro spridda mellan hufvudstaden och universitetsstäderna.

Det kan ej undfalla någon, att ett mindre folk, hos hvilket dessutom den vetenskapliga hågen har en afgjord dragningskraft åt naturhistoriska och matematiska kunskapsarter, icke skall genast få ett större antal skickliga odlare af en så, att säga ny vetenskap som språkforskningen, eller en så beskaffad tillämpning deraf som en lexikografi i tidens ande. Redan häraf blir klart, att Svenska Akademien, vid öfverlemnandet af

* "Dictionnaire Historique de la langue Française, publié par *l'Académie Française*", Paris 1858 *(A—ab)*, 1865 *(act)*.

sitt förtroende i en för henne på det hela något främmande verksamhet, väl kunde hafva bekymmer i valet, men icke rikdomens bekymmer. Hon vände sig till mig, som redan vedervågat försöket af ett större språkverk, och det var icke hennes skuld, att jag hellre ville fortsätta mitt eget arbete på en pröfvad väg, än åtaga mig ett främmande på en opröfvad. Från mig vände hon sig till en annan ledamot, hvars förtidiga bortgång hon har många skäl att beklaga, men som, äfven om en längre lifstid varit honom förunnad, troligen icke många år fortgått i en verkningskrets, på längden otacksam för en hvar, hvilken ej valt den af eget själsbehof, och som ej der finner sin lefnads-uppgift. En i sitt slag ovanlig lexikalisk förmåga egde vårt land, i författaren af Glossaren till Sveriges gamla Lagar; men Akademien viste mer än väl, att för henne ingen ting vore att påräkna från en vetenskapsman, som till sitt lifs mål stält ett företag, så stort i anläggning, att dess slutliga fullbordan gått långt öfver alla beräkningar och förhoppningar. Att Akademien i detta fall ej hyst någon ogrundad föreställning, visade sig då hon i en senare tidpunkt (1860) erbjöd Prof. SCHLYTER en plats vid hennes bord; utan alla egennyttiga afsigter, endast som en hyllning, ett bevis af aktning för hans

granit-artade bidrag till grundvalen för en Svensk ordbok. Då kallelsen till Akademiens ledamot icke antogs, under hänvisning på äldre vidsträckta förbindelser mot fornlagarne, för deras utgifvande intill slutmålet, kunde Akademien ej annat än högakta en sträng pligtkänsla, hvilken icke ens i en mottagen utmärkelse ville finna ett om än aldrig så lätt band på verksamheten inom det sjelfvalda fältet. Det är möjligt, att utgången blifvit en annan, om boningsorten icke varit ordboks-författarens, men det är ingen ting mer än en förmodan. Man bör ock gifva sitt erkännande åt dén varma nitälskan för utgifvandet af Codex Argenteus, som förestafvade And. Upströms vägran att offra något af sin tid till förmån för Akademiens ordbok, fastän all frihet var honom lemnad i afseende på val af bidrag. Här emellertid äro män nämnde, som alla röjt ihärdighet och förmåga att uthålla med större företag, — hvad man eljest trott sig mest af allt sakna i Svenska litteraturen, der så mycket blifvit påbörjadt och så litet fullbordadt.

Af det vackra uppslaget i lag-glossaren borde man väntat sig någon omedelbar inflytelse på den lexikaliska jordmånen i allmänhet, någon frukt af dem för det *nya* språket, någon brygga mellan det gamla och det nya. Men i helt andra rym-

der älskade man att dväljas, tacksammare fält företog man sig att odla. Språkforskningens genomgripande och öfverraskande verkningar läto ock känna sig i våra bygder, flere förtjenstfulla, några utmärkta arbeten framstodo; men de rörde allmänna språkjemförelser, Mösogötiskan, Isländskan, Runorna, till någon del Forn-Svenska bokspråket, men framför allt Landskapsmålen. Urkunder från den senare medeltiden utgåfvos, men innehållet blef ej föremål för närmare betraktelse; öfvergångsspråket, t. ex. i Rimkrönikorna, först i de på sista åren med sakkännedom och noggrannhet meddelade källorna möjligt att rätt döma om, stod granskningen ännu fjermare. Det nuvarande skriftspråket, liksom det nu lefvande allmänna rikssprâket, har icke från någon sida blifvit vetenskapligen belyst, om ej i någon ytpunkt med något gammaldags i tycket, något fornt i drag och skapnad, och derigenom lockande till undersökning. Denna ställning kan väcka uttryck af saknad, men icke af klander, ty en hvar har rätt att välja sitt ämne, och att pröfva sig sjelf. I stället för att ondgöras öfver hvad som icke erhållits, bör man vara tacksam för hvad som kunnat fås, helst i ett land med så få arbetare och så ringa läsare-krets i jemförelse med Tyskland, Frankrike, England, för

att ej gå längre. Men när så är, och när det ej kunnat vara annorlunda, får man icke vara blind för det verkliga tillståndet och dess följder. Jag vet med mig sjelf, huru öfvergifven jag funnit mig vid behandlingen af det nya språket, der jag, nästan utan understöd af föregångare och af medbröder i forskningen, måst taga så godt som allt af egen erfarenhet och egen betraktelse. Var Akademien i en lyckligare belägenhet? Skulle ordboks-redaktören medhinna att sjelf forska i en oändlighet af enskilda frågor, och sedan tillämpa forskningen i trängseln af allt som fordrade ovilkorlig handläggning? Eller skulle vittre män sjelfmant våga sig in eller tvingas in i utredningen af dunkla och tvistiga punkter, dem språkmän till yrket med stor försigtighet undvikit att vidröra? "Afhandlingar som bidraga kunna til stadga och befordran af god smak" voro Akademien ålagda, och sådana har hon utgifvit; men afhandlingar i språkvetenskap fordrades icke af ett samfund "helgadt åt de ädlaste af alla tidsfördrif *Vältaligheten* och *Skaldekonsten*". I ett så allmänt förberedande ämne som utransakande af ljudlagarne, språkets sjelfva yttersta grund, har ju helt nyligen den första afhandlingen utkommit. Huru skulle i våra dagar en ordbok kunna uthärda kritikens blickar

utan att inträngа i dessa rymder? Huru skulle lärdomens granntyckte skärskådare bedöma en byggnad, som, utan fasta och djupgående block i sin grundval, uppfördes till en ansenlig höjd, med alla odlingens yppiga inrättningar, men utan motståndskraft för tidens åverkan, för vådorna af sättning och andra tillfälligheter? Vill man öfverväga saken med oveld, så bör man finna, att en ordbok, värdig vår tids vetenskapliga sträfvan, ej kunnat åstadkommas, och länge nog torde låta vänta på sig. Det nya språkvetandet behöfver hos oss, såsom hos andre, ännu tid för att mogna och för att ingå i den andliga blodmassan. Det är troligt, att mer än en stor ordbok utomlands, nu i åtnjutande af ett mer eller mindre lysande rykte, skall inom få årtionden omarbetas från början till slut; men i vårt land har man, sedt från hvilken sida som helst, ej råd att göra ett stort språkverk sådant, att det genast efter fullbordandet måste omgöras. När man ej skrifver på ett verldsspråk, får man undvara nöjet att spela stormagt. Och en mindre ordbok, om hon skall i ett sammandrag innehålla vetenskapens sista skördar, kan lättare följa på en större än föregå en sådan. Om än så liten, har man på henne samma fordran, samma förutsättning af fullständigt vetande och lefvande

erfarenhet i afseende på språket i dess helhet, och samma fordran af lyckligt handlag. Skall den lilla ordboken föregå den större, och ändå inom sina gränser vara tillfredsställande, så måste hon vara utförd af en mästares hand. Och hvilken skulle denne vara?

Sitt allmänna erkännande af förtjenster, nedlagda inom språkvetenskapen, har Akademien haft flere tillfällen att ådagalägga, såsom när hon 1838 tilldelade SCHLYTER det Kongl. priset, 1851 tillagdt A. F. DALIN för hans Ordbok öfver Svenska Språket, 1854 AND. UPPSTRÖM för hans upplaga af Codex Argenteus. Akademiens mindre skådepenning i guld blef, utan täflan, 1850 öfverlemnad åt AND. UPPSTRÖM för hans afhandling om Mathei Evangelium på Götiska; 1854 åt CARL SÄVE för hans båda skrifter "De starka verberna i Dalskan och Gotländskan" samt "Snorre Sturlesons Ynglinga-Saga"; 1859 åt P. v. MÖLLER för Ordbok öfver Halländska landskaps-målet, samt åt L. F. RÄÄF närmast med anledning af hans Ordbok öfver Ydre-målet; och då samma aktningsbevis 1856 egnades RICH. DYBECK, var det äfven med hänseende till den vigt för språkstudiet, som ligger i en säker kunskap af runinskrifternas verkliga innehåll. År 1865 lemnades åt J. E. RIETZ ett understöd af 1,000 Rdr

Riksmynt för utgifvandet af Ordbok öfver Svenska Allmoge-språket; 1868 ett belopp af 300 Rdr åt VILH. UPPSTRÖM för utgifvandet af sin faders efterlemnade "Codices Gotici Ambrosiani". Det, för besvarande af frågan om "Hufvud-epokerna i det Svenska språkets utbildning", sedan år 1865 till 100 dukater förhöjda pris har Akademien ej haft fägnaden att utdela, men har åt K. F. SÖDERVALL tilldömt den mindre belöningen för en till täflan inlemnad skrift i detta ämne.

För att slutligen komma till det häfte, innehållande bokstafven *A* af Akademiens tillämnade Ordbok, hvilket föranledt denna uppsats, har syftet med offentliggörandet varit, att utgöra dels en skyldig gärd af uppmärksamhet mot Hagbergs minne, dels ett praktiskt intyg om den i senare tider inom Akademien rådande åsigt rörande en Svensk ordboks bestämmelse, och sättet att utföra en sådan. Här begagnade sätt har Akademien icke ansett för det enda, men ett af dem som kunna lämpligen komma i fråga. Det söker nu sin lycka hos granskningen och allmänheten; och Akademien skulle känna sig tillfredsställd, om begåfvade och insigtsfulle unge män här funne en ny utgångspunkt för sina bemödanden. På den nyss öppnade vädjobanan för behandling af språkvetenskapliga ämnen, inom

modersmålets senare skiften, kunna de lexikografiska anlagen mäta sig med andra, och kämpa om seger, vid hvars tilldömande man nog lärer taga i betraktande icke endast längden af det tillryggalagda vägstycket, men också täflarens styrka, skicklighet och konst.

Icke blott med afseende härå, men äfven af andra skäl, har Akademien varit betänkt på utarbetande af ett slags ram till Ordboken, en utförlig *Ordlista;* utan ordförklaring, härledning och andra lexikaliska omdömen, men med angifvande af ordens kön, böjning och dylika formella bestämningar, i enlighet med våra dagars språkgranskning; en åtgärd, hvarigenom jemväl, uti ett stort helt, de af Akademien antagna grunder för rättskrifningen kunna ses i sin tillämpning, tillika med de enskilda jemkningar, dem vetenskapen äfven här har framkallat.

Svenska Akademiens täflingsämnen

för år 1870.

Afhandlingar i vittra ämnen.

1) Hvilka äro hufvudkarakterna af det Homeriska epos? Hvilka voro de förnämsta anledningarna till dess uppkomst och utbildning? Och huruvida, eller under hvilken förändrad form, kan det gifvas ett modernt epos?

2) Jemförelse mellan de olika åsigter af sorgspelet och de olika former af dess behandling, hvilka förekommit inom särskilda nationers vitterhet, med afseende på deras inbördes företräden.

3) Om skiljaktigheten mellan den antika klassiciteten och den moderna, sådan den skapats af Fransmän, Italienare och deras efterföljare.

4) Skildring af romanens uppkomst, betydelse i litteraturen och inflytelse på sederna.

5) Om skådespelens olika verkan på bildningen och tänkesätten hos de gamle och de nyare.

6) Hvaruti bör orsaken sökas, att Spaniorer och Engelsmän företrädesvis skapat en egen dramatisk litteratur, under det andra nationer tagit till mönster dels de gamle, dels den Spanska eller Engelska dramen?

7) Om folkvisans uppkomst samt hennes förhållande till odlingen i allmänhet och särskildt till skaldekonsten.

8) Om uppkomsten och rätta betydelsen af benämningen *humor* och *humorist*.

9) Om rimmets uppkomst; jemte utredning, i hvad mån dess införande skadat eller gagnat den sanna poesien.

10) Om den olika karakteren af äldre och nyare tiders politiska vältalighet, jemte en utveckling af de grunder, ur hvilka åtskilnaden mellan den förra och den senare måste härledas.

11) Jemförelse mellan de gamles och de nyares förnämsta häfdatecknare, i anseende till förtjenster och brister.

12) Jemförelse mellan Kellgren och Lessing, såsom skalder, tänkare och vitterhetsdomare.

13) Jemförelse mellan Bellman och Béranger, såsom folkskalder.

14) Lemnar Akademien de täflande frihet att välja något estetiskt eller litterärhistoriskt ämne.

I språkforskningen

utfäster Akademien ett särskildt pris af 100 dukater för besvarandet af frågan:

Hvilka äro hufvud-epokerna af det Svenska språkets utbildning, och hvad har det vunnit eller förlorat vid de åtskilliga förändringar det undergått?

För öfrigt lemnas frihet i val af något språkvetenskapligt ämne inom modersmålets senare skiften.

För den historiska framställningen.

Ur fäderneslandets häfder.

1) Om anledningarna till riksföreståndarskapets uppkomst i Sverige, beskaffenheten och gränserna af denna magt, samt det inflytande, som de tre Sturarnes utöfning deraf egde på fäderneslandets öden.

2) Teckning af konung Gustaf I:s senaste regerings-år, hans personliga egenskaper och karakteren af hans 39-åriga regering.

3) Stridigheterna mellan konung Gustaf I:s söner och sonsöner om de furstliga rättigheterna.

4) Om beskaffenheten och syftningen af de hemliga underhandlingar, som efter konung Gustaf II Adolfs död egde rum mellan Axel Oxenstjerna och Wallenstein.

5) Jemförelse mellan Sveriges ställning vid Gustaf II Adolfs död år 1632 och vid Carl Gustafs död 1660, med en öfversigt tillika af rikets yttre och inre tillstånd år 1644, då Kristina, och 1672, då Carl XI emottog riksstyrelsen ur förmyndare-regeringens händer.

6) Framställning af de följder och den inflytelse Sveriges deltagande i 30-åriga kriget haft, så väl i hänseende till rikets yttre och inre politiska förhållanden, som äfven i afseende på national-karakteren, den allmänna bildningen, lefnadssättet, sederna, språket.

7) Om den verkan, som den efter Carl XII:s död vidtagna förändring i rikets styrelseform haft på Svenska folkets tänkesätt, bildning och seder.

Ur allmänna historien.

1) Om den verkan, som de gamles kämpaspel (de Olympiska, Pythiska, Istmiska, Nemeiska) utöfvat på national-andan och sederna.

2) Om kristendomens inflytande, såsom verldshändelse, på samhällsförfattningar, vetenskaper och konster.

3) Om det inflytande, som Polens egenskap af valrike egt på dess öden.

4) Hvilka voro orsakerna till Preussiska konungadömets hastiga skapelse? Och i hvad mån var minskandet af Sveriges och Polens magt för detsamma nödvändigt?

För öfrigt lemnas fritt val af ämne i den historiska stilen. Med det förbehåll, att ämnet icke får vara närmare vår tid, än konung Gustaf III:s död, beror det af de täflande att ur Sveriges eller andra länders historia välja någon icke allt för vidsträckt tidrymd, eller någon märklig händelse, tjenlig för en utförligare berättelse, eller ock en målning af flere namnkunniga personer i något visst tidehvarf. Akademien önskar likväl helst, att ämnet väljes ur fäderneslandets häfder.

Akademiens stora pris för en afhandling i något bland ofvan uppräknade eller antydda ämnen uti vitterheten, historien eller språkvetenskapen är hennes stora belöningsmedalj af 50 karoliners vigt. Utan att i allmänhet för behandlingen uppställa någon fordran af ett vältaligt skrifsätt, när icke ämnet dertill särskildt föranleder, kan Akademien likväl icke undgå att göra afseende på framställningens förtjenst och språkets vård. — Då emellertid Akademien funnit sitt allt ifrån stiftelsen stadgade täflingspris, efter inträdda nya förhållanden, mindre lämpadt efter anspråk, hvilka nu kunna ställas på en afhandling, förtjent af belöning, har Akademien, med sin skyddsherres Hans Maj:t Konungens nådiga samtycke, beslutit ej allenast att höja sitt stora pris, men äfven att för en sådan afhandling, då den anses hafva kräft en längre fortsatt betraktelse och en allvarligare undersökning, fördubbla detta pris, för att medelst förhöjande af dess yttre värde kunna erkänna äfven det i skriften ådagalagda forskningsnit och i större mån godtgöra den uppoffring af tid och möda, som derpå blifvit använd.